

Rialtas na hÉireann
Government of Ireland

Sceilg Mhichíl

Maoin Oidhreachta Domhanda

Plean Bainistíochta 2020–30

Arna réiteach ag an Roinn Tithíochta,
Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta
gov.ie/housing

An Roinn Tithíochta,
Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht
Department of Housing,
Local Government and Heritage

OPW

Oifig na
nOibreacha Poiblí
Office of Public Works

RÁITEAS MISIN

**Chun léirthuiscint ar láthair mhainistreach luath de
Sceilg Mhichíl agus a shuíomh oileáin a chosaint, a
chaomhnú agus a chur chun cinn trí chreat bainistíochta
a chur i bhfeidhm a chinnteoidh go gcaomhnófar a
Sár-Luach Uilíoch do na glúine den lá atá inniu ann
agus do na glúine atá le teacht.**

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Clár Ábhair

Liosta Figiúirí, Plátaí agus Táblaí	2
Buíochas	5
Brollach	6
Achoimre Feidhmiúcháin	7
CUID 1	
Caibidil 1: Réamhrá le Plean Bainistíochta Maoine Oidhreacht Domhanda Sceilg Mhichíl 2020–2030	11
Caibidil 2: Cur Síos agus Stair Sceilg Mhichíl	15
Caibidil 3: Tábhacht de Sceilg Mhichíl	25
CUID 2	
Caibidil 4: Bainistíochta-Comhthéacs Beartaís	33
Caibidil 5: Creat Bainistíochta Maoine	39
CUID 3	
Caibidil 6: Saincheistanna Bainistíochta	63
Caibidil 7: An Plean a Chur chun Feidhme	67
AGUISÍNÍ	
Aguisín 1: Clár Gníomhaíochta 2020-2030	77
Aguisín 2: Léarscáileanna Teorann WHP agus Ainmnithe Ceantair um Chaomhnú an Dúlra	95
Aguisín 3: Tuairisc ar na Príomhghnéithe	99
Aguisín 4: Achoimre ar Imscrúduithe Seandálaíochta ar Sceilg Mhichíl, 1986–2020	111
Aguisín 5: Oibreacha Caomhnaithe a Rinneadh	121
Aguisín 6: Faisnéis faoi Oidhreacht Nádúrtha	131
Aguisín 7: An Dhá Theach Solais	139
Aguisín 8: Faisnéis Ghinearálta	141
Aguisín 9: Achoimre ar na Próisis Chomhairliúcháin Phoiblí	143
Aguisín 10: Comhtháthú na mBreithnithe Comhshaoil sa Phlean	147
Aguisín 11: Teagmhálacha	157
Leabharliosta	159

Liosta Figiúirí, Plátaí agus Táblaí

Figiúirí

Fíor 1	Suíomh.	17
Fíor 2	Plean d'ímfhálú mainistreach Sceilg Mhichíl.	20
Fíor 3	Léarscáil teorann Maoine Oidhreacht Domhanda Sceilg Mhichíl.	96
Fíor 4	Sceilg Mhichíl.	97
Fíor 5	Ainmniúcháin.	98
Fíor 6	An mhainistir: imlíne na dtoghailtí, 1986–2001.	117
Fíor 7	An Mullach Theas: imlíne na dtoghailtí, 2003–2010.	118
Fíor 8	An Cuas Crois: imlíne na dtoghailtí, 2016.	118
Fíor 9	Bóthar an Tí Solais: imlíne na dtoghailtí, 2019–2020.	119
Fíor 10	Íomhá LiDAR ag taispeáint bealaí agus calaí.	125

Plates

Pl. 1	Amharc ón aer den mhainistir ón deisceart.	12
Pl. 2	Sceilg Mhichíl ón deisceart, ag taispeáint an dá mhullach, Diallait Chríost agus Bóthar an Tí Solais.	16
Pl. 3	An chuid uachtarach de na Céimeanna Theas, ag dul suas go dtí an mhainistir.	18
Pl. 4	Amharc ón aer den mhainistir, ag taispeáint an Imfhálú Istigh (ag léiriú áit na gcealla, na n-oráistí, na heaglaise agus leachtanna san Imfhálú Seachtrach Íochtarach). Taispeánann an radharc seo barr na Céimeanna Thoir agus an bealach isteach bunaidh sa mhainistir.	19
Pl. 5	An chéad phlean mionsonraithe den mhainistir ar Sceilg Mhichíl, a foilsíodh in Notes on Irish Architecture le Dunraven, iml. 1, sna 1870idí.	21
Pl. 6	Radharc ón naoú haois déag ar Eaglais Naomh Mícheál, ag taispeáint an bhalla coinneála tite ar an taobh theas, a foilsíodh in Notes on Irish Architecture le Dunraven, iml. 1.	22
Pl. 7	Radharc ón naoú haois déag ar an Teach Aíochta agus cros suite taobh amuigh de bhealach isteach na mainistreach, a foilsíodh in Notes on Irish Architecture le Dunraven, iml. 1.	22
Pl. 8	An Puifín Atlantach (Fratercula arctica).	23
Pl. 9	An Rón Glas (Halichoerus grypus).	23
Pl. 10	Lus Bealtaine mara (Tripleurospermum maritimum).	24
Pl. 11	Póiríní seangán (Sedum anglicum) faoi bhláth iomlán.	23
Pl. 12	Cabrois na gcloch (Spergularia rupicola).	24
Pl. 13	Coireán mara (Silene éide) ag fás in aice leis na céimeanna.	24
Pl. 14	Cornán caisil (Umbilicus rupestris) ag fás i scáint carraige.	24
Pl. 15	Radharc ar Sceilg Mhichíl agus ar an Sceilg Bheag ón mhórhír.	27
Pl. 16	Go luath ar maidin taobh istigh den mhainistir, ag taispeáint Reilig agus cealla na Manach.	29
Pl. 17	'The Great Skellig' - Co. Kerry leis an Aimiréil RB Beechey RHA á chur i láthair ag Sir Edw. H. Hudson Kinahan Bart. (Coimisinéir Soilse na hÉireann), Eanáir 1892 '(Cóipcheart CIL).	34
Pl. 18	Leaca mullaigh sclátaí Dairbhre athleagtha ar an mballa mara soir ó thuaidh ó choimpléasc an Tí Solais Íochtaraigh.	40
Pl. 19	Saor cloiche OOP ag leagan bun le haghaidh leac mullaigh nua ar an mballa mara, Bóthar an Tí Solais Uachtaraigh.	41
Pl. 20	Cleachtadh tarrthála ar Sceilg Mhichíl: síntean á iompar síos na Céimeanna Thoir íochtaracha.	42
Pl. 21	Cleachtadh tarrthála ar Sceilg Mhichíl: Bád tarrthála Dairbhre cois an ché.	43
Pl. 22	Obair shuirbhéireachta ar an mBinn Theas.	43

Pl. 23	Tochailt san Aireagal Mór sa mhainistir (1987).	44
Pl. 24	Ailtirí, seandálaí agus saoir ag plé obair chaomhnaithe ar Bhóthar an Tí Solais Uachtaraigh.	44
Pl. 25	An taobh istigh den aireagal ar an mBinn Theas tar éis tochailte agus roimh chaomhnú.	45
Pl. 26	Maidhm charraige gar do chóiríocht foirne.	46
Pl. 27	An forscáth cosanta ag an gCuas Crois.	47
Pl. 28	Na Tithe Solais Uachtaracha agus Íochtaracha ón oirthuaisceart.	48
Pl. 29	Radharc den Teach Solais Uachtarach agus Bóthar an Tí Solais Uachtaraigh sula ndearnadh tochailt seandálaíochta agus oibreacha caomhnaithe ar an mbóthar.	49
Pl. 30	Bóthar an Tí Solais Uachtaraigh clúdaithe le hábhar a taisceadh anuas chuige (tochailtí ar siúl sa chúlra).	50
Pl. 31	Bóthar an Tí Solais Uachtaraigh, tar éis tochailte, a thaispeánann dromchla bunaidh an bhóthair, draenacha agus seoladán leictreach a cuireadh isteach go luath san fhichiú haois.	50
Pl. 32	Turasóirí ag teacht anuas na Céimeanna Theas.	51
Pl. 33	Bád ag tabhairt cuairteoirí ag an gcé ar Sceilg Mhichíl.	53
Pl. 34	Treoir ag tabhairt cainte do chuairteoirí sa mhainistir.	54
Pl. 35	Amharc ón aer den mhainistir, ag taispeáint an Imfhálú Istigh agus na hImfháluithe Seachtracha Uachtaracha agus Íochtaracha.	56
Pl. 36	An tImfhálú Mainistreach Inmheánach.	100
Pl. 37	Amharc ón aer de na Céimeanna Thoir.	101
Pl. 38	Na Céimeanna Thuaidh.	101
Pl. 39	Na Céimeanna Theas, ag dul i dtreo Diallait Chríost.	102
Pl. 40	Radharc ar na Céimeanna Theas ón mBinn Theas.	102
Pl. 41	An tImfhálú Uachtarach Seachtrach.	102
Pl. 42	Ceann thiar na mainistreach, ag taispeáint na mballaí coinneála.	103
Pl. 43	Cealla A, B agus C taobh istigh den Imfhálú Istigh.	104
Pl. 44	Cealla E agus F taobh istigh den Imfhálú Istigh.	105
Pl. 45	Cruinneachán istigh Cill F, ag taispeáint clocha coirbéalta agus ag gobadh amach.	105
Pl. 46	Eaglais Naomh Mícheál roimh dheisiúcháin den dheireadh an naoú haois déag.	106
Pl. 47	Amharc trasna ar an Sceilg Bheag ó fhuinneog thoir Eaglais Naomh Mícheál.	106
Pl. 48	Reilig na Manach taobh istigh den Imfhálú Istigh.	107
Pl. 49	Sistéal uisce suite díreach faoi bhun Chill B san Imfhálú Istigh.	108
Pl. 50	Tochailt struchtúr an tí báid os cionn an tuirlingthe agus in aice leis na Céimeanna Thoir.	108
Pl. 51	Diosca pollta ligníte agus blúire d'fháinne nó briocht, a fuarthas an dá cheann san Aireagal Mór.	114
Pl. 52	Biorán fáinne cré-umha (an t-aonú haois déag) a fuarthas i mballaí cloiche singile ag an mbealach isteach thoir.	115
Pl. 53	Réad cnáimhe snoite (píosa cearrbhachais b'fhéidir) atá le fáil san Imfhálú Seachtrach Íochtarach.	115
Pl. 54	Púróga rollta san uisce le fáil in éineacht le leacht sa mhainistir.	115
Pl. 55	Cíorpláta cnáimhe maisithe (an naoú / deichiú haois) a fuarthas ar an dromchla taobh istigh d'Eaglais Naomh Mícheál.	115
Pl. 56	Silgí de photaireacht meánaoiseach ón Imfhálú Seachtrach Íochtarach.	116
Pl. 57	An tAireagal Beag roimh oibreacha tochailte agus caomhnaithe.	123
Pl. 58	Léibheann an Aireagail Bhig tar éis oibreacha tochailte, comhdhlúthaithe agus caomhnaithe.	123
Pl. 59	Léibheann an Aireagail Bhig tar éis oibreacha tochailte, comhdhlúthaithe agus caomhnaithe	123
Pl. 60	Aerfótagraf den Mhullach Theas ina dtaispeántar a phríomhghnéithe.	126

Pl. 61	An t-imfhálú beag, stáisiún urnaí b'fhéidir, díreach os cionn Cró na Snáthaide ar an mBinn Theas.	127
Pl. 62	An Léibheann Aireagail ar an mBinn Theas, leis an Sceilg Beag agus cósta Chiarraí sa chúlra.	128
Pl. 63	An Teach Solais Uachtarach ón iardheisceart.	128
Pl. 64	An Teach Solais Uachtarach.	129
Pl. 65	An Teach Solais Uachtarach agus Bóthar an Tí Solais Uachtaraigh.	129
Pl. 66	Na Tithe Solais Uachtaracha agus Íochtaracha agus Bóthar an Tí Solais Uachtaraigh.	130

Táblaí

Tábla 1	Achoimre ar an gClár Gníomhaíochta 2020–2030.	78
Tábla 2	Tochailtí ar Sceilg Mhichíl, 1986–2020.	120
Tábla 3	Sonraí maidir le comhaireamh speiceas éan SPA.	132
Tábla 4	Creat Faireacháin SEA.	150

Buíochas

Is mian leis an Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht (RTRÁO) agus Oifig na nOibreacha Poiblí (OOP) aitheantas a thabhairt do na blianta fada de thiomantas iar-chomhghleacaithe de chuid an OOP, Grellan Rourke, Frank Shalvey agus John Cahill do bhainistíocht na Maoine Oidhreacht Domhanda (WHP). Gabhann RTRÁO agus OOP buíochas le Intertek Ltd as a gcúnamh saineolach chun an plean seo a threorú tríd an bpróiseas um Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta (MST) agus tá siad buíoch as ionchur an iliomad daoine agus eagraíochtaí a ghlac páirt sa phróiseas comhairliúcháin, ag cuidiú leis an bplean seo agus a chuspóirí agus gníomhartha a mhúnlú chun Sceilg Mhichíl a chosaint agus a oidhreacht trí amhlaidh a dhéanamh. Aithníonn an fhoireann bainistíochta freisin ionchur leanúnach an Choiste Chomhairligh Saineolaithe (EAC) as a gcuid saineolais maidir le treo taighde agus foilsitheoireachta ar an oileán a threorú, ag cur le bainistíocht agus cosaint fhoriomlán oidhreacht an oileáin.

Brollach

Is cúis mhór áthais dom an plan bainistíochta nua seo a sholáthar do Mhaoin Oidhreacht Domhanda UNESCO i Sceilg Mhichíl. Mar a chuirtear in iúl trí chritéir UNESCO maidir le Sár-Luach Uilíoch, léiríonn an t-ainmniú Oidhreacht Domhanda don oileáin tábhacht oidhreacht a thuairiscíonn an tIonad Oidhreacht Domhanda a bheith 'chomh heisceachtúil sin go dtéann sí thar teorainneacha náisiúnta agus chomh tábhachtach sin do na glúine den chine daonna uile sa lá atá inniu ann agus atá le teacht'.

Cloch mhíle thábhachtach is ea an dara plan bainistíochta deich mbliana seo i scéal iontach Sceilg Mhichíl, a thosaigh nuair a rinne na manaigh an t-oileán a choilíniú den chéad uair, b'fhéidir chomh luath leis an séú haois. Soláthraíonn an plan bainistíochta, a bhí bunaithe ar phróiseas fairsing comhairliúcháin phoiblí agus measúnaithe comhshaoil, an creat do bhainistíocht inbhuanaithe an WHP don deich mbliana amach romhainn. Tugann an plan nua seo cosaint níos láidre fós do bhithéagsúlacht agus d'oidhreacht nádúrtha an oileáin, in éineacht lena oidhreacht thógtha shuntasach. Aithníonn an plan na bagairtí atá ag méadú de bharr athrú aeráide agus bunaíonn sé gníomhaíochtaí chun a thionchair a mhaolú, in éineacht le tiomantais dhaingean chun tacú le taighde ar thimpeallacht an oileáin. Tacaíonn sé le rannpháirtíocht agus trédhearcacht na bpáirtithe leasmhara atá feabhsaithe go mór i dtéarmaí struchtúir bhainistíochta an stáit agus seachadadh gníomhaíochtaí sainithe faoi cheangal ama.

Léiríonn leibhéal na freagartha ar na próisis chomhairliúcháin phoiblí mian na ndaoine aonair agus na n-eagraíochtaí a chinntiú go gcosnófar cáilíochtaí speisialta an WHP seo do na glúine atá le teacht. Táimid an-bhuíoch do gach duine a chuaigh i dteagmháil linn trí na dianphróisis chomhairliúcháin seo agus a chabhraigh le scóip agus uailmhian an phlean seo a mhúnlú. Táim an-bhuíoch freisin dár gcomhghleacaithe san OOP as an gcomhpháirtíocht a chruthaímid chun oidhreacht an oileáin a chosaint agus rochtain inbhuanaithe a chinntiú. Cinnteoidh na tiomantais a dhéanfar tríd an bplan seo go gcomhlíonfaimid ár bhfreagracht an t-oileán iontach uathúil seo a chosaint.

An tAire Stáit le freagracht as Oidhreacht agus Athchóiriú Toghcháin Malcolm Noonan TD

B'fhéidir gurb é WHP Sceilg Mhichíl an séadchomhartha náisiúnta is dúshlánaí atá ag an OOP maidir le cothabháil agus rochtain do chuartheoirí. Tá deacrachtaí suntasacha lóistíochta agus oibríochta ag baint le timpeallacht gharbh na n-oileán agus an séasúr oibre gairid. In ainneoin na ndúshlán seo, nó b'fhéidir, go deimhin, mar gheall orthu, tá sé ar cheann de na hábhair inní is mó a dtaitníonn linn. Leis an lucht oibre OOP tiomnaithe atá comhdhéanta d'ailtí, saoir agus treoraithe, a bhíonn ag obair i dteannta le comhghleacaithe ón roinn, deantar obair dochreidte, bliain i ndiaidh bliana, chun rochtain shábháilte ar an oileán a chinntiú do na mílte daoine a bhfuil an uailmhian acu cuairt a thabhairt ar an áit iontach seo agus ag an am céanna a todhchaí a chosaint freisin.

Agus muid ag breathnú ar na deich mbliana amach romhainn, beimid ag díriú ar an dá choimpléasc teach solais álainn ón naoú haois déag a athchóiriú, d'fhonn solas a chur ar an oidhreacht mhuirí spéisiúil sin agus ar shaol na gcoimeádaithe agus a dteaghlach a bhí fite fuaite le saol na manaigh ó na cianta roimhe seo. Leanfaimid orainn ag comhdhlúthú caomhnú an láithreáin mhainistreach i gcoinne tionchair na hadhaimsire atá ag éirí níos measa de bharr athrú aeráide. Oibreoidimid leis an roinn agus le comhpháirtithe eile lena chinntiú go mairfidh scéal Sceilg Mhichíl, ag éascú rochtain shábháilte agus ag seachadadh eispéireas cuairteora den chaighdeán is airde, de réir mar a oireann do shuíomh den scoth.

Aire Stáit a bhfuil freagracht ar leith aige as OOP Patrick O'Donovan TD

Achoimre Feidhmiúcháin

D'ullmhaigh RTRÁO Plean Bainistíochta Sceilg Mhichíl 2020-2030 i gcomhar leis an OOP. Is é RTRÁO an comhlacht stáit atá freagrach as cúrsaí beartais oidhreacht in Éirinn faoin gCoinbhinsiún Oidhreacht Domhanda.

Is é aidhm an phlean seo WHP Sceilg Mhichíl, ar a dtugtar an Sceilg Mhór, a chosaint agus a chaomhnú.

Seo an dara leagan de phlean bainistíochta a ullmhaíodh do Sceilg Mhichíl. Sa phlean nua seo leagtar amach arís na príomhchuspóirí agus an fhís fhadtéarmach do bhainistíocht Sceilg Mhichíl. Soláthraíonn sé stair ghairid ar an láithreán agus déanann sé cur síos ar a phríomhghnéithe oidhreacht cultúrtha agus nádúrtha. Sainmhíníonn sé Sár-Luach Uilíoch an láithreáin agus an bonn cirt lena chur ar liosta Airíonna Oidhreacht Domhanda UNESCO. Tugann sé breac-chuntas ar chreat beartais do bhainistíocht, chaomhnú agus chosaint éifeachtach leanúnach Sceilg Mhichíl don todhchaí, agus a thábhacht doláimhsithe agus cultúrtha á chothabháil aige chun leasa na bpobal áitiúil agus na gcuariteoirí. Tugann Caibidil 1 réamhrá don phlean agus achoimre ar a chuspóir agus a ullmhúchán. Tugtar cur síos gairid ar WHP Sceilg Mhichíl, mar aon le cúlra stairiúil agus príomhghnéithe geolaíochta i gCaibidil 2. Tá tábhacht, luachanna, oidhreacht chultúrtha, oidhreacht nádúrtha agus oidhreacht dholáimhsithe an láithreáin leagtha amach i gCaibidil 3, ina sonraítear na gnéithe sin a fhágann gur sampla den scoth é an láithreán de lonnaíocht luath-mheánaoiseach thar bheith dea-chaomhnaithe. Deirtear gur chaith na manaigh tréimhse chomh fada sin ar an suíomh go bhfuil braistint spioradáltachta ann atá chomh láidir gur féidir le haon duine a chaitheann am ar an oileán í a bhrath. Léiríonn sé cleachtais antoisceacha an mhanachais Chríostaí a bhí ina ghné den Afraic Thuaidh, den Neasoirtheas agus den Eoraip, ar bhealach nach féidir le haon suíomh eile é a léiriú

Tugtar breac-chuntas ar chomhthéacs beartais an chreata bainistíochta i gCaibidil 4, le mionsonraí na reachtaíochta náisiúnta ábhartha, sásraí áitiúla, treoirlínte idirnáisiúnta agus treoir reachtúil agus neamhreachtúil. Tá an creat bainistíochta é féin mionsonraithe i gCaibidil 5. I gCaibidil 6 tugtar mionsonraí ar raon saincheistanna bainistíochta tosaíochta agus clúdaítear an straitéis cur chun feidhme don phlean bainistíochta seo i gCaibidil 7. Is uirlis é an plan seo chun na beartais agus na cuspóirí éagsúla uile maidir le caomhnú an oileáin a chur i bhfeidhm agus a chomhordú go héifeachtach. Cuirtear ráiteas intinne ar fáil, ina leagtar amach príomhchuspóirí an phlean agus na bearta is gá chun na cuspóirí sin a bhaint amach.

CUID **1**

Maor Ceantair Shéadchomharthaí Náisiúnta OOP,
Pat O'Shea, agus Sceilg Mhichíl á fágáil aige.
Grianghraf: Valerie O'Sullivan/FREE PIC

Caibidil 1

**Réamhrá le Plean Bainistíochta Maoine
Oidhreachta Domhanda Sceilg Mhichíl
2020–2030**

Réamhrá le Plean Bainistíochta Maoine Oidhreacht Domhanda Sceilg Mhichíl 2020–2030

Forbraíodh an plean bainistíochta seo chun Maoine Oidhreacht Domhanda Sceilg Mhichíl, ar a dtugtar An Sceilg Mhór, a chosaint agus a chaomhnú. Tá sé mar aidhm ag an bplean aghaidh a thabhairt ar shaincheistanna oidhreacht cultúrtha agus nádúrtha ar bhealach comhtháite. Forbraíodh an plean seo i gcomhairle le grúpaí áitiúla, eagraíochtaí neamhrialtasacha agus páirtithe leasmhara eile. Is é an limistéar atá clúdaithe ag an bplean ná oileán Sceilg Mhichíl. Is le RTRAÓ an t-oileán thar ceann an stáit, cé is moite den Teach Solais Íochtarach agus a chúirtealáiste, limistéar an héileapad agus a stór cóngarach, atá faoi úinéireacht Choimisinéirí Soilse na hÉireann (CIL) thar ceann an stáit. Is moladh ó Threoirlínte Oibriúcháin 2019 arna n-eisiúint ag an gCoiste Oidhreacht Domhanda go bhfuil creataí bainistíochta leordhóthanacha, córais bhainistíochta doiciméadaithe agus reachtaíocht chuí i bhfeidhm ag gach páirtí stáit chun stádas áiteanna atá inscríofa mar WHPanna a chosaint. Soláthraíonn an plean seo creat den sórt sin do bhainistíocht Sceilg

Mhichíl, a chabhróidh lena chinntiú go ndéanfar a Sár-Luach Uilíoch a chothú agus a chaomhnú do na glúine atá le teacht.

Cuspóir an Phlean Bainistíochta

I bPlean Bainistíochta Maoine Oidhreacht Domhanda Sceilg Mhichíl 2020–2030 leagtar amach na príomhchuspóirí agus fíis na todhchaí maidir le bainistiú Sceilg Mhichíl. An misean atá aige ná an WHP seo a chaomhnú, a choinneáil agus a chur i láthair de réir caighdeáin idirnáisiúnta trí chreat bainistíochta a chur i bhfeidhm a chosnóidh a Shár-Luach Uilíoch. Tá sé d'aidhm ag an bplean a chinntiú go dtuigfear airíonna uathúla agus tábhacht dhomhanda an tsuíomh chun go gcaomhnófar agus go gcosnófar na sócmhainní cultúrtha agus stairiúla taobh lena bithéagsúlacht agus a oidhreacht nádúrtha.

Cuimsítear sa phlean bainistíochta seo:

- stair ghairid agus tuairisc ar phríomhghnéithe na hoidhreacht cultúrtha agus nádúrtha ar Sceilg Mhichíl;

Pl. 1 Amharc ón aer den mhainistir ón deisceart.

- achoimre ar na saincheistean a théann i bhfeidhm ar chroiluachanna na maoine; agus
- beartais chun bainistiú éifeachtach a dhéanamh ar WHP sa todhchaí, a choinneoidh a thábhacht spioradálta agus chultúrtha agus a chosnóidh a oidhreacht nádúrtha agus a bhithéagsúlacht.

Cuirfidh an plean seo bonn eolais faoi bhainistíocht laethúil agus fadtéarmach Sceilg Mhichíl. Is cáipéis oibre í a fhéadfar athbhreithniú tréimhsiúil a dhéanamh air, agus breiseanna nó leasuithe a ndéanamh de réir mar a athraíonn na coinníollacha.

An Plean Bainistíochta a Ullmhú

Bunaíodh Coiste Athbhreithnithe Ghrúpa Forfheidhmithe Sceilg Mhichíl (SMIG) in 2018 chun maoirseacht a dhéanamh ar ullmhúchán athbhreithnithe plean bainistíochta de réir oibleagáidí na hÉireann faoin gCoinbhinsiún Oidhreacht Domhanda. Bhí an grúpa comhdhéanta de shaineolaithe teicniúla ón OOP agus ón SPFN agus NMS den RTRAÓ. Tá an fhreagracht as an bplean bainistíochta a chur i bhfeidhm ar an RTRAÓ i gcomhpháirt leis an OOP.

Rinne an NMS, SPFN agus OOP athbhreithniú ar na gníomhartha atá i bplean bainistíochta 2008 agus plean 2020–2030 á chur le chéile. Bhreathnaigh an t-athbhreithniú seo freisin ar mholtaí i bhfianaise na reachtaíochta nua agus an dea-chleachtais fheabhsaithe maidir le caomhnú na hoidhreacht, idir nádúrtha agus thógtha. Rinneadh athbhreithniú ar ghníomhartha i gcoinne *Treoirínte Oibriúcháin* UNESCO freisin, a dhéantar a nuashonrú go rialta.

Nuair nár éirigh le gníomhartha ó phlean 2008 nó nár éirigh leo ach go páirteach, pléadh é seo i ngrúpa oibre, a chuir bonn eolais faoi fhorbairt na ngníomhartha athbhreithnithe 2020–2030. Sampla de seo is ea amlínte sonracha le haghaidh gníomhaíochtaí, ar braitheadh nach ndearna an plean níos luaithe tiomantas leordhóthanach dóibh. Forbraíodh gníomhartha nua chun cuspóirí an phlean a léiriú agus, mar shampla, níos mó béime ar mhonatóireacht a áireamh. Aithnítear nár chuir plean 2008 meicníocht ar fáil trína bhféadfaí maoirseacht a dhéanamh ar chur i bhfeidhm ghníomhaíochtaí an phlean. Tá plean 2020–2030 tiomanta do mhonatóireacht éifeachtach gníomhaíochta agus tá gníomh tiomnaithe (A1.1)

curtha san áireamh chun a chinntiú go ndéantar monatóireacht cheart ar chur chun feidhme agus ar éifeachtacht ghníomhartha an phlean.

Chuir moltaí Tuarascáil Monatóireachta UNESCO 2007 (UNESCO, 2008) bonn eolais faoi fhorbairt an phlean bainistíochta athbhreithnithe seo. Cuireadh go leor de na moltaí i bhfeidhm cheana féin agus cuireadh na cinn eile leis an bplean nua. Ceanglaíonn an plean le Spriocanna ábhartha Forbartha Inbhuanaithe na Náisiún Aontaithe.

Le linn an plean bainistíochta seo a ullmhú, tháinig an coiste le chéile go rialta chun comhaontú a fhorbairt ar na príomhthosaíochtaí. Seoladh dréachtphlean i mí Dheireadh Fómhair 2018 le haghaidh comhairliúcháin phoiblí. Rith an tréimhse chomhairliúcháin ó Nollaig 2018 go Feabhra 2019. Is éard a bhí i gceist leis an bpróiseas comhairliúcháin phoiblí fógraí a chur sna nuachtáin náisiúnta agus réigiúnacha, preasráiteas, Foilsiú Dréachtphlean Bainistíochta Sceilg Mhichíl ar shuíomh gréasáin na roinne agus scaipeadh níos mó ná 100 cóip den doiciméad comhairliúcháin ar pháirtithe leasmhara agus ar eagraíochtaí ábhartha.

Bhí 24 aighneacht ann mar fhreagairt ar chéim chomhairliúcháin phoiblí 2019 d'ullmhú Dréachtphlean Bainistíochta Sceilg Mhichíl. Bhí raon feidhme leathan agus éagsúil sna haighneachtaí a fuarthas, le hionchur suntasach ó ghrúpaí leasa pobail, pearsanra gairmiúil agus teicniúil, institiúidí gairmiúla, comhlachtaí státurraithe ar nós an Chomhairle Oidhreacht, eagraíochtaí neamhrialtasacha, treoraithe, lucht acadúil agus an pobal i gcoitinne.

Breithníodh gach trácht a fuarthas agus cuireadh san áireamh iad agus an plean seo á ullmhú. Chuaigh an grúpa i gcomhairle freisin le gníomhaireachtaí ar nós Fáilte Ireland maidir le tráchtanna turasóireachta inbhuanaithe a fuarthas le linn na céime comhairliúcháin.

Mar chuid den phróiseas SEA, rinneadh comhairliúchán reachtúil agus poiblí ar an dréachtphlean, ar an Measúnú Tionchair Natura (NIA) agus ar an Tuarascáil um Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta (SEAER) a mhair ar feadh sé seachtaine ón 4 Samhain go dtí an 16 Nollaig 2020, mar a shonraítear in Aguisíní 8 agus 9.

Tar éis an chomhairliúcháin reachtúil agus phoiblí, cuireadh na haighneachtaí agus na breathnuithe san áireamh agus rinneadh modhnuithe agus leasuithe ar an dréachtphean chun saincheistanna a d'ardaigh raon leathan de pháirtithe leasmhara a léiriú. Bhí gach modhnú ar ghníomhartha, spriocanna agus amlínte an phlean mar thoradh ar phróisis an SEA agus an Mheasúnaithe Cuí (AA) faoi réir scagtha le haghaidh AA.

Tugtar achoimre ar na barúlacha a fuarthas i gcomhairliúchán 2020 ó chomhairlithe reachtúla, ó phríomhpháirtithe leasmhara agus ón bpobal, agus freagraí orthu sin, sa tuarascáil chomhairliúcháin atá ar fáil ar <https://www.worldheritageireland.ie>.

Agus a bhí agus atá an phlean bainistíochta á fhorbairt agus á chur chun feidhme, chomh maith leis na moltaí ábhartha, na príomhcheistanna agus na príomhdhúshláin a thuairiscítear i dtuarascáil Staid an Chomhshaoil na Gníomhaireachta um Chaomhnú Comhshaoil (EPAanna) *Comhshaol na hÉireann: Measúnú Comhtháite 2020* (GCC, 2020).

Caibidil 2

Cur Síos agus Stair Sceilg Mhichíl

Cur Síos agus Stair Sceilg Mhichíl

Is é Sceilg Mhichíl an suíomh is mórtábhí de na suíomhanna mainistreach oileáin luath meánaoiseacha go léir in Éirinn, le céimeanna rochtana dea-chaomhnaithe, mainistir, díseart iargúlta agus struchtúir mhainistreacha eile. Chabhraigh iargúlacht an oileáin le hiarsmaí na mainistreach a chaomhnú agus a chosaint. Tá tábhacht ollmhór gan tomhas ag baint le Sceilg Mhichíl de bharr staid bhuanchoimeáda agus fíordheimhnithe na n-iarsmaí sin. Ionadaíonn sé saothar cultúrtha uathúil a léiríonn tréimhse shuntasach sa stair agus sibhialacht atá imithe as.

Ina theannta sin, cuimsíonn an t-oileán bunú tithe solais ar chósta na hÉireann sna 1820idí - tionscadal a bhí dúshlánach go háirithe feadh chósta an Atlantaigh. Bhí an éacht innealtóireachta seo iontach suntasach i bhfianaise an trátha. Bunaíodh dhá theach solais agus rinneadh iad a nascadh le bóthar iontach a gearradh isteach sa charraig feadh imeall theas an oileáin. Ag tosú ag an Teach Solais Uachtarach, téann an bóthar thar an Teach Solais Íochtarach agus téann sé go dtí an gcé ag ceann thoir an oileáin. Is é an cé seo an príomháit theacht i dtír do chuairteoirí an lae inniu.

Athraíodh topagrafaíocht Sceilg Mhichíl trí

idirghabháil na manach agus na dtógálaithe tithe solais - is tírdhreach cultúrtha é an t-oileán. Chiallaigh dlúthbhaint na bplánaí geolaíochta mar cisealú, scoilteacht agus siúntaí go bhféadfaí cloch de mhéid oiriúnach a chairéalú le haghaidh tógála. Cheadaigh nádúr dríodair agus bog réasúnta na cloiche seo múnú, fiú amháin leis na huirlisí ní ba thútaí.

Bhain na manaigh agus na tógálaithe tithe solais úsáid as topagrafaíocht an oileáin chun leasa ach d'fhág siad rian mór air. Cé go raibh idirghabháil na manach báuil le geolaíocht agus le topagrafaíocht an oileáin, d'athraigh siad an topagrafaíocht go mór i gcomharsanacht na mainistreach, an díseart agus na gcéimeanna rochtana. Sa bhreis air sin, d'athraigh tógálaithe an tí solais na leibhéil ísle ar thaobh theas agus thiar an oileáin, ag pléascadh na carraige chun cé agus bóthar rochtana fada a thógáil a théann go dtí na Tithe Solais Íochtaracha agus Uachtarach agus a gcóiríocht faoi seach.

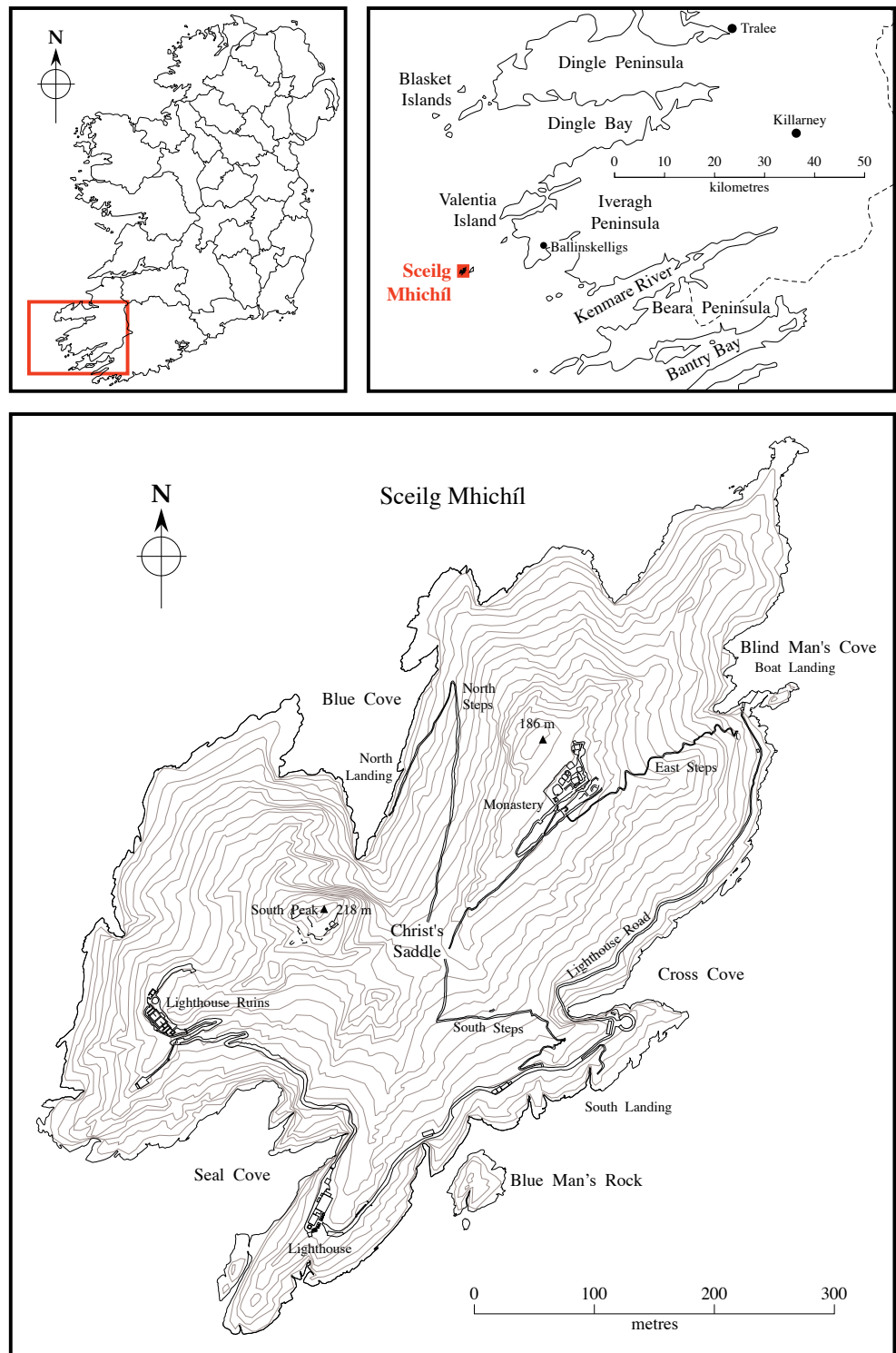
Tá cáil idirnáisiúnta ar Sceilg Mhichíl freisin mar is ceann de na suímh is tábhachtaí do phórú éanlaith mhara in Éirinn é. Soláthraíonn na fánaí géara carraigeacha agus aillte áiteanna neadaithe do speicis ar nós an fulmaire, an saidhbhéar agus an fhoracha, agus neadaíonn an guairdeall, an chánóg dhubh, agus an puifín i dtalmhóga agus poill eile ar fud an oileáin.

Pl. 2 Sceilg Mhichíl ón deisceart, ag taispeáint an dá mhullach, Diallait Chríost agus Bóthar an Tí Solais.

Suíomh

Fíor 1 Suíomh.

Tír:	Éire	Bliain an Inscríofa:	1996
Contae:	Ciarraí	Comhordanáidí Náisiúnta:	Domhanfhad: 10° 32' 19.5" N
Baile Fearainn:	Sceilg Mhichíl		Domhanleithad: 51° 46' 19.5" W
Ainm Oidhreachta Domhanda:	Sceilg Mhichíl		ITM 424857, 560813 (An Mhainistir)

Tá oileán Sceilg Mhichíl suite thart ar 11.6 km amach ó Cheann Bhólais, an pointe is faide siar de chuid Leithinis Uíbh Rathach i gCo. Chiarraí, Éire.

Teorainn an WHP

Tá oileán Sceilg Mhichíl thart ar 21.9 heicteár i méid. Tá teorainn an WHP go docht timpeall an oileáin le crios maolánach cruthaithe go nádúrtha ag an Aigéan Atlantach. Ní chuimsíonn teorainn an WHP an t-oileán níos lú i gcóngar dó, an Sceilg Bheag, nó an limistéar mara mórtimpeall air. Cé go meastar go mbaineann tábhacht mhór nádúrtha leis na limistéir seo, ní mheastar go mbaineann Sár-Luach Uilíoch leo nó go bhfuil siad suntasach go leor le hiad a ainmniú mar Suíomh Oidhreachta Domhanda.

Geolaíocht

Tá stuaic Sceilg Mhichíl 218m os cionn an Aigéin Atlantaigh. Tá an tsean-ghaineamhchloch rua bhuanfasach as a bhfuil na hoileáin déanta mar shlat droma na réigiún sléibhtiúil i ndeisceart Chiarraí agus iarthar Chorcaí freisin, lena n-áirítear na Cruacha Dubha agus an Cheacha. Ag an tús, ní raibh sna carraigeacha sin ach dríodar sil-leagtha ag aibhneacha tuilteacha le linn na tréimhse Dheamhónaí thart ar 400 milliún bliain ó shin. Tá topagrafaíocht láithreach an réigiúin, de ghleann fadaíthe soir soir ó thuaidh go siar ó dheas deighilte ag iomairí idir eatarthu, mar thoradh ar thréimhse d'fhilleadh agus de thógáil sléibhte thart ar 100 milliún bliain ó leagadh síos an dríodar bunaidh. D'ardaigh leibhéal na mara ina dhiaidh sin, rud a chruthaigh gaotha doimhne mara an iardheiscirt, cosúil leis an Ribhéar agus Bá Bheanntaí agus a scoith oileáin na Sceilge ón mórtíir.

Chomhbhrúigh na gluaiseachtaí tógála sléibhe an charraig dhríodair isteach i sraitheanna crua agus mín-snáitheacha de ghaineamhchloch agus slinn agus cruthaíodh línte móra de scoilteadh, siúntaí agus éascadh. De réir a chéile, creimeadh an chloch timpeall ar na héasclíní móra i lár Sceilg Mhichíl agus thit sí as, ag fágáil lagraigh i gcruth U ina diaidh 130 méadar os cionn na farraige, ar a dtugtar 'Diallaí Chríost' inniu. Tá dhá bhinn fágtha, ceann ar gach taobh den ghleann. Tá an mhainistir suite ar an mbinn thoir thuaidh, 185m in airde; tá an díseart suite ar an mbinn thiar theas, 218m in airde. Chruthaigh creimeadh le hais éasclíní agus línte scoilteachta na trí chaladh ar an oileán freisin.

Le blianta beaga anuas rinneadh athbhreithniú mionsonraithe ar gheolaíocht na n-oileán agus tá tuarascáil air seo le bheith críochnaithe in 2022.

Fionnachtana ar an mBinn Theas, Na Céimeanna Thoir-Thuaidh, Tógálacha Tithe Solais

Tá dhá shuíomh mhóra luath-mheánaoiseacha ar Sceilg Mhichíl: mainistir mhór, dea-chaomhnaithe tógtha díreach faoi bhun ardán carraigeach ard fánánach ar thaobh thoir an oileáin, agus díseart tógtha ar shliastáin arda ar an mBinn Theas. Bhí mórtionscadal tochailte seandálaíochta, comhdhlúthaithe agus caomhnaithe ar siúl idir 1986 agus 2010 ar an mainistir agus ar an mBinn Theas. Leis na tochailtí ar an mainistir, cuirtear fianaise ar fáil maidir lena forbairt agus a tréigean, agus léirigh na tochailtí ar an mBinn Theas dhá chéim tógála ar leith - céim heirméiteach agus athúsáid na binne le haghaidh oilithreachta eagraithe.

Tá dhá aireagal sa mhainistir, séipéal moirtéil, seacht gcill (tá cúig cinn acu slán), iarsmaí leithreas coirceogach, sistéil uisce, reilig, leachtanna, crosa agus cros-leaca. Cuimsíonn sé freisin dhá ardán mhóra dá ngairtear na hlmfháluithe Seachtracha Uachtaracha agus Íochtaracha.

Pl. 3 An chuid uachtarach de na Céimeanna Theas, ag dul suas go dtí an mhainistir.

Tacaíonn ballaí arda coinneála leis na léibhinn, ar a bhfuil gach rud tógtha. Ar an taobh thiar den oileán, téann céimeanna gearrtha as an gcarraig agus sliastáin suas go dtí an díseart. Cuimsíonn an Díseart sraith d'ardáin, trasnuithe, clóis agus léibhinn tógtha go crógach ar léibhinn chairéalaithe díreach faoi bhun na binne. Tá a ghnéithe bunaidh ag Léibheann an Aireagail fós: aireagal, altóir, leacht, binse, sistéil agus scrín fhéideartha. Fuarthas crosta agus leac croise ag an suíomh seo freisin. Áit eile ar an oileán, bainteach leis an ndreapadh, tá gnéithe manachúla breise. (Tugtar cur síos iomlán ar ghnéithe manachúla Sceilg Mhichíl in Aguisín 3).

Téann trí rith fhada de chéimeanna (na Céimeanna Thoir, na Céimeanna Theas agus na Céimeanna Thuaidh) suas go dtí an mhainistir ó thrí áit chladaigh éagsúla. Ag an mbun, is céimeanna gearrtha amach as an gcarraig iad agus níos déanaí bhí siad tógtha as cloch shingil. Scriosadh bun na gCéimeanna Thoir agus cuid íochtarach na gCéimeanna Theas le linn thógáil an phiara agus Bhóthar an Tí Solais sna 1820í. Shéid an idirghabháil seo cuid den rud a léirmhínítear mar theach báid os cionn teacht i dtír mainistreach an oirthir. Rinneadh é seo a thochailt agus a chaomhnú i 2003, ag cur lenár dtuiscint ar an gcaoi ar ghlac na

manaigh réamhchúraimí chun a gcuid bád a chosaint.

In 2007 thángthas ar iarsmaí rith chéimeanna ar an taobh thoir thuaidh den oileán, faoi bhun na mainistreach. Tá na céimeanna seo an-difriúil ó thaobh carachtar den trí rith eile, iad níos tútaí agus níos cúinge, le ardaitheoirí géara. Is cosúil go dtéann na céimeanna síos go dtí an t-uisce, go dtí áit díreach ó thuaidh ón láthair theacht i dtír atá ann faoi láthair; bheadh an áit seo ar an áit is nádúrtha le teacht i dtír ar an gcarraig.

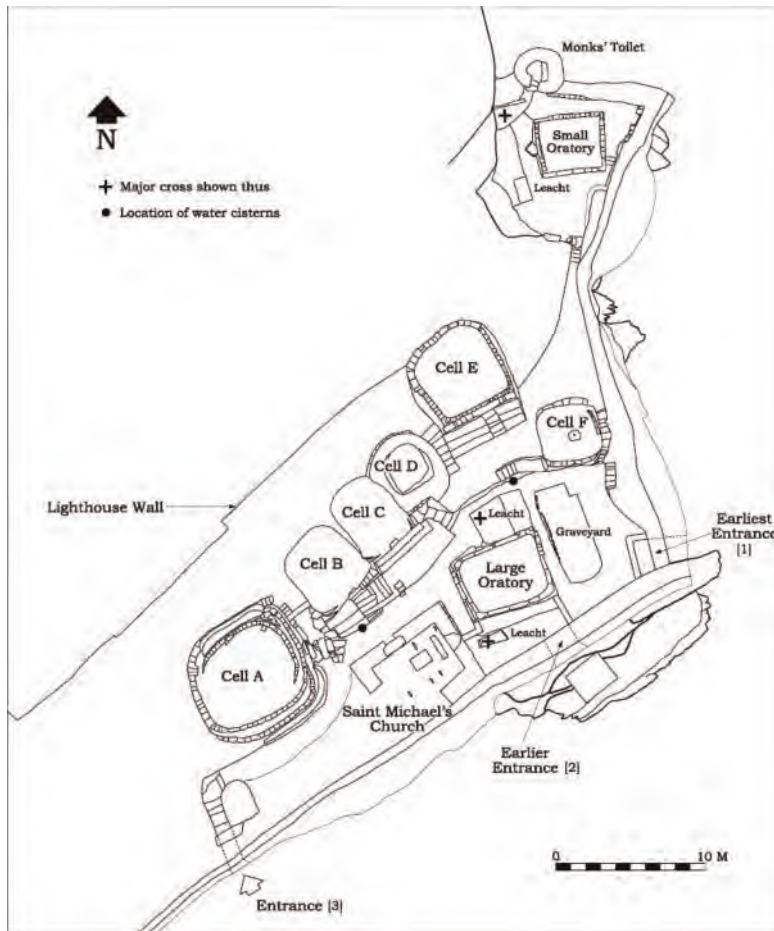
Tá céim tógála an tí solais sna 1820idí an-éagsúil. Cuimsíonn a chuid iarsmaí cé a a dtagann príomhbhóthar, le ballaí coinneála mar thoradh air, go dtí an Teach Solais Uachtarach agus Íochtarach, agus cóiríocht freastail ar gach ceann acu. Tréigeadh an Teach Solais Uachtarach sa bhliain 1870 agus ón am sin níor coinníodh an chuid uachtarach de Bhóthar an Tí Solais ach ó am go chéile.

Tá go leor struchtúr níos lú ar an oileán ag dul siar go dtí tráth an áitithe mainistreach agus tí solais. Is é an ceann is mó díobh seo ná sraith bunsraithe díreach os cionn Bhóthar an Tí Solais gar do bhun na Céimeanna Theas.

Pl. 4 Amharc ón aer den mhainistir, ag taispeáint an Imfhálú Istigh (ag léiriú áit na gclinní, na n-aireagal, na heaglaise agus leachtanna san Imfhálú Seachtrach Íochtarach). Taispeánann an radharc seo barr na Céimeanna Thoir agus an bealach isteach bunaidh sa mhainistir.

Fíor 2 Plean d'imfhálú mainistreach Sceilg Mhichíl.

Stair Ghairid de Sceilg Mhichíl

Na Tagairtí is Luaithe

Ciallaíonn an focal *sceilg* carraig, go háirithe carraig ghéar. Déantar an chéad tagairt do Sceilg sa stair i bhfinscéal mar áit adhlactha Ir, mac Mhíle, a bádh i rith theacht i dtír na Mailíseach.

Déanann Françoise Henry, acadóir cáiliúil, tagairt do théacs ón ochtú nó ón naoú haois, ina ndéantar tagairt do thréimhse achrainn idir Ríthe Iarthar Mhumhan agus Ríthe Chaisil. Deirtear go ndearna Duagh, Rí Iarthar Mhumhan “éalú go Scellecc”. Deirtear go mbaineann an imeacht seo leis an gcúigiú haois ach níl aon tslí chun a fháil amach an raibh mainistir lonnaithe ar an oileán ag an am sin. Agus é ag scríobh i 1756, luaigh Charles Smith go raibh an mhainistir bunaithe ag Naomh Fionnán, a mhair sa séú haois.

Stair Dhoiciméadach Luath

Is í an fhianaise dhoiciméadach is luaithe *The Martyrology of Tallaght*, a scríobh Mealruain roimh dheireadh na hochtú haois, bhí sé ina easpag de

mhainistir Thamhlachta chomh maith le bunaitheoir na gluaiseachta heirmíteach Céili Dé (Culdee). Déanann sé comóradh ar bhás manaigh ón Sceilg darbh ainm dó Suibhni (“Suibhni ó Scelig”). Is cosúil ón tagairt seo do Sceilg i bhféasteolaíocht ceann de na mainistreacha is cáiliúla in Éirinn go raibh Sceilg dea-bhunaithe cheana féin faoin am sin. B’fhéidir go raibh mainistir bunaithe anseo chomh luath leis an séú haois, ach de bharr easpa fianaise ní féidir dátú níos beaichte a thabhairt.

Déantar tagairt don Sceilg in *Annála Inse Faithleann* faoin mbliain 824 agus in *Annála Uladh* chomh maith ag tabhairt tuairisce ar scrios na Mainistreach ag na Lochlannaigh. Faoi 882 in *Annála Inse Faithleann* déantar tagairt do “Flann, mac Chellach, ab ó Scelec”.

Bhí an mhainistir tiomnaithe do Naomh Mícheál, b’fhéidir ag am éigin sa deichiú haois. Tugtar é seo le tuiscint ag dhá thagairt don mhainistir é seo in *Annála na gCeithre Máistrí*. Deirtear sa chéad cheann “Aois ár dTiarna, 950, fuair Bláthmhac ón Sgeillic bás”; deir an dara ceann “Aois ár dTiarna, 1044, fuair Aedh ó

Scelic-Mhichíl bás”. Sa tslí sin is féidir glacadh leis gur tharla an tiomnú do Naomh Mícheál idir na blianta 950 agus 1044 AD. I mainistreacha ba ghnáthúil séipéal nua a thógáil chun tiomnú a cheiliúradh agus tá an chuma ar ailtireacht na coda is sine den séipéal, ar a dtugtar Séipéal Naomh Mhichíl, gur tógadh le linn na tréimhse sin é. Is é fírinne an scéil go raibh Naomh Mícheál an t-Archangel ina naomh ab fhearr leis an Céilí Dé ó níos luaithe sa deichiú haois agus leis seo, tugtar le fios go bhféadfadh an tiomantas a bheith chomh luath le AD 900.

Tá tagairt déanta do Shéipéal Naomh Mhichíl in *The History and Topography of Ireland*, le Giraldus, a bhí in Éirinn ag deireadh an dara haois déag. Tugann a chuntas faoin soláthar míorúilteach d’fhíon phobail a bhí ar fáil don Aifreann laethúil i Séipéal Naomh Mhichíl le tuiscint go raibh cónaí leanúnach ar dhaoine sa mhainistir ag an am sin.

Forbairtí Níos déanaí

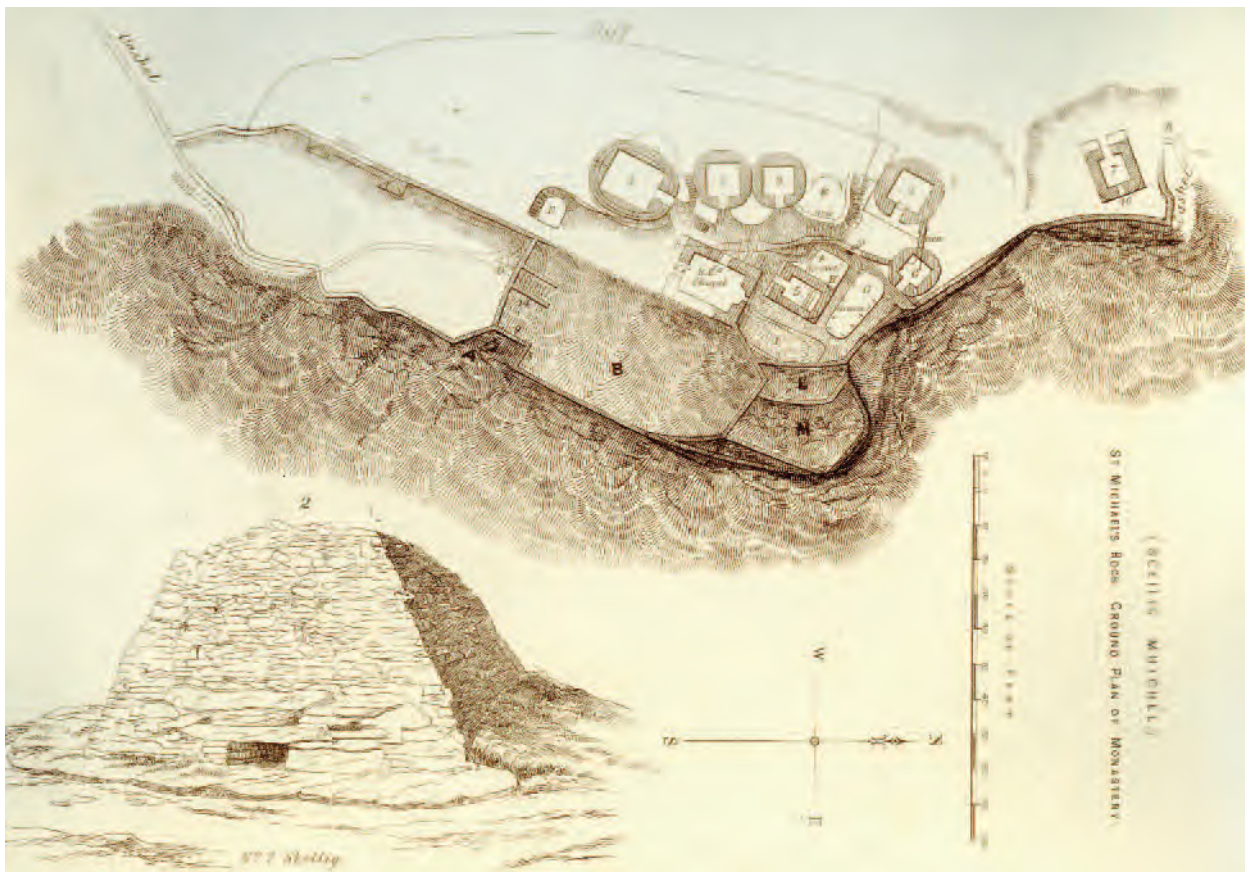
Mar sin féin, go luath sa tríú haois déag, tháinig meath ar an aeráid ghinearálta agus bhí sé sin ina chúis le haimsir níos fuaire agus méadú ar líon na

stoirmeacha ar an bhfarraige mórtimpeall ar an Sceilg. Chuir sé sin, mar aon leis an athrú in Eaglais na hÉireann ó struchtúr mainistreach go deoise, deireadh le coilíneachtaí oileáin díseartacha na hÉireann, agus an toradh a bhí air seo ná gur bhog pobal Sceilg Mhichíl chuig an mórtíir ag Baile an Sceilg ar deireadh. Is cosúil nár tharla sé seo d’aon iarracht amháin ach thar tréimhse ama.

Is dóchúil gur leanadh ar aghaidh ag úsáid an oileáin mar spleáchríoch de Mhainistir Bhaile an Sceilg, le Mainistir an oileáin á áitiú le roinnt manach le linn mhíonna an tsamhraidh. I litreacha an phápa tugadh “Prióir Agaistíneach Naomh Mhichíl, Roche (*de Rupe*)” ar phríóir Bhaile an Sceilg fós. Caithfidh go raibh baint ghníomhach ag na hAgaistínigh le hoilithreachtaí chuig an oileán a chur chun cinn agus a bhainistiú agus leis na struchtúir ann a chothabháil.

D’fhan Sceilg Mhichíl i lámha na manach Agaistíneach go dtí 1578, nuair a scoir Banríon Eilís I mainistreacha áirithe a bhí faoi chosaint larla Deasmhumhain mar gheall ar na héirithe amach I

Pl. 5 An chéad phlean mionsonraithe den mhainistir ar Sceilg Mhichíl, a foilsíodh in *Notes on Irish Architecture* le Dunraven, iml. 1, sna 1870idí.

Pl. 6 Radharc ón naoú haois déag ar Eaglais Naomh Mícheál, ag taispeáint an bhalla coinneála tite ar an taobh theas, a foilsíodh in *Notes on Irish Architecture* le Dunraven, iml. 1.

nDeasumhain. Mar sin thit na Scealga ina lámha tuata agus ritheadh iad sa deireadh chuig teaghlach mBuitléarach.

Sa seachtú haois déag bhí cuntas ar Na Scealga sa leabhar le John Lynch *De Praesulibus Hiberniae* (O'Doherty 1944, 151–2), a thaispeánann go raibh an t-oileán fós ina áit oilithreachta ag an am sin.

I 1756 thug Charles Smith tuairisc ar an gcarraig. Thagair sé d'oilithreachtaí deacra agus contúirteacha ansin agus dúirt sé gur tháinig 'many persons, about twenty years ago, came from the remotest parts of Ireland to perform these penances, but the zeal of such adventurous devotees has very much cooled of late'.

Go luath sna 1820idí Go luath sna 1820í cheannaigh an Bardas um Phort Átha Cliath a Chaomhnú agus a Fheabhsú (réamhtheachtaí Choimisinéirí Soilse na hÉireann) an t-oileán ó John Butler ón gCoireán faoi ordú ceannaigh éigeantaigh chun dhá theach solais a thógáil ar thaobh an Atlantaigh. Bhíothas ábalta teacht orthu seo le cúnamh calaidh fheabhsaithe a tógadh ar an taobh thoir agus bóthar a réabadh

Pl. 7 Radharc ón naoú haois déag ar an Teach Aíochta agus cros suite taobh amuigh de bhealach isteach na mainistreach, a foilsíodh in *Notes on Irish Architecture* le Dunraven, iml. 1.

THE WAY OF THE CROSS,

amach as na cliatháin ghéara ar thaobh theas agus ar thaobh thiar an oileáin (féach Aguisín 7 le haghaidh tuilleadh faoi stair na dtithe solais).

Sa bhliain 1880, ghlac an OOP na hiarsmaí mainistreach faoi chaomhnóireacht agus chuir sé tús le tionscadal chun struchtúir intite a dheisiú. Ón am sin, lean an OOP ar aghaidh lena chuid iarrachtaí chun na hiarsmaí mainistreach a choinneáil agus a chaomhnú. Cheannaigh an Stát an tOileán sa bhliain 1989 ó Choimisinéirí Soilse na hÉireann, seachas an teach solais íochtarach (atá in úsáid) agus a chúirtealáiste agus limistéar an héileapad leis an stór in aice láimhe. Choimeád na Coimisinéirí ceart slí ar an mbóthar chomh maith. Tá an Teach Solais Íochtarach díchoimisiúnaithe anois agus tá oibreacha athchóirithe ar siúl chun é a chur ar fáil le húsáid mar chóiríocht d'fhoireann caomhnaithe, do threoraithe agus do thaighdeoirí.

Oidhreacht Nádúrtha Sceilg Mhichíl

Tá oileáin na Sceilge aitheanta mar dhá cheann de na suímh is tábhachtaí in Éirinn do phórú éanlaith mhara, leis na céadta bliain anuas. Tá méid na gcoilíneachtaí éanlaith mhara agus líon na speiceas éagsúil atá i láthair ar na hoileáin seo an-suntasach, ar scála náisiúnta agus idirnáisiúnta araon. In éineacht le hoileáin na mBlascaod (cúig oileán) agus Oileán na gCánóg, tá roinnt de na grúpaí póraithe is mó de Chánóg Dhubh agus den ghuairdeall ar domhan ar Sceilg Mhichíl. I measc na speiceas eile d'éanlaith mhara a bhíonn ag pórú ar Sceilg Mhichíl tá an fulmaire, an saidhbhéar, an fhoracha agus an puifín. Le haghaidh tuilleadh sonraí a fháil ar éanlaith mhara, féach Aguisín 6.

Pl. 8 An Puifín Atlantach (*Fratercula arctica*).

Tá Sceilg Mhichíl aitheanta go traidisiúnta mar áit neadaithe an fhabhcúin ghoirm. Mar sin féin, ní bhíonn na héin sin ag pórú ann gach bliain. Taifeadadh go mbíonn péire amháin de Chág Cosdearg ag pórú anseo. Taifeadadh go mbíonn líonta beaga eile d'fhiacha dubha, riabhóg chladaigh agus clochrán ag pórú anseo freisin.

Mar gheall ar a thábhacht éaneolaíoch lena mbaineann, tá Sceilg Mhichíl ainmnithe mar Anaclann Dúlra Reachtuil, Limistéar faoi Chosaint Speisialta (SPA) agus is Limistéar Oidhreacht Nádúrtha molta é. Tá tuilleadh faisnéise faoi na hainmniúcháin seo le fáil i gCaibidil 4.

Mamaigh

Taifeadadh roinnt speiceas mamaigh ar Sceilg Mhichíl thar na blianta. Bíonn Rónta Glasa ina suí ar bhinsí cloiche timpeall an oileáin, agus cé nach mbaineann tábhacht le líon na rónta sin ar scála náisiúnta, cuireann siad leis an éagsúlacht i bhfána an oileáin. Tá an speiceas seo liostaithe faoi larscríbhinn II de Threoir Gnáthóg an AE agus déantar monatóireacht rialta ar dhaonra na hÉireann. I measc na mamaigh eile a taifeadadh tá an coinín agus an luch thí. Tá an Coinín sách nua ar an oileán; níor tugadh isteach é go dtí luath sa naoú haois déag. Ceaptar gur tháinig an luch thí ar an oileán ag an am céanna.

Pl. 9 An Rón Glas (*Halichoerus grypus*).

Fásra

Tá cuid mhaith de Sceilg Mhichíl comhdhéanta de ghnáthóga le fásra bocht, cosúil le haillte carraigeacha mara agus carraig lom. Tá an fásra a bhíonn ann mar an fásra tipiciúil a fhásann faoi choinníollacha mara an-nochta, teoranta ag ithir thearc, talamh ghéar, cáitheadh farraige agus gaotha arda. I measc na speiceas coitianta plandaí tá rabhán,

Pl. 10 *Lus Bealtaine mara* (*Tripleurospermum maritimum*).

Pl. 12 *Cabróis na gcloch* (*Spergularia rupicola*).

Pl. 14 *Cornán caisil* (*Umbilicus rupestris*) ag fás i scáint carraige.

coireán mara agus cabróis na gcloch, agus tá paistí d'fheisciú dearg, copóg agus lus bealtaine mara ann go minic. Tuairiscíonn Lavelle (1997) 38 speiceas d'ardphlandaí (féach Aguisín 6) Rinneadh an chéad chéim de shuirbhé fásra in 2018–19. Táthar ag súil go gcuirfear an suirbhé seo i gcrích in 2022.

Rinneadh suirbhé ar fhlóra léicin in 2009 (Douglass agus Whelan, 2009). Ba iad aidhmeanna an tsuirbhé

Pl. 11 *Póiríní seangán* (*Sedum anglicum*) faoi bhláth iomlán.

Pl. 13 *Coireán mara* (*Silene éide*) ag fás in aice leis na céimeanna.

bunlíne tosaigh seo flóra léicin Sceilg Mhichíl a thaifeadh trí iniúchadh a dhéanamh ar na gnáthoga go léir atá ar fáil, stáisiúin monatóireachta a chur ar bun chun faisnéis a fháil ar rátaí fáis agus athrú gnáthóige a bhrath, chun moltaí bainistithe a dhéanamh d'fhonn leas léicin an oileáin a chothabháil nó a fheabhsú agus leas léicin an oileáin a mheas i dtéarmaí a thábhachtaí náisiúnta. Thaifead an suirbhé éagsúlacht shuibhir ina raibh 130 speiceas. Aimsíodh sa suirbhé go bhfuil suíomh tábhachtach do léicin mar gheall ar shuíomh geografach Sceilg Mhichíl, in éineacht leis an réimeas aeráide aigéanach, gnéithe geolaíochta agus flóra agus fána gaolmhar. Is díol suntais ar leith na coilíneachtaí móra éan mara pórúcháin (go háirithe puifín), a bhfuil baint acu le saibhirí cothaitheach dromchlaí carraige agus talún. Soláthraíonn sé seo gnáthóg do roinnt speiceas neamhchoitianta ornithocoprófaí, agus tá go leor acu flúirseach ar an oileán. Taifeadh roinnt léicean neamhchoitianta agus tábhachtacha, lena n-áirítear trí cinn nua in Éirinn agus ceann nua d'Éirinn agus don Bhreatain Mhór. Ba é tátal an tsuirbhé gur cheart a mheas go bhfuil tábhacht náisiúnta ag Sceilg Mhichíl dá fhlóra léicin.

Caibidil 3

Tábhacht de Sceilg Mhichíl

Tábhacht de Sceilg Mhichíl

De réir Airteagal 1 de Choinbhinsiún Oidhreachta Domhanda 1972, i dtéarmaí chatagóir na réadmhaoine a leagtar amach, meastar go bhfuil Sceilg Mhichíl ina 'ghrúpa foirgneamh'. Toisc go raibh an t-oileán ar fad inscríofa mar WHP, is féidir a mheas gur 'tírdhreach cultúrtha' a mbaineann luach leis é Sceilg Mhichíl, de réir alt 47 de na *Treoirlínte Oibríochtúla do Chur Chun Feidhme an Choinbhinsiúin Oidhreachta Domhanda*. Mar sin, léiríonn sé 'oibreacha comhcheangailte an dúlra agus an duine....a mbaineann sár-luach uilíoch leo ón dearcadh stairiúil [agus] aeistéitiúil'. (Coinbhinsiún Oidhreachta Domhanda 1972, Airteagal 1). Is í an idirghníomhaíocht sin idir manaigh Sceilg Mhichíl agus topagrafaíocht an oileáin i dtimpeallacht a bhí crua go fisiceach a thugann a shár-luach cultúrtha don suíomh.

An Bonn Cirt le hInscríobh

Measann UNESCO airíonna inscríofa oidhreachta nádúrtha agus cultúrtha a mheastar a bheith de Shár-Luach Uilíoch - is é sin, go bhfuil 'tábhacht chultúrtha agus/nó nádúrtha leo atá chomh heisceachtúil sin go dtrasnaíonn sí teorainneacha náisiúnta agus go mbaineann tábhacht choiteann leo do ghlúine reatha agus na todhchaí an duine daonna iomláin. Mar sin, tá cosaint bhuan na hoidhreachta seo rithábhachtach don phobal idirnáisiúnta ina iomláine'.

D'fhorbair an Coiste Oidhreachta Domhanda critéir bheachta chun maoin a inscríobh ar an Liosta Oidhreachta Domhanda. I 1996 bhí Sceilg Mhichíl inscríofa ag UNESCO ar an Liosta Oidhreachta Domhanda agus tá sé ar cheann de thrí Mhaoín Oidhreachta Domhanda ar oileán na hÉireann. Aithníonn an liostú seo tábhacht uilíoch den scoth an tírdhreacha cultúrtha seo agus an tábhacht a bhaineann lena chosaint go dtí na caighdeáin idirnáisiúnta is airde.

I 1996 nuair a mhol ICOMOS— comhlacht comhairleach UNESCO— gur chóir Sceilg Mhichíl a inscríobh ar Liosta Oidhreachta Domhanda UNESCO ar bhonn Chritéir (iii) agus (iv), luaigh siad 'Is eiseamláir iontach, agus ar go leor bealaí uathúil, é Sceilg Mhichíl de lonnaíocht reiligiúnach luath a

lonnaíodh d'aon ghnó ar charraig phirimidiúil sa aigéan, atá caomhnaithe mar gheall ar thimpeallacht shuntasach. Léiríonn sé cleachtais antoisceacha an mhanachais Chríostaí a bhí ina ghné den Afraic Thuaidh, den Neasoirthear agus den Eoraip, ar bhealach nach féidir le haon suíomh eile é a léiriú.'

Critéar (iii): ... fianaise uathúil nó eisceachtúil ar a laghad a thabhairt ar thraidisiún cultúrtha nó ar shibhialtacht atá beo nó atá imithe.

Critéar (iv): ... bheith ina shár-eiseamláir de chineál foirgnimh, grúpa ailtireachta nó teicneolaíochta nó tírdhreach a léiríonn céim(eanna) suntasach(a) i stair an duine daonna.

Ráiteas ar Shár-Luach Uilíoch: Sceilg Mhichíl, Éire (C757)

In 2014, cheadaigh UNESCO Ráiteas athbhreithnithe ar Shár-Luach Uilíoch. Seo a leanas téacs an ráitis sin.

Sintéis Achomair

Cuireadh Sceilg Mhichíl ar an Liosta Oidhreachta Domhanda sa bhliain 1996. Tá oileán Sceilg Mhichíl suite ar imeall thiar thuaidh na hEorpa, ag ardú ón Aigéan Atlantach beagnach 12 chiliméadar siar ó Leithinis Uíbh Ráthach i gContae Chiarraí. Tá sé ar an suíomh is móthaibhsí de gach láithreán mainistreach luath-mheánaoiseach, go háirithe an díseart iargúlta atá suite ar léibhinn chúng de dhéantús an duine díreach faoi bhun na Buaic Theas.

Chruthaigh lochtú gaineamhchloch Dheamhónaí dúlagar de cruth U ar a dtugtar Gleann Chríost nó Diallait Chríost inniu, 130 méadar os cionn leibhéil na farraige i lár an oileáin, agus tá dhá bhinn aige seo - í sin soir ó thuaidh, ag ardú go 185 méadar, agus í sin siar-thiar theas, ag 218 méadar. Tá an charraig creimthe go domhain agus síonchaite mar gheall ar a suíomh nochtaithe, ach tá sí beagnach saor ó sioc.

Tá na trí phointe theacht i dtír den oileáin ceangailte trí rith chéimeanna leis na príomh-iarsmaí mainistreach, atá suite ar sheilf fána ar an iomaire a shíneann thuaidh-theas ar an taobh thoir thuaidh den oileán; tá an díseart ar an mBinn Theas is géire.

Léiríonn an mhainistir, a cillíní agus a séipéil agus na

Pl. 15 Radharc ar Sceilg Mhichíl agus ar an Sceilg Bheag ón mhórthír.

struchtúir níos géire fós i ndíseart na Binne Theas teacht agus leathadh na Críostaíochta agus an litearthacht a bhí ag teacht chun cinn ar thailte a bhí chomh iargúlta go raibh siad níos faide ná teorainneacha Impireacht na Róimhe agus sroicheadh deiridh eagraithe mainistir, a leathnaigh ón Éigipt ar tír agus ar muir tríd an Iodáil agus Gaul go dtí an Bhreatain agus Éire i dhá chéad bliain amháin (an cúigiú agus an séú). Ní fios cén dáta a bunaíodh an mhainistir ar an oileán seo. Bhí sé tiomnaithe do Naomh Mícheál am éigin idir AD 900 agus 1050.

Tá comhpháirteanna fisiciúla uile na mainistreach bige idéalai le fáil ar Sceilg Mhichíl: aonrú, rochtain dheacair, spásanna maireachtála, foirgnimh le haghaidh adhradh agus ceapacha le haghaidh táirgeadh bia. Anseo, i suíomhanna mórthaibhseacha uathúla, tá ailtireacht chloch dhúchasach den mhílaois seo caite fós slán agus i riocht réasúnta seasmhach. Is léir go bhfuil éabhlóid shoiléir ar

theicnící saoirseachta cloiche shingile ag tairiscint taifead uathúil ar fhorbairt na hailtíreachta agus tógála den chineál seo.

Tá Sceilg Mhichíl ar cheann de na suíomhanna is tábhachtaí in Éirinn maidir le héin fharraige phóirúcháin, mar gheall ar éagsúlacht na speiceas agus méid na gcoilíneachtaí a bhfuil ann.

Critéir

Critéir (iii): Léiríonn Sceilg Mhichíl cleachtais antoisceacha an mhanachais Chríostaí a bhí ina ghné den Afraic Thuaidh, den Neasoirthear agus den Eoraip, ar bhealach nach féidir le haon suíomh eile é a léiriú.

Critéir (iv): Is sampla den scoth é Sceilg Mhichíl agus ar go leor bealaí is sampla uathúil é de lonnaíocht reiligiúnach luath a bhí suite d'aon ghnó ar charraig phirimidiúil san aigéan, caomhnaithe mar gheall ar thimpeallacht ar leith.

Luach Nádúrtha

Mar gheall ar nádúr féin Oileáin na Sceilge, cuirtear áit shlán ar fáil do phobail éanlaith mhara ríthábhachtacha, inar féidir leo neadacha a thógáil agus éanlaith óg a bheathú. Cuireann an tAigéan Atlantach mórtimpeall air áit bheathaithe shaibhir ar fáil agus mar gheall air is deacair don duine daonna rochtain a fháil ar an oileán agus coinnítear na hoileáin saor ó chreachadóirí. Cuireann plandaí soithíoch ar an oileán, cé nach bhfuil tábhacht náisiúnta leo, le háilleacht agus éiceolaíocht Sceilg Mhichíl.

Luach Cultúrtha

Tá an suíomh is mórtábhí de na suímh mhanachúla luath-mheánaoiseacha uile ar oileán ag Sceilg Mhichíl. Mar gheall ar iargúlacht Sceilg Mhichíl, tá sé thar a bheith dea-chaomhnaithe, agus sin an chúis go bhfuil sé uathúil.

Mar a dúradh tráth an ainmniúcháin mar WHP, is éacht ealaíonta uathúil í an mhainistir agus an díseart ar Sceilg Mhichíl agus tugann siad fianaise eisceachtúil ar shibhialacht atá imithe. Is eiseamláir den chéad scoth iad de lonnaíocht mhanachúil luath-mheánaoiseach atá lánchaomhnaithe, agus tá an ailtireacht uathúil mar gheall ar leibéal a caomhnaithe. Léiríonn sé céim shuntasach i stair na tógála. Le linn oibreacha caomhantais agus deisithe, bhí sé indéanta mionscrúdú a dhéanamh ar na struchtúir agus teacht ar chroineolaíocht choibhneasta do na cillíní. Is féidir forbairt shoiléir a fheiceáil i dteicnící saoirseachta cloiche shingile. Ar an suíomh seo cuirtear ar fáil doiciméadú uathúil den chineál seo ailtireachta agus tógála.

Tar éis do na manaigh é a thréigean, tháinig an t-oileán mar shuíomh do dhá theach solais, a bhí ag feidhmiú ó 1826, rud a chuir le seasamh tábhachtach an oileáin i stair mhuirí na hÉireann. Cé nach bhfuil siad mar chuid den Ráiteas athbheithnithe ar Shár-Luach Uilíoch, tá na tithe solais agus na struchtúir bhainteacha ar an oileán á gcaomhnú mar chuid den WHP. Tá oibreacha á ndéanamh ar Bhóthar an Tí Solais, ar an Teach Solais Íochtarach agus ar an Teach Solais Uachtarach tréigthe, mar gur cuid thábhachtach de stair an oileáin iad seo.

Luach Doláimhsithe

Treisiónn topagrafaíocht dhrámata an oileáin agus comhtháthú na ngnéithe manachúla éagsúla laistigh den tírdhreach seo uathúlacht an tsuímh seo. Toisc go raibh na manaigh ar an oileán ar feadh tréimhse chomh fada, d'fhág siad níos mó ná iarsmaí fisiceacha dúinn. Mar gheall orthu, tá braistint láidir spioradáltachta san áit is féidir le haon duine a bhfuil an deis agus an phribhléid aige nó aici am a chaitheamh ann a bhrath. Tugann na harsmaí fisiceacha fianaise faoi éachtaí iontacha na manach, agus ní féidir ach iontas agus uamhan a bhrath mar gheall orthu. Treisiónn fad an oileáin ón mórtáir agus a neamh-inrochtaineacht rialta mar gheall ar an Aigéan Atlantach guagach an bhraistint d'iargúlacht agus de bheith i bhfad ón ngnáthshaol.

Fiú amháin tar éis imeacht na manach ón oileán agus bunú na lonnaíochta mainistreach ag Baile an Sceilg, lean Sceilg Mhichíl ag imirt ról tábhachtach ina saolta creidimh fós. Ar feadh na tréimhse meánaoisí leanadh ar aghaidh ag tabhairt urraime don suíomh agus tháinig forbairt ar an urraim sin. De réir a chéile, d'éirigh sé cáiliúil ar fud na hEorpa mar áit speisialta oilithreachta. Dealraíonn sé go raibh oilithreachta ar mhórsála imithe i léig faoi lár an naoú haois déag cé go bhfuil fianaise dhoiciméadach ann gur lean oilithreachta chuig an oileán san fhichiú haois (leibhéal áitiúil) (Gibbons, 2020).

Luach Socheacnamaíoch

Chomh maith le bheith ina dheilbhín den réigiún agus ina chúis mórtais áitiúil, tá Sceilg Mhichíl ina cuid thábhachtach den gheilleagar áitiúil níos leithne. Tá ról ag an oileán i gcabhair a thabhairt do gheilleagar Leithinis Uíbh Ráthach agus do na réigiúin máguaird. Gintear ioncam trí thaitneamhachtaí agus sheirbhísí a sholáthar do chuariteoirí sa cheantar seo. Cuideoidh feabhsú eispéireas na gcuariteoirí mar atá mínithe sa phlean bainistíochta seo le tacú leis an bpobal áitiúil agus leis an réigiún agus lena gheilleagar.

Pl. 16 Go luath ar maidin taobh istigh den mhainistir, ag taispeáint Reilig agus cealla na Manach.

Fíordheimhneacht agus Sláine Sceilg Mhichíl

Chabhraigh iargúlacht an oileáin é a chaomhnú agus a chosaint ar ghníomhairí scriosta a chuaigh i bhfeidhm ar fhormhór na suíomhanna eile sa tréimhse. Rinneadh athruithe le linn ghairm na dtógálaithe tithe solais sna 1820idí, ach bhíothas in ann iad seo a dhoiciméadú trí imscrúdú. Mar gheall ar na hathruithe déanta ag an am, an timpeallacht fhoircneach agus brú méadaithe ó chuairteoirí, tá clár oibreacha caomhantais ar siúl ó dhéanach sna 1970í chun na struchtúir a chomhdhlúthú agus a dheisiú. Is í an fhealsúnacht atá mar bhonn leis an obair seo ná go gcoinnítear agus go gcaomhnaítear na gnéithe bunaidh go léir *in situ*. Le linn an phróisis inscríofa d'aithin UNESCO gur thug an cur chuige seo i ndáil leis an obair urrús faoi fhíordheimhneacht an WHP.

Cé nár luadh é tráth an inscríbhíne, is ceist thábhachtach í sláine a chur san áireamh. Is ionann sláine agus tomhas d'iomláine agus de leibhéal sláine

na hoidhreacht nádúrtha agus/nó cultúrtha agus a hairíonna. I gcás Sceilg Mhichíl, tá dhá chineál sláine i gceist: sláine struchtúrach-stairiúil, is é sin, gur fhorbair na struchtúir thar am; agus sláine amhairc-aeistéitiúil, is é sin le rá, an íomhá d'íocóin a coinníodh.

CUID **2**

Caibidil 4

Bainistíocht-Comhthéacs Beartais

Bainistíocht-Comhthéacs Beartais

Úinéireacht

Is leis an Aire Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta WHP Sceilg Mhichíl thar ceann mhuintir na hÉireann. Is le CIL an teach solais agus oibríonn sé mar chabhair loingseoireachta. Is é RTRAÓ an comhlacht stáit atá freagrach faoin gCoinbhinsiún Oidhreachta Domhanda as beartas a bhaineann le hoidhreacht nádúrtha tógtha agus WHP, a bhfuil an OOP freagrach as a bhainistíocht.

Cosaintí Reachtúla

Tá cosaint agus caomhnú Sceilg Mhichíl á rialú ag raon reachtaíochta náisiúnta, sásraí áitiúla agus treoirt reachtúil agus neamhreachtúil idirnáisiúnta. I measc na bhforálacha reachtaíochta sin, tá Achtanna na Séadchomharthaí Náisiúnta 1930-2004, an tAcht um Fhiadhúlra 1976 agus 2000, Achtanna um Pleanáil agus Forbairt, Treoracha éagsúla ón AE agus cairteacha idirnáisiúnta.

Reachtaíocht Náisiúnta

National Monuments Acts 1930 to 2014

Is Séadchomhartha Náisiúnta é Sceilg Mhichíl de réir mar a shainítear in Acht na Séadchomharthaí Náisiúnta 1930 (arna leasú) - is é sin, séadchomhartha a bhfuil tábhacht náisiúnta ag baint lena chaomhnú mar gheall ar a leas stairiúil, ailtireachta, traidisiúnta, ealaíonta nó seandálaíochta. Foráiltear leis na hAchtanna um Shéadchomharthaí Náisiúnta 1930–2014 do chosaint agus do chaomhnú Séadchomharthaí Náisiúnta agus raon séadchomharthaí eile agus do chaomhnú earraí seandálaíochta sa stát. Dá réir sin, soláthraíonn na hachtanna sin cosaint reachtúil d'eilimintí seandálaíochta d'oidhreacht thógtha an náisiúin.

Tugtar an leibhéal is airde cosanta reachtúla do Sceilg Mhichíl faoi na hAchtanna um Shéadchomharthaí Náisiúnta. Is Séadchomhartha Náisiúnta é atá faoi úinéireacht an Aire Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta.

Faoi fhorálacha Alt 14 de na hAchtanna um

Pl. 17 'The Great Skellig – Co. Kerry by Admiral R. B. Beechey R.H.A. presented by Sir Edw. H. Hudson Kinahan Bart. (Commissioner of Irish Lights), January 1892' (Copyright CIL).

Shéadchomharthaí Náisiúnta 1930–2014 teastaíonn toiliú i scríbhinn roimh ré ón Aire Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta le haghaidh réimse gníomhaíochtaí sonraithe a dhéantar i leith Séadchomhartha Náisiúnta a bhfuil an tAire nó údarás áitiúil na húinéirí nó na caomhnóirí nó a bhfuil ordú caomhnaithe i bhfeidhm ina leith. Is iad na gníomhaíochtaí sonraithe:

- a scartálfadh, a bhainfeadh, a d'athghloiteadh, a d'athródh nó a chuirfeadh Séadchomhartha Náisiúnta ó dhealamh, nó a dhéanadh damáiste dó nó a chuirfeadh isteach air ar aon bhealach,
- an talamh laistigh den Séadchomhartha Náisiúnta a thochailt, a threabhadh nó cur isteach air ar bhealach eile;
- an Séadchomhartha Náisiúnta a athnuachan nó a athchóiriú; nó
- an Séadchomhartha Náisiúnta nó aon chuid de a dhíol lena onnmhairiú nó é nó aon chuid de a onnmhairiú.

Chun a chinntiú go gcuirtear an raon is leithne is féidir de chúiseanna imní seandálaíochta san áireamh, ní mór don Aire dul i gcomhairle le Stiúrthóir Ard-Mhúsaem na hÉireann roimh chead den leithéid seo a thabhairt.

Agus cinneadh á dhéanamh maidir lena leithéid de chead a thabhairt nó a dhiúltú, féadfar go gcaithfidh an tAire bheith meabhrach de roinnt saincheistanna, lena n-áirítear na nithe seo a leanas, ach nach bhfuil teoranta chucu.

- caomhnú, cosaint nó cothabháil na hoidhreachta seandálaíochta, ailtireachta, staire nó cultúrtha eile nó taitneamhachtaí an Séadchomhartha Náisiúnta, nó a bhaineann leis;
- aon sochar comhshaoil, cultúrtha, sóisialta, áineasa nó eacnamaíoch a fhaibhreodh don stát nó don limistéar ina bhfuil an Séadchomhartha Náisiúnta suite; agus
- an gá atá le faisnéis a bhailiú nó a scaipeadh ar Séadchomharthaí Náisiúnta nó maidir le hoidhreachtaí i gcoitinne.

Bunaithe ar an méid thuas, tá gach idirghabháil fhisiciúil ar Sceilg Mhichíl faoi réir riachtanas maidir le toiliú aireachta.

Na hAchtanna um Fhiadhúlra 1976 agus 2000

Faoi fhorálacha na n-achtanna thuas, tá Sceilg Mhichíl clúdaithe ag dhá ainmniú caomhnaithe dúlra:

Anaclann Dúlra

Ainmnítear anaclanna dúlra ar thailte ar leis an Aire nó leis an stát iad le hOrdú Bunaíochta faoi Alt 15 den Acht um Fhiadhúlra 1976, arna leasú leis an Acht um Fhiadhúlra (Leasú) 2000. Ainmníodh Sceilg Mhichíl mar Anaclann Dúlra Reachtúil i 1988 (IR Uimh. 235/1988).

Faoi na hAchtanna um Fhiadhúlra, ní mór talamh atá ainmnithe mar Anaclann Dúlra Reachtúil a bhainistiú de réir na gcuspóirí is cúis lena hainmniú. De réir an Ordaithe Bunaíochta d'Anaclann Dúlra Sceilg Mhichíl, tá an t-oileán ina

'ghnáthóg phóraithe do speicis áirithe d'éanlaith mhara agus is dócháil go mbainfeadh an ghnáthóg réamhráite tairbhe as dá nglacfaí bearta chun é a chosaint agus tá sé inmhianaithe an talamh réamhráite a bhunú mar anaclann dúlra agus ní bheadh bainistiú ceart na talún réamhráite mar anaclann dúlra eisiata ag aon leas nó ag aon duine i nó thar an talamh réamhráite sin, ar mhaithe le caomhnú na gnáthóige réamhráite.'

Limistéar Oidhreachta Nádúrtha (Molta)

Moladh Sceilg Mhichíl a ainmniú mar Limistéar Oidhreachta Nádúrtha (NHA) (Cód Suímh 1954). Is iad NHanna an t-ainmniú bunúsach chun láithreáin fhiadhúlra a chosaint in Éirinn. Sainmhínítear iad in Alt 2 den Acht um Fhiadhúlra 1976, arna leasú le hAlt 6 den Acht um Fhiadhúlra (Leasú) 2000, mar:

'limistéar ar fiú é a chaomhnú do cheann nó níos mó de speiceas, cumainn, gnáthóga, tírghnéithe, nó gnéithe geolaíochta nó geomorfacha, nó mar gheall ar éagsúlacht na n-airíonna nádúrtha ar fáil ann'.

Tugtar cosaint do NHanna faoi roinnt alt den Acht um Fhiadhúlra (Leasú) 2000, lena n-áirítear srianta agus toirmisc ar oibreacha áirithe a dhéanamh. De ghnáth liostáiltear NHanna i bplean forbartha contae.

An tAcht um Pleanáil agus Forbairt 2000

Tá cód reachtaíochta pleanála nua-aimseartha agus éifeachtach ag Éirinn, lena gcuirtear cosaint chuimsitheach chomhshaoil agus chaomhnaithe ar fáil. Bunaítear é seo faoin Acht Pleanála agus Forbartha 2000 (arna leasú) agus faoi na rialacháin arna ndéanamh faoin acht sin (na Rialacháin Pleanála agus Forbartha 2001-19). Príomhghnéithe de seo is ea leagan amach éigeantach cuspóirí i bpleananna forbartha contae chun an oidhreacht seandálaíochta agus nádúrtha a chosaint agus an córas atreoraithe chuig sainchomhairleoirí reachtúla (lena n-áirítear an tAire Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta) d'iarratais ar chead pleanála a d'fhéadfadh impleachtaí oidhreachta a bheith aige.

Tá plean forbartha an chontae, arna athbhreithniú go rialta ag Comhairle Contae Chiarraí de réir na reachtaíochta, lárnach sa chóras pleanála agus soláthraíonn sé an creat chun tograí forbartha a éilíonn cead pleanála a bhreithniú. Is próiseas daonlathach agus comhairleach é an próiseas chun plean forbartha a athbhreithniú agus a ghlacadh. Iarrann sé ar rannpháirtíocht an phobail i gcoitinne agus na gcomhlachtaí lena mbaineann (stáit agus sibhialta araon) trí theaghlaim de chomhairliúchán sonrach agus cuireadh chun trácht a dhéanamh ar dhréachtphlean arna chur ar taispeáint go poiblí ar feadh tréimhse sonraithe ama. Breithníonn an t-údarás áitiúil na tráchtanna a fuarthas sa phróiseas oscailte agus trédhearcach seo.

Ina theannta sin, is próiseas trédhearcach agus comhairleach é an próiseas chun iarratas a dhéanamh ar chead pleanála, le hiarratais ar fáil lena mbreithniú agus ag trácht ag an bpobal i gcoitinne agus tagraítear dóibh freisin do shainchomhairleoirí mar a shonraítear faoi na Rialacháin Pleanála agus Forbartha.

I bPlean Forbartha Chontae Chiarraí 2015–2021 soláthraítear na beartais straitéiseacha reatha don chontae. Leagtar amach sa phlean roinnt cuspóirí faoina rannáin 'Oidhreacht Thógtha' agus 'Comhshaoil Nádúrtha'. Is féidir na buneilimintí leis seo a chatagóiriú mar seo a leanas:

- séadchomharthaí agus láithreáin seandálaíochta a chuimsítear sa Taifead Séadchomharthaí agus Áiteanna a chaomhnú;
- suíomhanna seandálaíochta a shainaithní;
- suíomhanna ar díol spéise seandálaíochta iad a

chosaint; agus

- feasacht an phobail a fheabhsú agus treoir a sholáthar.

Is uathúil í oidhreacht seandálaíochta an chontae agus tá a fhios ag an údarás áitiúil faoin ngá lena chosaint trí na cuspóirí seo a leanas a chur i bhfeidhm, i measc nithe eile:

- H-25: Oidhreacht seandálaíochta faoi uisce an chontae a chosaint agus a chaomhnú. Agus tograí forbartha á meas aici, cuirfidh an chomhairle na haibhneacha, na lochanna, na timpeallachtaí idirthaoideach agus fo-thaoide san áireamh.
- H-26: Caomhnú gach láithreán, gné agus réad ar díol spéise seandálaíochta iad sa chontae a chinntiú. Agus an caomhnú sin á chinntiú, tabharfaidh an chomhairle aird ar chomhairle agus ar mholtaí an NMS, DCHG (RTRÁO anois), Ard-Mhúsaem na hÉireann agus an seandálaí contae.
- H-27: A chinntiú go bhfuil an fhorbairt a bheartaítear (mar gheall ar shuíomh, méid nó nádúr) a bhféadfadh impleachtaí a bheith aici d'oidhreacht seandálaíochta an chontae faoi réir measúnaithe seandálaíochta, a d'fhéadfadh maolú seandálaíochta breise a dhéanamh ina dhiaidh sin - criosanna maolánacha / criosanna eisiamh, monatóireacht, tástáil seandálaíochta réamhforbartha, tochair seandálaíochta agus/nó diúltú pleanála. Áirítear leis seo ceantair atá gar do shéadchomharthaí seandálaíochta, fairsing i méid (0.5 heicteár nó níos mó) nó i bhfad (1 chiliméadar nó níos mó) agus aon fhorbairt a éilíonn ráiteas tionchair timpeallachta.
- H-31: Reiligi seandálaíochta / stairiúla a chosaint sa chontae agus a gcothabháil a spreagadh agus a chur chun cinn de réir na reachtaíochta, na bprionsabal caomhnaithe agus dea-chleachtais.
- H-32: Oidhreacht seandálaíochta tionsclaíoch an chontae a chosaint agus a chaomhnú mar a léirítear i suíomhanna ar nós muilte, tithe solais, cuanta, stáisiún cábla Dairbhre, srl. Ba cheart go mbeadh tograí le haghaidh oibreacha athchóirithe nó athfhorbartha na láithreán seo faoi réir measúnaithe ailtireachta agus seandálaíochta iomláine.
- H-33: Feasacht an phobail a chur chun cinn agus treoir chomhairleach iomchuí a éascú maidir le hoidhreacht seandálaíochta an chontae a chosaint.

Cuimsítear sna cuspóirí pleanála fairsinge seo

socrúithe chun comhairle agus moltaí an NMS, Ard-Mhúsaem na hÉireann agus gníomhaireachtaí reachtúla eile a chur san áireamh maidir le séadchomharthaí agus láithreáin seandálaíochta sa chontae a aithint agus a chaomhnú.

Tá roinnt beartas i *bPlean Forbartha Chontae Chiarraí 2015–2021* ann maidir leis an oidhreacht ailtireachta nach mór a chur san áireamh, go háirithe maidir le struchtúir na dtíthe solais ar an oileán. Áirítear orthu seo:

- H-34: An oidhreacht ailtireachta a chosaint agus athghiniúint agus athúsáid foirgneamh faoi stiúir caomhnaithe a chur chun cinn, nuair is cuí.
- H-37: Coinneáil na fabraice tógála bunaidh a spreagadh ar nós cloiche gearrtha, tuí, fuinneoga saise adhmaid, doirse adhmaid, moirtéal aoil, sclátaí nádúrtha, mionsonraí rindreála agus siúinéireachta.
- H-38: A chinntiú go mbeidh aon fhorbairt, modhnú, athrú nó síneadh a dhéanann difear do struchtúr cosanta agus/ ó dá shuíomh:
 - iomchuí i dtéarmaí ábhar beartaithe, scála, dlús agus leagan amach;
 - ag tabhairt aghaidh ar cheist na hinchúlaitheachta;
 - ag urramú an phlean agus na foirme bunaidh dearaidh;
 - ag léiriú tuiscint ar thábhacht stairiúil an fhoirgnimh agus a shuíomh agus nach mbainfidh sé de charachtar / spéis speisialta an struchtúir chosanta;
 - ag caitheamh go híogair le gnéithe agus feistis atá tábhachtach go stairiúil; agus
 - ag cur san áireamh aon speiceas faoi chosaint a d'fhéadfadh úsáid a bhaint as an struchtúr agus aon tionchair ar an speiceas a mhaolú.
- H-40: A chinntiú nach ndéanfar dochar don fhábraic stairiúil le bearta chun éifeachtúlacht fuinnimh déanmhas cosanta agus foirgneamh stairiúil a uasghrádú.

I dteannta a chéile, tá na struchtúir seandálaíochta, gnéithe nádúrtha, gnáthóg éagsúil agus fásra ar Sceilg Mhichíl mar chuid de na radharcra is móthaibhsí atá ar fáil in Éirinn. Aithníonn an chomhairle an tábhacht a bhaineann leis na gnéithe seo do thírdhreach foriomlán agus déanann sí a dícheall tírdhreach agus áilleacht fhisiceach an cheantair a chosaint agus a fheabhsú trí na cuspóirí seo a leanas a áireamh faoin

gcuid 'Comhshaol Nádúrtha' den phlean forbartha contae:

- A chinntiú nach gceadófar de ghnáth forbairt a d'fhéadfadh drochthionchar tromchúiseach a bheith aici ar na ceantair atá liostaithe. Ní chiallaíonn ainmniú suíomhanna srian iomlán ar gach forbairt. Mar sin féin, beidh toimhde ann i gcoinne cineálacha díobhálacha áirithe forbartha.
- A chinntiú go soláthraíonn aon togra forbartha atá cóngarach do Limistéar Caomhnaithe Speisialta (SAC) ainmnithe, SPA nó NHA dóthain faisnéise, ar bhealach ar bith, ag taispeáint an tionchair a bheidh ag a mholtaí ar an ngnáthóg agus ag léiriú feabhsúcháin iomchuí.
- Luach caomhnaithe na láithreán sin a roghnaíodh mar SPAnna a choinneáil, chomh maith le haon láithreáin eile a d'fhéadfaí a shainaithint amhlaidh le linn shaolré an phlean.
- Luach caomhnaithe gach NHA a mholtar a ainmniú le linn shaolré an phlean a choinneáil.

Treoir Éan an AE

Ainmníodh Sceilg Mhichíl, mar aon leis an Sceilg Bheag agus an fharraige máguaird, mar SPA (IR Uimh. 74/2010 - Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Éin Fhiáine a Chaomhnú (Limistéar um Chosaint Speisialta na Scealga 004007)) faoi Threoir Éan an AE (2009/147/E.C). Is éard atá i gceist le SPA ná limistéar a mheastar go mbaineann tábhacht idirnáisiúnta leis d'éanlaith. Áirítear sna critéir ainmniúcháin SPA suíomhanna a choinníonn 10,000 péire éan mara go rialta agus suíomhanna a choinníonn 1 faoin gcéad nó níos mó de dhaonra uile-Éireann de speiceas atá liostaithe in Iarscríbhinn I de Threoir Éan an.

Tá SPA na Scealga ainmnithe toisc go mbailíonn 20,000 éanlaith mhara ar na hoileáin, chomh maith leis an gcánóg dhubh, an guairdeall, an gainéad agus an puifín. (Féach ar Aguisín 6 le haghaidh sonraí éan.) Le chéile, tá SPAnna agus Limistéir Chaomhantais Speisialta (SACanna), atá ainmnithe faoin Treoir Gnáthóg (Treoir Uimh. 92/43/CEE ón AE), mar chuid de "Natura 2000", gréasán de limistéir chosanta ar fud an Aontais Eorpaigh.

Foráiltear le hAirteagal 4.1 den Treoir Éan do bhallstáit a gcríoche is oiriúnaí a aicmiú mar SPAnna. Cuireadh an t-alt seo chun feidhme in Éirinn ar an

gcéad dul síos le I.R. Uimh. 291/1985 - Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Éin Fhiáine a Chaomhnú) 1985. D'athraigh an Treoir um Ghnáthóga na forálacha forfheidhmithe do SPAnna. Tá an dá Threoir Dúlra curtha i bhfeidhm anois in Éirinn le IR Uimh. 477/2011 - Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Éin agus Gnáthóga Nádúrtha) 2011.

Le Airteagal 6 den Treoir maidir le Gnáthóga ceanglaítear AA le haghaidh aon oibreacha, pleananna nó tionscadail. D'fhonn suíomhanna a bhfuil tábhacht éiceolaíoch leo a chosaint, féadfar gníomhaíochtaí áirithe a theorannú laistigh de cheantair ainmnithe. Aithníodh go bhfuil sé de chumas ag na gníomhaíochtaí seo (ar a dtugtar 'Gníomhaíochtaí lena bhfuil gá le Toiliú') éiceolaíocht láithreáin a scriosadh nó a athrú go suntasach. Athraíonn liosta na ngníomhaíochtaí sin ag brath ar na gnáthóga agus na speicis atá i láthair. (Féach Aguisín 6 le haghaidh liosta de na Gníomhaíochtaí lena bhfuil gá le Toiliú.)

Coinbhinsiún Idirnáisiúnta

Is conarthaí iad coinbhinsiúin idirnáisiúnta a chruthaíonn oibleagáidí sa dlí idirnáisiúnta do stáit a dhaingníonn iad.

Dhaingníonn Éire Coinbhinsiún Oidhreacht Domhanda 1972 sa bhliain 1991. Soláthraíonn an coinbhinsiún seo, ar ndóigh, an bonn le haghaidh inscribhinn Sceilg Mhichíl ar an Liosta Oidhreacht Domhanda agus a stádas mar WHP dá bharr. Cuirtear oibleagáidí dlíthiúla idirnáisiúnta na hÉireann faoin gCoinbhinsiún Oidhreacht Domhanda (lena n-áirítear cloí go cuí le treoir maidir le WHPanna a fhorbraíodh faoi chuimsiú an choinbhinsiúin) chun feidhme in Éirinn trí na hAchtanna Séadchomharthaí Náisiúnta, na hAchtanna um Fhiadhúlra agus an reachtaíocht oidhreacht nádúrtha a dhíorthaítear ón AE, agus an tAcht um Pleanáil agus Forbairt.

Tá Éire ina páirtí freisin i raon coinbhinsiún idirnáisiúnta eile, mar Choinbhinsiún Chomhairle na hEorpa ar Chosaint na hOidhreacht Seandálaíochta (Athbhreithnithe) (Valletta, 1992), Coinbhinsiún Chomhairle na hEorpa um Chosaint Oidhreacht Ailtireachta na hEorpa (Granada, 1985), Coinbhinsiún Tírdhreacha Eorpach Chomhairle na

hEorpa (Florence, 2000) agus Coinbhinsiún na Náisiún Aontaithe ar Éagsúlacht Bhitheolaíoch, 1992 (i measc roinnt coinbhinsiún idirnáisiúnta eile maidir le bithéagsúlacht agus oidhreacht nádúrtha), a chuirtear chun feidhme arís in Éirinn tríd an reachtaíocht náisiúnta agus reachtaíocht díorthaithe ón AE atá leagtha amach thuas.

Tá roinnt coinbhinsiún idirnáisiúnta (nó réigiúnach) a bhaineann le bithéagsúlacht a bhfuil Éire ina páirtí iontu, ina bhfuil forálacha atá ábhartha maidir le bithéagsúlacht an oileáin a chaomhnú.

Cairteacha ICOMOS ar Oidhreacht Chultúrtha

Leag an Chomhairle Idirnáisiúnta um Shéadchomharthaí agus Láithreáin (ICOMOS), cumann gairmithe ar fud an domhain, prionsabail ghinearálta maidir le séadchomharthaí agus oidhreacht stairiúil a chaomhnú i 1964. Tá an doiciméad seo ar a dtugtar an *Cairt Idirnáisiúnta um Chaomhnú agus Athchóiriú Séadchomharthaí agus Láithreán (Cairt na Veinéise 1964)*. Ó shin i leith tá go leor cairteacha breise curtha le chéile agus daingnithe le clúdach gnéithe eile den oidhreacht chultúrtha, mar shampla barántúlacht, caomhnú, cosaint agus bainistíocht.

Cé nach ionstraimí dlí idirnáisiúnta iad na cairteacha seo, glactar leo go forleathan go leagtar amach leo caighdeáin aitheanta don phobal oidhreacht tógtha, ag obair i dtreo láithreáin oidhreacht chultúrtha a chaomhnú agus a chosaint.

Cuireann ICOMOS Ireland, an comhlacht náisiúnta, cairteacha idirnáisiúnta ICOMOS chun cinn, tacaíonn sé le cur i bhfeidhm an Choinbhinsiúin Oidhreacht Domhanda agus cuireann sé caomhnóireacht fhreagrach ar WHP chun cinn. Tá sé ar fáil le haghaidh comhairliúcháin ag ranna rialtais ar ábhair a bhaineann le hoidhreacht chultúrtha, cairteacha idirnáisiúnta agus coinbhinsiúin. Le cairteacha ábhartha (atá liostaithe in Aguisín 8) cuireadh treoir ar fáil maidir leis an gcur chuige maidir le WHP a chaomhnú agus sna beartais bhainistíochta mar atá leagtha amach sa phlean seo.

Caibidil 5

Bainistíocht Mhaoine

Creat Bainistíochta Maoine

Is ar OPW atá an fhreagracht as bainistiú a dhéanamh ar ábhair oibríochta agus ar oibreacha ar Sceilg Mhichíl. Tá RTRÁO freagrach as an gcreat reachtach agus beartais don oidhreacht thógtha agus nádúrtha. Déanann an dá eagraíocht idirchaidreamh lena chéile chun cur chuige comhtháite a sholáthar maidir le bainistiú WHP; tagann ionadaithe le chéile go rialta chun a chinntiú go dtugtar aghaidh ar shaincheistean leathana ar bhealach éifeachtach agus comhordaithe.

Déanann bainistíocht WHP a ndícheall cothromaíocht a bhaint amach idir caomhnú na hoidhreacht tógtha agus nádúrtha, bainistíocht cuairteoirí agus feasacht mhéadaithe an phobail.

Struchtúr Bainistíochta Oidhreacht Cultúrtha

Tá bainistíocht na hoidhreacht cultúrtha ar oileán Sceilg Mhichíl faoi shainchúram an OOP. Soláthraíonn an NMS ionchur seandálaíochta i gcaomhnú agus i gcur i láthair an WHP trí chomhaontú leibhéal seirbhíse leis an OOP. Tionóltar cruinnithe oibreacha ceantair gach cúpla mí chun athbhreithniú a

dhéanamh ar thionscadail de na hoibreacha go léir sa cheantar ina bhfuil Sceilg Mhichíl suite. Tionóltar cruinnithe rialta idir OPW, RTRÁO agus foireann an tionscadail chun clár oibreacha agus riachtanais theicniúla gach bliana a phlé.

Foireann Tionscadail um Oibreacha Caomhnaithe

Tá ailtire caomhnaithe ar an bhfoireann tionscadail ar an láthair le haghaidh na n-oibreacha caomhnaithe, a fheidhmíonn freisin mar bhainisteoir ar WHP, seandálaí, innealtóir struchtúrtha agus éaneolaí, a bhfuil saineolas suntasach acu uile ina réimsí sainiúla. Faightear comhairle bhreise ó shaineolas laistigh de RTRÁO agus OOP. Coimisiúnaítear saineolaithe nuair is gá, chun sainobair a dhéanamh ar an láthair agus lasmuigh den láthair. Tá an croifhoireann idirdhisciplíneach agus bíonn dlúthchaidreamh oibre i réim i gcónaí. Is comhfhreagracht é maoirseacht a dhéanamh ar oibreacha agus tá sé faoi réir chineál na n-oibreacha atá á ndéanamh. Déanann foireann bheag faoi stiúir pearsanra a bhfuil taithí acu, lena n-áirítear saoir chloiche, atá cáilithe i dtógáil agus deisiú saoirseachta cloiche shingile, na hoibreacha ar na struchtúir ar Sceilg Mhichíl. Tá ionchur ann freisin ó shaineolaí sábháilteachta lánaimseartha.

Pl. 18 Leaca mullaigh sclátaí Dairbhre athleagtha ar an mballa mara soir ó thuaidh ó choimpléasc an Tí Solais Íochtarraigh.

Pl. 19 Saor cloiche OOP ag leagan bun le haghaidh leac mullaigh nua ar an mballa mara, Bóthar an Tí Solais Uachtaraigh.

An Creat Caomhantais

Le linn na n-oibreacha caomhantais uile, tugtar aird ar na cairteacha agus cáipéisí idirnáisiúnta éagsúla a chuireann creat ar fáil do chaomhnú séadchomharthaí stairiúla agus WHPanna. Feidhmíonn na cairteacha agus cáipéisí seo mar threoirlinnte agus cuireann siad bonn faoin obair. Nuair atá aon obair á déanamh, caithfear aird a thabhairt ar choinníollacha agus srianta iarbhair an tsuímh.

Ní mór cloí le reachtaíocht lena rialaítear Séadchomharthaí Náisiúnta agus oidhreacht nádúrtha agus atáthar i mbun oibreacha caomhantais. Tá na hoibreacha go léir faoi réir toiliú ón Aire Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht agus déantar athbhreithniú orthu go rialta. Maidir le reachtaíocht fiadhúlra agus teoracha ábhartha, buaileann an fhoireann oibreacha leis an SPNF chun athbhreithniú a dhéanamh ar oibreacha a dhéantar, chun aon tionchar ar oidhreacht nádúrtha an oileáin a mheas agus a mhaolú agus chun pleanáil do shéasúir na todhchaí.

Tá an straitéis atá taobh thiar de bhainistiú leanúnach caomhnaithe an WHP dian maidir le cloí le creat idirnáisiúnta inghlactha. Pléadh an cur chuige maidir le bainistiú caomhantais go mion le hionadaí UNESCO tráth an mheasúnaithe Oidhreacht Domhanda. Bhí UNESCO sásta go hiomlán nár chuir na hidirghabhálacha beartaithe isteach ar fhíordheimhneacht na maoine. Chuir an cur chuige céanna sin bonn eolais faoi gach obair ina dhiaidh sin.

Fealsúnacht atá mar bhonn agus taca leis an gClár Oibreacha

Mar gheall ar an adhamsir ar Sceilg Mhichíl agus ar fhachtóirí nádúrtha eile, tá codanna d'iarsmaí mainistreach, tá stair fhada ann d'intitim agus atógáil na n-iarsmaí manachúla, go háirithe na ballaí coinneála. Ag tosach an chláir oibreacha reatha, rinneadh suirbhé mionsonrach struchtúrach agus innealtóireachta ar bhallaí coinneála na Mainistreach. Sholáthar sé eolas bunlíne don fhoireann a d'fhéadfaidís é a úsáid ina gcuid oibre. Bunaithe ar an suirbhé seo, tiomsaíodh liosta d'oibreacha struchtúracha riachtanacha agus cuireadh in ord tosaíochta iad, agus úsáideadh é sin mar theimpléad do chomhdhlúthú struchtúrach.

Ceann de na ceisteanna is bunúsaí ná cobhsaíocht struchtúrach. Go dtí go mbainfear amach cobhsaíocht struchtúrach, ní féidir aon oibreacha caomhantais eile a dhéanamh, ach amháin oibreacha feabhais sealadacha nó coinneála. Ní féidir breathnú ar chothabháil agus cur i láthair mionsonrach go dtí go mbeidh cobhsaíocht bainte amach.

Roimh thús gach séasúr tagann foireann an tionscadail le chéile chun an clár a phlé agus chun gach gné de na hoibreacha a phleanáil. Déantar an mhéid is lú idirghabhála is féidir, le haire tugtha i gcónaí ar an riachtanas de chobhsaíocht struchtúrach.

Caomhnaítear gach struchtúr, ach amháin i gcásanna eisceachtúla ina gcaitear cuid den fhoirgneamh a bhaint chun é a chaomhnú. D'fhéadfadh tochair seandálaíochta nó cobhsú struchtúrach a bheith i gceist leis na cásanna sin. I gcásanna neamhchoitianta den sórt sin déantar an struchtúr agus an stratagrafaíocht ghaolmhar a thaifeadadh go seandálaíochta agus tógtar síos agus atógtar an chuid riachtanach ag úsáid na cloiche bunaidh sa phatrún céanna.

Nuair a bhíonn tacaíocht struchtúrtha ag teastáil chun an séadchomhartha a chaomhnú agus nochtann tochailt struchtúir bhunaidh na mballaí, déantar iad seo a chaomhnú agus a ardú, nuair is gá, go leibhéal ar féidir leo tacú go sábháilte le gnéithe uile na tógála bunaidh. I gcás go mbíonn na ballaí á gcaomhnú, de ghnáth cuirtear ciseal íobartach de shaoirseacht cloiche singile ar a mbarr. Cosnaíonn sé sin an méid atá fágtha den tsaoirseacht bhunaidh ó dhamáiste.

Sábháilteacht Oibreacha

Is ar an OOP atá an fhreagracht as sábháilteacht fhoriomlán ar Sceilg Mhichíl. Feidhmíonn gach ball foirne atá ag obair ar an oileán de réir an Achta um Shábháilteacht, Sláinte agus Leas ag an Obair 2005 (arna leasú) agus an reachtaíocht sláinte agus sábháilteacht choimhdeach ábhartha. Ar leibhéal áitiúil, tá freagracht ar an láthair ó lá go lá ag oibrí sábháilteachta atá oile go speisialta as nósanna imeachta sábháilteachta ginearálta a chur i bhfeidhm mar atá mínithe i Ráiteas Sábháilteachta Sceilg Mhichíl agus oibríonn sé i gcomhar le ceann na n-oibreacha. Tá nósanna imeachta sábháilteachta le fáil i ndoiciméid éagsúla agus cloítear leis na nósanna imeachta seo le treoir ó chonraitheoir speisialtóra

seachtrach, le cúnamh ó Aonad Sláinte agus Sábháilteachta an OOP.

Tá sainchonraitheoir freagrach as gníomhaíochtaí speisialtóra cosúil le rochtain le téad agus úsáid úmacha sábháilteachta. Tá oiliúint agus trealamh oiriúnach ag gach pearsanra atá ag obair ar Sceilg Mhichíl chun a gcuid oibre a chur i gcrích ar bhealach sábháilte. Ag tús gach séasúr déantar scileanna sábháilteachta gach fostaí oibre ar Sceilg Mhichíl a nuashonrú. Maidir le bheith ag obair ar airde, déantar gach fostaí oibre a mheas agus a oiliúint go bliantúil chun na tascanna seo a dhéanamh. Cuirtear oiliúint bhreise ar an láthair freisin de réir mar is gá i rith an tséasúir.

Ag tús gach séasúr déantar trealamh sábháilteachta a logáil, a mharcáil agus a iniúchadh. Coinnítear taifid i gcomhad in oifig an láithreáin. Cinntíonn an sainchonraitheoir sábháilteachta go ndéantar gach trealamh sábháilteachta a chothabháil i gcomhréir leis an reachtaíocht sláinte agus sábháilteachta ábhartha.

Tá plean tarrthála mionsonraithe, arna fhoirmiú i gcomhaontú leis na gníomhaireachtaí agus na

Pl. 20 Cleachtadh tarrthála ar Sceilg Mhichíl: síntean á iompar síos na Céimeanna Thoir íochtaracha.

Pl. 21 Cleachtadh tarrthála ar Sceilg Mhichíl: Bád tarrthála Dairbhre cois an ché.

húdaráis ábhartha, i bhfeidhm do Sceilg Mhichíl. Déantar athbhreithniú rialta air seo. Ag tús gach séasúir tugtar cleachtadh oiliúna do gach ball foirne OOP.

Oibreacha Caomhantais

Tá achoimre ar na hoibreacha go léir a rinneadh ón naoú haois déag leagtha amach in Aguisín 5.

Suirbhé agus Taifeadadh

Déantar suirbhéanna tomhaiste agus suirbhéanna grianghrafadóireachta sula dtosaítear ar aon oibreacha. Taifeadtar pleananna, próifílí rannacha agus ingearchlónna ar scálaí éagsúla le linn tochailt seandálaíochta; úsáidtear suirbhéanna ionstraime chun gnéithe a thaifeadadh tar éis na tochailte.

Suirbhé bunlíne cruinn a bhí i suirbhé LiDAR do gach limistéar den oileán. Ba é leibhéal clúdach na príomh-mhainistreach agus na Binne Theas 100 pointe in aghaidh an mhéadair chearnaigh, a chuir taifid ardghléine ar fáil de na struchtúir uile sna

Pl. 22 Obair shuirbhéireachta ar an mBinn Theas

Pl. 23 Tochailt san Aireagal Mór sa mhainistir (1987).

ceantair seo. Áiríodh leis an monatóireacht scanadh léasair bliantúil ar na ballaí (a dhéanann an Clár Fionnachtana) chun aon ghluaiseacht nó athruithe eile a bhrath.

Déantar taifead gairmiúil grianghrafadóireachta freisin, ón talamh agus ón aer, de gach saothar atá mar chuid lárnach de chartlann oifigiúil Sceilg Mhichíl.

Iniúchtaí Seandálaíochta

Tá scóip na hoibre seandálaíochta go dtí seo ar an oileán socraithe, den chuid is mó, de réir a riachtanas caomhantais. Measadh go raibh an straitéis seo an-oiriúnach mar gheall ar an limistéar teoranta atá ar fáil le haghaidh tochailte ar an oileán beacht seo agus nádúr slán na struchtúr - sa mhainistir go háirithe - nach mór cur isteach air. Tá an cur chuige seo ag teacht le ceann de bhunphrionsabail straitéis RTRAÓ chun oidhreacht seandálaíochta a chosaint: 'Níor chóir do bhailiú eolas seandálaíochta, in aon chúinsí, aon chuid níos mó den oidhreacht seandálaíochta a scriosadh ná mar is gá' (An Roinn Ealaíon, Oidhreachta, Gaeltachta agus na nOileán 1999, 23). Laistigh de na paraiméadair seo, ansin, bhí sé mar aidhm leas iomlán a bhaint as na deiseanna a sholáthraíonn na hidirghabhálacha a theastaíonn chun gnéithe den WHP a chaomhnú d'fhonn léargas nua a fháil ar an lonnaitheacht mhainistreach.

Pl. 24 Ailtirí, seandálaí agus saoir ag plé obair chaomhnaithe ar Bhóthar an Tí Solais Uachtaraigh.

Pl. 25 An taobh istigh den aireagal ar an mBinn Theas tar éis tochailte agus roimh chaomhnú.

Thar na blianta, chuaigh ionchur seandálaíochta ó mhonatóireacht agus maoirseacht a dhéanamh ar oibreacha go tochailt seandálaíochta iomlán. Tá achoimre ar imscrúduithe seandálaíochta ó 1986 go 2020 ar fáil in Aguisín 4. Tar éis mórchláir oibre a chríochnú sa mhainistir agus ar an mBinn Theas, dhírigh an obair ar Bhóthar an Tí Solais, atá le críochnú in 2022, agus ar choimpléisc na dtithe solais.

Réada Iniompartha

Tá sé mar bheartas rudaí oidhreachta a choinneáil ar an oileán a mhéid is féidir. Rinneadh roinnt cásanna damáiste do rudaí - mar shampla, don chros mhór ag an Aireagal Beag, a deisíodh ar dtús *in situ*. Ina dhiaidh sin ba ghá é a bhaint chuig saotharlann caomhnaithe lena dheisiú. Ó tháinig sé ar ais bhí sé riachtanach rochtain ar an gceantar seo a theorannú agus go dtí seo níor tháinig aon saincheist bhreise chun cinn. Déantar monatóireacht leanúnach ar riocht rudaí den chineál seo, agus má mheastar go mbíonn siad i mbaol, bainfear rudaí oidhreachta den oileán chun iad a choinneáil slán.

Tá cásanna ann de rudaí iniompartha agus damáiste atá ró-leochaileach a fhágáil nochtaithe ar an oileán. Cuimsíonn siad seo crosa beaga, blúirí cloiche oibre agus crosa a ndearnadh damáiste dóibh. Déantar

gach earra den sórt sin a thaifeadadh go hiomlán, a chaomhnú nuair is ábhartha agus a stóráil i dtimpeallacht oiriúnach chun foráil a dhéanamh dá gcaomhnú fadtéarmach. Rinneadh catalógú ar na rudaí cloiche seo agus coinneofar iad in aonaid stórála saincheaptha ag Iosta Séadchomharthaí Náisiúnta OOP i gCill Airne, áit a mbeidh siad inrochtana le linn uaireanta oibre, trí choinne a dhéanamh roimh ré.

Fuarthas go leor déantúsán le linn tochailtí ar Sceilg Mhichíl thar na blianta, iad uile ón mainistir. Stóráiltear na déantúsáin seandálaíochta agus na samplaí a gnóthaíodh le linn na tochailte in áitreabh an NMS le linn na tréimhse tuairiscithe iar-thochailte. Tar éis taifeadadh, caomhnú agus foilsíú, aistreofar na déantúsáin chuig Ard-Mhúsaem na hÉireann lena stóráil agus a choimeád go fadtéarmach.

Innealtóireacht

Bhí gá leis na struchtúir a chomhdhlúthú i roinnt áiteanna ina raibh intitim na mballaí coinneála ag cur chobhsaíocht na struchtúr os a gcionn i mbaol nó ina bhféadfadh sé a bheith dainséarach do chuirteoirí ar an suíomh. Sa bhreis air sin, bhí roinnt ballaí ann

Pl. 26 Maidhm charraige gar do chóiríocht foirne.

ón naoú haois déag a bhí ar chaighdeán fíor-íseal, agus in áiteanna áirithe, dainséarach, agus bhí sé riachtanach na ballaí sin a athsholáthar.

Deacracht leis an obair a dhéanamh ba ea nach raibh cloch oiriúnach ar fáil ar an oileán. In a lán cásanna, mar thoradh ar thitim, thit go leor cloiche ó na ballaí bunaidh thar na fánaí géara thíos agus isteach san fharraige. Fiú nuair a bhí na ballaí iomlán ach i riocht neamhbhuana, bhí roinnt clocha scáinte go dona agus ní raibh siad in-athúsáidte. Go háirithe, bhí ganntanas de chlocha níos mó ann. Ní raibh cairéalú mar rogha, i bhfianaise a thábhachtaí atá sé an tírdhreach cultúrtha stairiúil a chothabháil, mar sin ba ghá úsáid a bhaint as na clocha a bhí ar fáil. B'éigean do na modhanna innealtóireachta a úsáideadh ar an réadmhaoín an ganntanas cloiche oiriúnach seo a chúiteamh.

Agus ballaí coinneála á n-athchruthú suas go dtí airde de thart ar 1.5 méadar, ba é an fhoirm a glacadh ná balla cloiche singile traidisiúnta, aghaidhe dúbailte, líonta le ceangail roghnaithe agus cloch níos lú. Maidir leis na ballaí coinneála níos airde, meastar go ginearálta go bhfuil sé riachtanach coinchréit neartaithe a chur ann mar thacaíocht, go háirithe nuair atá an bhunshraith lag nó nuair atá brú mór ón ábhar atá á choinneáil. Is é an buntáiste a

bhain leis an tacaíocht cúil seo a chur ann ná go raibh líon níos lú cloch ag teastáil ná mar a bheadh ag teastáil le haghaidh balla cloiche singile le haghaidh dhúbailte, agus mar sin, bhíothas in ann líon níos mó de na clocha níos lú a úsáid. Níor úsáideadh coinchréit threisithe do struchtúir bhallaí coinneála ach cuid mhaith thíos faoi bhun leibhéil na talún agus níor úsáideadh é ach i gcúinsí srianta nuair a bhí géarghá leis.

Ó tógadh Bóthar an Tí Solais bunaidh rinneadh damáiste leanúnach do na leaca mullaigh de bharr sciorrthaí talún. Le linn thráth an tí solais ba mhinic a cuireadh coinchréit iata ina n-ionad, rud a d'fhág go raibh fadhbanna breise ann, agus ba ghá an coinchréit seo a bhaint. Ina theannta sin, cailleadh líon mór leac mullaigh ó bhallaí coinneála Bóthar an Tí Solais Uachtaraigh. Bhí sé riachtanach cloch a allmhairiú ó Dhairbhre go Sceilg Mhichíl chun oibreacha deisiúcháin OOP a chumasú. Tá an chloch seo cosúil le comhdhéanamh le cloch an oileáin áitiúil.

Cothabháil

Tá cothabháil ó lá go lá mar chuid lárnach den chlár bliantúil oibreacha ó 1978. De réir mar a cuireadh oibreacha i gcrích ar fhorhmór na bhfoirgneamh

mainistreach, dréachtaíodh clár cothabhála struchtúrtha do na struchtúir chaomhnaithe go léir.

Ag tús an tséasúir tugtar faoin gclár cothabhála bliantúil le cabhair ón oibrí sábháilteachta ar an oileán. Clúdaíonn an clár cothabhála seo na Céimeanna Thoir, Theas agus Thuaidh, an mhainistir agus na struchtúir uile ar an mBinn Theas. I measc struchtúir ré an tí solais tá an ché, Bóthar an Tí Solais Íochtaraigh agus ardán an tí solais thuas. Teastaíonn cothabháil rialta freisin ar an bhforscáth cosanta ag an gCuas Crois, a cuireadh i bhfeidhm chun aghaidh a thabhairt ar easanna carraigeacha rialta ag an láthair seo.

I bhfianaise na limistéar mór de struchtúir na n-oileán atá caomhnaithe go dtí seo, tá an fráma ama atá riachtanach don obair chothabhála seo sínte, agus tá tréimhse sé seachtaine ag teastáil ó na hoibreacha anois.

(Tá tuilleadh sonraí faoin gclár cothabhála le fáil in Aguisín 5.)

Monatóireacht

Déantar monatóireacht rialta maidir leis na céimeanna rochtana agus an limistéar atá ar fáil do chuairteoirí. Tá sé seo mar chuid den chlár cothabhála freisin. Ina theannta sin, forbraíodh clár monatóireachta dlúth ar bhallaí coinneála, sa

mhainistir agus ar an mBinn Theas, leis an gClár Fionnachtana agus déantar seiceáil ionstraim bhliantúil ar an láthair i dtreo dheireadh gach séasúr. Déantar seiceálacha níos minice in aon limistéar a d'fhéadfadh a bheith ina chúis imní.

Oibreacha atá Fós le Déanamh ar Struchtúir Mhanachúla

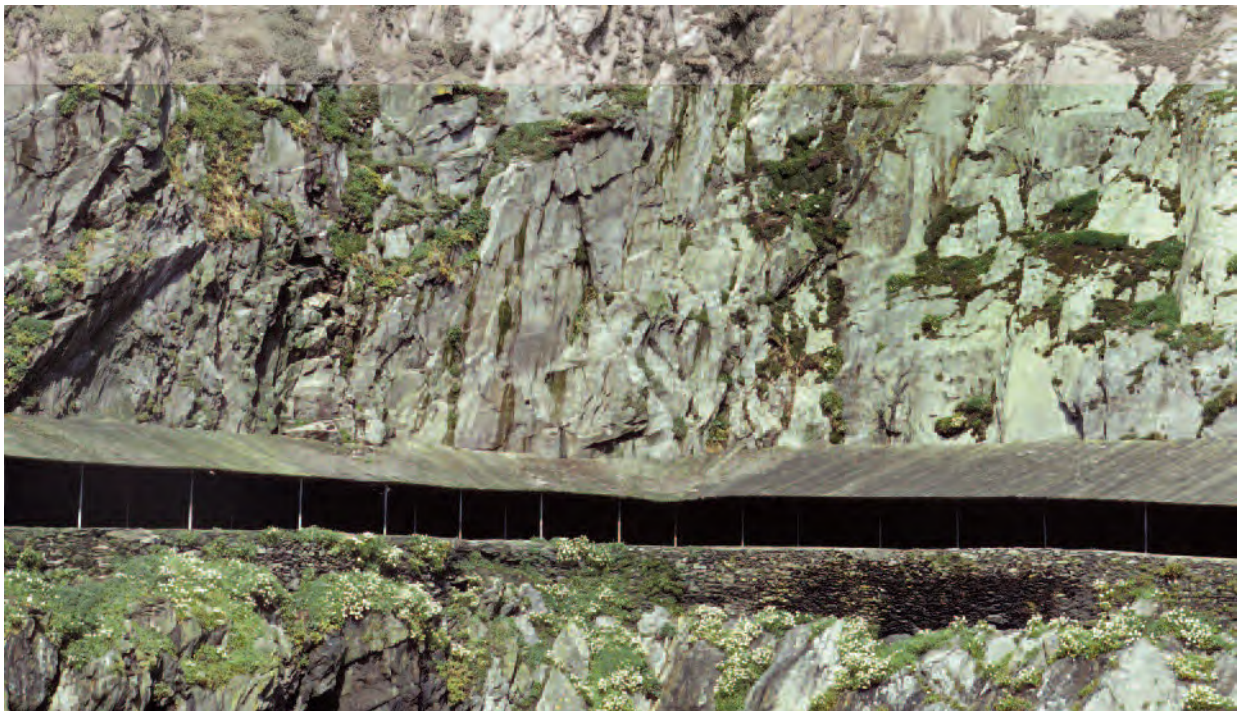
Tá gach saothar gan íoc go dtí an limistéar mainistreach críochnaithe anois. Tá struchtúr mainistreach amháin ann fós, leathbhealach suas na Céimeanna Theas ar an mbealach chuig an Diallait, a bhfuil monatóireacht á dhéanamh air faoi láthair. B'fhéidir gur stáisiún urnaí a bhí anseo. Is dócha go mbeidh gá le roinnt deisiúcháin anseo sa todhchaí ach ní mheastar go bhfuil sé práinneach ag an am seo.

Clár Oibreacha ar Struchtúir Tithe Solais

Tá an dá theach solais ar Sceilg Mhichíl mar fhócas do thionscadal caomhnaithe fadtéarmach. Cuimsíonn clár na n-oibreacha breithmheas agus imscrúdú seandálaíochta agus ailtireachta ar na struchtúir thábhachtacha seo, ar foinsí tábhachtacha léargas iad ar oidhreacht thionsclaíoch a gcuid ama.

Tá réamhobair déanta ar an Teach Solais Íochtarach, ina raibh baint le hathchóirithe ó na 1970idí agus fáil réidh le haispeist agus roinnt obair plástair chun staid reatha an struchtúir seo den naoú haois déag a

Pl. 27 An forscáth cosanta ag an gCuas Crois.

Pl. 28 Na Tithe Solais Uachtaracha agus Íochtaracha ón oirthuaisceart.

scrúdú den chuid is mó. Tá obair dhearaidh ar siúl chun an struchtúr seo a athshlánú mar chóiríocht d'oibrithe agus do chomhairleoirí cuairte agus mar spás oibre do thaighdeoirí acadúla. Tá na hoibreacha bunaithe ar phlean mionsonraithe a ullmhaíodh in 2019 chun creatlach an fhoirgnimh seo a uasghrádú agus a athnuachan. D'fhéadfadh sé go gceadódh sé seo sa deireadh roinnt struchtúr sealadach atá suite ar Bhóthar an Tí Solais Íochtarach a bhaint. Cuireadh tús le suirbhé mionsonraithe ar choimpléasc an Tí Solais Uachtarach in 2020. Tá tochair seandálaíochta á dhéanamh chun bonn eolais a chur faoi na hoibreacha caomhantais.

Nuair a bheidh na hoibreacha críochnaithe beifear in ann an Teach Solais Uachtarach agus an bóthar a oscailt don phobal, ag cur le heispéaras cuairteoirí ar an oileán.

Bóthar an Tí Solais: ón gCé go dtí an Teach Solais Íochtarach

Tá an bóthar seo ó thús an naoú haois déag, a bhí á

chothabháil ag CIL, fós in úsáid. Déanann an OOP cothabháil air anois. Tá an bóthar féin i riocht maith, cé go raibh drochbhaill ar uchtbhalla an bhóthair agus ar na ballaí coinneála in áiteanna. Tá na ballaí seo an-ard in áiteanna agus cuireann siad príomhshuíomhanna neadaithe ar fáil le haghaidh guairdill agus puifín. Le himeacht aimsire tá an fharraige tar éis an rindreáil sheachtrach go léir a chreimeadh agus cuid mhaith den moirtéal a bhaint de na hailt, agus ar an gcaoi sin neart an bhalla struchtúraigh seo a laghdú, a shíneann ó díreach os cionn an ché go dtí coimpléasc an Tí Solais Íochtarach.

Chuir staidéar struchtúrtha mionsonraithe ar fhad iomlán an bhóthair agus an bhalla uchtbhalla seo eolas ar chineál agus scála na hidirghabhála riachtanach. Daingníodh roinnt poill le tógáil cloiche shingile agus neartaíodh an balla go ginearálta chun a fheidhm riachtanach a fheabhsú.

Cuireadh tús le hoibreacha ar Bhóthar an Tí Solais

Pl. 29 Radharc den Teach Solais Uachtarach agus Bóthar an Tí Solais Uachtaraigh sula ndearnadh tochailt seandálaíochta agus oibreacha caomhnaithe ar an mbóthar.

Pl. 30 Bóthar an Tí Solais Uachtaraigh clúdaithe le hábhar a taisceadh anuas chuige (tochailtí ar siúl sa chúlra).

Íochtaraigh in 2011 agus críochnaíodh iad in 2016. Rinneadh suirbhé iomlán ar an mballa d'éin neadaithe sula ndearnadh aon obair. Chuir éaneolaithe comhairle ar fáil agus rinneadh suirbhé ar an mballa iomlán seo tar éis na hoibreacha a bheith críochnaithe. Ní bhfuarthas aon éifeachtaí cainníochtaithe ar na héin mhara a bhíonn ag pórú sa bhalla.

Is cuid den chlár cothabhála bliantúil deisiúcháin agus glanadh rialta ar na faoileáin agus na draenacha feadh an bhóthair seo.

Bóthar an Tí Solais: Bóthar an Tí Solais Uachtaraigh

Níor baineadh mórán úsáide as an mbóthar seo tar éis don Teach Solais Uachtarach a bheith díchoimisiúnaithe i mBealtaine 1870, agus thar na blianta bhí sciorthaí talún ina gcúis le go leor ábhar a thaisceadh ar an mbóthar, agus thit roinnt ballaí coinneála. Cailleadh cuid mhaith den uasteorannú.

Pl. 31 Bóthar an Tí Solais Uachtaraigh, tar éis tochailte, a thaispeánann dromchla bunaidh an bhóthair, draenacha agus seoladán leictreach a cuireadh isteach go luath san fhichiú haois.

Clúdaíodh dromchla bunaidh an bhóthair le hithir agus le clocha agus ní raibh na faoileáin agus na draenacha ag feidhmiú a thuilleadh. In áiteanna reitheadh an dromchla bunaidh, agus fadhbanna móra ag baint le huisce cascáideach.

Rinneadh measúnú mionsonraithe ar an bhfad bóthair seo, ina raibh anailís struchtúrtha iomlán agus cáipéisíocht éaneolaíoch, agus cuireadh tús le clár oibreacha in 2017, ag tosú ó choimpléasc an Tí Solais Íochtaraigh. Rinneadh na hoibreacha a theastaíonn anseo le hionchur iomlán seandálaíochta agus éaneolaíoch. Bhí sé riachtanach forscáth buan a thógáil in áit amháin cosúil leis an gceann ag an gCuan Cros chun é a chosaint ó mhaidhm charraige. Tá sé beartaithe go mbeidh an obair seo curtha i gcrích faoi 2022.

Bainistíocht agus Monatóireacht ar Oidhreacht Nádurtha

Téann cuntais ar éin mhara pórúcháin ar an oileán siar chomh fada leis na 1700í, ach níor tháinig suirbhéanna agus cláir imfhálaithe níos córasaí i bhfeidhm ach ó dheireadh na 1950idí ar aghaidh. Rinne an SPFN suirbhéanna bliantúla idir 1990 agus 2002, chun éanlaith mhara a neadaíonn in aillte (m.sh. an fhoracha, an fulmaire, an saidhbhéar). Mar chuid de Éin Mhara 2000, díorthaíodh meastacháin daonra ar an puifín, an chánóg dhubh agus an guairdeall (féach Merne agus Walsh 2005; Mitchell et al. 2004). Tá NPWS tar éis éin mhara a neadaíonn in aillte agus trí dhaonra speiceas faoileán a chomhaireamh gach bliain ó 2006 agus ionchorpraíodh iad sa mheasúnú is déanaí ar éin mhara pórúcháin ar an scála náisiúnta (féach Cummins et al. 2019 agus Aguisín 6 le haghaidh torthaí monatóireachta éan mara). Gach bliain, déantar daonáireamh ar gach speiceas éan mara a neadaíonn in aillte agus meastar táirgiúlacht pórúcháin den dhaonra saidhbhéar ar Sceilg Mhichíl.

Soláthraíonn daonáirimh náisiúnta meastacháin daonra ar gach speiceas de phórú éan mara in Éirinn, ar féidir tábhacht náisiúnta agus idirnáisiúnta gach coilíneachta aonair a mheas ina choinne. Faoi bplean bainistíochta seo tá sé i gceist an clár monatóireachta éan mara a fhorbairt, agus aird ar leith a thabhairt ar éin mhara a neadaíonn in uachais d'fhonn meastacháin láidre daonra, treochtaí daonra agus aithint na mbrúnna atá ag gníomhú ar na daonraí a aithint. Cuirfidh sonraí den sórt sin bonn eolais faoi mbainistíocht maidir le rochtain phoiblí agus clár na n-oibreacha chun monatóireacht a dhéanamh ar éifeachtaí féideartha ghníomhaíochtaí daonna. Cuireann na sonraí seo leis an mbonn fianaise a chuireann bonn eolais faoi bhainistíocht chaomhnaithe iomchuí líonra an SPA.

Rinneadh suirbhéanna freisin ar an léicin ar an oileán. Tá suirbhé ar fhásra le bheith críochnaithe in 2022 agus tá taighde á dhéanamh ar thionchair lucht agus choiníní ar bhithéagsúlacht agus oidhreacht seandálaíochta na n-oileán. Forbraíodh plean gníomhaíochta bithshlándála chun déileáil le speicis creachadóra a thabhairt isteach de thaisme nó d'aon ghnó.

Pl. 32 Turasóirí ag teacht anuas na Céimeanna Theas.

Turasóireacht Inbhuanaithe agus Bainistíú Cuairteoirí

Turasóireacht Inbhuanaithe

Ag teacht le Cairt Idirnáisiúnta Turasóireachta Cultúrtha ICOMOS 1999, ceann de na príomhchuspóirí chun Sceilg Mhichíl a bhainistiú ar bhealach inbhuanaithe is ea 'a tábhacht agus [an] gá lena caomhnú a chur in iúl don phobal óstach agus do chuairteoirí'. Ó lár na 1980idí i leith tá iarracht déanta ag an stát cur chuige inmharthana agus inbhuanaithe a chruthú chun gníomhaíocht cuairteoirí ar Sceilg Mhichíl a éascú agus a bhainistiú atá ar aon dul le beartas UNESCO.

Tá Sceilg Mhichíl, de bhua a stádais WHP agus an íomhá íocónach a chuireann sí i láthair, ina feathal suntasach ar ghníomhaíocht turasóireachta na hÉireann san iardheisceart agus ar Leithinis Uíbh Ráthach go háirithe. Cé nach bhfuil sé de chumas aige líon mór cuairteoirí a ghlacadh, mar a dhéanann roinnt suíomhanna oidhreachta eile atá á reáchtáil ag OOP, mar sin féin tá tábhacht mhór leis i dtéarmaí a luach branda turasóireachta agus tarraingíonn sé spéis fairsing cuairteoirí chuig Leithinis Uíbh Ráthach. Tá forbairt thionscal turasóireachta cothromaithe aitheanta mar phríomhthosaíocht ag an rialtas agus tá ról suntasach ag sócmhainní mar Sceilg Mhichíl go hidirnáisiúnta maidir leis an gcuid is fearr de thairiscintí cultúrtha agus oidhreachta an náisiúin a thaispeáint go dearfach, go háirithe sa chás go bhfuil siad ann i gceantair a bhfuil meath eacnamaíoch ag baint leo. Tá sé cruthaithe go dtabharfaidh rath in earnáil na turasóireachta go leor buntáistí socheacnamaíocha agus fostaíochta don réigiún atá i gceist. I gcomhthéacs na hÉireann, tuigtear go bhfuil sé de chumas ag na deiseanna seo, go háirithe nuair atá siad i gceantair réigiúnacha, cuairteoirí a mhealladh sa chéad áit ach freisin a chur ina luí ar na cuairteoirí sin taithí a fháil ar thairiscintí turasóireachta eile agus fanacht níos faide sa cheantar - le caiteachas agus tairbhí dá bharr sin don gheilleagar áitiúil.

Agus an prionsabal leathan seo á thuiscint, chuaigh an OOP agus foireann bainistíochta Sceilg Mhichíl i dteagmháil le Fáilte Ireland agus le páirtithe leasmhara áitiúla eile i bhforbairt an *Plean Forbartha Eispéireas Cuairteoirí Chósta na Sceilg* (VEDP) i rith 2016.¹ Is é cuspóir leathan an phróisis VEDP dul i dteagmháil i gcomhar le páirtithe ábhartha chun láidreachtaí agus sócmhainní turasóireachta ábhartha a aithint, chun straitéisí a dhéanamh ar an gcaoi ar féidir leo cur go húsáideach le forbairt dhearfach na turasóireachta agus luach a sholáthar agus príomhshrianta nach mór a bhainistiú a aithint. Aithníonn an próiseas an gá atá le cur chuige inbhuanaithe agus cuireann sé cosaint sócmhainní íogaire uathúla mar Sceilg Mhichíl i gcoirlár an phróisis. Dá bhrí sin, feiceann VEDP Chósta na Sceilg, i bhfianaise leochaileachta an oileáin maidir le ró-úsáid, go samhlaítear cás ina gcosnaítear a luach caomhnaithe mar chroíphrionsabal, agus a luach á bhaint fós mar shiombail de bhranda Bhealach an Atlantaigh Fhiáin a d'fhorbair Fáilte Ireland.

Tá a fhios ag foireann bainistíochta Sceilg Mhichíl go bhfuil gá le comhtháthú níos mó de thionscnaimh turasóireachta agus tacaíonn agus spreagann sí go hiomlán le cur chun cinn agus bainistíocht na turasóireachta inbhuanaithe sa cheantar. Le linn shaolré an phlean seo, suas go dtí 2030, tá sé i gceist ag foireann bainistíochta Sceilg Mhichíl smacht docht a choinneáil ar na modhanna rochtana agus ar líon na gcuaireoirí a cheadaítear d'fhonn seasamh, mar phríomhthosaíocht, leis an Sár-Luach Uilíoch atá i gcoirlár ainmniú WHP. I gcomhthreo leis sin, féachfaidh an OOP agus RTRAÓ le teagmháil dhearfach a dhéanamh le Fáilte Ireland agus le comhpháirtithe ábhartha eile chun a chinntiú go dtabharfar aghaidh dearfach ar na sócmhainní cultúrtha agus oidhreachta atá faoi chúram stáit ar fud réigiún Chiarraí go háirithe, ionas gur féidir na láithreacha cultúrtha agus nádúrtha den scoth seo a bheith níos suntasaí. Ligfidh sé seo dóibh, má bhainistítear go rathúil iad, ról níos mó a imirt maidir le frontair turasóireachta áitiúla i gceantar Chiarraí de réir uailmhian agus straitéis VEDP. Le himeacht aimsire, maolóidh sé an brú ar Sceilg Mhichíl mar thosaíocht scríbe cuairteora ann féin.

¹ Foilsithe Eanáir 2017: féach <http://www.failteireland.ie/Failtelreland/files/3d/3d865a5b-cd60-4f72-972f-cb9634ba3ffb.pdf>.

Pl. 33 Bád ag tabhairt cuairteoirí ag an gcé ar Sceilg Mhichíl.

Is eispéireas taitneamhach, oideachasúil agus gan chuimhneamh é do thurasóirí go Sceilg Mhichíl agus a phurláin. Mar sin féin, is léir nach ndéanann cion suntasach - tromlach b'fhéidir - turasóirí i gceantar Chiarraí an turas. D'fhéadfadh sé seo a bheith ar chúiseanna éagsúla, lena n-áirítear infhaighteacht theoranta, costas, srianta soghluaisteachta pearsanta nó aois, na deacrachtaí de bharr drochaimsire agus na farraige nó nach dtaitníonn turais báid leo. Is iondúil go bhfanann formhór na gcuairteoirí ar an réigiún ar an mórtáir, áit a bhfuil go leor gnéithe suntasacha de Sceilg Mhichíl le feiceáil; mar mhalairt air sin, féadfaidh siad leas a bhaint as na turais fámaireachta níos saoire atá ar fáil (nach bhfuil rialaithe ag an OOP nó RTRAÓ) a théann timpeall ar an oileán ach nach dtagann i dtír ar an oileán. Ina ainneoin sin, aithníonn foireann bainistíochta Sceilg Mhichíl go bhfuil fonn láidir ar eispéireas beoga tarraingteach do chuairteoirí a bhaineann le Sceilg Mhichíl ar chóir aghaidh a thabhairt uirthi, agus trína seo a dhéanamh go héifeachtúil, d'fhéadfá cuidiú leis an uailmhian ar luach caomhnaithe. Chun é a thuiscint, i bhfianaise líon na gcuairteoirí nach féidir leo (nó ar fearr leo gan dul i dteagmháil leis an oileán go díreach), teastaíonn taispeántas ar an gcladach a sholáthraíonn eispéireas den scoth do chuairteoirí agus a sheachadann na heilimintí inmhiannaithe de scéal Sceilg Mhichíl do thurasóirí. Dar leis an bhfoireann bainistíochta, chomh maith le tromlach na gcuairteoirí a shásamh, beidh sé de bhuntáiste breise aige seo éileamh

cuairteoirí ar thuras chuig an oileán a mhaolú agus fónamh mar bhonn chun suíomhanna eile in aice láimhe agus inrochtana níos éasca a léirmhíniú.

Bainistíocht Cuairteoirí

Rochtain ar Sceilg Mhichíl

Mar a dúradh thuas, is é beartas an rialtais an leibhéal rochtana cuairteoirí is mó agus is féidir a sholáthar ar gach láithreán oidhreacht tógtha atá faoi chúram an OOP, ar cóimhéid lena gcosaint agus lena gcaomhnú i gceart. Mar gheall ar shuíomh Sceilg Mhichíl, thart ar 11.6km amach ó Cheann Bhólais san Aigéan Atlantach, agus topagrafaíocht an oileáin, níl sé indéanta rochtain uilíoch a chur ar fáil. De bharr dálaí aimsire agus farraige ní féidir le báid an t-oileán a bhaint amach go rialta ó dheireadh na Bealtaine to dtí deireadh Mheán Fómhair.

Faoi láthair, is é an t-aon bhealach chun rochtain a thabhairt do chuairteoirí ná seirbhís báid ar an oileán, a fhágann ón gCaladh, Baile an Sceilg agus Doire Fhionáin. Tá rochtain ar an oileán á rialú go docht ag córas ceadanna a oibríonn an OOP agus a mbíonn oibreoirí báid áitiúla a bhfuil taithí acu páirteach ann. Tar éis nósanna imeachta nua a tugadh isteach in 2016, déantar liosta na n-oibreoirí báid ceadaithe a athnuachan gach trí bliana trí chomórtas poiblí.

Ní údaraítear rochtain ar an oileán le hárthaí príobháideacha agus, in 2012, cuireadh deireadh leis an gcleachtas chun rochtain ó am go chéile a cheadú ag longa cúrsála. Tá cead rochtana ar na soithí seo, cé gur tharla sé ar bhonn fánach san am atá thart, ar neamhréir le cuspóir straitéiseach na foirne bainistíochta na modhanna rochtana agus líon na gcuairteoirí a thagann i dtír go laethúil a rialú go díreach. Is léir, i gcás go gceadaítear tuirlingt ócáideach de líon neamhshainithe cuairteoirí, níl sé indéanta na rialuithe seo a fhorchur.

Bíonn sé deacair teacht i dtír ar an oileán, go háirithe nuair a bhíonn an aimsir agus an fharraige go dona, mar is minic a tharlaíonn. Tar éis dul i dtír, chun rochtain a fháil ar an mainistir féin, caithfear dul suas 600 céim a théann suas chuig príomhbhinn an oileáin. Tá na céimeanna seo, cé go ndéantar iad a chothabháil go rialta, neamhrialta agus de thógáil cloiche singile agus de réir a nádúir ní féidir iad a dhéanamh chun caighdeán nua-aimseartha a chomhlíonadh. Is fócas ar leith don fhoireann cothabhála ar an láthair na céimeanna do chuairteoirí a léamh roimh thús gach séasúr ionas go mbeidh siad sábháilte trasnú, agus iad a choinneáil i riocht maith i rith na tréimhse cuairteoirí.

Tá rochtain cuairteoirí ar an struchtúr díthreabhaigh ar an mBinn Theas indéanta, cé go bhfuil sé á rialú ar

leithligh ag an OOP. Is beag duine a dhéanann iarracht an dreapadh deacair seo a dhéanamh agus éilíonn na nósanna imeachta atá i bhfeidhm faoi láthair go mbeidh taithí dreapadóireachta éigin ag na daoine a dhéanann iarratas ar an dreapadh agus leibhéal ullmhachta don dúshlán a léiriú. Samhlaíonn an fhoireann bainistíochta, i rith shaolré an phlean seo, go leanfar ag éascú an mhionlaigh choibhneasta cuairteoirí ar mhaith leo cuairt a thabhairt ar limistéar na Binne Theas ar bhonn rialaithe, ag léiriú na gcontúirtí agus na mí-oiriúnachta coibhneasta atá ag an suíomh do chuairteoirí ginearálta ar mian leo rochtain a fháil air go cas.

Fad Shéasúr na gCuairteoirí

Braitheann fad shéasúr na gcuairteoirí go príomha ar an aimsir agus ar an ngá le tascanna criticiúla cothabhála réamhshéasúir a dhéanamh chun ullmhú do chuairteoirí. Ina theannta sin, caithfear socruithe ullmhúcháin lóistíochta áirithe a dhéanamh maidir le treoracha, lena n-áirítear oiliúint sábháilteachta, sular féidir a dhearbhu go bhfuil an t-oileán oscailte do chuairteoirí. Ó 2007 i leith, leag an fhoireann bainistíochta amach ar bhonn bliantúil an tréimhse a raibh rochtain ag cuairteoirí ar an oileán agus tá seirbhís treorach ar fáil (is í an tréimhse seo an 'séasúr' dá dtagraítear sna ceadanna a eisíodh chuig na hoibreoirí báid sin a bhfuil cead acu cuairteoirí a

Pl. 34 Treoir ag tabhairt cainte do chuairteoirí sa mhainistir.

thabhairt i dtír ar an oileán). Ag teacht le cleachtas roinnt blianta, ar mhaithe le cosaint leanúnach an oileáin, chun damáiste do na séadchomharthaí a chosc agus go háirithe ar chúiseanna sláinte agus sábháilteachta cuairteoirí, tá cosc dian ar rochtain ar an oileán lasmuigh den tréimhse shainithe. Tugtar aghaidh níos mionsonraithe ar an gceist seo thíos sa chuid dar teideal 'Fad an tséasúir'.

Líon na gCuairteoirí

Ó 1994 tá an fhoireann bainistíochta tar éis an t-uaslíon cuairteoirí laethúil a theorannú go 180. Tar éis socrúithe a rinneadh le hoibreoí baid áitiúla i lár na 1990idí, socraítear an líon uasta ceadanna do chuairteoirí talún a eisítear go bliantúil ag 15 agus tá sé faoi réir an phróisis athnuachana / iomaíochta a thuairiscítear thuas.

Thacaigh UNESCO leis an teorainn reatha de 180 cuairteoir in aghaidh an lae i 1995, nuair a bhí an t-ainmniúchán do stádas WHP á mheas. Tá sé ar intinn ag an bhfoireann bainistíochta leanúint den socrú seo a fhorfheidhmiú go ceann i bhfad, ar bhonn leanúnach go gceadófar uasmhéid de 15 bhád do chuairteoirí a thabhairt i dtír uair amháin gach lá in aghaidh aon séasúir ar leith.

Tomhaiseadh meánlíon na gcuairteoirí in aghaidh an tséasúir sa tréimhse idir 1995 agus 2008 ag thart ar 11,100. Measadh go raibh an figiúr seo inbhuanaithe ag an am i dtéarmaí chosaint an Séadchomhartha Náisiúnta.

Taifeadtar iontrálacha cuairteoirí ar an WHP ó 2008 go 2019 mar seo a leanas:

Bliain	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Iontrálacha	10,324	10,642	12,343	9,750	11,577	13,221
Bliain	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Iontrálacha	15,315	12,560	14,648	16,755	15,472	15,616

Tá na treochtaí seo a leanas inbhraite:

- B'ionann meánlíon na gcuairteoirí thar an tréimhse deich mbliana ó thús séasúir 2009 agus 13,228, a mheastar a bheith inbhuanaithe go ginearálta agus gan dochar a dhéanamh don oileán san fhadtéarma, cé gur líon níos airde é ná an líon nuair a cruthaíodh an plean bainistíochta roimhe seo.
- Sa chéad leath de thréimhse an phlean bainistíochta 2008-18, cé go raibh méadú réasúnta beag ar an meán-iontrálacha bliantúla,

d'fhan líon iomlán na tréimhse i gcoitinne comhsheasmhach leis an taithí roimh 2008, le meán bliantúil i rith na tréimhse chúig bliana 2009-13 de 11,507.

- Taispeánann patrún na ngabhálacha le blianta beaga anuas, agus go háirithe ó 2013, claonadh chun líon na gcuairteoirí a mhéadú ag ráta beagán níos airde agus léirítear é seo i meánlíon na gcuairteoirí bliantúla de 14,950 thar an tréimhse cúig bliana 2014-18.

Tréimhse Tagartha		Iomlán Iontrálacha Cuairteoirí	Meán Iontrálacha Bliantúla Cuairteoirí thar an Tréimhse Tagartha
10 bliana	2009 to 2018	132,283	13,228
5 bliana	2009 to 2013	57,533	11,507
6 bliana	2014 to 2019	90,366	15,061

Tar éis dóibh an seasamh a mheas ar bhonn leanúnach, tá an fhoireann bainistíochta sásta nach ndearnadh aon damáiste buan intomhaiste do thimpeallacht an oileáin ná díghrádú na hoidhreacht tógtha thar shaolré an phlean bainistíochta roimhe seo (2008-18) ag eascairt as brúnna cuairteoirí agus

tháinig siad ar an gconclúid go bhfanann an teorainn de 180 duine in aghaidh an lae inbhuanaithe. Leanfaidh an fhoireann bhainistíochta, áfach, ag tabhairt aird ar phatrún trácht na gcuairteoirí agus féachfaidh siad le linn an tséasúir lena chinntiú go seachnófar cruinniú mór daoine agus go scaipfear

Pl. 35 Amharc ón aer den mhainistir, ag taispeáint an Imfhálú Istigh agus na hImfháluithe Seachtracha Uachtaracha agus Íochtaracha.

ualach na gcuartheoirí i rith an lae chun an riosca plódaithe ag pointí íogaire a íoslaghdú. Beidh na gníomhartha seo comhsheasmhach le conclúidí an staidéir ar acmhainn iompair a rinneadh in 2013.

Tabharfaidh an fhoireann bhainistíochta aird chuí freisin ar na héifeachtaí leanúnacha ar fheiniméin nádúrtha ar nós Sceilg Mhichíl ar nós na haimsire agus na bhfarraigí, ag tuiscint go bhfuil tionchar ag fórsaí nach bhfuil faoi smacht an duine agus a mbeidh a n-éifeacht féin acu ar thimpeallacht an oileáin. Aithneofar na tionchair seo go soiléir, ar leithligh ó aon tionchair ghearrthéarmacha ar dhaoine. Tabharfaidh aon mheasúnú ar bhearta rialaithe sa todhchaí nó athruithe ar theorainneacha laethúla cuairteoirí aird ar fhoincíní sonracha na rioscaí seo, ar thromchúis a dtionchar féideartha, cibé an bhfuil na tionchair a thagann chun cinn de chineál gearrthéarmach nó fadtéarmach agus indéantacht an rialaithe bearta is iomchuí chun iad a mhaolú nó a dhíchur.

Fad an tséasúir

Is gnách go dtosaíonn an séasúr oifigiúil cuairteoirí ag Sceilg Mhichíl i lár mhí na Bealtaine agus críochnóidh sé i mí Mheán Fómhair. Cinneadh fad an tséasúir, le linn shaolré an phlean bainistíochta roimhe seo, den chuid is mó trí thagairt a dhéanamh do roinnt fachtóirí. Áirítear orthu seo:

- indéantacht rochtana comhsheasmhaí mar a éilíonn an aimsir agus na dálaí farraige atá i réim;
- an gá atá le hoibreacha cothabhála agus ullmhúcháin sábháilteachta réamhshéasúir a dhéanamh go luath sa bhliain chun dul i gcoinne éifeachtaí stoirmeacha geimhridh agus fabraic a sheiceáil le haghaidh aon damáiste; agus
- an gá atá le conradh a dhéanamh leis an bhfoireann treorach, an oiliúint riachtanach a dhéanamh agus oiliúint freagartha éigeandála a sceidealú i gcomhar le seirbhísí éigeandála mar gharda cósta, ospidéal, srl.

Tá oibleagáidí suntasacha ar an OOP an t-oileán a ullmhú roimh an séasúr agus oibreacha cothabhála a dhéanamh chun é a dhéanamh chomh sábháilte agus is féidir do chuairteoirí. De ghnáth, baineann an obair seo le smionagar geimhridh a ghlanadh ón gcé, ón mbóthar rochtana agus ó na céimeanna, ag cinntiú go bhfuil gach limistéar inrochtana do chuairteoirí glan agus saor ó ghuais, ag cinntiú nach bhfuil níos mó ná 600 céim scaoilte nó éagobhsaí, ag tabhairt aghaidh ar aon cheisteanna a bhaineann le hathshlánú fabraice ag láithreán na mainistreach, ag glanadh aon easanna carraigeacha agus ag measúnú limistéar dóchúil éagobhsaí ar na fánaí os cionn réimsí tráchtá do chuairteoirí.

Is féidir le séasúr an gheimhridh ar Sceilg Mhichíl a bheith an-chrúa, le stoirmeacha crua agus drochaimsire agus coinníollacha farraige mar ghnáthnós. Is féidir leis na dálaí seo maireachtáil tríd an earrach agus dá bhrí sin d'fhéadfadh fadhbanna móra bheith ag an bhfoireann oibre rochtain rialta a fháil ar an oileán le linn na tréimhse seo. Sular féidir aon rochtain rialta a thabhairt do chuairteoirí, ní mór d'fhoireann cothabhála an OOP an t-oileán a mheas ar dtús agus an WHP a ullmhú le haghaidh gníomhaíochta cuairteoirí.

Is gnách go mbíonn baill foirne treorach, cé go bhfuil siad ar uainchlár maidir lena láithreacht ar an oileán ó thosach oifigiúil shéasúr na gcuairteoirí, ar conradh timpeall deich lá roimhe sin chun oiliúint sláinte agus sábháilteachta réamhshéasúir agus ullmhóidí eile a cheadú. Is próiseas an-dian é seo, a eagraítear i gcomhar le hAonad Sláinte agus Sábháilteachta OOP agus ina mbíonn príomhsheirbhísí éigeandála áitiúla i gceist. Déantar é d'fhonn a chinntiú go gcoinníonn gach ball foirne a gcuid oiliúna sábháilteachta, go bhfaigheann siad oiliúint athnuachana maidir le garchabhair, úsáid dífhibrileoir, nósanna imeachta éigeandála, srl., agus go bhféadann siad aon riachtanas nua a tháinig chun cinn a ionsú.

Tá an fhoireann bainistíochta thiomanta dá chinntiú go gcoinnítear leibhéil arda sláinte agus sábháilteachta do chuairteoirí agus don fhoireann ar an oileán agus go bhfuil dlúthnasc curtha ar bun le heagraíochtaí tarrthála aeir agus farraige an cheantair agus leis an ngarda cósta áitiúil. Roimh an séasúr, agus i gcomhar le heagraíochtaí den sórt sin, cinntíonn an fhoireann bhainistíochta go ndéantar

druil aslonnaithe sábháilteachta ar scála iomlán chun an plean éigeandála reatha a chomhlánú agus a threorú. Is cuid lárnach den phróiseas sin na treoraithe, arb iad na chéad fhreagróirí ar an oileán iad.

Tá an sceideal gníomhaíochta réamhshéasúir tipiciúil leagtha amach in Aguisín 5.

Bunaithe ar thaithí le blianta fada, mheas an fhoireann bainistíochta roimhe seo, ag cuimhneamh ar an raon tascanna a chaithfear a dhéanamh, go bhfuil sé dúshlánach an t-oileán a oscailt go sábháilte tráth ar bith níos luaithe ná lár mhí na Bealtaine. I bhfianaise na haimsire agus na farraige, bíonn rochtain rialta ar an oileán an-éiginnte agus uaireanta bíonn an-fhadhb ann roimh lár mhí Aibreáin gach bliain agus mar sin tá tréimhse ama réasúnta cúng ann chun na tascanna riachtanacha a dhéanamh roimh oscailt an tséasúir sceidealta. Mar sin ní ráthaítear i gcónaí, ag féachaint don aimsir agus do shrianta lóistíochta eile, gur féidir na tascanna réamhshéasúir go léir is gá a dhéanamh chun tús níos luaithe sa séasúr a éascú in am. Mar sin féadfaidh an fhoireann bainistíochta dáta oscailte an tséasúir a choinneáil ag lár mhí na Bealtaine ach coinneoidh siad an t-ábhar faoi athbhreithniú freisin má theastaíonn cur chuige difriúil de réir imthoscaí.

Mar an gcéanna, is léir ó thaithí le blianta fada de bharr na haimsire agus na ndálaí farraige i mí Dheireadh Fómhair, go gcaithfear an an séasúr a stopadh ag deireadh mhí Mheán Fómhair. Tá sé beartaithe mar sin an dáta seo a choinneáil gan athrú.

Sábháilteacht Cuairteoirí

Tá dainséir bhunúsacha i gceist le cuairt a thabhairt ar Sceilg Mhichíl. Mar gheall ar nádúr an láithreáin agus na hiarmhairtí a d'fhéadfadh a bheith an-tromchúiseach fiú amháin sa timpiste is simplí, mar is léir ón mbeirt cuairteoirí a fuair bás in 2009, ní mór do chuairteoirí leibhéal ard cúraim a fheidhmiú i gcónaí.

Sa chomhthéacs seo tá an fhoireann bhainistíochta, ó bhás 2009, tar éis sraith beart comhcheangailte a thabhairt isteach atá deartha chun comhairle a thabhairt do chuairteoirí roimh ré faoi na guaiseacha a d'fhéadfadh a bheith ann ionas gur féidir iad a chur

ar an eolas faoi na dúshláin a bhaineann le taisteal go Sceilg Mhichíl agus gur féidir leo ullmhú dá réir. Faoi láthair, tá na bearta seo, a úsáidtear de réir a chéile de réir mar a tharraingíonn cuairteoirí níos gaire don oileán, mar atá leagtha amach in Aguisín 1.

I measc na bpróiseas atá bunaithe cheana féin chun sábháilteacht cuairteoirí a fheabhsú, a leanfar á n-úsáid tar éis do chuairteoirí teacht ar an oileán, tá na nithe seo a leanas:

- Leanfaidh an fhoireann bainistíochta ar aghaidh ag idirghníomhú le hoibreoírí bád lena chinntiú go ndéantar turais amach agus isteach a sceidealú ar bhealach a chinnteoidh go mbeidh 2.5 uair an chloig ar a laghad ag cuairteoirí ar an oileán, a mheastar a bheith ina ndóthain ama dóibh dreapadh na céimeanna go dtí an mhainistir, éisteacht le turas treoraithe agus filleadh ar leibhéal na farraige. Tá sé seo riachtanach chun cuairteoirí a sheachaint ag brostú ar na céimeanna nó in áit eile ina bhfuil gá le cúram.
- Leanfaidh an fhoireann bainistíochta ar aghaidh ag idirghníomhú le hoibreoírí bád i rith an tséasúir chun teacht isteach céimnithe chuig an oileán a chur i bhfeidhm gach maidin. Déantar é seo:
 - a chinntiú nach mbíonn áiteanna inrochtana do chuairteoirí plódaithe go pointe ina mbíonn imní ar shábháilteacht i bpríomhphointí plódaithe áirithe;
 - a chinntiú nach mbíonn cruinniú mór cuairteoirí i gceantair ar leith ina gcúis le caitheamh agus cuimilt inseachanta ar struchtúir agus ar fhlóra nó ar strus do bheatha éin; agus
 - a chinntiú go n-úsáidtear an acmhainn theoranta atá ag an bhfoireann treorach chun teagmháil cheart a dhéanamh le cuairteoirí agus nach gcuirtear isteach ar cháilíocht eispéireas an chuairteora toisc go bhfuil an iomarca turasóirí ag teacht le chéile ag aon phointe ar leith.
- Glacfar cúram ar leith chun aistriú daoine ó bháid go dtí cé an oileáin a bhainistiú ar bhealach slán.

Leanfaidh an fhoireann bainistíochta ar aghaidh ag idirghníomhú le hoibreoírí bád lena chinntiú go ndéantar na nósanna imeachta don aistriú seo a bhainistiú i gceart agus, go háirithe, le i ndóthain foirne a bhfuil taithí acu ar árthaí chun cabhrú le paisinéirí i dtír.

Seirbhís Treorach

Tugadh isteach seirbhís treorach rialta ag Sceilg Mhichíl i 1987 agus tá sí ag feidhmiú gach séasúr ó shin. Is é an OOP a bhainistiú an tseirbhís treorach faoi láthair. Is iad príomhfheidhmeanna na dtreoraithe:

- an WHP a chosaint ar dhochar corpartha, cibé acu neamhbheartaithe nó toiliúil;
- i rith an tséasúir, dul i dteagmháil go cuí le hoibreoírí bád maidir le comhairle a thabhairt ar an aimsir agus na dálaí farraige atá i réim ar an oileán agus treoracha 'dúnta ar an láithreán' a eisiúint nuair a mheastar go bhfuil dálaí ag an gcé theacht i dtír contúirteach;
- stair, seandálaíocht agus tábhacht na lonnaithe mainistreach a léirmhíniú agus cuairteoirí a threorú go cuí ar na hábhair seo;
- líon na gcuariteoirí laistigh den chlós mainistreach a rialáil agus rochtain ar limistéir shrianta a dhiúltú chun a chinntiú go gcoinnítear luachanna sábháilteachta agus caomhnaithe;²
- monatóireacht agus taifead a dhéanamh ar líon na gcuariteoirí, lena n-áirítear líon na mbád a thagann i dtír go rathúil agus na dálaí aimsire do gach lá den séasúr;
- dul i dteagmháil leis an bhfoireann chothabhála ar an láthair maidir le haon saincheistanna fabraice fisiciúla nó deisiúcháin bheaga nach mór aghaidh a thabhairt orthu - m.sh. clocha scaoilte nó sconsa;
- gníomhú mar chéad fhreagróirí i gcás go dtarlódh aon timpiste nó má éiríonn aon chuairteoir tinn agus cumarsáid a dhéanamh le seirbhísí éigeandála agus acmhainní míochaine nó ospidéal ar an mórthír agus gabháil leo;
- freagra a thabhairt ar aon iarraidh ar chúnamh ábhartha ó SNPF, atá freagrach as cosaint flóra agus éanlaith;
- cur le cur chun feidhme an phlean agus na

² Déanann na treoracha monatóireacht leanúnach ar líon na gcuariteoirí laistigh de Chlós Istigh na mainistreach. Má mheastar go bhfuil na huimhreacha seo ró-ard, rialáiltear rochtain. Laistigh den mhainistir, is féidir le cuairteoirí rochtain iomlán a fháil ar Ghairdín na Manach Uachtarach. Ar chúiseanna sábháilteachta, áfach, ní cheadaítear do chuairteoirí rochtain a fháil ar Ghairdín na Manach Íochtarach, cé gur féidir méid iomlán an ghairdín seo a fheiceáil ó lastuas. Tá an clós istigh inrochtana go hiomlán do chuairteoirí, seachas limistéar beag ó dheas ón Aireagal Mór. Ní féidir dul isteach chuig Léibheann an Aireagail Bhig ar mhaithe lena chosaint, ach is féidir le cuairteoirí féachaint air.

- mbeart bithshlándála don oileán;
- chun cabhrú le tionscadail taighde ag an OOP, RTRAÓ, SNPF nó aon tríú páirtí ábhartha agus faofa eile, lena n-áirítear breathnuithe a thaifeadadh, cúnamh a sholáthar le bailiú sonraí ar an láthair, srl.; agus
- aon tionscadal scannánaíochta nó grianghrafadóireachta ceadaithe a bhainistiú, lena n-áirítear cuidiú le suíomhanna a roghnú, socrú ginearálta, monatóireacht a dhéanamh ar ghníomhaíocht foirne agus a chinntiú go gcloítear le téarmaí aon cheadanna.

I bhfianaise nádúr iargúlta WHP, is gá go mbeadh na treoraithe ina gcónaí ar an oileán ar bhonn lánaimseartha le linn shéasúr na gcuartheoirí. Tá cúigear threoraí fostaithe faoi láthair, chomh maith le treoir maoirseora bunaithe ar an mórthír. De ghnáth caitheann treoraithe coicís ar an oileán, agus seachtain saoire amháin. Tá uainchlár ann do thríúir threoraí le bheith ag obair ar an oileán ag aon am amháin. Ag féachaint do thábhacht an WHP agus na ndualgas a chaithfear a dhéanamh, tá líon na dtreoraithe ar Sceilg Mhichíl á méadú go seisiúir, agus le ceathrar ar an uainchlár ag aon am amháin. Cuirfear an t-athrú seo i bhfeidhm a luaithe agus a thabharfar aghaidh ar chóiríocht fhisiciúil agus ar shaincheisteanna lóistíochta eile.

Tá idirbheartaíocht ar bun chun an Teach Solais Íochtarach agus a choimpléasc a aistriú chuig an stát. Ullmhaíodh tionscadal mionsonraithe in 2019 chun creatlach an fhoirgnimh seo a uasghrádú agus a athnuachan le húsáid mar chóiríocht agus mar stóráil le bainistíocht ag an OOP. Laghdóidh sé seo go mór na struchtúir shealadacha atá suite anois ar Bhóthar an Tí Solais Íochtaraigh.

Feasacht agus Cur Chun Cinn

Is ceist í a bhfuil fonn ar an bhfoireann bhainistíochta aghaidh a thabhairt uirthi agus tá bearta déanta aici lena réiteach, toisc go bhfuil faisnéis theoranta ar Sceilg Mhichíl agus a phurláin. Faoi láthair, tá faisnéis do chuairteoirí ar fáil ar shuíomh gréasáin Heritage Ireland, arna chothabháil ag an OOP (<http://www.heritageireland.ie>) agus i leabhrán faisnéise láithreáin oidhreachta OOP. Tá tuilleadh faisnéise faoi WHPanna na hÉireann ar fáil freisin ar suíomh gréasáin Oidhreacht Dhomhanda na hÉireann (<http://www.worldheritageireland.ie>). Tá faisnéis ar fáil trí shuíomh gréasáin Fáilte Ireland (<http://www.discoverireland.ie>).

Cuirfidh forbairt plean turasóireachta comhtháite don cheantar le hinfhaighteacht faisnéise do chuairteoirí ar WHP.

Bainistiú Dramhaíola

Déanann an OPW idirchaidreamh, mar is iomchuí, leis an údarás áitiúil maidir le bainistíocht dramhaíola ar Sceilg Mhichíl. Déantar an dramhaíl go léir a dheighilt sula ndéantar í a bhaint den oileán ar bhonn seachtainiúil agus a dhiúscairt agus / nó a athchúrsáil de réir mar is cuí agus mar a aontaíodh le hOifigeach Comhshaoil Chomhairle Contae Chiarraí. Déantar é seo a athbhreithniú leis an Oifigeach Comhshaoil roimh gach séasúr.

CUID **3**

Caibidil 6

Saincheisteanna Bainistíochta

Saincheisteanna Oidhreacht Tógtha

Is saincheist í bainistíocht an charta ar tugadh aghaidh uirthi le linn na hoibre ar an mbóthar idir an dá theach solais. Tá an cartadh seo nite síos ar an mbóthar le himeacht ama. Ní raibh aon fhadhb ag baint le stóráil tosaigh an chartadh: úsáidtear cuid de i gceantair inar nitear an t-ábhar bunaidh ar shiúl. Ag deireadh na n-oibreacha déanfar aon cartadh atá fágtha a dhiúscairt ar bhealach iomchuí, i gcomhairle leis an OOP, RTRAÓ agus leis an údarás áitiúil.

Saincheisteanna Oidhreacht Nádurtha

Bheadh tabhairt isteach speiceas nua ar an oileán, go háirithe creachadóirí mamacha, ina bhagairt mhór do bhithéagsúlacht an oileáin. Bheadh iarmhairtí as cuimse ar éin mhara pórúcháin. Tá an bhagairt ó thionchair dhiúltacha ar éin neadaithe agus gnáthóga nó bithéagsúlacht ó dhá phríomhfhoinsé eile, eadhon cuairteoirí agus oibreacha caomhnaithe. Tá sé de chumas ag líon mór neamhrialaithe de dhaoine cur isteach ar éin neadaithe agus damáiste gnáthóige trí chur isteach. Le linn príomhshéasúr na gcuariteoirí, ceadaítear suas le 180 cuairteoir ar an oileán gach lá.

Tá gluaiseacht na gcuariteoirí ar an oileán faoi rialú den chuid is mó ag nádúr an tír-raon. Tá sé deacair teacht ar cheantair nach bhfuil inrochtana ag na céimeanna nó na bóithre atá ann cheana mar gheall ar na fánaí géara agus go minic éagobhsaí. Ar chúiseanna sábháilteachta, iarrann treoracha go gcoinníonn cuairteoirí ar bhealaí aitheanta cuairteoirí i gcónaí. Cuidíonn sé seo le suaitheadh agus damáiste do ghnáthóga a íoslaghdú.

Tá sé de chumas ag oibreacha bheith mar chúis le damáiste gnáthóige chomh maith le suaitheadh díreach ar éin atá ag neadú, lena n-áirítear díláithriú agus luí (cé go bhfuil roinnt cásanna ann ina bhféadfadh siad bheith chun leasa roinnt éan mara pórúcháin). Tionóla an fhoireann oibreacha le pearsanra SNPF ar bhonn rialta chun athbhreithniú a dhéanamh ar oibreacha a dhéantar agus a dtionchair fhéideartha ar oidhreacht nádúrtha agus chun pleanáil d'oibreacha amach anseo. Tá na hoibreacha uile faoi réir measúnaithe éiceolaíoch ar leith (lena n-áirítear measúnuithe a éilítear de réir na

reachtaíochta). Ní cheadaítear oibreacha ach nuair a thaispeánann an measúnú eolaíoch nach dócha go mbeidh tionchar suntasach acu ar éin mhara pórúcháin nó ar bhithéagsúlacht. Ó 2021, tá cléireach comhshaoil oibreacha á fhostú chun monatóireacht a dhéanamh ar na hoibreacha uile.

D'fhéadfadh plandaí agus ainmhithe nach bhfuil le fáil faoi láthair ar Sceilg Mhichíl a bheith mar thoradh ar na tionchair is doimhne ar bhithéagsúlacht an oileáin. D'fhéadfadh mamaigh cosúil le francaigh, mionc, gráinneoga agus cait damáiste suntasach agus do-athraithe a dhéanamh do choilíneachtaí éan pórúcháin. Cuirtear moltaí Athbhreithniú Bithshlándála na Scealga i bhfeidhm chun tabhairt isteach a d'fhéadfadh a bheith ann a chosc agus chun freagairt d'aon teacht d'aon fána neamhdhúchasach ar an oileán. Déanfar athbhreithniú ar chur i bhfeidhm na mbeart seo i 2021/2 agus arís i mBliain 5 den phlean seo.

Tionchair Amhairc ar Shocrú Tírdhreacha

Tá suíomh tírdhreacha Sceilg Mhichíl mórthaibhseach. Is gá soláthar na saoráidí do chuairteoirí, treoraithe agus foirne tionscadail a chothromú leis an tionchar a d'fhéadfadh a bheith ag struchtúir shealadacha, comharthaíocht agus leithris ar shuíomh an oileáin. Éascóidh an t-athchóiriú leanúnach agus an athúsáid phleanáilte ar an teach solais mar chóiríocht foirne baint de go leor de na struchtúir shealadacha seo, agus ar an gcaoi sin feabhas a chur ar thaitneamhacht amhairc an oileáin.

Athrú Aeráide

Is cúis imní i measc an phobail oidhreacht tionchar an athraithe aeráide ar an oidhreacht dhomhanda agus aithnítear é mar cheann de na bagairtí is mó ar chaomhnú suíomhanna oidhreacht. Is féidir le hathrú aeráide éifeachtaí fisiciúla a imirt ar an oidhreacht chultúrtha, mar shampla leibhéil ardaithe na farraige, athruithe teochta agus gaoth agus stoirmeacha níos láidre, a d'fhéadfadh ithreacha agus fásra a chur i mbaol chomh maith le struchtúir seandálaíochta. Is féidir le hathrú aeráide tionchar sóisialta agus cultúrtha a bheith aige freisin. Is féidir leis an athrú aeráide dul i bhfeidhm go háirithe ar an oidhreacht

nádúrtha, le báisteach dhian, athruithe i bpointeolaíocht (uainiú imeachtaí, mar shampla bláthanna) agus athruithe i gcumraíocht an éiceachórais as a dtiocfaidh, i measc rudaí eile, suaitheadh i bpatrúin pórúcháin speiceas, infhaighteacht creiche mara d'éin mhara pórúcháin agus séasúir fáis na bplandaí.

Fágann suíomh Sceilg Mhichíl go bhfuil sé thar bheith leochaileach ó éifeachtaí dochracha de stoirmeacha agus gaotha níos láidre. Tá an méadú ar leibhéil na farraige, borradh san farraige agus déine na stoirmeacha ag dul i bhfeidhm ar rochtain ar an gcé tuirlingthe.

Le blianta beaga anuas, mar thoradh ar bháisteach mhéadaithe tá méadú ar an maidhm charraige a d'fhéadfadh dochar a dhéanamh do chreatlach an láithreáin agus atá ina bhagairt do shábháilteacht na foirne agus na gcuairteoirí ar an oileán. In 2017, tharla maidhm charraige in aice le cóiríocht na dtreoraithe, rud a d'fhág go raibh riosca mór sábháilteachta ann don fhoireann agus rinneadh damáiste do Bhóthar an Tí Solais. Tharla maidhm charraige thromchúiseach eile i mí Iúil 2020 gar do botháin oibrithe OOP.

Cuid amháin de bhalla coinneála na mainistreach ag Sceilg Mhichíl tá sé éagobhsaí ó thaobh struchtúir de mar gheall ar an méadú ar bháisteach agus uisce báistí ag draenáil tríd. Déanann an Clár Fionnachtana monatóireacht ar ghluaiseacht an bhalla gach bliain, rud a chuireann bonn eolais faoin straitéis caomhantais amach anseo.

Coimisiúnaíodh Measúnú Leochaileachta Aeráide ar Sceilg Mhichíl, a dhéanfaidh measúnú ar na tionchair agus na rioscaí a bhaineann le hathrú aeráide ar an maoin agus a thabharfaidh moltaí maidir leis na bearta is fearr a úsáidtear chun dul i ngleic le tionchair an athraithe aeráide ar oidhreacht an oileáin.

Straitéis Taighde

Tá snáitheanna éagsúla taighde ar siúl ó cuireadh tús le hoibreacha ar an oileán, ag clúdach gnéithe éagsúla d'oidhreacht agus de thimpeallacht an oileáin. Go dtí seo, ní dhearnadh suirbhé ach ar líon teoranta tacsaithe. Féachfaidh straitéis taighde atá le forbairt

faoin bplean bainistíochta nua seo le suirbhéanna tacsanomaíocha ar na hoileáin a leathnú agus rochtain chomhordaithe níos fearr ar an oileán a éascú do riachtanais taighde. Nuair a bheidh an teach solais athchóirithe, beidh limistéar curtha i leataobh do thaighdeoirí acadúla, a chuirfidh ar chumas rochtain lóistíochta níos fearr ar an oileán le haghaidh riachtanais taighde.

Críochnaíodh suirbhé léicin in 2009. Cuirfear i gcrích suirbhé ar fhásra (luibheolaíoch agus stairiúil) faoi 2022.

Déantar suirbhéanna pórúcháin bliantúla ar éin mhara a neadaíonn in aillte agus daonáirimh nach mbíonn chomh rialta ar éin mhara in uachais. Tá iarrachtaí taighde agus monatóireachta den sórt sin á neartú chun bailiú sonraí táirgiúlachta pórúcháin a bhailiú le haghaidh fo-thacar de na héin mhara pórúcháin (m.sh., saidhbhéar) agus freisin chun tuiscint ar fheiniméan pórúcháin éin mhara neadacha cladaigh Sceilg Mhichíl a fheabhsú (m.sh., an guairdeall, an chánóg dhubh). Mar réamhthriail, tógadh cuid bheag de bhalla nua-aimseartha amach ó Bhóthar an Tí Solais Uachtaraigh le spásanna ionsuite le haghaidh guairdeall neadaithe, d'fhonn staidéar ar guairdeall phórúcháin a éascú agus meastacháin ar tháirgiúlacht pórúcháin a fháil.

Cuimsíonn an EAC saineolaithe ábhartha ó réimsí éagsúla, ar nós caomhnú ailtireachta, seandálaíocht thionsclaíoch, éiceolaíocht agus oidhreacht nádúrtha. Maireann téarma an EAC ar feadh trí go cúig bliana agus buaileann an coiste go rialta le bainisteoir WHP agus le foireann an tionscadail.

Leanfaidh an EAC ag tabhairt comhairle maidir leis an gclár foilseacháin, maidir le dea-chleachtas do gach saothar agus saincheisteanna oidhreacht nádúrtha agus ar shnáitheanna taighde éagsúla. Faoi ghealltanais sa phlean bainistíochta nua seo, bunófar creat taighde le treoir ón EAC ceaptha.

Caibidil 7

An Plean a Chur chun Feidhme

An Plean a Chur chun Feidhme

Úsáidfean an plean bainistíochta seo mar uirlis chun beartais agus cuspóirí éagsúla a chur i bhfeidhm go héifeachtach. Beidh sé faoi réir athbhreithnithe rialta thar a shaolré, lena n-áirítear i gcomhairle le páirtithe leasmhara, agus déanfar leasuithe de réir mar is gá.

Ráiteas Intinne

Táthar ag lorg na dtorthaí seo a leanas le linn shaolré an phlean:

- cur chun feidhme éifeachtach na mbeart atá leagtha amach sa phlean;
- leithdháileadh na n-acmhainní riachtanacha, idir acmhainní daonna agus airgeadais, chun freastal ar na riachtanais a shainaithnítear sa phlean;
- monatóireacht éifeachtach agus tuairisciú tréimhsiúil ar staid chaomhnaithe Sceilg Mhichíl;
- scaipeadh faisnéise níos mó agus taitneamh níos fearr as an oileán do chách;
- rochtain shábháilte agus éifeachtúil a sholáthar ar Sceilg Mhichíl;
- idirchaidreamh níos fearr le grúpaí leasa pobail agus áitiúla;
- caomhnú agus bainistíocht oidhreacht chultúrtha agus nádúrtha na maoine a chothabháil agus a fheabhsú;
- feasacht agus meas níos fearr ag an bpobal ar WHP Sceilg Mhichíl trí shuíomh gréasáin faisnéiseach a bhunú atá tiomnaithe don mhaoine;
- dearbhuithe go gcomhlíonfar cuspóirí na dTreoracha Éan agus Gnáthóg mar a bhaineann siad leis na hainmniúcháin um Sceilg Mhichíl;
- creat-straitéis taighde a bhunú don oidhreacht chultúrtha agus nádúrtha; agus
- athbhreithniú foirmiúil ar an bplean bainistíochta tar éis cúig bliana.

D'fhonn na torthaí sa Ráiteas Intinne a bhaint amach sna deich mbliana amach romhainn, caithfean na cuspóirí agus na gníomhartha éagsúla - a leagtar amach thíos - a chur i bhfeidhm.

Cuspóirí agus Gníomhartha chun na Torthaí sa Ráiteas Intinne a Bhaint Amach

Léiríonn na príomhchuspóirí agus na príomhghníomhartha a mholtar sa phlean seo do WHP Sceilg Mhichíl fíis agus tosaíochtaí an SMIG, agus barúlacha agus tuairimí a cuireadh in iúl sa phróiseas comhairliúcháin fairsing á gcur san áireamh. Tá clár gníomhaíochta chun na cuspóirí seo a chur i bhfeidhm leagtha amach in Aguisín 1.

Cuspóir Fadtéarmach

Léirithisint ar WHP Sceilg Mhichíl a chosaint, a chaomhnú agus a chur chun cinn

Réasúnaíocht

Is é príomhfhócas an phlean caomhnú fisiceach an WHP lena chinntiú go bhfanfaidh sé ina shiombail íocónach den luath-mhanachas. Is é an aidhm thánaisteach atá aige tuiscint ar uathúlacht na maoine (Sár-Luach Uilíoch) a chur chun cinn do lucht féachana áitiúil, náisiúnta agus domhanda.

Cinnteoídh Éire go ndéanfar WHP Sceilg Mhichíl a chaomhnú ar bhonn fadtéarmach, de réir caighdeán dea-chleachtais idirnáisiúnta, le treoir chuí ón gCoiste Oidhreachta Domhanda, ón Ionad Oidhreachta Domhanda agus ó chomhlachtaí comhairleacha amhail ICOMOS agus an tAontas Idirnáisiúnta Caomhnaithe an Dúlra (IUCN).

Cuspóirí Bainistíochta

Cuspóir 1: Creat bainistíochta éifeachtach a bheith i bhfeidhm agus a chur i bhfeidhm chun Sár-Luach Uilíoch Sceilg Mhichíl a chosaint

Réasúnaíocht

Chun a chinntiú go gcomhlíontar oibleagáidí ainmniúcháin náisiúnta agus idirnáisiúnta WHP, tá sé

riachtanach go gcuirfí creat bainistíochta éifeachtach i bhfeidhm. Sa chomhthéacs seo tá an OOP ceaptha ag an bhfoireann bainistíochta do ról bhainisteoir WHP, le freagracht as bainistíocht éifeachtach agus éifeachtach Sceilg Mhichíl ó lá go lá a chinntiú, ag idirchaidreamh le leasanna áitiúla ábhartha, ag gníomhú mar phointe fócasach do shaincheistean a d'fhéadfadh a bheith ann teacht chun cinn le linn shaolré an phlean bainistíochta agus dul i mbun cruinnithe le hoibreoírí bád, an EAC, gníomhaireachtaí turasóireachta agus aon pháirtithe ábhartha eile.

Gníomhartha

- A1.1 Monatóireacht a dhéanamh ar chur chun feidhme agus ar éifeachtacht ghníomhaíochtaí an phlean.
- A1.2 Leanúint ar aghaidh ag tacú le gníomhaíochtaí na foirne bainistíochta WHP agus na ngníomhaireachtaí atá freagrach as bainistíocht agus cúram Sceilg Mhichíl agus a cuairteoirí.
- A1.3 Leanúint le ról maoirseachta an SMIG ar feadh shaolré an phlean seo.
- A1.4 A chinntiú go gcomhlíontar riachtanais an Choinbhinsiúin Oidhreachta Domhanda.

Cuspóir 2: Rannpháirtíocht le grúpaí leasa áitiúla agus páirtithe ábhartha eile a fheabhsú

Réasúnaíocht

Glactar leis gur gné riachtanach de bhainistíocht Sceilg Mhichíl í cumarsáid rialta idir pobail agus leasanna áitiúla. Rachaidh an SMIG agus an OOP ina ról mar bhainisteoir WHP i dteagmháil le gníomhaireachtaí poiblí, údarais áitiúla, eagraíochtaí neamhrialtasacha agus grúpaí sainleasa, de réir mar is gá.

Gníomhartha

- A2.1 Dul i dteagmháil le CIL chun coimpléasc an Tí Solais Íochtaraigh a dhaingniú le húsáid ag an bhfoireann agus ag cuairteoirí.
- A2.2 Dul i dteagmháil le grúpaí seachtracha agus le páirtithe leasmhara chun cur chun feidhme éifeachtach an phlean bainistíochta a éascú.
- A2.3 Fóram do pháirtithe leasmhara Sceilg Mhichíl a chruthú chun aghaidh a thabhairt ar shaincheistean comhleasa agus eolas a

thabhairt do phróisis cinnteoireachta.

- A2.4 Buailleadh le hoibreoírí bád áitiúla chun saincheistean comhleasa a phlé, lena n-áirítear sláinte agus sábháilteacht agus an creat oibríochta.
- A2.5 Tuarascálacha reatha agus amach anseo ar Sceilg Mhichíl a chur ar fáil go poiblí trí leathanach tiomnaithe láithreán gréasáin do Sceilg Mhichíl.

Cuspóirí Caomhantais

Cuspóir 3: Oidhrecht chultúrtha an oileáin a chaomhnú agus a Shár-Luach Uilíoch a choinneáil

Réasúnaíocht

Mar gheall ar thimpeallacht dhian Sceilg Mhichíl, beidh gá le clár leanúnach d'oibreacha caomhantais agus monatóireachta. Díreoidh an clár oibreacha faoi shaolré an phlean seo ar struchtúir an tí solais. Dréachtófar sonraíocht mhionsonraithe do gach céim de na hoibreacha i gcomhthéacs an chláir chaomhantais, i gcomhairle leis an EAC.

Cuireadh tús le himscrúduithe seandálaíochta go luath sna 1980idí ag an lonnaíocht mhainistreach agus ag díseart na Binne Theas ar Sceilg Mhichíl agus cuireadh i gcrích iad in 2010. Tá an obair ar Bhóthar an Tí Solais beagnach críochnaithe agus tá obair seandálaíochta agus caomhantais i gcoimpléasc an Tí Solais Uachtarach díreach tosaithe. Díreoidh clár oibre na todhchaí ar chríochnú Bhóthar an Tí Solais agus an dá theach solais agus struchtúir iar-mheánaoiseacha eile ar an oileán. Comhtháthófar an fhaisnéis a gheofar ó gach imscrúdú seandálaíochta a bhaineann leis an mainistir, le torthaí anailíse foirgneamh agus suirbhéanna topagrafacha agus eile mionsonraithe chun anailís dhomhain a sholáthar ar éabhlóid chultúrtha na lonnaíochta mainistreach. Cuireadh tuarascáil stratagrafaíochta mionsonraithe ar na tochairtí seandálaíochta le chéile agus taisceadh í sa Rannóg Cartlainne, RTRAÓ. Cuirfear tús leis an obair ar fhoilseachán deiridh in 2021. Foilseofar mar an gcéanna cuntas ar an obair ar an Teach Solais Uachtarach agus feadh Bhóthar an Tí Solais nuair a bheidh sé críochnaithe.

Leanfar le foilsiú na n-oibreacha uile a rinneadh agus meastóireacht ar an obair seo i gcomhthéacs náisiúnta agus idirnáisiúnta le linn shaolré an phlean.

Gníomhartha

- A3.1 Suirbhé réamh-oibreacha iomlán a dhéanamh agus sonraíocht mhionsonraithe do gach céim bhliantúil d'oibreacha sula dtosófar ar aon obair ar WHP.
- A3.2 Clár foirmiúil cothabhála struchtúrtha a ullmhú do gach struchtúr caomhnaithe.
- A3.3(a) Tuarascáil ar oibreacha seandálaíochta a dhéantar gach bliain.
- A3.3(b) Monagraf iomlán de shaothair seandálaíochta a rinneadh ar an oileán a fhoilsiú.
- A3.4(a) Tuarascáil ar oibreacha caomhantais a dhéantar gach bliain.
- A3.4(b) Monagraf iomlán d'oibreacha caomhantais a rinneadh ar an oileán a fhoilsiú.
- A3.5 A chinntiú go ndéantar earraí oidhreachta do Sceilg Mhichíl a chartlannú agus go ndéantar cúram cuí dóibh.
- A3.6 A chinntiú go leanann an Coiste Comhairleach Saineolaithe ag tabhairt comhairle maidir le taighde agus foilsiú amach anseo.

Cuspóirí Oidhreachta Nádurtha

Cuspóir 4: Oidhrecht nádurtha an oileáin a aithint agus a chaomhnú

Réasúnaíocht

Tá oidhrecht nádurtha shaibhir ag Sceilg Mhichíl. Go háirithe, is limistéar tábhachtach do phórú éanlaith mhara é. Tugann a ainmniúchán mar Limistéar faoi Chosaint Speisialta agus Anaclann Dúlra aitheantas don stádas sin. D'fhéadfadh tabhairt isteach speiceas eachtrannach dochar a dhéanamh do bhithéagsúlacht an oileáin, agus mar sin tá sé tábhachtach cosc a chur ar theacht isteach speiceas dá leithéid. Tá sé tábhachtach freisin monatóireacht a dhéanamh ar líon na n-éan mara, suirbhé a dhéanamh ar bhithéagsúlacht eile agus cosc a chur ar suaitheadh nó damáiste a tharlaíonn de bharr gníomhaíochta daonna.

Gníomhartha

- A4.1 Cuspóirí caomhantais láithreán-shonracha don speiceas éan a bhfuil SPA Skelligs ainmnithe dó a ullmhú. Tréithe agus spriocanna cuspóirí caomhantais cainníochtúla a chur san áireamh.
- A4.2 Comhoibriú dlúth a choinneáil idir an SMIG, an fhoireann bainistíochta réadmhaoine, an SPFN agus an fhoireann Treorach.
- A4.3 Toiliú aireachta slán a dhaingniú, arna thacú ag sonraí agus anailísí eolaíochta ábhartha, le haghaidh idirghabhálacha ábhartha de réir mar is gá.
- A4.4 A chinntiú go ndéantar measúnú éiceolaíoch ar aon tionscadal nó gníomhaíocht a bhféadfadh tionchar suntasach a bheith aige ar bhithéagsúlacht an oileáin (lena n-áirítear scagadh le haghaidh Measúnachta Cuí más gá, d'aon phlean nó tionscadal ar dóigh dó éifeacht shuntasach a bheith aige ar an speiceas agus ar a ngnáthóga a bhfuil an SPA ainmnithe dó) ionas go ndéantar saincheisteanna caomhantais dúlra a mheas taobh leis an oidhrecht thógtha.
- A4.5 Leanúint ar aghaidh leis an gclár monatóireachta éan mara a fhorbairt, agus aird ar leith a thabhairt ar éin mhara a neadaíonn in uachais d'fhonn meastacháin láidre daonra, treochtaí daonra agus aithint na mbrúnna atá ag gníomhú ar na daonraí a aithint. Cuirfidh sonraí den sórt sin bonn eolais faoin mbainistíocht maidir le rochtain phoiblí agus clár na n-oibreacha chun monatóireacht a dhéanamh ar éifeachtaí féideartha ghníomhaíochtaí daonna.
- A4.6 Ar bhonn bliantúil, daonáireamh a dhéanamh ar gach speiceas éan mara a neadaíonn in aillte agus meastar táirgiúlacht pórúcháin den dhaonra saidhbhear ar Sceilg Mhichíl.
- A4.7 A chinntiú go ndéantar luach na sonraí éan mara a bhailítear ag Sceilg Mhichíl a bharrfheabhsú trí rannchuidiú le tionscnaimh suirbhéireachta agus monatóireachta éan mara náisiúnta agus idirnáisiúnta.
- A4.8 Páirt a ghlacadh i dtionscnaimh suirbhéireachta agus monatóireachta éan mara náisiúnta agus idirnáisiúnta.
- A4.9 An plean gníomhaíochta bithshlándála a chur i bhfeidhm, agus más gá é a nuashonrú, chun déileáil le speicis creachadóra a thabhairt isteach de thaisme nó d'aon ghnó.

- A4.10 Eitiltí héileacaptair áineasa agus neamhriachtanacha eile a eisiaimh ó chrios eisiaimh de 1 chiliméadar timpeall ar SPA na Scealga.
- A4.11 Suirbhé fásra a thabhairt chun críche agus a fhoilsiú, lena n-áirítear imscrúdú ar speicis a d'fhéadfadh a bheith saothraithe ag na manaigh.
- A4.12 Suirbhé, taighde agus, nuair is gá, obair chaomhantais tacsá bithéagsúlachta eile ar an oileán a chur chun cinn agus tabhairt faoi.
- A4.13 Taighde a dhéanamh ar thionchair lucht agus choiníní ar bithéagsúlacht agus oidhreacht seandálaíochta na n-oileán. Smaoinigh an bhfuil gá le díothú.
- A4.14 Treoir a fhorbairt d'oibreoírí bád le leanúint chun tionchair fhéideartha ar fhiadhúlra ar Sceilg Mhichíl agus sna huiscí máguaird a laghdú.
- A4.15 Laistigh de bhliain amháin ó shuiteáil socruithe soilsithe d'oibriú choimpléasc an Tí Solais Íochtaraigh, athbhreithniú a dhéanamh ar na socruithe soilsithe sin agus, más gá agus nuair is féidir, laistigh de bhliain eile bearta soilsithe a chur i bhfeidhm, mar shampla dallóga a úsáid, soilsiú anuas, chun an riosca a bhaineann le stailceanna éan a laghdú.
- A4.16 Maoirseacht leanúnach ar chothabháil balla ag éaneolaí chun a chinntiú go mbíonn bealaí isteach i bpoll inrochtana d'éin phórúcháin (go háirithe guirdeall), agus é mar aidhm glanmhéid na n-áiteanna pórúcháin féideartha sna ballaí ar an iomlán a chothabháil / a mhéadú, ar bhallaí a ndéantar oibreacha cothabhála orthu.
- A4.17 Beidh cláir oibreacha / taighde faoi réir bearta maolaithe a bheidh sainiúil don láithreán. D'fhéadfadh go n-áireofaí air seo, mar shampla, suirbhéanna réamh-oibreacha a dhéanamh chun suíomh aon pholl a úsáidtear le haghaidh neadaithe i limistéar na n-oibreacha a shuíomh, marcáil na bpoll sin ionas go seachnófar iad, agus tréimhsí ama áirithe a sheachaint ina bhféadfadh éin a bheith níos so-ghabhálaí ó thaobh suaite de.
- A4.18 Tionchair na gcúairteoirí agus na ngníomhaíochtaí gaolmhara i mBliain 5 de thréimhse an phlean a mheas, arna dtreorú ag na sonraí monatóireachta a bailíodh sa chéad

cheithre bliana, agus aon ghníomh riachtanach a dhéanamh de bhun an mheasúnaithe sin.

Cuspóirí Reachtúla agus Beartais

Cuspóir 5: Tábhacht an WHP a chur chun cinn tuilleadh chun comhordú leanúnach a chinntiú ag ranna rialtais, gníomhaireachtaí agus comhlachtaí reachtúla eile a bhfuil freagrachtaí orthu beartais náisiúnta a dhéanamh agus a chur chun feidhme agus tabhairt faoi ghníomhaíochtaí a d'fhéadfadh dul i bhfeidhm ar Sceilg Mhichíl agus thar timpeall.

Réasúnaíocht

Tá oibleagáidí áirithe ag baint le hainmniú Sceilg Mhichíl mar WHP maidir le rialuithe pleanála agus beartais chomhshaoil. Féadann pleananna forbartha áitiúla a chinntiú go bhfuil forbairt agus beartais ábhartha eile comhoiriúnach le stádas WHP. Tá sé ríthábhachtach go n-aithnítear go leanúnach tábhacht an stádais seo. Ní mór cur chuige aontaithe a bheith ann idir ranna rialtais, gníomhaireachtaí agus comhlachtaí reachtúla.

Gníomhartha

- A5.1 An plean bainistíochta seo a ghlacadh agus a chur chun feidhme mar chreat do na beartais, na pleananna don todhchaí agus na cinntí maidir le Sceilg Mhichíl.
- A5.2 A chinntiú go gcomhlíontar na forálacha reachtúla ábhartha uile chun an WHP a chosaint.
- A5.3 Oibriú leis an údarás áitiúil chun aitheantas don phlean bainistíochta seo a chinntiú ina phleananna forbartha contae.
- A5.4 Feasacht Chomhairle Contae Chiarraí agus gníomhaireachtaí agus páirtithe leasmhara ábhartha eile a ardú ar na hoibleagáidí a eascraíonn as ainmniú WHP.

Cuspóirí um Thurasóireacht Inbhuanaithe agus Bainistiú Cuairteoirí

Cuspóir 6: Cuairteoirí ar Sceilg Mhichíl a bhainistiú go héifeachtach

Réasúnaíocht

Tá sé ríthábhachtach cobhsaíocht a bhaint amach idir straitéisí turasóireachta don réigiún agus caomhnú Sceilg Mhichíl. Tá se tábhachtach turasóireacht chultúrtha a aithint agus tacú léi a mhéid agus a théann sí leis an bpríomhdhualgas maidir le caomhnú, cothabháil, cosaint agus fadmarthain an WHP seo. Beidh sé mar aidhm eispéireas foriomlán cuairteoirí a sholáthar ar chaighdeán den scoth, mar a bheifí ag súil ó WHP.

Gníomhartha

- A6.1 Leanúint ar aghaidh ag bainistiú an Séadchomhartha Náisiúnta, an tearmann dúlra agus an SPA ag Sceilg Mhichíl, agus ag an am céanna ag ligean do chóras rochtana poiblí bainistithe a chinntíonn go gcoinnítear caomhnú an WHP mar chéad tosaíocht.
- A6.2 Séasúr bliantúil atá sainmhínithe go docht a choinneáil ina mbeidh an t-oileán, de réir mar a cheadaíonn dálaí aimsire agus farraige, oscailte do chuairteoirí agus é seo a phoiblíú go cuí le sonraí faoi na seirbhísí idirthurais ceadaithe.
- A6.3 Seirbhís treorach ar ardchaighdeán a chothabháil chun an t-oileán a athbheochan go díreach i rith an tséasúir, faisnéis chuí a thairiscint do chuairteoirí agus córais sábháilteachta a bhainistiú.
- A6.4 Staitisticí cuairteoirí a bhailiú do gach séasúr agus anailís a dhéanamh ar threochtaí d'fhonn faisnéis bainistíochta cáilíochta a sholáthar. Staitisticí bliantúla agus tuarascáil anailíseach a fhoilsiú ar líne.
- A6.5 Idirchaidreamh a dhéanamh le Fáilte Ireland agus líonraí turasóireachta áitiúla i gcur chun feidhme na straitéisí turasóireachta do mhórchéantar theas Chiarraí a bhfuil cur síos air i VEDP Chósta na Sceilg.
- A6.6 Leanúint ar aghaidh ag athbhreithniú go rialta na bpatrún gluaiseachta ar fud an áitribh agus

cibé an bhfuil an teorainn 180 cuairteoir in aghaidh an lae inbhuanaithe, maidir le gnéithe oidhreacht cultúrtha agus nádúrtha na maoine agus maidir le sábháilteacht chuairteora.

- A6.7 Leanúint le córais agus nósanna imeachta sábháilteachta a chothabháil ar Sceilg Mhichíl lena chinntiú nach gcuirtear sábháilteacht cuairteoirí agus foirne i gcontúirt agus go mbeidh freagairt éigeandála éifeachtach oile i bhfeidhm i gcás timpiste.
- A6.8 Dul i dteagmháil le húdaráis rialála aerárthaí chun rioscaí caomhnaithe a eascraíonn as imscaradh míchuí feistí agus aerárthaí aeriompartha os cionn agus timpeall Sceilg Mhichíl a mhaolú d'fhonn rioscaí don mhaoin a bhainistiú.
- A6.9 Faisnéis a scaipeadh chun an pobal farraige a chur ar an eolas faoi na rialuithe riachtanacha ar rochtain ar an oileán, lena n-áirítear riachtanais bhithshlándála.
- A6.10 Leanúint leis an gcleachtas chun soithí príobháideacha a eisiáimh ó chuairteoirí a thabhairt i dtír ar an oileán.
- A6.11 Leanúint ar aghaidh le cobhsaíocht a bhaint amach idir an ghá leis an Séadchomhartha Náisiúnta a chaomhnú agus an gá le rochtain phoiblí a éascú trí scéim ceadanna báid a oibriú chun cuairteoirí a thabhairt i dtír ar an oileán le linn shéasúr na gcuairteoirí.
- A6.12 Obair ar shaoráidí leithris a sholáthar ar an oileán, atá lonnaithe sa champún timpeall an Tí Solais Íochtaraigh.
- A6.13 Faisnéis faoi threoir fiadhúlra a scaipeadh chun an pobal a chur ar an eolas faoi eisceachtacht oidhreacht nádúrtha Sceilg Mhichíl agus chun feasacht a ardú maidir lena leochaileacht, an gá atá le fanacht ar na cosáin ainmnithe agus aon tionchair a mhaolú.
- A6.14 Spotseiceálacha laethúla a dhéanamh ar phointí feadh na gcosán rochtana chun a chinntiú go gcomhlíonann cuairteoirí leis na cosáin ainmnithe ar an maoin a leanúint.
- A6.15 Bearta a chur i bhfeidhm chun drón neamhúdaraíthe a chosc. Áireofar orthu seo scaipeadh leanúnach faisnéise (m.sh., ag áirithint, ag na céanna, ar na báid) chun a mhíniú cén fáth go gcuirtear cosc ar dhrón neamhúdaraíthe ar an maoin, mar aon le próiseas a chruthú chun úsáid dlisteanach drón a údarú ar an láthair.

- A6.16 Tuilleadh comharthaíochta agus bearta fisiciúla a chur i bhfeidhm ag bealach isteach na maoine chun rochtain neamhúdaráithe a dhíspreagadh lasmuigh de shéasúr na gcuariteoirí agus/nó ceamaraí CCTV a úsáid chun monatóireacht a dhéanamh ar limistéar an ché.

Cuspóir 7: Caighdeán iomchuí rochtana sábháilte, rialáilte do chuariteoirí a choimeád a thacaíonn le haidhmeanna caomhnaithe

Réasúnaíocht

Cuid lárnach den chóras chun a chinntiú go mbeidh cuairteoirí in ann taisteal go sábháilte chuig an oileán is ea cruthú, cothabháil agus rialáil bealach rochtana sábháilte ar Sceilg Mhichíl. Cuireann sé ar chumas an bhainisteora maoine a chinntiú nach mbíonn tionchar diúltach ag líon iomarcach ar an oileán.

Gníomhartha

- A7.1 Leanúint ar aghaidh ag tabhairt aghaidh, i gcomhar le hoibreoírí bád agus le hOifig Suirbhéireachta Mara na Roinne Iompair, ar shaincheisteanna sábháilteachta a bhaineann le trasna na farraige.
- A7.2 Leanúint leis an athbhreithniú leanúnach ar na critéir chun ceadanna a dheonú do bháid do chuariteoirí talún ar an oileán lena chinntiú go n-oirfidh an córas do chúinsí athraitheacha ar bith.
- A7.3 Sonraí tráchta cuairteoirí a bhailiú agus treochtaí a anailísiú d'fhonn sonraí ardchaighdeán a sholáthar do chinnteoireacht eolasach.
- A7.4 An íostearainn ama reatha de 2.5 uair a choinneáil le haghaidh cuairteanna ar an oileán ar laethanta nuair a bhíonn gnáthdhálaí aimsire ann chun eispéireas an chuariteora a fheabhsú.
- A7.5 Leanúint ar aghaidh ag obair le gníomhaireachtaí freagartha éigeandála chun cásanna éagsúla timpistí agus tarrthála a ullmhú agus oiliúint a chur orthu.
- A7.6 Oiliúint a chur ar an bhfoireann go cuí agus deimhnithe inniúlachta pearsanta rialta a choinneáil.
- A7.7 Cuir ar iontaoibh an OPW, mar bhainisteoir maoine, ráiteas sábháilteachta cothrom le dáta a chothabháil don oileán, de réir na reachtaíochta sláinte agus sábháilteachta, agus leanúint de shamhaltú measúnaithe riosca iomchuí a úsáid ar an oileán chun pleanáil a dhéanamh sábháilteacht cuairteoirí agus foirne.
- A7.8 Leanúint le rochtain shábháilte ar an oileán a chinntiú i rith an tséasúir trí chothabháil rialta a dhéanamh ar an gcé agus na céimeanna le linn shéasúir oifigiúil na gcuariteoirí agus a chinntiú go bhfuil comharthaíocht chuí i bhfeidhm ag an gcé agus ag na céimeanna go dtí an Bhinn Theas agus leanúint den fhaisnéis sábháilteachta cothrom le dáta atá ar fáil ar líne a chothabháil agus a fheabhsú.
- A7.9 Socrú rochtana iomchuí a choinneáil don Bhinn Theas go háirithe socrú a aithníonn a nádúr dúshlánach ar leith; a chinntiú go ndéantar rochtain ócaídeach cuairteoirí a rialú.
- A7.10 Córas comhairleach coinníollacha a chur chun feidhme le linn shéasúir na gcuariteoirí chun tacú le hoibreoírí bád le comhairle faoi dhálaí farraige agus aimsire ar an oileán.
- A7.11 Córas tuislithe a bhunú d'amanna teachta na mbád i rith an lae chun plódú ar an maoín a laghdú agus an fhéidearthacht go bhféadfadh cuairteoirí na cosáin ainmnithe a fhágáil a laghdú. Úsáid a bhaint sonraí monatóireachta a bailíodh le haghaidh A4.5 chun tionchair dhearfacha / dhiúltacha ag córas tuislithe ar Leasanna Caomhnaithe Speisialta (SCLanna) a mheas.
- A7.12 Treoir a scaipeadh ar gach oibreoir báid a thugann cuairteoirí i dtír ar Sceilg Mhichíl nó a thugann cuairteoirí ar thurais timpeall an oileáin, lena chinntiú go gcuirtear ar an eolas iad maidir le héifeachtaí díobhálacha féideartha ó suaitheadh amhairc agus fisiceach ar fhiadhúlra (m.sh., éin mhara ar rafáil agus róna), agus iarradh orthu suaitheadh a sheachaint.

Cuspóirí maidir le Cur Chun Cinn agus Léirtheiscint

Cuspóir 8: Tuiscint agus meas ar Sceilg Mhichíl agus ar an timpeallacht mórthimpeall air

Réasúnaíocht

Réamhriachtanas chun ár n-oidhreachta a chosaint is ea eolas ar a fairsinge agus a tábhacht. Dearbhaíonn ár n-oidhreachta ár bhféiniúlacht stairiúil, chultúrtha agus nádúrtha.

Gníomhartha

- A8.1 Leanúint ar aghaidh ag foilsiú, lena dháileadh go poiblí, an phaimfléid ilteangaigh do chuairoteoirí ina léirmhíntear stair mhainistreach agus nádúrtha Sceilg Mhichíl.
- A8.2 Suíomh gréasáin a chothabháil do Sceilg Mhichíl (<https://www.worldheritageireland.ie/>) agus faisnéis ábhartha a sholáthar maidir le tábhacht na maoine; nuashonruithe tréimhsiúla a sholáthar ar chur chun feidhme an phlean bainistíochta agus comhairle a thabhairt do chuairoteoirí conas ullmhú le haghaidh cuairt shábháilte ar an oileán.
- A8.3 Scaipeadh faisnéise ar Sceilg Mhichíl a fheabhsú trí ábhair a sholáthar i meáin éagsúla agus freastal ar aon iarrataí réasúnacha ar fhaisnéis a mhéid is féidir.
- A8.4 Clár for-rochtana oideachais a chruthú i gcomhthéacs na n-áiseanna cois talún atá á mbreithniú ag Ionad Cuairteoirí Taithí na Scealga sa Chaladh, ag nascadh le scoileanna agus le hinstiúidí oideachais eile.
- A8.5 Leanúint ar aghaidh ag tacú agus ag tabhairt léachtaí poiblí ar stair an dúlra agus/nó seimineáir cás-staidéir ar na hoibreacha caomhnaithe agus ar stair an oileáin.
- A8.6 Feasacht an phobail ar shuíomhanna oidhreachta eile a bhfuil tábhacht leo sa cheantar a chur chun cinn d'fhonn eispéireas na gcuairoteoirí a leathnú; acmhainní a sholáthar chun tacú leis seo in Ionad Cuairteoirí Taithí na Scealga sa Chaladh go háirithe.
- A8.7 Tacú le tionscnaimh áitiúla agus iad a spreagadh, mar shampla siúlóidí eagraithe

agus turais ar shuíomhanna spéisiúla stairiúla agus bithéagsúlachta, i Leithinis Uíbh Ráthach.

- A8.8 Idirchaidreamh a dhéanamh le Fáilte Ireland agus le tríú páirtithe iomchuí ar bith eile chun a chinntiú go soláthraítear faisnéis d'ardchaighdeán agus léirmhíniú lasmuigh den láthair do chuairoteoirí nuair is cuí, lena n-áirítear san Ionad Cuairteoirí Taithí na Scealga.

Cuspóirí maidir le Tírdhreach agus Suíomh

Cuspóir 9: Suíomh tírdhreacha Sceilg Mhichíl a chothabháil agus a fheabhsú

Réasúnaíocht

Ba cheart dea-chleachtas um chaomhnú a chinntiú, ionas nach ndéanfar damáiste don mhaoin ar bhealach a chuirfeadh a sláine i mbaol, agus aird ar thábhacht an tírdhreacha cultúrtha éabhlóidithe.

Gníomhartha

- A9.1(a) Cóiríocht mhalartach ar an láthair a dhearadh atá lonnaithe sa Teach Solais Íochtarach.
- A9.1(b) A chinntiú go bhfuil dearadh botháin oibre sealadacha ag teacht le tírdhreach an oileáin.
- A9.2 An straitéis reatha bainistíochta dramhaíola a choinneáil, ar straitéis í a comhaontaíodh le Comhairle Contae Chiarraí, chun dramhaíl a athchúrsáil agus a bhaint.
- A9.3 Leanúint le hidirchaidreamh rialta le hOifigeach Comhshaoil an údaráis áitiúil.
- A9.4 Áiseanna leithris do chuairoteoirí a dhearadh agus a thógáil i gcampún an Tí Solais Íochtaraigh.

Cuspóirí Monatóireachta

Cuspóir 10: Monatóireacht a dhéanamh ar na tosca sin a bhféadfadh tionchar a bheith acu ar thimpeallacht thógtha agus nádúrtha Sceilg Mhichíl

Réasúnaíocht

Beidh forbairt straitéisí inoiriúnaitheachta d'athrú aeráide an domhain rithábachtach chun an WHP a chaomhnú sa todhchaí. Ní féidir straitéisí den sórt sin a fhorbairt ach ar bhonn clár monatóireachta agus breathnóireachta.

Gníomhartha

- A10.1 Creat a fhorbairt chun monatóireacht a dhéanamh ar athrú aeráide ar an oileán.
- A10.2 A chinntiú go ndéantar monatóireacht ar aon tionchar a d'fhéadfadh a bheith ag athrú aeráide ar Sceilg Mhichíl.
- A10.3 Monatóireacht a dhéanamh ar athrú struchtúir, agus cúnamh teicniúil á úsáid de réir mar is gá.
- A10.4 Monatóireacht a dhéanamh, ar bhonn bliantúil, ar fhachtóirí eile a d'fhéadfadh cur isteach ar an timpeallacht thógtha agus nádúrtha.

Cuspóirí Taighde

Cuspóir 11: Creat taighde a bhunú do Sceilg Mhichíl

Réasúnaíocht

Is príomhchuspóir den phlean clár oibre agus creat taighde a bhunú do Sceilg Mhichíl, a aithneoidh agus a thabharfaidh tosaíocht do théamaí taighde don todhchaí. Le 20 bliain anuas rinneadh taighde fairsing i gcomhar le himscrúduithe seandálaíochta agus oibreacha caomhantais. Áiríodh leis seo taighde ar stair mhainistreach luath an oileáin, béaloideas, geolaíocht, cairéalú, bainistíocht uisce, stair an

fhoirgnimh, forbairt na teicneolaíochta cloiche singile, croineolaíocht an oileáin, anailís ar iarsmaí daonna agus fána agus anailís phaileo-chomhshaoil. Cuimseoidh taighde sa todhchaí stair na dtithe solais agus a scéal ar an oileán. Cuirfidh torthaí an taighde seo bonn eolais faoin gcreat taighde atá beartaithe. Déanfaidh RTRAÓ agus an OOP a fhorbairt a choimisiúnú i gcomhpháirt.

Gníomhartha

- A11.1 Tacú le haon chlár taighde náisiúnta ábhartha.
- A11.2 Creat taighde a bhunú a spreagfadh rannpháirtíocht ó institiúidí trí leibhéal agus ó pháirtithe leasmhara eile.
- A11.3 An clár taighde ar gheolaíocht agus cairéalú stairiúil a chur i gcrích.
- A11.4 Taighde ar bhailiú agus ar bhainistiú uisce a chur i gcrích.
- A11.5 An clár suirbhéanna fásra a chríochnú agus imscrúdú a dhéanamh ar speicis plandaí a d'fhéadfadh a bheith saothraithe ag na manaigh.
- A11.6 Taighde iomlán a dhéanamh ar fhorbairt tógála cloiche singile bunaithe ar an obair atá á déanamh ar na struchtúir mhainistreacha.
- A11.7 Feabhas a chur ar eispéireas na gcuariteoirí ar an oileán trí thacú le taighde agus a chinntiú go scaiptear na torthaí.
- A11.8 Beidh clár taighde tuislithe chun cosc a chur ar chlár ag tarlú go comhuaineach san áit chéanna ar Sceilg Mhichíl.

Monatóireacht agus Athbhreithniú ar Éifeachtacht an Phlean Bainistíochta

Is doiciméad dinimiciúil é an phlean bainistíochta a athróidh de réir mar a athraíonn na tosaíochtaí bainistíochta, de réir mar a athraíonn na coinníollacha ar an láthair agus de réir mar a thagann tosca eile i bhfeidhm. Tá sé riachtanach go ndéantar monatóireacht rialta chun an fhaisnéis is nuashonraithe a sholáthar. Tá gníomh tiomnaithe (A1.1) curtha san áireamh chun monatóireacht a dhéanamh ar chur chun feidhme agus ar éifeachtacht ghníomhaíochtaí eile an phlean.

Cinntíodh an SMIG, ar a mbeidh ionadaithe ó RTRAÓ agus an OOP, mar aon leis na cuspóirí agus na gníomhartha a shainithnítear sa phlean agus na

tuarascálacha bliantúla ar an bplean, inbhuanaitheacht WHP Sceilg Mhichíl do na glúine atá ann faoi láthair agus na glúine atá le teacht. Díreoidh an mhonatóireacht a éilíonn an plean ar tháscairí atá nasctha le Sár-Luach Uilíoch, fiordheimhneacht agus sláine na maoine.

Beidh RTRAÓ, mar phointe fócasach, in éineacht leis an OOP, freagrach as tuairisciú tréimhsiúil ar chur chun feidhme an Choinbhinsiúin Oidhreacht Domhanda. Cuirfear a gcuid tuarascálacha faoi bhráid UNESCO agus soláthróidh siad measúnú ar na forálacha reachtacha agus riaracháin arna nglacadh ag Éirinn agus na bearta a rinneadh chun an coinbhinsiún maidir le Sceilg Mhichíl a chur chun feidhme. Beidh an chéad timthriall eile de thuairisciú tréimhsiúil UNESCO ar WHPanna na hÉireann ar siúl in 2022.

Cuirtear monatóireacht ar staid chaomhantais nó imoibríoch i bhfeidhm chun an Choiste Oidhreacht Domhanda a chur ar an eolas nuair a bhíonn tionscadail, oibreacha, tubaistí nó cúinsí eisceachtúla i bhfeidhm ar staid chaomhantais WHP. Thug RTRAÓ cuireadh don Choiste Oidhreacht Domhanda tabhairt faoi mhisean monatóireachta imoibríoch go Sceilg Mhichíl i mí na Samhna 2007. Le linn an mhisin bhuail saineolaí UNESCO le hoifigigh ón roinn agus ón OOP agus le páirtithe leasmhara a léirigh inné maidir le hoibreacha ar an oileán. Rinne UNESCO iniúchadh ar an láthair ar na hoibreacha caomhantais a rinneadh ar na struchtúir mhainistreacha ar an oileán. Ba é conclúid an mhisin, ina réamhthorthaí, 'cé gur athraigh na hoibreacha cuma na n-iarsmaí seo, tá siad inchosanta agus go bhfuil Sár-Luach Uilíoch na maoine slán'. Rinneadh torthaí agus moltaí na tuarascála misin faoi réir chomhaontú an Choiste Oidhreacht Domhanda i Québec, Ceanada, a tháinig le chéile i mí Iúil 2008.

Cuireadh gníomh tiomnaithe (A4.18) san áireamh sa phlean chun tionchair chuairteoirí agus gníomhaíochtaí gaolmhara a mheas i mBliain 5 de thréimhse an phlean, bunaithe ar na sonraí monatóireachta a bailíodh sa chéad cheithre bliana, agus chun a chinntiú go ndéanfar aon ghníomh riachtanach a eascraíonn as measúnú den sórt sin.

Aithnítear, le tosaíochtaí bainistíochta éagsúla agus fachtóirí eile ag eascairt as castacht na maoine, go bhféadfadh ábharthacht an phlean bainistíochta

athrú le himeacht ama. Mar sin, caithfear athbhreithniú a dhéanamh ar éifeachtacht chur i bhfeidhm an phlean trí:

- athbhreithniú faising ar an bplean bainistíochta tar éis cúig bliana.
- tuarascálacha bliantúla de Sceilg Mhichíl a chur le chéile;
- tuairisciú tréimhsiúil;
- monatóireacht a dhéanamh ar dhul chun cinn na ngníomhartha sa Chlár Gníomhaíochta 2020–2030;
- measúnú ar éifeachtacht gach gníomhaíochta chun a chuspóirí a bhaint amach; agus
- tabhairt faoi athbhreithnithe eatramhacha, de réir mar is gá.

De réir mar a ghactar na céimeanna seo, b'fhéidir go gcaithfear codanna ábhartha den phlean a nuashonrú dá réir agus a atheisiúint. Féadfar dul i gcomhairle leis an bpobal chun páirtithe leasmhara ábhartha a chur ar an eolas faoi shaincheistean nua má thagann siad chun cinn.

Trí mhonatóireacht leanúnach a dhéanamh ar an SMIG agus rannpháirtíocht grúpaí leasa áitiúla, gníomhaireachtaí poiblí, eagraíochtaí neamhrialtasacha agus páirtithe ábhartha eile, is féidir meath ar oidhreacht chultúrtha agus nádúrtha Sceilg Mhichíl a chosc agus is féidir mórtas a chothú dá bharr, agus mar sin caomhnú cáilíochtaí uathúla an oileáin luachmhar seo a chinntiú.

Aguisín 1

Clár Gníomhaíochta 2020-2030

Tábla 1 Achoimre ar an gClár Gníomhaíochta 2020–2030

CUSPÓIR 1:	Creat bainistíochta éifeachtach a bheith i bhfeidhm agus a chur i bhfeidhm chun Sár-Luach Uilíoch Sceilg Mhichíl a chosaint
CUSPÓIR 2:	Rannpháirtíocht le grúpaí leasa áitiúla agus páirtithe ábhartha eile a fheabhsú
CUSPÓIR 3:	Oidhreacht chultúrtha an oileáin a chaomhnú agus a Shár-Luach Uilíoch a choinneáil
CUSPÓIR 4:	Oidhreacht nádúrtha an oileáin a aithint agus a chaomhnú
CUSPÓIR 5:	Tábhacht an WHP a chur chun cinn tuilleadh chun comhordú leanúnach a chinntiú ag ranna rialtais, gníomhaireachtaí agus comhlachtaí reachtúla eile a bhfuil freagrachtaí orthu beartais náisiúnta a dhéanamh agus a chur chun feidhme agus tabhairt faoi ghníomhaíochtaí a d'fhéadfadh dul i bhfeidhm ar Sceilg Mhichíl agus thar timpeall.
CUSPÓIR 6:	Cuairteoirí ar Sceilg Mhichíl a bhainistiú go héifeachtach
CUSPÓIR 7:	Caighdeán iomchuí rochtana sábháilte, rialáilte do chuairteoirí a choimeád a thacaíonn le haidhmeanna caomhnaithe
CUSPÓIR 8:	Tuiscint agus meas ar Sceilg Mhichíl agus ar an timpeallacht mórthimpeall air
CUSPÓIR 9:	Suíomh tírdhreacha Sceilg Mhichíl a chothabháil agus a fheabhsú
CUSPÓIR 10:	Monatóireacht a dhéanamh ar na tosca sin a bhféadfadh tionchar a bheith acu ar thimpeallacht thógtha agus nádúrtha Sceilg Mhichíl
CUSPÓIR 11:	Creat taighde a bhunú do Sceilg Mhichíl

Cuspóir 1: Creat bainistíochta éifeachtach a bheith i bhfeidhm agus a chur i bhfeidhm chun Sár-Luach Uilíoch Sceilg Mhichíl a chosaint

	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spriodhata	Táscairí
A1.1	Monatóireacht a dhéanamh ar chur chun feidhme agus ar éifeachtacht ghníomhaíochtaí an phlean.	RTRÁO, OOP	1. I mBliain 5 de shaolré an phlean 2. Sa timthriall tuairiscithe Eanáir ina dhiaidh sin 3. Leanúnach, de réir mar is gá	1. Athbhreithniú ar chur chun feidhme agus ar éifeachtacht ghníomhaíochtaí an phlean. 2. Torthaí an athbhreithnithe a eisiúint go poiblí. 3. Gníomhartha plean a leasú chun éifeachtúlacht a mhéadú, más gá, agus faoi réir AA agus SEA.
A1.2	Leanúint ar aghaidh ag tacú le gníomhaíochtaí na foirne bainistíochta WHP agus na ngníomhaireachtaí atá freagrach as bainistíocht agus cúram Sceilg Mhichíl agus a cuairteoirí.	RTRÁO, OOP	Gach ar siúl	1. Maoiniú agus acmhainní curtha ar fáil. 2. Tacaíocht lóistíochta curtha ar fáil. 3. Oidhreacht thógtha agus nádúrtha á bhainistiú agus á cosaint. 4. Tacaíocht do sheirbhísí cuairteora.
A1.3	Leanúint le ról maoirseachta an SMIG ar feadh shaolré an phlean seo.	RTRÁO, OOP	1. Dhá uair sa bhliain ó glacadh an phlean	1. Cruinnithe SMIG á dtionól dhá uair sa bhliain.
A1.4	A chinntiú go gcomhlíontar riachtanais an Choinbhinsiúin Oidhreachta Domhanda.	RTRÁO, OOP	1. Gach bliain, i mí Eanáir 2. Gach bliain i mí Eanáir 3. Bliantúil 4. Gach bliain agus de réir mar is gá	1. Tuarascáil bhliantúil curtha faoi bhráid UNESCO. 2. Tuarascáil foilsithe ar shuíomh gréasáin World Heritage Ireland (http://www.worldheritageireland.ie). 3. Leasaítear plean bainistíochta gach bliain chun aon athruithe ar <i>Threoirlínte Oibriúcháin UNESCO</i> 2019 a léiriú. 4. Idirchaidreamh rialta le UNESCO, lena n-áirítear freastal ar chruinnithe den Choiste Oidhreachta Domhanda de réir mar is gá.

Cuspóir 2: Rannpháirtíocht le grúpaí leasa áitiúla agus páirtithe ábhartha eile a fheabhsú

	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spriocdháta	Táscairí
A2.1	Dul i dteagmháil le CIL chun coimpléasc an Tí Solais Íochtaraigh a dhaingniú le húsáid ag an bhfoireann agus ag cuairteoirí.	OOP	1. Laistigh de bhliain amháin ó glacadh an phlean 2. Laistigh de shaolré an phlean	1. Cuireadh comhaontú léasa i gcrích d'iarfhoirgnimh an tí solais. 2. Iar-fhoirgnimh tí solais curtha in oiriúint le húsáid mar mhol bainistíochta agus mar áis do chuairteoirí.
A2.2	Dul i dteagmháil le grúpaí seachtracha agus le páirtithe leasmhara chun cur chun feidhme éifeachtach an phlean bainistíochta a éascú.	Gníomhair-eachtaí ábhartha, páirtithe leasmhara, RTRÁO, OOP	1. Ar bun	1. Cruinnithe rialta a reáchtáiltear leis an bpobal, grúpaí leasa áitiúla, an t-údarás áitiúil, ranna rialtais eile agus comhlachtaí poiblí eile de réir mar is gá chun réimsí nó saincheisteanna speisiúla ar leith a phlé.
A2.3	Fóram do pháirtithe leasmhara Sceilg Mhichíl a chruthú chun aghaidh a thabhairt ar shaincheisteanna comhleasa agus eolas a thabhairt do phróisis cinnteoireachta.	RTRÁO, OOP	1. Laistigh de 6 mhí ó ghlacadh an phlean 2. Gach bliain ó dháta chruthú an fhórait	1. Cruthú an fhórait pháirtithe leasmhara. 2. Faoi réir thuairimí an fhórait, tuarascáil arna cur ar fáil ar shaincheisteanna agus ar chinntí a ndírítear orthu tríd an bhfóram.
A2.4	Buaileadh le hoibreoírí báid áitiúla chun saincheisteanna comhleasa a phlé, lena n-áirítear sláinte agus sábháilteacht agus an creat oibríochta.	OOP, oibreoírí báid	1. Gach bliain agus de réir mar is gá	1. Tionóltar an cruinniú gach bliain agus scaiptear na miontuairiscí.
A2.5	Tuarascálacha reatha agus amach anseo ar Sceilg Mhichíl a chur ar fáil go poiblí trí leathanach tiomnaithe láithreán gréasáin do Sceilg Mhichíl.	RTRÁO, OOP	1. Leanúnach, de réir mar is gá	1. Torthaí na tuarascála a scaoileadh ar líne.

Cuspóir 3: Oidhrecht chultúrtha an oileáin a chaomhnú agus a Shár-Luach Uilíoch a choinneáil

	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spriocdháta	Táscairí
A3.1	Suirbhé réamh-oibreacha iomlán a dhéanamh agus sonraíocht mhionsonraithe do gach céim bhliantúil d'oibreacha sula dtosófar ar aon obair ar WHP.	RTRÁO, OOP	1. Bliantúil	1. Sonraíocht mhionsonraithe agus suirbhé réamh-oibreacha curtha i gcrích gach bliain.
A3.2	Clár foirmiúil cothabhála struchtúrtha a ullmhú do gach struchtúr caomhnaithe.	OOP	1. Bliantúil	1. Clár cothabhála ullmhaithe agus curtha i bhfeidhm.
A3.3(a)	Tuascáil ar oibreacha seandálaíochta a dhéantar gach bliain.	RTRÁO	1. Gach bliain, mí Eanáir	1. Tuascáil seandálaíochta a chuirtear isteach go bliantúil de réir coinníollacha toilithe aireachta agus a chuirtear ar fáil go poiblí.
A3.3(b)	Monagraf iomlán de shaothair seandálaíochta a rinneadh ar an oileán a fhoilsiú.	RTRÁO	1. Laistigh de 3 bliana ó ghlacadh an phlean	1. Monagraf na n-oibreacha seandálaíochta a fhoilsiú
A3.4(a)	Tuascáil ar oibreacha caomhantais a dhéantar gach bliain.	RTRÁO, OOP	1. Gach bliain, mí Eanáir	1. Tuascáil le curisteach gach bliain de réir choinníollacha toilithe aireachta agus le heisiúint go poiblí.
A3.4(b)	Monagraf iomlán d'oibreacha caomhantais a rinneadh ar an oileán a fhoilsiú.	RTRÁO, OOP	1. Laistigh de shaolré an phlean	1. Monagraf iomlán foilsithe.
A3.5	A chinntiú go ndéantar earraí oidhreachta do Sceilg Mhichíl a chartlannú agus go ndéantar cúram cuí dóibh.	RTRAÓ, OOP, Ard-Mhúsaem na hÉireann	Gach ar siúl	1. Gach déantúsán agus réad le taisceadh le hArd-Mhúsaem na hÉireann. 2. Roinnt crosa láimhe agus déantúsáin eile taiscthe i iosta OOP Chill Airne. 3. Fardal curtha ar fáil i gcartlann NMS.
A3.6	A chinntiú go leanann an EAC ag tabhairt comhairle maidir le taighde agus foilsiú amach anseo.	RTRÁO, OOP, EAC	Gach ar siúl	1. Cruinnithe rialta ar siúl. 2. Comhairle curtha i bhfeidhm.

Cuspóir 4: Oidhreacht nádúrtha an oileáin a aithint agus a chaomhnú

	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spriocdháta	Táscairí
A4.1	Cuspóirí caomhantais láithreán-shonracha don speiceas éan a bhfuil SPA Skelligs ainmnithe dó a ullmhú. Tréithe agus spriocanna cuspóirí caomhantais cainníochtúla a chur san áireamh.	RTRÁO	1. Ar bun 2. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh an phlean 3. Laistigh de 5 bliana ó ghlacadh an phlean	1. Leanúint le monatóireacht a dhéanamh ar SClanna SPA na Scealga chun saincheisteanna a bhaineann go sonrach le speicis agus leibhéil daonra a chinneadh (de réir A4.5 agus A4.6). 2. Faisnéis atá ar fáil faoi riachtanais éiceolaíocha gach ceann de na SClanna de SPA na Scealga a úsáidtear chun tréithe oiriúnacha a roghnú le haghaidh socrú cuspóirí caomhnaithe. Sonraí monatóireachta atá ar fáil a úsáidtear chun spriocanna a leagan síos do gach tréith, a bheidh cainníochtúil nuair is féidir. 3. Tréithe agus spriocanna oibiachtúla caomhnaithe a athbhreithniú agus a bheachtú de réir mar is gá.
A4.2	Comhoibriú dlúth a choinneáil idir an SMIG, an fhoireann bainistíochta réadmhaoine, an SPFN agus an fhoireann treorach.	RTRÁO, OOP	1. Leanúnach ó ghlacadh an phlean 2. Seachtain amháin tar éis thionól gach cruinnithe	1. Cruinnithe ráithiúla a réachtáiltear dhá uair sa bhliain maidir leis an bhfoireann treorach. 2. Achoimre ar chruinnithe le scaipeadh ar fud na foirne agus ar pháirtithe leasmhara.
A4.3	Toiliú aireachta slán a dhaingniú, arna thacú ag sonraí agus anailísí eolaíochta ábhartha, le haghaidh idirghabhálacha ábhartha de réir mar is gá.	RTRÁO, OOP	1. Ar bun	1. Toiliú tugtha.
A4.4	A chinntiú go ndéantar measúnú éiceolaíoch ar aon tionscadal nó gníomhaíocht a bhféadfadh tionchar suntasach a bheith aige ar bhithéagsúlacht an oileáin (lena n-áirítear scagadh le haghaidh AA agus AA más gá, d'aon phlean nó tionscadal ar dóigh dó éifeacht shuntasach a bheith aige ar an speiceas agus ar a ngnáthóga a bhfuil an SPA ainmnithe dó) ionas go ndéantar saincheisteanna caomhantais dúlra a mheas taobh leis an oidhreacht thógtha.	RTRÁO, OOP	1. Leanúnach, de réir mar is gá 2. Leanúnach, de réir mar is gá Gach bliain, i mí Eanáir	1. OPW chun measúnú éiceolaíoch tosaigh a dhéanamh agus dul i gcomhairle le SPFN/ saineolaithe éiceolaíochta de réir mar is gá. 2. Scagadh le haghaidh AA a dhéantar de réir mar is gá le haghaidh aon tionscadail inar féidir éifeachtaí suntasacha a dhéanamh ar SPA na Scealga. 3. Scaoileadh achoimre ar na measúnuithe a dhéantar gach bliain.
A4.5	Leanúint ar aghaidh leis an gclár monatóireachta éan mara a fhorbairt, agus aird ar leith a thabhairt ar éin mhara a neadaíonn in uachais d'fhonn meastacháin láidre daonra, treochtaí daonra agus aithint na mbrúnna atá ag gníomhú ar na daonraí a aithint. Cuirfidh sonraí den sórt sin bonn eolais faoin mbainistíocht maidir le	RTRÁO, OOP	1. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh an phlean 2. Bliantúil 3. I mBliain 5	

Cuspóir 4: Oidhreacht nádúrtha an oileáin a aithint agus a chaomhnú

	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spriocdháta	Táscairí
	rochtain phoiblí agus clár na n-oibreacha chun monatóireacht a dhéanamh ar éifeachtaí féideartha ghníomhaíochtaí daonna.		den staidéar, gach 2 bhliain ina dhiaidh sin 4. Laistigh de bhliain amháin ó chur i gcrích an staidéir	- Ceapacha lena n-áirítear boscaí / suíomhanna neadaithe saorga a bunaíodh chun monatóireacht a dhéanamh ar speicis le linn na timthrialla pórúcháin. - Staidéar monatóireachta ar na speicis tochailte / neadaithe a rinneadh: - faireachán a dhéanamh ar rath pórúcháin trí fho-thacar neadacha a seiceáladh ag tús agus i dtreo dheireadh an tséasúir pórúcháin a fháil chun líon na síciní a theith in aghaidh an phoill a bhfuil an chuma air go bhfuil siad á n-áitiú (AOB) a fháil amach; agus - monatóireacht a dhéanamh ar cheantair ina bhfuil líon mór cuairteoirí agus ceantair nach bhfuil cuairteoirí ann chun cabhrú le treochtaí i rath pórúcháin a mheas maidir le suaitheadh amhairc agus fisiceach ó chuairteoirí - Sonraí ón méid thuas tiomsaithe agus anailís déanta orthu chun bainistíocht na maoine a threorú. - Torthaí an staidéir eisithe go poiblí.
A4.6	Ar bhonn bliantúil, daonáireamh a dhéanamh ar gach speiceas éan mara a nedaíonn in aillte agus meastar táirgiúlacht pórúcháin den dhaonra saidhbhéar ar Sceilg Mhichíl.	RTRÁO	- Bliantúil - Gach bliain, i mí Eanáir	- Déan comhaireamh daonáirimh agus obair táirgiúlachta saidhbhéar. - Tuarascáil eisithe go poiblí.
A4.7	A chinntiú go ndéantar luach na sonraí éan mara a bhailítear ag Sceilg Mhichíl a bharrfheabhsú trí rannchuidiú le tionscnaimh suirbhéireachta agus monatóireachta éan mara náisiúnta agus idirnáisiúnta.	RTRÁO	Ar bun	Sonraí ábhartha daonáirimh curtha faoi bhráid ghrúpa stiúrtha Comhaireamh Éan Mara agus comhlachtaí eile nuair is cuí.
A4.8	Páirt a ghlacadh i dtionscnaimh suirbhéireachta agus monatóireachta éan mara náisiúnta agus idirnáisiúnta.	RTRÁO	Nuair a iarrtar é	Sonraí daonáirimh scaoilte de réir mar a iarrtar iad.
A4.9	An plean gníomhaíochta bithshlándála a chur i bhfeidhm, agus más gá é a nuashonrú, chun déileáil le speicis creachadóra a thabhairt isteach de thaisme nó d'aon ghnó.	RTRÁO, OOP	- Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh an phlean - Gach bliain, i mí Eanáir	- Moltaí an phlean bithshlándála curtha chun feidhme. - Tuarascáil bhliantúil ar thorthaí chur i bhfeidhm an phlean a eisíodh ar líne.

Cuspóir 4: Oidhreacht nádúrtha an oileáin a aithint agus a chaomhnú

	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spriocdháta	Táscairí
A4.10	Eitiltí héileacaptair áineasa agus neamhriachtanacha eile a eisiáimh ó chrios eisiáimh de 1 chiliméadar timpeall ar SPA na Scealga.	RTRÁO, OOP	1. Ar bun 2. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh an phlean	1. Monatóireacht ar eitiltí ar bhonn rialta. 2. Beartas eitilte forbartha agus curtha i bhfeidhm.
A4.11	Suirbhé fásra a thabhairt chun críche agus a fhoilsiú, lena n-áirítear imscrúdú ar speicis a d'fhéadfadh a bheith saothraithe ag na manaigh.	OOP	1. Laistigh de 3 bliana ó ghlacadh an phlean	1. Suirbhé fásra tugtha chun críche agus foilsithe ar líne.
A4.12	Suirbhé, taighde agus, nuair is gá, obair chaomhantais tacsá bithéagsúlachta eile ar an oileán a chur chun cinn agus tabhairt faoi.	RTRÁO	1. Ar bun 2. Ar bun	1. Straitéis nua taighde i bhfeidhm agus suirbhéanna déanta. 2. Maoiniú deontas tiomnaithe curtha ar fáil.
A4.13	Taighde a dhéanamh ar thionchair lucht agus choinín ar bhithéagsúlacht agus oidhreacht seandálaíochta na n-oileán. Smaoinigh an bhfuil gá le díothú.	RTRÁO, OOP	1. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh an phlean agus ar bhonn leanúnach	1. Taighde curtha i gcrích agus tuarascálacha ina dhiaidh sin a chur ar fáil go poiblí.
A4.14	Treoir a fhorbairt d'oibreoirí bád le leanúint chun tionchair fhéideartha ar fhiadhúlra ar Sceilg Mhichíl agus sna huiscí máguaird a laghdú	OOP	1. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh an phlean	1. Treoir forbartha.
A4.15	Laistigh de bhliain amháin ó shuiteáil socruithe soilsithe d'oibriú choimpléasc an Tí Solais Íochtarraigh, athbhreithniú a dhéanamh ar na socruithe soilsithe sin agus, más gá agus nuair is féidir, laistigh de bhliain eile bearta soilsithe a chur i bhfeidhm, mar shampla dallóga a úsáid, soilsiú anuas, chun an riosca a bhaineann le stailceanna éan a laghdú.	OOP	1. Laistigh de bhliain amháin ó shocruithe soilsithe 2. Laistigh de bhliain amháin ó chríochnú an athbhreithnithe	1. Athbhreithniú ar thionchar soilsithe ar éin. 2. De réir mar is gá, bearta a chur i bhfeidhm (m.sh. dallóga, soilsiú anuas) más gá.
A4.16	Maoirseacht leanúnach ar chothabháil balla ag éaneolaí chun a chinntiú go mbíonn bealaí isteach i bpoll inrochtana d'éin phórúcháin (go háirithe guirdeall), agus é mar aidhm glanmhéid na n-áiteanna pórúcháin féideartha sna ballaí ar an iomlán a chothabháil / a mhéadú, ar bhallaí a ndéantar oibreacha cothabhála orthu.	OOP	1. Gach bliain, i mí Eanáir	1. Taifead ar láithreach éaneolaí agus nótaí a eisiúint.
A4.17	Beidh cláir oibreacha / taighde faoi réir bearta maolaithe a bheidh sainiúil don láithreán. D'fhéadfadh go n-áireofaí air seo, mar shampla,			

Cuspóir 4: Oidhreacht nádúrtha an oileáin a aithint agus a chaomhnú

	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spriocdháta	Táscairí
	suirbhéanna réamh-oibreacha a dhéanamh chun suíomh aon pholl a úsáidtear le haghaidh neadaithe i limistéar na n-oibreacha a shuíomh, marcáil na bpoll sin ionas go seachnófar iad, agus tréimhsí ama áirithe a sheachaint ina bhféadfadh éin a bheith níos so-ghabhálaí ó thaobh suaite de.	OOP, RTRÁO	1. Leanúnach, de réir mar is gá	1. Cinneadh maolaithe iomchuí do gach tionscadal saothair / taighde.
A4.18	Tionchair na gcuariteoirí agus na ngníomhaíochtaí gaolmhara i mBliain 5 de thréimhse an phlean a mheas, arna dtreorú ag na sonraí monatóireachta a bailíodh sa chéad cheithre bliana, agus aon gníomh riachtanach a dhéanamh de bhun an mheasúnaithe sin.	OOP, RTRÁO	1. I mBliain 5 de shaolré an phlean 2. Sa timthriall tuairiscithe Eanáir ina dhiaidh sin 3. Laistigh de bhliain amháin ó thorthaí an mheasúnaithe	1. Measúnú bunaithe ar dheasc ar thionchair chuariteoirí, lena n-áirítear: • measúnú ar dháileadh an daonra ar fud an láithreáin, chun céatadán an daonra a idirghníomhaíonn le gníomhaíochtaí daonna a chinneadh; agus • tionchair na gcuariteoirí a chainníochtú trí chomparáid a dhéanamh idir rath pórúcháin éan faoi / in aice le cosáin agus iad siúd atá ar shiúl ó thrácht láithreach cuairteoirí. 2. Torthaí an mheasúnaithe a eisiúint go poiblí. 3. Gníomh riachtanach déanta de bhun thorthaí an mheasúnaithe.

Cuspóir 5: Tábhacht an WHP a chur chun cinn tuilleadh chun comhordú leanúnach a chinntiú ag ranna rialtais, gníomhaireachtaí agus comhlachtaí reachtúla eile a bhfuil freagrachtaí orthu beartais náisiúnta a dhéanamh agus a chur chun feidhme agus tabhairt faoi gníomhaíochtaí a d'fhéadfadh dul i bhfeidhm ar Sceilg Mhichíl agus thar timpeall.

	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spriocdháta	Táscairí
A5.1	An plean bainistíochta seo a ghlacadh agus a chur chun feidhme mar chreat do na beartais, na pleananna don todhchaí agus na cinntí maidir le Sceilg Mhichíl.	RTRÁO, OOP	1. Ar bun	1. Plean bainistíochta foilsithe agus in úsáid mar chreat.
A5.2	A chinntiú go gcomhlíontar na forálacha reachtúla ábhartha uile chun an WHP a chosaint.	RTRÁO, OOP	1. Ar bun	1. Comhlíonadh na reachtanna agus na reachtaíochta rialála go léir.
A5.3	Oibriú leis an údarás áitiúil chun aitheantas don phlean bainistíochta seo a chinntiú ina phleananna forbartha contae.	RTRÁO, OOP, Comhairle Contae Chiarraí	1. Ar bun	1. Plean bainistíochta dá dtagraítear i bpleananna forbartha contae.
A5.4	Feasacht Chomhairle Contae Chiarraí agus gníomhaireachtaí agus páirtithe leasmhara ábhartha eile a ardú ar na hoibleagáidí a eascraíonn as ainmniú WHP.	RTRÁO, OOP, comhlachtaí ábhartha	Gach ar siúl	1. Feasacht mhéadaithe i measc na gcomhlachtaí go léir. 2. Cruinnithe rialta le gníomhaireachtaí agus páirtithe leasmhara ábhartha.

Cuspóir 6: Cuairteoirí ar Sceilg Mhichíl a bhainistiú go héifeachtach

	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spriodhata	Táscairí
A6.1	Leanúint ar aghaidh ag bainistiú an Séadchomhartha Náisiúnta, an tearmann dúlra agus an SPA ag Sceilg Mhichíl, agus ag an am céanna ag ligean do chóras rochtana poiblí bainistithe a chinntíonn go gcoinnítear caomhnú an WHP mar chéad tosaíocht.	RTRÁO, OOP	1. Ar bun	1. Rochtain inbhuanaithe do chuairteoirí á bhainistiú (féach thíos).
A6.2	Séasúr bliantúil atá sainmhínithe go docht a choinneáil ina mbeidh an t-oileán, de réir mar a cheadaíonn dálaí aimsire agus farraige, oscailte do chuairteoirí agus é seo a phoiblíú go cuí le sonraí faoi na seirbhísí idirthurais ceadaithe.	RTRÁO, OOP	1. Ar bun 2. Bliantúil 3. Ar bun	1. Séasúr bliantúil iomchuí á chothabháil (faoi láthair i lár mhí na Bealtaine go deireadh mhí Mheán Fómhair). 2. Poiblíocht ar shonraí na seirbhísí idirthurais ceadaithe. 3. CCTV / bearta eile tugtha isteach ar an oileán chun gabhálacha neamhúdaraithé nó lasmuigh den séasúr a dhíspreagadh agus / nó a bhrath ar an oileán.
A6.3	Seirbhís treorach ar ardchaighdeán a chothabháil chun an t-oileán a athbheochan go díreach i rith an tséasúir, faisnéis chuí a thairiscint do chuairteoirí agus córais sábháilteachta a bhainistiú.	OOP	1. Ar bun	1. Foireann treorach oile le hacmhainní agus oiliúint leordhóthanach i bhfeidhm le linn shéasúr na gcuairteoirí.
A6.4	Staitisticí cuairteoirí a bhailiú do gach séasúr agus anailís a dhéanamh ar threochtaí d'fhonn faisnéis bainistíochta cáilíochta a sholáthar. Staitisticí bliantúla agus tuarascáil anailiseach a fhoilsiú ar líne.	OOP	1. Gach bliain, ó dheireadh shéasúr na gcuairteoirí 2. Gach bliain, i mí Eanáir	1. Sonraí bailithe a thiomsú agus a anailísiú. 2. Torthaí na tuarascála a eisiúint go poiblí.
A6.5	Idirchaidreamh a dhéanamh le Fáilte Ireland agus líonraí turasóireachta áitiúla i gcur chun feidhme na straitéis turasóireachta do mhórchéantar theas Chiarraí a bhfuil cur síos air i VEDP Chósta na Sceilg.	RTRÁO, OOP	Gach ceann ar siúl	1. Tacaíocht acmhainní tugtha do VEDP Chósta na Scealga. 2. Ionad Cuairteoirí Taithí na Scealga daingnithe chun seirbhís den scoth a sholáthar do chustaiméirí, a thacaíonn go díreach leis an turasóireacht. 3. Úsáidtear Ionad Cuairteoirí Taithí na Scealga chun eispéireas fíorúil agus léirmhínteach a sholáthar dóibh siúd nach féidir leo rochtain a fháil ar an maoin go díreach agus cuairteanna ar shéadchomharthaí eile agus láithreáin oidhreacht nádúrtha sa cheantar a spreagadh.
A6.6	Leanúint ar aghaidh le hathbhreithniú rialta a dhéanamh ar phatrúin gluaiseachta ar fud na rmaoine agus cibé an bhfuil an teorainn 180 cuairteoir in aghaidh an lae inbhuanaithe, maidir le gnéithe oidhreacht cultúrtha agus nádúrtha na maoine agus maidir le sábháilteacht cuairteoirí.	RTRÁO, OOP	1. Ar bun 2. Gach bliain, ó dheireadh shéasúr na gcuairteoirí 3. Ar bun	1. Athbhreithniú bliantúil ar líon agus ar phatrúin na gcuairteoirí a dhéantar agus ar aon rioscaí freastail a shainaithnítear agus a thuairiscítear do SMIG. 2. Tuarascáil eistithe go poiblí ar líne.

Cuspóir 6: Cuairteoirí ar Sceilg Mhichíl a bhainistiú go héifeachtach

	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spriocdháta	Táscairí
				3. Pátrún inbhuanaithe úsáide cuairteoirí á chothabháil.
A6.7	Leanúint le córais agus nósanna imeachta sábháilteachta a chothabháil ar Sceilg Mhichíl lena chinntiú nach gcuirtear sábháilteacht cuairteoirí agus foirne i gcontúirt agus go mbeidh freagairt éigeandála éifeachtach oile i bhfeidhm i gcás timpiste.	OOP	Gach ceann ar bhonn bliantúil	1. Cúrsaí sábháilteachta bliantúla don fhoireann tugtha. 2. Seirbhísí éigeandála eile a bhfuiltear ag plé leo chun gur féidir freagraí comhordaithe a thástáil. 3. Déantar córais a athbhreithniú agus a nuashonrú gach bliain de réir mar is gá.
A6.8	Dul i dteagmháil le húdaráis rialála aerárthaí chun rioscaí caomhnaithe a eascraíonn as imscaradh míchuí feistí agus aerárthaí aeriompartha os cionn agus timpeall Sceilg Mhichíl a mhaolú d'fhonn rioscaí don mhaoin a bhainistiú.	OOP	Laistigh de Bhliain 1 ó ghlacadh an phlean	1. Rannpháirtíocht údaráis rialála maidir le prótacail iomchuí a fhorbairt agus a chur i bhfeidhm. 2. Measúnú ar aon ghníomhartha cumasaithe go haontaobhach is féidir a dhéanamh trí SMIG.
A6.9	Faisnéis a scaipeadh chun an pobal farraige a chur ar an eolas faoi na rialuithe riachtanacha ar rochtain ar an oileán, lena n-áirítear riachtanais bhithshlándála.	RTRÁO, OOP	1. Ar bun	1. Rannpháirtíocht leis an bpobal farraige agus faisnéis a sholáthraítear trí fhógraí poiblí, láithreáin ghréasáin agus na meáin shóisialta.
A6.10	Leanúint leis an gcleachtas chun soithí príobháideacha a eisiamh ó chuairteoirí a thabhairt i dtír ar an oileán.	OOP	1. Ar bun	1. Monatóireacht ar an staid atá ann cheana.
A6.11	Leanúint ar aghaidh le cobhsaíocht a bhaint amach idir an ghá leis an Séadchomhartha Náisiúnta a chaomhnú agus an gá le rochtain phoiblí a éascú trí scéim ceadanna báid a oibriú chun cuairteoirí a thabhairt i dtír ar an oileán le linn shéasúr na gcuairteoirí.	OOP	Gach ar siúl	1. Córas ceada reatha fós i bhfeidhm. 2. Idirchaidreamh le hoibreoirí bád maidir le ceadanna.
A6.12	Obair ar shaoráidí leithris a sholáthar ar an oileán, atá lonnaithe sa champún timpeall an Tí Solais Íochtaraigh.	OOP	1. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh an phlean 2. Faoi 2022	1. Áiseanna leithris deartha. 2. Áiseanna i bhfeidhm faoi 2022.
A6.13	Faisnéis faoi threoir fiadhúlra a scaipeadh chun an pobal a chur ar an eolas faoi eisceachtacht oidhreacht nádúrtha Sceilg Mhichíl agus chun feasacht a ardú maidir lena leochaileacht, an gá atá le fanacht ar na cosáin ainmnithe agus aon tionchair a mhaolú.	OOP, RTRÁO,	1. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh an phlean. 2. Laistigh de mhí amháin ón mbileog faisnéise críochnaithe a fhoilsiú,	1. OOP agus SPFN chun bileog faisnéise a fhorbairt ar cad 'a fhéadtar/nach bhféadtar' a dhéanamh chun cuairt a thabhairt ar Sceilg Mhichíl agus a chur ar fáil ar líne. 2. OOP chun modhanna dáilte a chomhaontú (m.sh., comharthaíocht ag láithreacha bordála, comharthaíocht ar shoithí nó cóipeanna fisiciúla den bhileog) le

Cuspóir 6: Cuairteoirí ar Sceilg Mhichíl a bhainistiú go héifeachtach

	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spriocdháta	Táscairí
			agus ar bhonn leaúnach ina dhiaidh sin 3. Gach lá do gach grúpa cuairteoirí	páirtithe leasmhara iomchuí (m.sh. oibreoirí áthaigh agus Ionad Cuairteoirí Sceilg Mhichíl). 3. Cuairteoirí a chur ar an eolas tar éis dul i dtír ar an oileán trí chainteanna ó threoiríthe creidiúnaithe.
A6.14	Spotseiceálacha laethúla a dhéanamh ar phointí feadh na gcosán rochtana chun a chinntiú go gcomhlíonann cuairteoirí leis na cosáin ainmnithe ar an maoin a leanúint.	OOP	1. Laethúil 2. Gach bliain, i mí Eanáir. 3. Gach bliain, i mí Eanáir	1. Spotseiceálacha déanta. 2. Sonraí a bhailiú agus a anailísiú. 3. Torthaí a scaoileadh sa tuarascáil bhliantúil.
A6.15	Bearta a chur i bhfeidhm chun drón neamhúdaraíthe a chosc. Áireofar orthu seo scaipeadh leanúnach faisnéise (m.sh., ag áirithint, ag na céanna, ar na báid) chun a mhíniú cén fáth go gcuirtear cosc ar dhróin neamhúdaraíthe ar an maoin, mar aon le próiseas a chruthú chun úsáid dlisteanach drón a údarú ar an láthair.	OOP	1. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh an phlean 2. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh an phlean 3. Gach bliain, i mí Eanáir	1. Modhanna coiscithe a fhorbairt. 2. Próiseas údaraíthe le haghaidh úsáide dróin a chruthú. 3. Tuairisciú ar chásanna ina n-úsáidtear drón neamhúdaraíthe.
A6.16	Tuilleadh comharthaíochta agus bearta fisiciúla a chur i bhfeidhm ag bealach isteach na maoin chun rochtain neamhúdaraíthe a dhíspreagadh lasmuigh de shéasúr na gcuairteoirí agus/nó ceamaraí CCTV a úsáid chun monatóireacht a dhéanamh ar limistéar an ché.	OOP	1. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh an phlean	1. Suiteáil bacainn slabhra agus/nó ceamaraí CCTV chun monatóireacht a dhéanamh ar limistéar an ché.

Cuspóir 7: Caighdeán iomchuí rochtana sábháilte, rialáilte do chuairteoirí a choimeád a thacaíonn le haidhmeanna caomhnaithe

	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spricdháta	Táscairí
A7.1	Leanúint ar aghaidh ag tabhairt aghaidh, i gcomhar le hoibreoirí bád agus le hOifig Suirbhéireachta Mara na Roinne Iompair, ar shaincheisteanna sábháilteachta a bhaineann le trasna na farraige.	OOP	Gach ceann ar bhonn bliantúil agus go leanúnach	1. Rinneadh athbhreithniú bliantúil, le fócas ar shábháilteacht cuairteoirí ar sheirbhísí idirthurais, ag cur san áireamh aon cheanglais reachtúla nua maidir le sábháilteacht mhuirí. 2. Coinníollacha ceada faoina n-oibríonn oibreoirí bád i bhfeidhm maidir le saincheisteanna sábháilteachta.
A7.2	Leanúint leis an athbhreithniú leanúnach ar na critéir chun ceadanna a dheonú do bháid do chuairteoirí talún ar an oileán lena chinntiú go n-oirfidh an córas do chúinsí athraitheacha ar bith.	OOP	1. Dhá uair sa bhliain ó glacadh an plean 2. De réir mar is gá	1. Athbhreithnithe tréimhsiúla ar riachtanais a dhéantar chun a chinntiú go bhfanann critéir roghnúcháin ábhartha agus cothrom le dáta. 2. Aon athruithe le cur in iúl do pháirtithe leasmhara a luaithe is féidir agus a allmhairítear isteach sna socruithe atá ann cheana.
A7.3	Sonraí tráchta cuairteoirí a bhailiú agus treochtaí a anailísiú d'fhonn sonraí ardchaighdeán a sholáthar do chinnteoireacht eolasach.	OOP	1. Gach bliain, ó dheireadh shéasúr na gcuairteoirí 2. Gach bliain, i mí Eanáir	1. Monatóireacht ar phatrúin seirbhísí báid agus anailís ar threochtaí tráchta cuairteoirí. 2. Tuarascáil arna eisiúint gach bliain do SMIG agus curtha ar fáil go poiblí í.
A7.4	An íostearainn ama reatha de 2.5 uair a choinneáil le haghaidh cuairteanna ar an oileán ar laethanta nuair a bhíonn gnáthdhálaí aimsire ann chun eispéireas an chuairteora a fheabhsú.	OOP	Gach ar siúl	1. An íostearainn ama reatha do chuairteoirí arna gchothabháil. 2. Rialuithe a choinneáil ar líon na ndaoine ar an oileán ag aon am amháin.
A7.5	Leanúint ar aghaidh ag obair le gníomhaireachtaí freagartha éigeandála chun cásanna éagsúla timpistí agus tarrthála a ullmhú agus oiliúint a chur orthu.	OOP	Gach ceann ar bhonn bliantúil agus go leanúnach	1. Freagra éigeandála traenáilte á chothabháil (féach thíos). 2. Cleachtaí druileála sábháilteachta iomchuí le comhpháirtithe seachtracha seirbhísí tarrthála curtha i gcrích go tréimhsiúil de réir mar is gá.
A7.6	Oiliúint a chur ar an bhfoireann go cuí agus deimhnithe inniúlachta pearsanta rialta a choinneáil.	OOP	Gach ceann ar bhonn bliantúil agus go leanúnach	1. Oiliúint bhliantúil a chur ar fáil d'fhoirne OOP chun na deimhnithe riachtanacha a choinneáil, m.sh. garchabhair, úsáid díbhóiscitheora. 2. Nuashonraítear deimhnithe in oiliúint sábháilteachta ábhartha de réir mar is gá. 3. Córas taifeadta timpistí / teagmhais á chothabháil ar an láthair agus taifeadadh gach saincheist ar an gCóras Náisiúnta um Bainistíocht Teagmhas.

Cuspóir 7: Caighdeán iomchuí rochtana sábháilte, rialáilte do chuairteoirí a choimeád a thacaíonn le haidhmeanna caomhnaithe

	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spriocdháta	Táscairí
A7.7	Cuir ar iontaoibh an OPW, mar bhainisteoir maoine, ráiteas sábháilteachta cothrom le dáta a chothabháil don oileán, de réir na reachtaíochta sláinte agus sábháilteachta, agus leanúint de shamhaltú measúnaithe riosca iomchuí a úsáid ar an oileán chun pleanáil a dhéanamh sábháilteacht cuairteoirí agus foirne.	OOP	Gach ceann ar bhonn bliantúil agus go leanúnach	1. An ráiteas sábháilteachta a athbhreithniú agus a nuashonrú go rialta. 2. Múnla measúnaithe riosca iomchuí i bhfeidhm. 3. Beartas sábháilteachta cuairteoirí agus foirne / conraitheora i bhfeidhm. 4. Ceanglais riachtanacha reachtacha a breathnaíodh chun tacú le bainistíocht chuí ar shaincheisteanna sábháilteachta.
A7.8	Leanúint le rochtain shábháilte ar an oileán a chinntiú i rith an tséasúir trí chothabháil rialta a dhéanamh ar an gcé agus na céimeanna le linn shéasúr oifigiúil na gcuaireoirí agus a chinntiú go bhfuil comharthaíocht chuí i bhfeidhm ag an gcé agus ag na céimeanna go dtí an Bhinn Theas agus leanúint den fhaisnéis sábháilteachta cothrom le dáta atá ar fáil ar líne a chothabháil agus a fheabhsú.	OOP	1. Gach bliain, sula n-osclaítear an suíomh do chuairteoirí 2. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh phlean	1. An cé agus na céimeanna a chothabháil. 2. Comharthaíocht chuí a chur i bhfeidhm ar an láthair agus ar líne: • scannán sábháilteachta cuairteoirí curtha ar fáil ar líne agus a athbhreithniú go tréimhsiúil; • treoir sábháilteachta do chuairteoirí curtha ar fáil i dteangacha éagsúla le dáileadh ag oibreoirí báid agus ar líne; agus • comharthaíocht sábháilteachta comhairleach i bhfeidhm nuair is cuí ar fud an oileáin.
A7.9	Socrú rochtana iomchuí a choinneáil don Bhinn Theas go háirithe socrú a aithníonn a nádúr dúshlánach ar leith; a chinntiú go ndéantar rochtain ócáideach cuairteoirí a rialú.	OOP	Gach ceann ar bhonn bliantúil agus go leanúnach	1. An córas ceada rochtana ar an mBinn Theas á choimeád cheana féin. 2. Monatóireacht ar rochtain neamhúdairithe agus ócáideach do chuairteoirí. 3. Córas rochtana sábháilteachta na Binne Theas á chothabháil.
A7.10	Córas comhairleach coinníollacha a chur chun feidhme le linn shéasúr na gcuaireoirí chun tacú le hoibreoírí bád le comhairle faoi dhálaí farraige agus aimsire ar an oileán.	OOP	Gach ceann ar bhonn bliantúil agus go leanúnach	1. Córas comhairleach coinníollacha d'oibreoírí bád á chothabháil. 2. An t-oileán a dhúnadh le calaidh nó athruithe ar an bpatrún céimnithe tuirlingthe a mholtar d'oibreoírí báid.
A7.11	Córas tuislithe a bhunú d'amanna teachta na mbád i rith an lae chun plódú ar an maoín a laghdú agus an fhéidearthacht go bhféadfadh cuairteoirí na cosáin ainmnithe a fhágáil a laghdú. Úsáid a bhaint sonraí monatóireachta a bailíodh le haghaidh A4.5 chun tionchair dhearfacha/dhiúltacha ag córas tuislithe ar SClanna a mheas.	OOP	1. Ar bun 2. Tar éis 5 bliana amháin ó ghlacadh phlean	1. Amanna teachta bád marbhánta idir 10m agus 2in. 2. Sonraí monatóireachta a scrúdú chun a aimsiú ar cheart leanúint den chleachtas.

Cuspóir 7: Caighdeán iomchuí rochtana sábháilte, rialáilte do chuairteoirí a choimeád a thacaíonn le haidhmeanna caomhnaithe

	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spriocdháta	Táscairí
A7.12	Treoir a scaipeadh ar gach oibreoir báid a thugann cuairteoirí i dtír ar Sceilg Mhichíl nó a thugann cuairteoirí ar thurais timpeall an oileáin, lena chinntiú go gcuirtear ar an eolas iad maidir le héifeachtaí díobhálacha féideartha ó suaithheadh amhairc agus fisiceach ar fhiadhúlra (m.sh., éin mhara ar rafáil agus róna), agus iarradh orthu suaithheadh a sheachaint.	OOP	1. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh phlean 2. Leanúnach gach 5 bliana	1. SPFN (i gcomhar le OOP) chun treoir a fhorbairt d'oibreoirí bád maidir le luasanna áirthaigh agus achair scartha ón bhfiadhúlra. 2. Beidh an t-athbhreithniú ann mar threoir lena chinntiú go bhfanfaidh sé reatha.

Cuspóir 8: Tuiscint agus meas ar Sceilg Mhichíl agus ar an timpeallacht mórthimpeall air

	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spriocdháta	Táscairí
A8.1	Leanúint ar aghaidh ag foilsiú, lena dháileadh go poiblí, an phaimfléid ilteangaigh do chuairteoirí ina léirmhíntear stair mhainistreach agus nádúrtha Sceilg Mhichíl.	OOP	1. De réir mar is gá	1. Paimfléad ilteangach do chuairteoirí curtha ar fáil do chuairteoirí agus ar líne.
A8.2	Suíomh gréasáin a chothabháil do Sceilg Mhichíl (https://www.worldheritageireland.ie/) agus faisnéis ábhartha a sholáthar maidir le tábhacht na maoine; nuashonruithe tréimhsiúla a sholáthar ar chur chun feidhme an phlean bainistíochta agus comhairle a thabhairt do chuairteoirí conas ullmhú le haghaidh cuairt shábháilte ar an oileán.	RTRÁO, OOP	1. Bliantúil 2. Bliantúil	1. Suíomh Gréasáin nuashonraithe le faisnéis ábhartha maidir le glacadh an phlean. 2. Tuarascáil stádais ar ghlacadh an phlean scaoilte.
A8.3	Scaipeadh faisnéise ar Sceilg Mhichíl a fheabhsú trí ábhair a sholáthar i meáin éagsúla agus freastal ar aon iarrataí réasúnacha ar fhaisnéis a mhéid is féidir.	RTRÁO, OOP	Gach ar siúl	1. Méadú breise ar líon na mbileog faisnéise i dteangacha éagsúla. 2. Rinne láithreáin ghréasáin RTRÁO agus OOP a leathnú agus a fheabhsú tuilleadh. 3. Freagra éifeachtach ar iarratais ar fhaisnéis a choimeádtar.
A8.4	Clár for-rochtana oideachais a chruthú i gcomhthéacs na n-áiseanna cois talún atá á mbreithniú ag Ionad Cuairteoirí Taithí na Scealga sa Chaladh, ag nascadh le scoileanna agus le hinstiitúidí oideachais eile.	RTRÁO, OOP	1. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh an phlean 2. Laistigh de 2 bliana ó ghlacadh an phlean 3. Laistigh de 2 bliana ó ghlacadh an phlean	1. Comhairliúchán le páirtithe leasmhara ábhartha. 2. Eilimint for-rochtana chuig ionad cuairteoirí pleanáilte curtha ar bun. 3. Pleananna do scéimeanna cuairteanna scoile forbartha.

Cuspóir 8: Tuiscint agus meas ar Sceilg Mhichíl agus ar an timpeallacht mórthimpeall air

	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spriocdháta	Táscairí
A8.5	Leanúint ar aghaidh ag tacú agus ag tabhairt léachtaí poiblí ar stair an dúlra agus/nó seimineáir cás-staidéir ar na hoibreacha caomhnaithe agus ar stair an oileáin.	RTRÁO, OOP	Gach ar siúl	1. Leanadh le léachtaí poiblí, seimineáir agus láithreachtaí comhdhála. 2. Úsáid níos leithne a bhaint as áis phleanáilte ionad cuairteoirí chun díriú go sonrach ar dheiseanna chun teagmháil a dhéanamh le grúpaí sainleasa acadúla agus eile, go háirithe sna séasúir ghualainn agus lasmuigh. 3. Litríocht curtha ar fáil nó ionchorpraithe i gcomharthaí atá ann cheana - ie, faisnéis faoi bhithéagsúlacht Na Scealga, lena n-áirítear a dtábhacht domhanda d'éin mhara.
A8.6	Feasacht an phobail ar shuíomhanna oidhreacht eile a bhfuil tábhacht leo sa cheantar a chur chun cinn d'fhonn eispéireas na gcuairteoirí a leathnú; acmhainní a sholáthar chun tacú leis seo in Ionad Cuairteoirí Taithí na Scealga sa Chaladh go háirithe.	OOP	Laistigh de 2 bliana ó ghlacadh an phlean	1. Feasacht ar shéadchomharthaí áitiúla ar talamh forbartha san ionad cuairteoirí pleanáilte, de réir chuspóirí VEDP Chósta na Sceilg. 2. Forbairt ar fheasacht na gcuairteoirí ar oidhreacht nádúrtha agus tógtha níos leithne i gceantar mórthimpeall i gCiarraí Theas.
A8.7	Tacú le tionscnaimh áitiúla agus iad a spreagadh, mar shampla siúlóidí eagraithe agus turais ar shuíomhanna spéisíúla stairiúla agus bithéagsúlachta, i Leithinis Uíbh Ráthach.	RTRÁO, OOP	Gach ar siúl	1. Chuaigh páirtithe leasmhara, lena n-áirítear údaráis turasóireachta, i gcomhairle leis faoin mbealach is fearr chun é a bhaint amach. 2. Chuaigh SPFN agus eagraíochtaí neamhrialtasacha ábhartha i gcomhairle le suíomhanna bithéagsúlachta i gceantar theas Chiarraí. 3. Tionscnaimh áitiúla a dtacaítear leo go luath ina bhforbairt. 4. Tacaíocht réamhghníomhach do thionscnaimh ón ionad cuairteoirí pleanáilte.
A8.8	Idirchaidreamh a dhéanamh le Fáilte Ireland agus le tríú páirtithe iomchuí ar bith eile chun a chinntiú go soláthraítear faisnéis d'ardchaighdeán agus léirmhíniú lasmuigh den láthair do chuairteoirí nuair is cuí, lena n-áirítear san Ionad Cuairteoirí Taithí na Scealga.	RTRÁO, OOP	Gach ar siúl	1. Faisnéis chuí curtha ar fáil ag Ionad Cuairteoirí Taithí na Scealga agus in áiteanna eile. 2. Déantar roghanna maidir le feabhsúcháin ar sheachadadh faisnéise / ateangaireachta, lena n-áirítear ar líne, ilteangach, srl., a mheasúnú go tréimhsiúil.
A8.9	Clár for-rochtana a choinneáil ag an bhfoireann bhainistíochta.	RTRÁO, OOP	Gach ar siúl	1. Léachtaí breise tugtha ar ghnéithe éagsúla den mhaoín. 2. Leanadh le comhairle ar thionscnaimh turasóireachta.

Cuspóir 9: Suíomh tírdhreacha Sceilg Mhichíl a chothabháil agus a fheabhsú

	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spríodhata	Táscairí
A9.1(a)	Cóiríocht mhalartach ar an láthair a dhearadh atá lonnaithe sa Teach Solais Íochtarach.	OOP	1. Tús a chur le laistigh de 2 bliana ó ghlacadh an phlean	1. Cóiríocht mhalartach deartha agus tógtha sa Teach Solais Íochtarach.
A9.1(b)	A chinntiú go bhfuil dearadh botháin oibre sealadacha ag teacht le tírdhreach an oileáin.	OOP	1. Laistigh de 2 bliana ó ghlacadh an phlean	1. Cóiríocht shealadach athbhreithnithe le haghaidh tionchar tírdhreacha.
A9.2	An straitéis reatha bainistíochta dramhaíola a choinneáil, ar straitéis í a comhaontaíodh le Comhairle Contae Chiarraí, chun dramhaíl a athchúrsáil agus a bhaint.	OOP, Comhairle Contae Chiarraí	Gach ar siúl	1. Cruinnithe rialta ar siúl. 2. Prótacail a athbhreithniú agus a fhorfheidhmiú go rialta.
A9.3	Leanúint le hidirchaidreamh rialta le hOifigeach Comhshaoil an údaráis áitiúil.	OOP, Comhairle Contae Chiarraí	1. Ar bun	1. Cruinnithe rialta ar siúl.
A9.4	Áiseanna leithris do chuairteoirí a dhearadh agus a thógáil i gcampún an Tí Solais Íochtaraigh.	OOP	1. Laistigh de 2 bliana ó ghlacadh an phlean 2. Ar bun	1. Áiseanna leithris i bhfeidhm faoi 2022. 2. Áiseanna leithris á gcothabháil tar éis 2022.

Cuspóir 10: Monatóireacht a dhéanamh ar na tosca sin a bhféadfadh tionchar a bheith acu ar thimpeallacht thógtha agus nádúrtha Sceilg Mhichíl

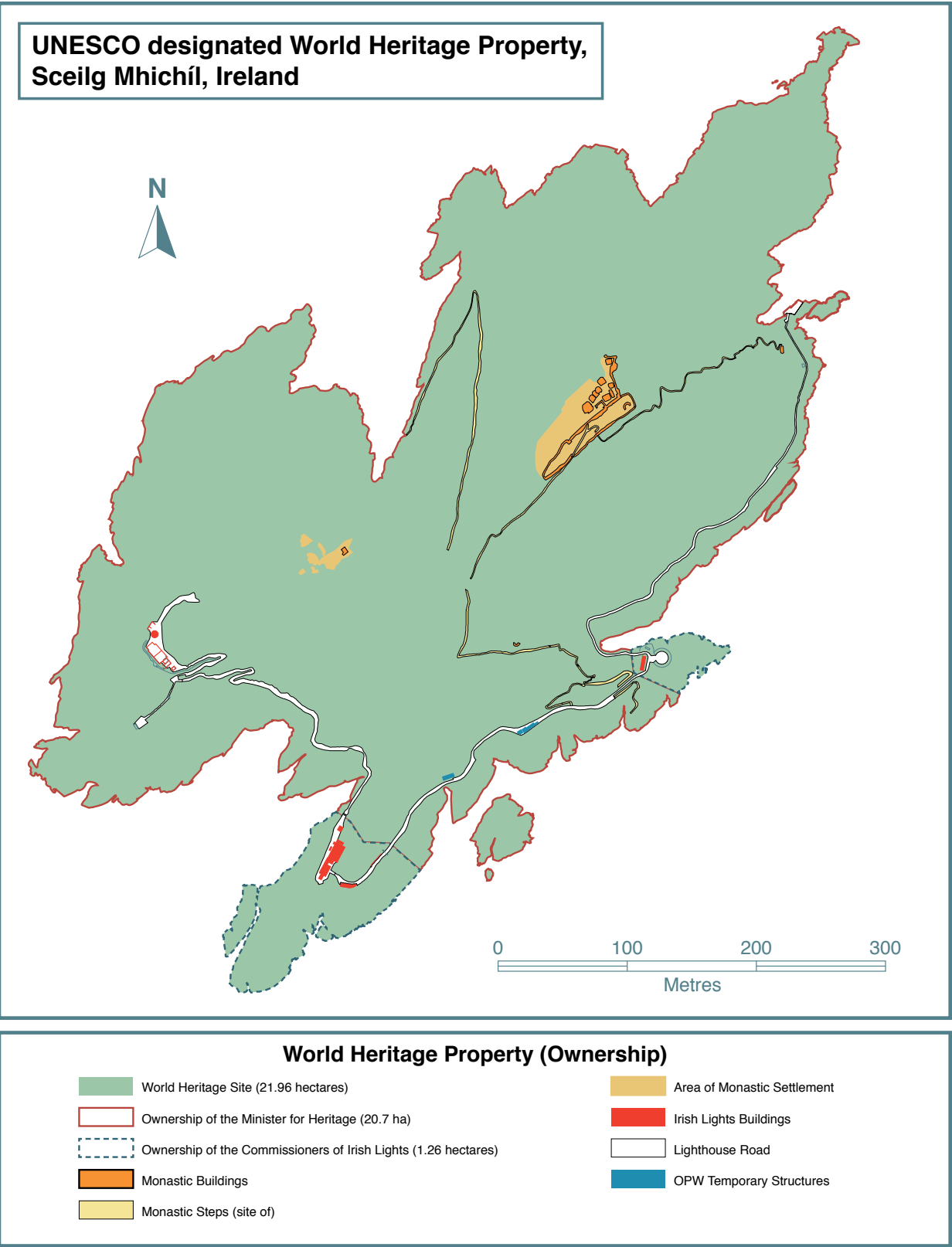
	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spríodhata	Táscairí
A10.1	Creat a fhorbairt chun monatóireacht a dhéanamh ar athrú aeráide ar an oileán.	OOP, RTRÁO,	1. Laistigh de 3 mhí ó ghlacadh an phlean 2. Laistigh de 2 bliana ó ghlacadh an phlean	1. Cuireadh tús le forbairt an chreata. 2. Creat críochnaithe foilsithe ar líne.
A10.2	A chinntiú go ndéantar monatóireacht ar aon tionchar a d'fhéadfadh a bheith ag athrú aeráide ar Sceilg Mhichíl.	RTRÁO, OOP	1. Ar bun	1. Monatóireacht leanúnach ar thionchair athraithe aeráide, m.sh., imeachtaí creimthe, suirbhéanna flóra agus fána.
A10.3	Monatóireacht a dhéanamh ar athrú struchtúir, agus cúnamh teicniúil á úsáid de réir mar is gá.	OOP, cúnamh teicniúil	1. Bliantúil	1. Suirbhéanna séasúracha déanta agus tuairiscí curtha ar fáil.
A10.4	Monatóireacht a dhéanamh, ar bhonn bliantúil, ar fhachtóirí eile a d'fhéadfadh cur isteach ar an timpeallacht thógtha agus nádúrtha.	Foireann bainistíochta réadmhaoine, SMIG	1. Ar bun	1. Tiomsaíodh agus rinneadh anailís ar thuairiscí damáiste lasmuigh den séasúr.

Cuspóir 11: Creat taighde a bhunú do Sceilg Mhichíl				
	Gníomh	Príomh-Ghníomhair-eacht	Spriocdháta	Táscairí
A11.1	Tacú le haon chlár taighde náisiúnta ábhartha.	RTRÁO, OOP	1. Ar bun	1. Tacaíocht do chlár
A11.2	Creat taighde a bhunú a spreagfadh rannpháirtíocht ó institiúidí tríú leibhéal agus ó pháirtithe leasmhara eile.	RTRÁO, OOP, EAC	1. Laistigh de 5 bliana ó ghlacadh an phlean 2. 1 ar a laghad gach bliain	1. Creat taighde forbartha agus foilsithe. 2. Cruinnithe EAC a thionól go rialta chun comhordú a dhéanamh.
A11.3	An clár taighde ar gheolaíocht agus cairéalú stairiúil a chur i gcrích.	OOP	1. Laistigh de 5 bliana ó ghlacadh an phlean	1. Taighde críochnaithe agus foilsithe.
A11.4	Taighde iomlán ar bhailiú agus bainistíocht uisce.	RTRÁO	1. Laistigh de 5 bliana ó ghlacadh an phlean	1. Taighde críochnaithe agus foilsithe.
A11.5	An clár suirbhéanna fásra a chríochnú agus imscrúdú a dhéanamh ar speicis plandaí a d'fhéadfadh a bheith saothraithe ag na manaigh.	OOP	1. Laistigh de 2 bliana ó ghlacadh an phlean	1. Taighde críochnaithe agus foilsithe.
A11.6	Taighde iomlán a dhéanamh ar fhorbairt tógála cloiche singile bunaithe ar an obair atá á déanamh ar na struchtúir mhainistreacha.	OOP	1. Laistigh de 2 bliana ó ghlacadh an phlean	1. Taighde críochnaithe agus foilsithe.
A11.7	Feabhas a chur ar eispéireas na gcuariteoirí ar an oileán trí thacú le taighde agus a chinntiú go scaiptear na torthaí.	RTRÁO, OOP	1. Laistigh de 5 bliana ó ghlacadh an phlean	1. Clár sonrach arna fhorbairt faoin gcreat taighde.
A11.8	Beidh clár taighde tuislithe chun cosc a chur ar chlár ag tarlú go comhuaineach san áit chéanna ar Sceilg Mhichíl.	OOP, RTRÁO,	1. Ar bun	1. Leanfaidh SPFN/OOP ar aghaidh ag measúnú uainiú iomchuí aon taighde chun suaitheadh ar an speiceas SCI a sheachaint.

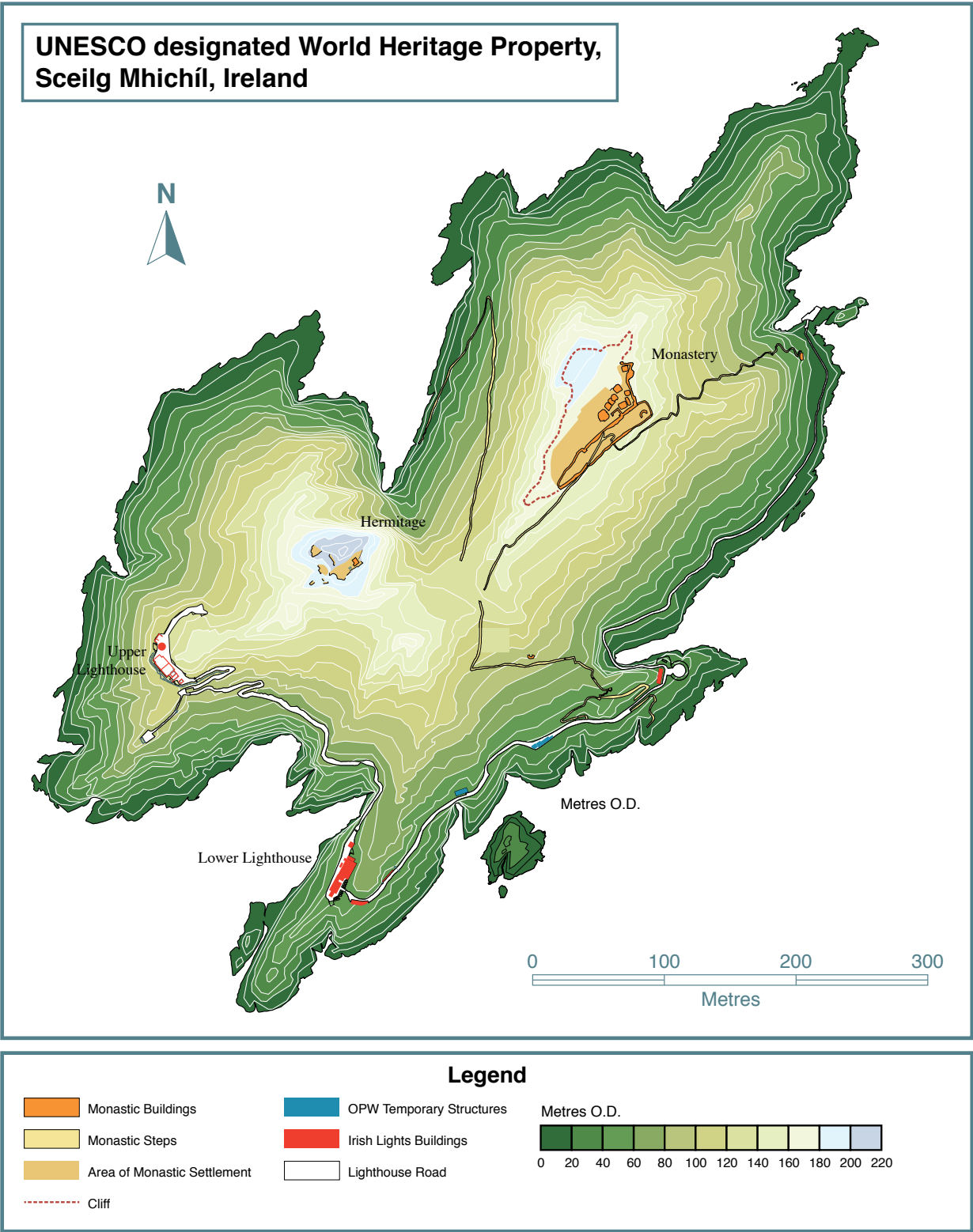
Aguisín 2

Léarscáileanna Teorann WHP agus
Ainmnithe Ceantair um Chaomhnú
an Dúlra

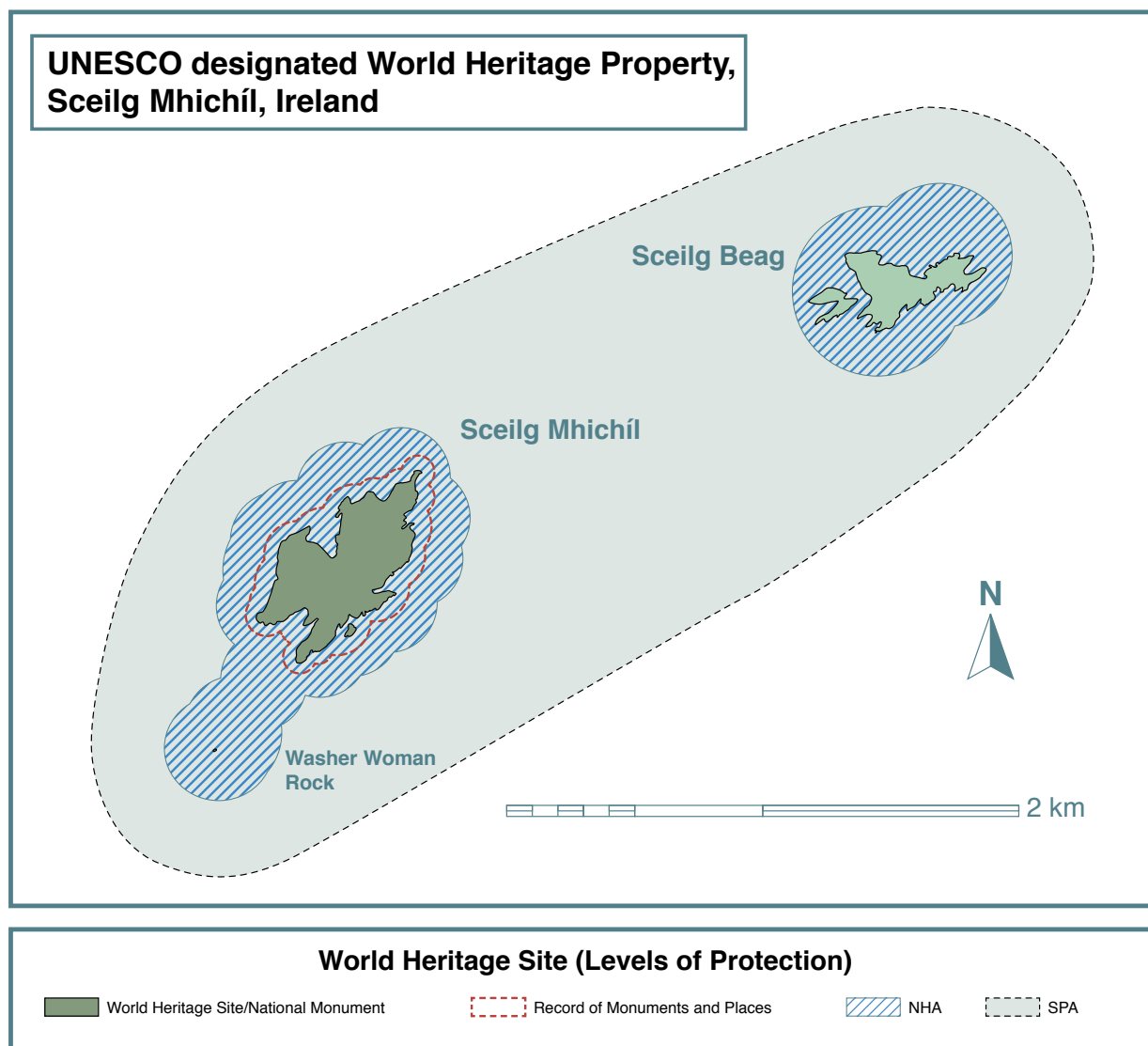
Fíor 3 Léarscáil teorann Maoine Oidhreachta Domhanda Sceilg Mhichíl.

Fíor 4 Sceilg Mhichíl.

Fíor 5 Ainmniúcháin.

Aguisín 3

Tuairisc ar na Príomhghnéithe

An Mhainistir

Tá an Mhainistir déanta suas de dhá aireagal, séipéal déanta le moirtéal, sé chillín (ceann atá ina fhothrach), taisí de leithreas coirceogach, sistéil, reilig, leachtanna, crosa agus leaca croise. Cuimsíonn sé freisin dhá ardán mhóra dá ngairtear na hlmfháluithe Seachtracha Uachtaracha agus Íochtaracha. Tá iarsmaí dhá struchtúr an-luath san Imfhálú Seachtrach Íochtarach.

Rochtain ar an Mainistir

Tá trí rith fada de céimeanna staighre ag dul suas go dtí an Mhainistir. Bhí gá le trí chaladh le go bhféadfadh na manaigh teacht i dtír go sábháilte tar éis a dturas farraige; bhraitheadh cé acu caladh a d'úsáidtí chun teacht i dtír ar staid na farraige agus na gaoithe. Bhí bun na rití staighre seo gearrtha amach as an gcloch, bhí na céimeanna déanta le cloch shingil nuair a shroich siad leibhéal nach bhféadfadh stoirm na farraige é a bhaint amach chun damáiste a dhéanamh dóibh.

Bhí bonn na gCéimeanna Thoir réabtha ag tógáilthe na dtithe solais nuair a thóg siad an ché agus Bóthar an Tí Solais. Lastuas den leibhéal seo tá na céimeanna caomhnaithe agus tá bail an-mhaith orthu. Tá iarsmaí struchtúir a d'fhéadfadh a bheith ann chun fothain a thabhairt do bhád nó chun

soláthairtí a stóráil, lonnaithe anseo.

D'úsáid tógáilthe an tí solais na Céimeanna Thuaidh go forleathan. Tá an chuid íochtarach de na céimeanna atá gearrtha as an gcloch ídithe go maith ag gníomh na farraige. Cuireadh uchtbhalla leis an gcuid is ísle de na céimeanna cloiche singile, atá mar chuid de rith staighre fhada, leanúnach amháin. Táthar tar éis na céimeanna a dheisiú ach de bharr intitim ar an bhfána an-ghéar ní raibh sé indéanta na céimeanna uile a athchóiriú agus cuireadh rampaí i roinnt áiteanna. Níl rochtain ag an bpobal ar na Céimeanna Thoir ná na Céimeanna Thuaidh.

Úsáideann cuairteoirí an lae inniu na Céimeanna Theas agus tá siad inrochtana ó Bhóthar an Tí Solais. Tagann na Céimeanna Theas agus na Céimeanna Thuaidh le chéile ag Diallait Chríost agus leanann siad mar aon rith amháin suas go dtí an mhainistir. Tá foirgnimh eile bainteach leis na céimeanna seo - tá iarsmaí ann de bhallaí a cheaptar a bhí in úsáid chun léibhinn chothroma a chruthú. D'fhéadfadh go raibh na léibhinn seo in úsáid chun bia a fhás. In aice leis na céimeanna tá iarsmaí de stáisiún mór paidreoireachta nó oilithreachta. Tá iarsmaí ann chomh maith d'ardán teach solais agus leithreas teach solais. Ag Diallait Chríost tá 'pluais' nó fothain tógtha.

Pl. 36 An tImfhálú Mainistreach Inmheánach.

Pl. 37 Amharc ón aer de na Céimeanna Thoir.

Pl. 38 Na Céimeanna Thuaidh.

Pl. 39 Na Céimeanna Theas, ag dul i dtreo Diallait Chríost.

Pl. 40 Radharc ar na Céimeanna Theas ón mBinn Theas.

Pl. 41 An tImfhálú Uachtarach Seachtrach.

Na Gairdíní

Is féidir teacht ar an mainistir trí na hImfháluithe Seachtracha Uachtarach agus Íochtarach. Níl an bealach isteach atá ann faoi láthair san Imfhálú Seachtrach Uachtarach bunaidh agus b'fhéidir gur tógadh é go luath sa naoú haois déag. Chuirfeadh an gairdín seo limistéar oiriúnach ar fáil chun glasraí a fhás: tá a aghaidh ar an deisceart agus tá sé dea-chosanta ón aimsir. Nuair a bhí tochailt seandálaíochta ar siúl, thángthas ar thaisí de chillín ciorclach cloiche singile ó am an-luath, le pábháil timpeall air, san Imfhálú Seachtrach Íochtarach. Tá an cillín seo an-chosúil leis an gcillín a fuarthas ar Oileán Locháin in aice láimhe. Tugann an fhionnachtain sé seo le tuiscint nach raibh an gairdín in úsáid do churadóireacht amháin. Tá an chuid eile den ghairdín an-ghéar ach seans go raibh léibhinn churadóireachta bheaga suite anseo.

Na Ballaí

Tá a ballaí coinneála ar cheann de phríomhghnéithe na Mainistreach. D'úsáid na manaigh na ballaí ollmhóra seo chun léibhinn a dhéanamh chun foirgnimh a thógáil orthu agus chun iad a fhoithniú ó na gnáthghaotha. Tá na ballaí seo ag titim le fada an lá agus thit roinnt acu nuair a bhíodh na manaigh fós ina gcónaí ann.

Pl. 42 Ceann thiar na mainistreach, ag taispeáint na mballaí coinneála.

Tá trí thréimhse tógála ag an mballa coinneála thoir, a léiríonn titim agus atógáil a tharla arís agus arís eile. Is balla coinneála bunaidh é balla coinneála Léibheann an Aireagail Bhig den chuid is mó. Bhí sé tar éis bogadh go suntasach thar na cianta leis an bpíosa ar barr ag titim isteach; cuireadh sraodbhalla leis fadó chun é a chosc ó thitim isteach ar an léibheann. Tá an balla seo cobhsaithe anois *in situ*.

Tá an balla coinneála fada, uachtarach ag féachaint ó dheas déanta suas de dhá chéim de thógáil mhanachúil ar a laghad; deisiú le linn áitiú na dtithe solais go luath sa naoú haois déag (chomh maith le tógáil necessarium, nó leithreas tirim do na hoibrithe tógála) agus deisiú déanach sa naoú haois déag. Chuathas i mbun tuilleadh mionoibreacha caomhantais go déanach sna 1970í.

Thit an balla coinneála fada, níos ísle lena aghaidh ó dheas go minic freisin. Bhí an chuid is mó den bhalla coinneála a bhí ag tacú leis an Imfhálú Uachtarach Seachtrach tite chomh maith agus rinneadh formhór de a atógáil go luath sa naoú haois déag. Bhí sé sin ar tí a thitim freisin, agus atógadh é i rith chlár reatha na n-oibreacha. Tá an balla coinneála don Imfhálú

Seachtrach lochtarach beagnach bunaidh ag a cheann thiar, ach bhí an chuid thoir tar éis titim as a chéile agus ba ghá é a athchruthú le linn an chlár oibreacha reatha chun an láithreán a chaomhnú.

Na Bealaí Isteach

Tá dhá bhealach isteach sna hImfháluithe Seachtracha. Deisíodh an ceann is luaithe (an Bealach Isteach Íochtarach), ag barr na Céimeanna Thoir agus ag dul isteach i nGairdín na Manach Íochtarach, ach níl sé in úsáid a thuilleadh. Is dócha go dtagann an ceann is déanaí, a théann isteach san Imfhálú Seachtrach Uachtarach, ó thús an naoú haois déag agus is é an bealach isteach a úsáideann cuairteoirí faoi láthair. Tá trí bhealach isteach (na bealaí isteach uachtaracha) isteach san Imfhálú Istigh. Tá an ceann is luaithe (tríd an mballa coinneála thoir) achar gairid ó na Céimeanna Thoir. Tréigeadh é seo tar éis titim thromchúiseach ag céim luath i stair na mainistreach. Ina dhiaidh sin, thóg na manaigh bealach isteach ar an taobh theas, ó Ghairdín Íochtarach na Manach, atá tógtha isteach i mballa atá spiacánach thar an ngnáth. Tógadh an bealach isteach seo, nach bhfuil in úsáid níos mó, roimh thógáil an Aireagail Mhoir — an séipéal is

luaithe atá fós ar an suíomh. Tá an bealach isteach deireanach a thóg na manaigh, a tógadh ar an taobh theas freisin, inrochtana ón Imfhálú Seachtrach Uachtarach agus tá sé fós in úsáid inniu.

Na hAireagail

An tAireagal Mór

Tá an gnáthchruth de bhád aisiompaithe ar an aireagal seo, leis an doras ar an mballa thiar. Tá sé tógtha le clocha measartha mór leagtha síos i gcúrsaí cothrománacha. Laistigh de, tá sé dronuilleogach suas go dtí 2.3m in airde agus ansin, athraíonn sé go cruinneachán fadaíthe. Is léir ó chuma na mballaí gur cuireadh cóta aoil orthu níos déanaí. Tá fuinneog bheag dhronuilleogach sa bhalla thoir. Ar gach taobh den doras, ar a bhfuil ursaineacha claonta, tá an balla línithe le dhá leac mhóra, ingearacha. Tá ballaí an aireagail timpeall 1.2m i dtiús. Ar an taobh amuigh, tá cros déanta de ghrianchloch bhán curtha isteach i gclocha an bhalla beagán os cionn an dorais, ach ní gné bhunaidh é seo.

An tAireagal Beag

Tá an t-aireagal seo tógtha ar léibheann beag saorga ar an taobh thoir den chlós inmheánach. Tá an

taobh istigh den fhoirgneamh tógtha go cúramach, níos cúramaí ná mar a tógadh an tAireagal Mór. Tá an t-aireagal 2.4 méadar faoi 1.8 méadar laistigh agus 2.4 méadar ar airde. Tá fuinneog bheag dhronuilleogach ar an taobh thoir. Tá ursaineacha claonta ar an doras. Tá na cúinní ceangailte i ngach áit, laistigh agus lasmuigh. Tógadh an foirgneamh seo níos déanaí ná mar a tógadh an tAireagal mór. In aice láimhe tá iarsmaí de chillín coirceogach leithris, rud atá ina struchtúr uathúil i Mainistir ón tréimhse sin.

Na Cillíní Cónaithe

Cillín A

Is é seo an chillín is mó agus is léir go raibh feidhm phobail aici. Tá sé taibhseach maorga le ballaí an-tiubh agus roinnt claonstrupaí mar áis chun tógáil a éascú. Tá na ballaí 1.8m i dtiús ag an mbonn agus tá siad tógtha as clocha beaga cothroma agus tá roinnt cloch ag gobadh amach ar an taobh amuigh den leibhéal uachtarach, arís mar ghné thógála. Tá cloch fardorais dúbailte istigh agus amuigh, ag an doras agus tá an tsean-phábháil bhunaidh ar an gcuid is mó den urlár fós.

Pl. 43 Cealla A, B agus C taobh istigh den Imfhálú Istigh.

Pl. 44 Cillíní E agus F taobh istigh den Imfhálú Istigh.

Tá an spás istigh 4.6m x 3.8m agus tá an cillín 5m ar airde. Tá sé fo-dhronuilleogach ag leibhéal an urláir ach athraíonn sé seo go cruth ubhchruthach timpeall 1.0m os cionn an urláir. Chun críocha stórála tá dhá chófra agus cnónna cloiche ag gobadh amach. Go huathúil, tá dhá oscailt fuinneoige, ceann ag féachaint amach ar an mBinn Theas agus ceann eile ag féachaint amach ar an Sceilg Bheag.

Cillín B

Tá an cillín seo taobh thoir de Chill A. Tá sé tógtha go cúramach le clocha móra saoirsithe, ach níl aon chlocha ag gobadh amach, laistigh ná lasmuigh. Tá an taobh istigh ar phlean cearnógach de thomhas 2.75m x 2.75m agus tá sé 3.0m ar airde. Tá na cúinní dea-dhéanta agus téann siad suas go dtí leac mullaigh mór cearnógach. Tá an cillín pábháilte ach tá a lán den phábháil seo ón naoú haois déag. Tá dhá chófra sna ballaí.

Cillín C

Tá an cillín seo soir ó Chillín B agus tá sé an-chosúil leis. Is dóchúil gurb é an cillín deireanach a tógadh. Tá sé tógtha le clocha móra chomh maith ach níl cuma chomh deas sin air. Tá sé beagnach cearnach ar phlean, le tomhas de 2.75 méadar faoi 2.6 méadar. Tá na cúinní cearnógach agus téann siad suas go dtí cloch mullaigh dronuilleogach. Níl aon chófraí ná

gnéithe ar leith ann. Tá an chuid is mó den tsean-phábháil ann fós agus tá draein ag rith síos lár an chillín thíos faoin bpábháil.

Cillín D

Tá an cillín seo soir ó Chillín B agus tá sé an-chosúil leis. Is dóchúil gurb é an cillín deireanach a tógadh. Tá sé tógtha le clocha móra chomh maith ach níl cuma chomh deas sin air. Tá sé beagnach cearnach ar phlean, le tomhas de 2.75 méadar faoi 2.6 méadar. Tá na cúinní cearnógach agus téann siad suas go dtí cloch mullaigh dronuilleogach. Níl aon chófraí ná gnéithe ar leith ann. Tá an chuid is mó den

Pl. 45 Cruinneachán istigh Cill F, ag taispeáint clocha coirbéalta agus ag gobadh amach.

Pl. 46 Eaglais Naomh Mícheál roimh dheisiúcháin den dheireadh an naoú haois déag.

tsean-phábháil ann fós agus tá draein ag rith síos lár an chillín thíos faoin bpábháil.

Cillín E

Tá an cillín seo soir ó thuaidh ó Chillín D agus tá sé tógtha ag leibhéal níos airde ná na cillíní eile. Tá sé tógtha le clocha cuibheasach beag agus tá pliontaí céimnithe ann agus clocha ag gobadh amach ag an leibhéal uachtarach. Tá sé spásúil go leor ar an taobh istigh, le tomhas 3.65m x 3.58m agus beagnach 4.0m ar airde. Cé go bhfuil sé ar phlean beagnach cearnógach, éiríonn an cruth ciorclach faoi mar a bhaineann sé an díon amach. Is ón naoú haois déag an chuid is mó den phábháil istigh. Tá roinnt bacáin chloiche ag gobadh amach agus tá poill sna ballaí le haghaidh dhá bhíoma adhmaid do lochta.

Cillín F

Tá an cillín seo soir ó dheas ó Chillín E agus tá sé tógtha le clocha measartha mór. Tá an cillín 2.98m x 2.75m, leis na cúinní sainithe go dtí thart ar 60cm os cionn an fhardorais, ansin, éiríonn sé ciorclach. Tá cloch le hoscailt ciorclach a chuireann críoch leis an gcruinneachán; ní léir an raibh sé sin ina ghné

Pl. 47 Amharc trasna ar an Sceilg Bheag ó fhuinneog thoir Eaglais Naomh Mícheál.

bhunaigh. Tá trí chófra sna ballaí agus bacáin chloiche ag gobadh amach. Tá pábháil neamhrialta ar an urlár agus tá roinnt clocha ina seasamh ann a leagann amach cuid a bhí ardaithe ar trí thaobh ar a gcodlaíodh na manaigh.

Séipéal Naomh Mhichíl

Tá Séipéal Naomh Mhichíl siar ón Aireagal Mór agus tá sé ar an leibhéal céanna. Thit cuid den séipéal moirtéil seo déanach sa naoú haois déag nuair a thit an balla coinneála ar an taobh theas. Tá an séipéal ar phlean dronuilleogach, níl cruth an bháid aisiompaithe air mar atá ar na haireagail, agus tá ballaí díreacha agus cúinní géara dronuilleogach aige. Bhíodh díon adhmaid air. Tá fuinneog ar an taobh thoir agus doras ar an taobh thuaidh. Tá fianaise ann de dhá stáid tógála ar leith: cuireadh leathnú le séipéal mortéil níos lú ag am éigin, agus chuimsigh an leathnú an séipéilín beag. Tógadh an séipéal níos luaithe seo le bloic mhóra chloiche, agus tógadh an séipéal níos déanaí le clocha leathfhada leagtha síos go cothrománach le cúrsaí glana. Tógadh an ghaineamhchloch do dhoras agus

d'fhuinneog an tséipéil seo ó Oileán Dairbhre. Tá fianaise ann go ndearnadh rindreáil ar an séipéal seo ón taobh amuigh.

Na Leachtanna

Tá trí leacht sa Mhainistir. Tógadh an leacht ar thaobh thuaidh an Aireagail Mhóir in dhá chéim: tharla an chéim tógála níos luaithe roimh thógáil an aireagail agus cuireadh an dara céim i gcrích i ndiaidh thógáil an aireagail. Tá leacht le seasamh aonair ar an taobh theas freisin. Tá an dá chros cloiche is mó atá maisithe bainteach leis an dá struchtúr seo. Tá leacht le seasamh aonair in aice leis an mbealach isteach go dtí an Aireagal Beag chomh maith.

Reilig na Manach

Tá sé seo suite soir ón Aireagal Mór. Tá sé leagtha amach le liaga seasta fada ag a bonn, le líne de chrosa agus leaca croise ina seasamh go ceartingearach ar an taobh thiar. Bhí an reilig níos mó uair amháin ach thit píosa ar an taobh thoir nuair a thit píosa den bhalla coinneála thoir.

Pl. 48 Reilig na Manach taobh istigh den Imfhálú Istigh.

Pl. 49 Sistéal uisce suite díreach faoi bhun Chill B san Imfhálú Istigh.

Pábháil

Tá an limistéar a bhfuil na cillíní agus na haireagail timpeall air pábháilte ina iomlán. Úsáideadh leaca móra de ghrianchloch bhán chun limistéar siombalach a leagan amach taobh amuigh den Aireagal Mór. Cuireadh an phábháil síos i dtréimhse na manach agus mar gheall uirthi tá cuma beagnach

uirbeach ar an Mainistir. Deisiúchán ón naoú haois déag is ea an limistéar pábháilte soir ó Reilig na Manach.

Crosa agus Leaca Croise

Tá dhá chros maisithe mhóra gar don Aireagal Mór, ceann ar gach taobh, agus tá leac croise beag in aice le gach ceann acu. Tá a lán cros agus leaca croise taobh thiar den Aireagal Mór i Reilig na Manach. Ar an oileán, tá sa bhreis ar 90 cros/leac croise, formhór acu le cruth garbh orthu. Táthar tar éis iad seo a thaifeadadh agus tá catalógú á dhéanamh orthu.

Cairéalú agus Bailiú Uisce

Bhí an charraig ghéar lastuas den Mhainistir mar an phríomhfhoinsé de chloch tógála do na manaigh. Rinneadh cairéalú ar an limistéar thíos faoi freisin. Nuair a bhí an buncharraig fhánánach nochta, d'úsáid na manaigh é chun uisce báistí a bhailiú, ag gearradh trinsí isteach ann chun an t-uisce báistí a stiúradh isteach sna sistéil thíos faoi.

Pl. 50 Tochailt struchtúr an tí báid os cionn an tuirlingthe agus in aice leis na Céimeanna Thoir.

Na Sistéil

Tá dhá shistéal suite laistigh de chlós inmheánach na mainistreach. Tá siad tógtha ar an mbuncharraig fhánánach nochta agus tá na cliatháin déanta de liaga seasta agus ballaí cloiche singile. Le chéile, is féidir leis na sistéil seo thart ar 450 lítear a stóráil. Tá sistéal eile siar ó Chillín A a aithníodh go mícheart mar uaimh thalún roimh thochailt. Tá sistéal eile lasmuigh den Mhainistir thíos faoi Imfhálú Seachtrach Íochtarach le hais na Céimeanna Thoir. Is dócha go raibh baint aige sin leis an Teach Aíochta.

An Teach Aíochta

Ag barr na Céimeanna Thoir, díreach roimh an mbealach isteach i nGairdín na Manach Íochtarach, tá struchtúr cloiche singile ar thaobh na láimhe clé. Tá cruth fadaíthe air le doras ar an taobh thoir díreach trasna ó na céimeanna. Tá cófra amháin ann. Is dóchúil gur Teach Aíochta a bhíodh anseo ina gcúirtí lóistín ar fáil do chuairteoirí lasmuigh den Mhainistir. Tá cros mhór chloiche neamh-mhaisithe ar a dtugtar Cros Dunraven bainteach leis an áit seo.

An Díseart ar an mBinn Theas

An chéad uair a luadh go raibh seans ann go raibh struchtúir ar an mBinn Theas ná i Suirbhé Ordanáis 1841, ach ní dhearnadh tagairt d'aireagal dóchúil go dtí gur thug an t-ársaitheoir, an Tiarna Dunraven cuairt ar an oileán sna 1850í:

Gar don phointe is airde den oileán, ar a dtugtar an Spit, fuair mé iarsmaí foirgnimh bhig leis an gcuma go raibh cruth ceathairuilleach air, is dóchúil gur aireagal a bhí ann.

Rinne Liam de Paor, a rinne staidéar ar thaisí na mainistreach go luath sna 1950í, tagairt éiginnte do struchtúir ar an mBinn Theas. Ina dhiaidh sin fuair an t-acadóir cáiliúil Françoise Henry plean d'iarsmaí an struchtúir ó dhuine de mhaoir na dtithe solais, cé nach raibh sí ábalta dul suas ar an mbinn í féin, agus dheimhnigh an plean sin tuairimí an Tiarna Dunraven.

Spreag an easpa eolais seo faoi struchtúir na Binne Theas Oifig na nOibreacha Poiblí chun a mionstaidéar féin a dhéanamh, a thosaigh i lár na 1980í. D'aimsigh an t-iniúchadh seo struchtúr is

Díseart dóchúil é a bhí tógtha ar fhánaí géara na binne. Tá an Díseart déanta suas de thrí léibheann ar leith leis na teidil an Léibheann Ghairdín/Cónaithe, Léibheann an Aireagail agus an Léibheann Seachtrach. Tá an Léibheann Ghairdín/Cónaithe agus Léibheann an Aireagail suite in aice a chéile, ar an dá shliastán nádúrtha is fearr de chuid na binne. Tá a gcóngarach spásúil treisithe ag an tógáil de dhá bhealach eatarthu, ag tabhairt le tuiscint go raibh feidhm ghaolmhar thábhachtach acu. I gcodarsnacht leis sin, tá an Léibheann Seachtrach lonnaithe i bhfad amach ó na léibhinn eile agus is é léibheann is deacra teacht air freisin.

Rochtain ar an Díseart

Tosaíonn an dreapadh go dtí an Díseart ag Diallait Chríost agus leanann sé céimeanna agus greimeanna láimhe gearrtha as an gcarraig go dtí an Trasnú Íochtarach, thíos faoi Chró na Snáthaide. Taobh thuas de seo tá stáisiún machnaimh nó paidreoireachta. Tá dreapadh géar eile suas go dtí an chéad cheann de thrí léibheann. Ag pointe leathbhealaigh suas an dreapadh seo tá bealach ar leith níos bunúsaí, a théann díreach suas go dtí barr na binne. Téann na céimeanna gearrtha as an gcarraig gar do bharr an bhealaigh seo faoin Trasnú Uachtarach, agus tugann sé sin le fios go raibh sé sin mar an bealach bunaidh a d'úsáideadh na manaigh chun barr na binne a bhaint amach roimh thógáil an Dísirt.

An Léibheann Ghairdín/Cónaithe

Tá an léibheann seo i gcruth duáin 13m i bhfad agus tá leithead idir 2m agus 4m aige. Ritheann ais fhada an léibhinn go garbh ó thiar thuaidh go dtí thoir theas. Tá an balla coinneála, 1.5m ar airde ag an bhfoirceann thiar thuaidh den ardán, tógtha ar bhuncharraig láidir agus tá bail iontach air. Tá cuid mhaith den léibheann atá fágtha tar éis titim as a chéile, tá leibhéal na talún reatha faoi bhun an leibhéil a bhí ann roimhe seo. D'fhéadfadh go raibh cillín beag cónaithe san áit seo tráth.

Léibheann an Aireagail

Tá an dara stáisiún dhíseartach, agus an ceann is tábhachtaí de na trí stáisiún dhíseartacha de chuid na Binne Theas, Léibheann an Aireagail, suite go dronuilleach leis an Léibheann Ghairdín/Cónaithe agus 4m os a chionn. Aireagal coirbéalta is ea an príomhfhoirgneamh le bealach caol isteach i lár an bhalla thoir. Laistigh tá sé thart ar 2.3m x 2m. In

aice leis an mballa thoir tá iarsmaí d'altóir. Tá dhá bháisín bheaga ceangailte le chéile in aice leis an séipéal. Coimeádann siad seo uisce— acmhainn fiorthábhachtach do dhíthreabhach san áit dhochoiscithe seo. Ghearr na manaigh trinsí ar aghaidheanna nochta na carraige a bhí beagnach ingearach os cionn an léibhinn seo chun an bháisteach a threorú isteach sna báisíní laistíos.

Ag foirceann thiar an léibhinn, timpeall 1.0m soir ó aghaidh na carraige, tá iarsmaí de leacht dronuilleogach, 1.1m x 1.6m. Is dóchúil gur altóir sheachtrach a bhí anseo. Tá binse cloiche singile ag rith trasna aghaidh na carraige ag féachaint i dtreo an aireagail. Is cosúil sé go raibh an léibheann seo pábháilte go hiomlán ar dtús. Tógtar an t-ardán ar bhealach casta chun ligean don aireagal féin a bheith timpeall. Tá a leithéid céanna de shocrú le feiceáil ar Léibheann an Aireagail Bhig laistigh den Mhainistir, ag tabhairt le tuiscint nach foláir go raibh riachtanas tábhachtach creidimh ag baint leis seo. Soir ó Léibheann an Aireagail, tá léibheann fada, caol a dhéanann barrchaolú ar a bhfuil taisí féideartha scríne.

An Trasnú Uachtarach

Tá sé seo suite lastuas de Léibheann an Aireagail agus téann sé trasna go dtí an dreapadh deireanach gearrtha as an gcarraig a théann suas go barr na binne agus go dtí an Léibheann Seachtrach. Bhí sé pábháilte ar dtús agus bhí balla uchtbhalla ann.

An Léibheann Seachtrach

Is é an Léibheann Seachtrach an léibheann is iargúlta i measc na dtrí léibheann ar an mBinn Theas. Tá struchtúr an léibhinn seo difriúil ó struchtúr na gceann eile ar an mBinn, i measc na dtaisí saoirseachta, tá balla imill 17m ar fad a fhálaíonn sraith de shliastáin chéimnithe. Níl sé soiléir cén úsáid a bhaint as an léibheann seo, toisc go mbeadh sé dodhéanta cillín cónaithe a thógáil anseo. B'fhéidir gur úsáideadh é mar dhídean nó mar áit mhachnaimh. Nó b'fhéidir nár críochnaíodh riamh é.

Cairéalú ar an mBinn Theas

Tá fianaise shoiléir de chairéalú thíos faoin mBinn Theas agus ar an mbinn féin. Tá fianaise de mhór-chairéalú sa limistéar idir Cró na Snáthaide agus an Léibheann Gairdín/Cónaithe. Tá fianaise de chairéalú thíos faoi bhalla coinneála theas Léibheann an Aireagail freisin, le hardáin tógtha chun na clocha

a stóráil roimh iad a thabhairt suas. Ag bun an bhalla coinneála seo tá ardán beag ardaithe; de réir dealraimh, d'úsáideadh na manaigh unlas chun an chloch chairéalaithe a tharraingt suas ón áit sin. Tá cairéalú ar an mBinn Theas ina ábhar fiosraithe agus taighde breise i láthair na huaire.

Tógáil na dTithe Solais

Tá stair na dtithe solais le fáil in Aguisín 7. Is iad príomhghnéithe tógálacha an tí solais:

- an Ché Thoir;
- Bóthar an Tí Solais Íochtaraigh, a théann ón gcé go dtí an teach solais nua-aimseartha agus a bhfuil uchtbhalla ar a fhad iomlán;
- Bóthar an Tí Solais Uachtaraigh,, a théann ón teach solais nua-aimseartha sall is anall ar thaobh thiar an oileáin suas go dtí an Teach Solais Uachtarach (bhí uchtbhalla aige seo freisin ach tá sé tite in áiteanna);
- an Teach Solais Uachtarach, lena theach, túr solais agus foirgnimh lasmuigh;
- Stáisiún Ceo na fichiú haoise, atá suite ar speir faoi bhun an Tí Solais Uachtaraigh;
- an tArdán Oibre, díreach lastuas den bhóthar ag a dtosaíonn na Céimeanna Theas;
- leithreas na nOibrithe Tógála, os cionn an Ardáin Oibre, in aice leis na Céimeanna Theas.

Aguisín 4

Achoimre ar Imscrúduithe Seandálaíochta
ar Sceilg Mhichíl, 1986 - 2020

An Mhainistir

Ba hiad na príomhlimistéir a ndearnadh tochailt orthu sa Mhainistir Léibheann an Aireagail Bhig, Imfhálú Seachtrach Íochtarach, foirceann theas Imfhálú Seachtrach Uachtarach, cúinne thoir-theas an Chlóis Inmheánaigh, an tAireagal Mór agus an bealach isteach reatha chuig an gclós inmheánach (féach Fíor 6).

Léiríodh go raibh Léibheann an Aireagail Bhig, a ghobann amach ó thuaidh ó choimpléasc príomhúil na gkillíní, ina spás sár-ordaithe leis an aireagal féin ag an lár. Sna píosaí beaga talún idir an aireagal agus aghaidh na carraige ar an taobh thiar agus balla an chlóis ar an taobh thuaidh agus thoir, léirigh tochailt go raibh pábháil, céimeanna (lena n-áirítear céimeanna gearrtha as an gcarraig), léibhinn bheaga tógtha in aice le haghaidh na carraige agus *leacht* tógtha ar an mbuncharraig fhánánach beagán níos mó ná méadar amháin ón mbealach isteach chuig an aireagal. Nochtadh iarsmaí cillín bhig, a bhí ina leithreas nó failteach, is dócha, go hiomlán, agus fuarthas go raibh páirt de dhraein líneáilte le cloch faoi bhun bhalla thuaidh an aireagail agus go ndeachaigh sé amach chuig an gclós/balla coinneála i dtreo an oirthir.

Is éard a bhí i gcuid mhór den tochailt den tochailt ar an léibheann seo an fód tais, móinteach ar a raibh fás tiubh de choireán mara (*Silene Uniflora*) a bhaint chun na gnéithe struchtúracha a nochtadh, a fágadh *in situ* ansin. Bhí doimhneacht an chisil mhóna seo idir c.0.12m ar thaobh theas an aireagail go c.0.3m in aice le haghaidh na carraige ar an taobh thiar. Léirigh slig de ghréithe péarla priontáilte le haistreoga a fuarthas ag pointe teagmhála na móna seo agus cisil thíos faoi gur tharla formhór fhás an fhóid ó luath sa naoú haois déag. Rinneadh iniúchadh ar dhoimhneacht iomlán na stratagrafachta i limistéar teoranta ó theas ón aireagal, ina bhfuarthas roinnt píosaí de chnámh duine gar do chros bheag chloiche le cos briste.

Léirigh na tochailtí móra a rinneadh i san Imfhálú Seachtrach Íochtarach agus sa choirnéal agus i gcúinne thoir theas an Chlóis Inmheánaigh conas a d'athraigh agus a d'fhorbair leagan amach an Chlóis Inmheánaigh ó bunaíodh an mhainistir sa seachtú haois go dtí gur tréigeadh í sa dara haois déag (Bourke 2005). Sa limistéar seo, bhí gá le hoibreacha innealtóireachta agus caomhantais an-chasta chun na

ballaí coinneála/fálaithe inmheánacha agus seachtracha a chomhdhlúthú, a dheisiú agus in áiteanna a athchóiriú. Bhí tochailt seandálaíochta ina dlúthchuid de na hoibreacha seo, agus le cois léargas a fháil ar chroineolaíocht thógáil, thitimid agus atógáil na mballaí coinneála, rinneadh scrúdú ar dhá bhealach isteach luatha chuig an gclós inmheánach, ceann amháin sa bhalla theas agus ceann eile sa bhalla coinneála thoir. Ag foirceann thoir an 'ghairdín', faoi bhun suas le 4.0m de bhruscarnach ón naoú haois déag, fuarthas na hiarsmaí de chillín manachúil. Thit taobh theas an chillín amach nuair a thit balla seachtrach an chlóis fadó, ach bhí an phábháil bhunúsach laistigh de thaisí an chillín agus díreach lasmuigh de ar marthain fós. Rinneadh struchtúr, a ceapadh uair amháin gur uaimh thalún í, a thochailt freisin, agus léiríodh gur sistéal é a bhí ina chuid de chóras casta bailithe agus bainistíochta uisce. Léiríodh gur tógadh na ballaí coinneála, atá ag teorainn thoir agus thuaidh an bhealaigh isteach reatha chuig an gclós inmheánach, sa naoú haois déag.

Rinneadh gearradh amháin a thochailt laistigh de bhalla coinneála an léibhinn san Imfhálú Seachtrach Uachtarach. Léirigh sé sin gur tógadh cuid uachtarach an bhalla sa naoú haois déag agus go bhfuil sí ar barr iarsmaí bhalla bunaidh na Mainistreach. Bhí balla na mainistreach, a raibh tiús 1.2m-1.3 air, ina shuí ar bholláin mhóra a bhí suite ar bhuncharraig sa limistéar seo. Ar an léibheann bhí cré steiriúil, ghláir le sliseanna cloiche.

Rinneadh tochailt theoranta san Aireagal Mór, a thug roinnt fianaise dúinn faoi conas a tógadh é. Leagadh leaca móra gaineamhchloiche síos ar a dtaobhanna ag dul le líne bhallaí an aireagail agus cuireadh cré bholláin taobh thiar daoibh, sa spás a bheadh mar thaobh istigh an struchtúir. Ansin tógadh na ballaí cloiche singile i gcoinne aghaidh sheachtrach na leaca gaineamhchloiche. Thar na céadta bliain, shroich spruadar cré doimhneacht suas le 300mm laistigh den aireagal, agus bhí fianaise ann go ndearnadh dó in situ laistigh den aireagal ag leibhéil éagsúla.

An Binn Theas

Bhí tochailt ar an mBinn Theas dírithe ar an 'Stáisiún Paidreoireachta', an Léibheann Gairdín, Léibheann an Aireagail, an Trasnú agus an Léibheann Seachtrach.

Rinneadh maoirseacht seandálaíochta ar obair ar na céimeanna, an trasnú faoi Chró na Snáthaide agus an t-ardán lastuas de Chró na Snáthaide freisin (féach Fíor 6).

Nocht an tochailt a rinneadh ar an ‘Stáisiún Paidreoireachta’ méid iomlán na mballaí fálaithe agus rinneadh tochailt iomlán ar an limistéar laistigh díobh. Bhí spruadar de dhoimhneacht c. 350mm i gceist, ina raibh coireán mara le córas leathan fréamhacha agus clocha ó na ballaí mórtimpeall. Ba chiseal drámatach grianchloiche báine é dromchla cairéalaithe an taoibh istigh, a bhíodh nochta nuair a bhíodh an struchtúr in úsáid.

Bhí riochtaí éagsúla caomhantais ar bhalla coinneála an Léibhinn Ghairdín, ag brath ar a chaidreamh le línte briste na buncharraige gaineamhchloiche thíos faoi. Mar thoradh air sin, bhí sé riachtanach tochailt síos go dtí an bhuncharraig áit a raibh an balla léibhinn tite den chuid is mó ag foirceann theas an léibhinn, ach in áiteanna eile rinneadh tochailte chuig meán-dhoimhneacht de níos lú ná 0.5 m. Léirigh an tochailt ord tógála fhoirceann theas an léibhinn. I ndiaidh chairéalú an léibhinn, fágadh céimeanna sa bhuncharraig thíos faoi, ag dul le seilfeanna agus siúntaí nádúrtha sa bhuncharraig. Chuir na céimeanna seo boinn chothroma ar fáil do thógáil an bhalla. Ar dtús, tógadh aghaidh sheachtrach bhalla an léibhinn chuig airde dhá/trí chúrsa gharbha. Ansin, líonadh taobh isteach an léibhinn le píosaí móra agus beaga de chlocha i maitrís de shliseanna cloiche níos lú agus cré. Ansin, ardaíodh balla an léibhinn arís, ach ar bhealach níos leithne, le haghaidh inmheánach ag luí ar an ábhar inlíonta. Cuireadh dramhail chairéalaithe bhreise taobh thiar den bhalla de réir mar a tógadh é, ag ardú an léibhinn chuig a airde iomláine. Thar am, thosaigh cuid uachtarach bhalla an léibhinn ag titim isteach; chun dul i ngleic leis sin, tógadh balla tacaíochta laistigh de. Mar gheall ar an mballa tacaíochta seo agus a thrinse bunsraithe, chuaigh leithead inúsáidte an léibhinn ó 0.65m ag an bpointe is cúinge go 2.15m ag an bpointe is leithne. Ní dóchúil go raibh sé indéanta aon chillín nó struchtúir a chur ar an léibheann seo i ndiaidh thógáil an bhalla tacaíochta.

Is é Léibheann an Aireagail an léibheann is soiléire go raibh tionchar ag an ngeolaíocht thíos faoi ar a shuíomh, méid, cruth agus leagan amach. Cosúil le Léibheann an Aireagail Bhig sa phríomh-Mhainistir, is spás dea-ordaithe é seo, le roinnt mhaith de na gnéithe céanna, cé go bhfuil siad ar scála níos lú. Arís,

bhí riochtaí éagsúla ar bhallaí coinneála an léibhinn ag brath ar a gcaidreamh leis an mbuncharraig thíos fúthu, ach bhí sé indéanta a thaispeáint go ndearnadh iarracht nach beag chun a chinntiú go mbeadh ar chumas daoine dul timpeall ar an aireagal féin. Úsáideadh dramhail ón gcairéal chun an léibheann a thógáil agus fágadh sliastán caol de bhuncharraig ar thaobh thuaidh an léibhinn, ag bun aghaidh na carraige, agus gearradh dhá shistéal uisce isteach sa sliastán sin. Léirigh tochailt go raibh plean beagnach cearnógach ag an aireagal féin ar dtús, agus é 2.32m i bhfad agus 2.28m i leithead. Bhí fad iomlán a bhalla thuaidh, formhór an bhalla thiar agus aghaidh inmheánach an bhalla theas nochta. Ní raibh ach aghaidh inmheánach an bhalla thoir fós ann toisc gur shleamhnaigh clocha isteach i bpoll a d’oscail nuair a chlis clocha a bhí ag clúdach scoilte thíos faoi. Nochtadh iarsmaí altóra bige, a bhí tógtha in aice le haghaidh inmheánach marthanach an bhalla thoir. Bhí uas-airde trí chúrsa fágtha den altóir seo agus bhí sé tar éis bogadh go deisealach toisc go raibh cuid de tar éis titim isteach sa pholl thíos faoi. Is cosúil go raibh sé thart ar 0.9 méadar thoir-thiar agus 0.96 méadar thuaidh-theas ar dtús. Nochtadh limistéar beag pábhála os comhair na haltóra, lena n-áirítear leac mór cothrom a mheastar gur cloch sléachta é.

Bhí an t-ardán siar ón aireagal pábháilte ar dtús agus a *leacht* de thomhas 1.56 mhéadar soir-siar agus 1.14 méadar thuaidh-theas suite 2.95 méadar ón mbealach isteach chuig an aireagal. Rinneadh tochailt taobh istigh den *leacht* ach fuarthas gur chuir dhá pholl coinín isteach air. Fuarthas lionsa d’ithir ocsaídithe le flioscaí fíoghuail air ar an mbuncharraig faoin *leacht*. Fuarthas balla cloiche singile cuarach ag foirceann thiar an léibhinn, ag bun na haille, agus fuarthas an poll féideartha don leac croise a bhí ina sheasamh soir ón *leacht*. Rinneadh léibheann beag, fo-thriantánach a thochailt soir ó Léibheann an Aireagail, agus seans go bhfuil trí leac chothroma ina seasamh laistigh de limistéar dronuilleogach fálaithe mar na hiarsmaí fágtha de scrín bheag leice.

Rinneadh sraith de léibhinn chúnaga ar aghaidh ghéar fhánánach na haille faoi Léibheann an Aireagail a thochailt freisin. Ba léir go ndearnadh cairéalú sa limistéar seo. Meastar gur ‘ardáin chéimnithe’ iad dhá ardán cloiche singile a tógadh trí dhroichid a chur thart ar chlaiseanna in aghaidh na haille, agus gur úsáidí iad chun cabhrú le hábhar cairéalaithe a iompar suas go dtí an léibheann lastuas.

Sula ndearnadh é a thochailt, bhí an chuma de shliastán cothrom ar an Trasnú, a théann go nádúrtha idir an Léibheann Gairdín agus Léibheann an Aireagail go dtí an Binn Theas. Trí Choireán Mara a ghlanadh, nochtadh líne aghaidh inmheánach bhalla an léibhinn, agus trí thochailt bhreise a dhéanamh ar an obair chloiche tite, nochtadh an balla coinneála bunaidh, le haghaidh inmheánach a bhí atógtha go páirteach ar a laghad. Nochtadh pábháil bhunaidh, an-díchumtha an léibhinn freisin. Ag foirceann theas an léibhinn éiríonn sé níos leithne agus cruthaítear spás fo-dhronuilleogach, seans gur úsáidtí é mar 'stáisiún paidreoireachta', cosúil leis an gceann díreach lastuas de Chró na Snáthaide. Tá roinnt céimeanna gearrtha as an gcarraig i gclais ghéar a théann ó áit lastuas de Chró na Snáthaide díreach chuig an mBinn Theas, agus tá trí léibheann fhíorbheaga níos déanaí ann freisin. Is léir go raibh an bealach seo ann sular tógadh an Trasnú, rud a léiríonn go raibh rochtain ar an mBinn Theas tábhachtach le linn tréimhse níos luaithe.

Is é an Léibheann Seachtrach an léibheann is iargúlta, is nochta agus is deacra teacht air. Téann a bhalla coinneála cuarach timpeall foirceann thiar theas na haille carraigí géire, le bonn a théann beagnach 7m in airde ag dul ó thaobh thuaidh go taobh thoir an léibhinn. Bhí an riocht is dea-chaomhnaithe ar bhalla an léibhinn sa chúinne thiar theas, ach bhí formhór de tite ar na taobhanna eile. Rinneadh cineál agus méid na mballaí fágtha a dheimhniú agus taifeadadh iarsmaí de phábháil sa chúinne thiar theas. Taifeadadh iarsmaí de leacht beag féideartha ar an léibheann buncharraige is airde ar thaobh theas an léibhinn.

Bóthar an Tí Solais Uachtaraigh

Rinneadh tochailt bheag éigeandála in 2011 agus 2012 os cionn bhun na gCéimeanna Thoir. Chuimsigh sé seo tochailt ar bhunáite roinnt foirgneamh teach solais in aice leis an gcarraig 'Wailing Woman', a bhí á creimeadh thíos. Rinneadh tochailt éigeandála eile tar éis titim carraige ar Bhóthar an Tí Solais Íochtaraigh in 2016 cuid den bhalla farraige a bhaint.

In 2018 cuireadh tús le hobair chaomhantais ar Bhóthar an Tí Solais Uachtaraigh. Mar gheall air seo, baineadh ábhar a bhí tite os cionn an bhóthair agus deisiú an bhalla farraige inar sáraíodh ábhar a bhí ag titim. Rinneadh an obair seo faoi mhaoirseacht seandálaíochta agus nocht sí go raibh an chuid is mó de dhromchla bunaidh an bhóthair, lena n-áirítear

draenacha, slán (féach Pl 17 agus 18). Ní dhearnadh an bóthar a chothábháil go hiomlán ó na 1870idí, ach nochtadh roinnt idirghabhálacha ó lár an fichiú haois chun cáblú a shuiteáil.

Iarsmaí Daonna

Fuarthas iarsmaí de thrí adhlacadh altacha agus taisí neamhaltacha de chúigear duine eile ar a laghad sa phríomh-Mhainistir. Nuair a rinne Linda Lynch anailís ar an sampla beag seo, mhol sé go raibh claonadh i dtreo fir fhásta agus leanaí idir aois naoi agus aon bhliain déag d'aois. Fuarthas dhá cheann de na hadhlachtaí altacha ó theas ón leacht, gar don Aireagal Mór; bhí an tríú ceann curtha gar dó, cois láimhe le haghaidh sheachtrach bhalla thoir Shéipéal Naomh Mhichíl. Rinneadh na hadhlachtaí seo a dhátú don tréimhse idir an deichiú agus an tríú haois déag. Ba é gnáthairde na bhfear 1.706m (5 through 6 orlach); bhí fiacla réasúnta maith acu, bhí roinnt galair mheathlúcháin altaigh acu. Thaispeáin ceann amháin ar a laghad de na leanaí fianaise d'espas iarainn.

Déantáin

Le cois líon beag cros beag garbhdhéanta agus méaróga rollta ag uisce is cinnte gur tógadh chuig an oileán iad, fuarthas thart ar 110 déantán le linn na dtoghailtí. Fuarthas na déantáin uile sa phríomh-Mhainistir.

Pl. 51 Diosca pollta ligníte agus blúire d'fháinne nó briocht, a fuarthas an dá cheann san Aireagal Mór.

Pl. 52 Biorán fáinne cré-umha (an t-aonú haois déag) a fuarthas i mballa cloiche singile ag an mbealach isteach thoir.

I measc na bhfionnachtana beaga a tháinig ón tréimhse luath-mheánaoiseach, bhí cuid d'fháinne/briocht ligníte agus diosca bréifneach ligníte a fuarthas san Aireagal Mór. Fuarthas scian bheag iarainn le maide adhmaid san Aireagal Mór freisin, agus fuarthas cloch líofa sna leibhéil níos ísle de spruadar ar an sliastán faoin Aireagal Beag. Fuarthas cuid de phláta círe cnáimhe maisithe, le seamanna iarainn, ar an dromchla laistigh de Shéipéal Naomh Mhichíl, agus cruthaíodh é sa naoú/deichiú haois. Fuarthas biorán fáinne créumha (AD 1000-1075) sa bhalla coinneála ar thaobh clé an bhealaigh isteach thoir, agus fuarthas biorán maide le ceann spadalach (AD 1150-1250) sa bhrabhlach de bhalla tite i leibhéal uachtarach den Imfhálú Seachtrach Íochtarach. Fuarthas líon beag sligí criadóireachta, lena n-áirítear gréithe Saintonge agus Bristol, fáinne cnáimhe, píosa imeartha cnáimhe, cloch líofa, roinnt sreang copair,

Pl. 53 Réad cnáimhe snoite (píosa cearrbhachais b'fhéidir) atá le fáil san Imfhálú Seachtrach Íochtarach.

Pl. 54 Púróga rollta san uisce le fáil in éineacht le leacht sa mhainistir.

luaidhe agus slaig san Imfhálú Seachtrach Íochtarach.

Baineann formhór na ndéantán leis an tréimhse i ndiaidh na meánaoise, agus go háirithe, le háitiú naoú haois déag an tsuimh ag pearsanra na dtithe solais. I measc na ceirmeachta tá gréithe priontáilte le haistreoga, gréithe péarla agus gréithe uachtair a bhaineann le tréimhse dhéanach san ochtú/naoú haois déag. Fuarthas líon maith píopaí cré agus bróg leathair fir ón naoú haois déag/ó luath sa fichiú haois i measc phíosáí an bhalla coinneála ag an mbealach isteach príomhúil chuig an Imfhálú Inmheánach. Fuarthas gloine, iarann, slaig iarainn agus bricí san Imfhálú Seachtrach Íochtarach. Fuarthas iarsmaí de chros céasta adhmaid garbhghreanta in altóir an Aireagail Mhóir agus cros céasta chré-umha agus adhmaid ón bhfichiú haois ar an dromchla san Imfhálú Seachtrach Íochtarach, díreach faoin Aireagal Mór.

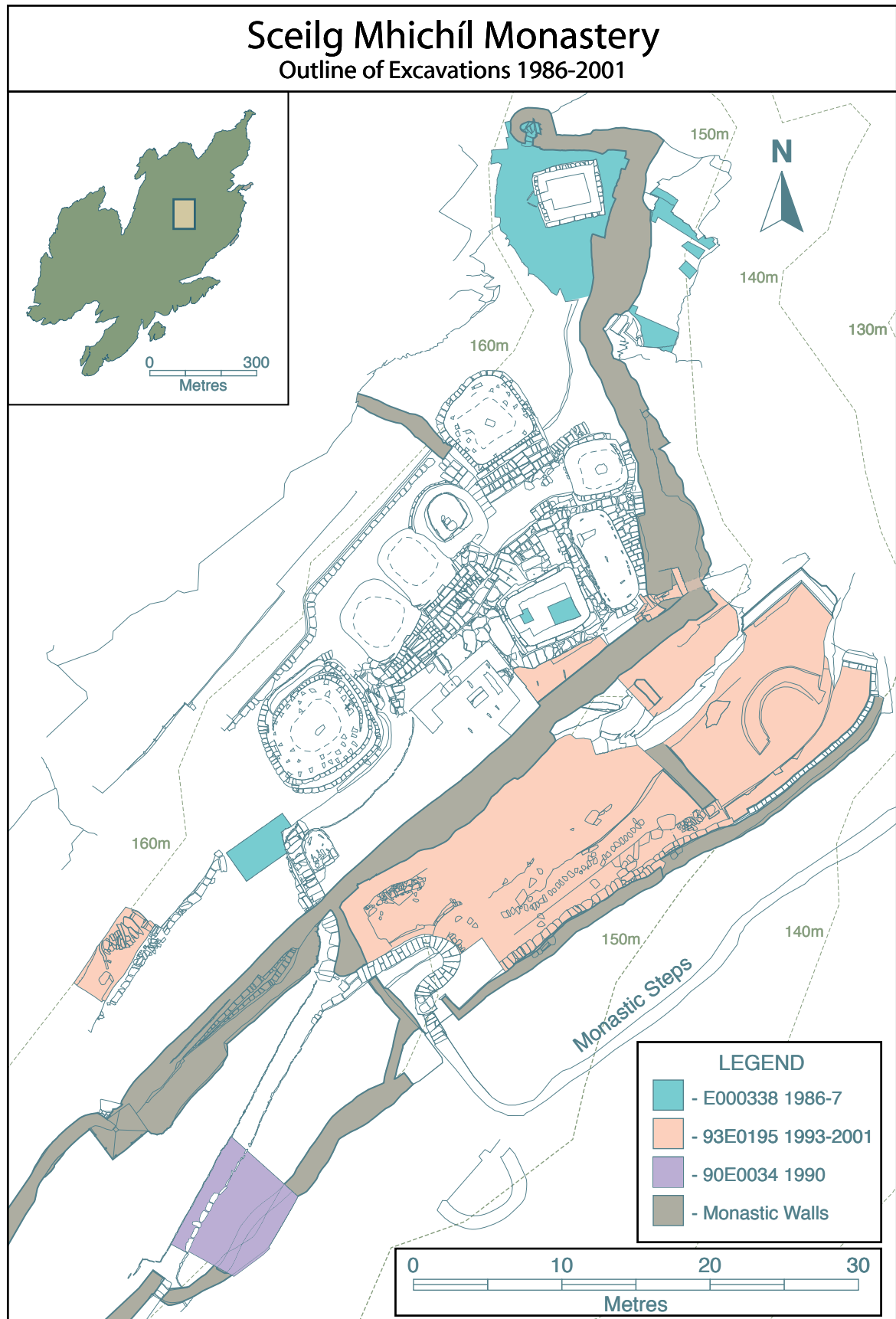
Pl. 55 Cíorphláta cnáimhe maisithe (an naoú / deichiú haois) a fuarthas ar an dromchla taobh istigh d'Eaglais Naomh Mícheál.

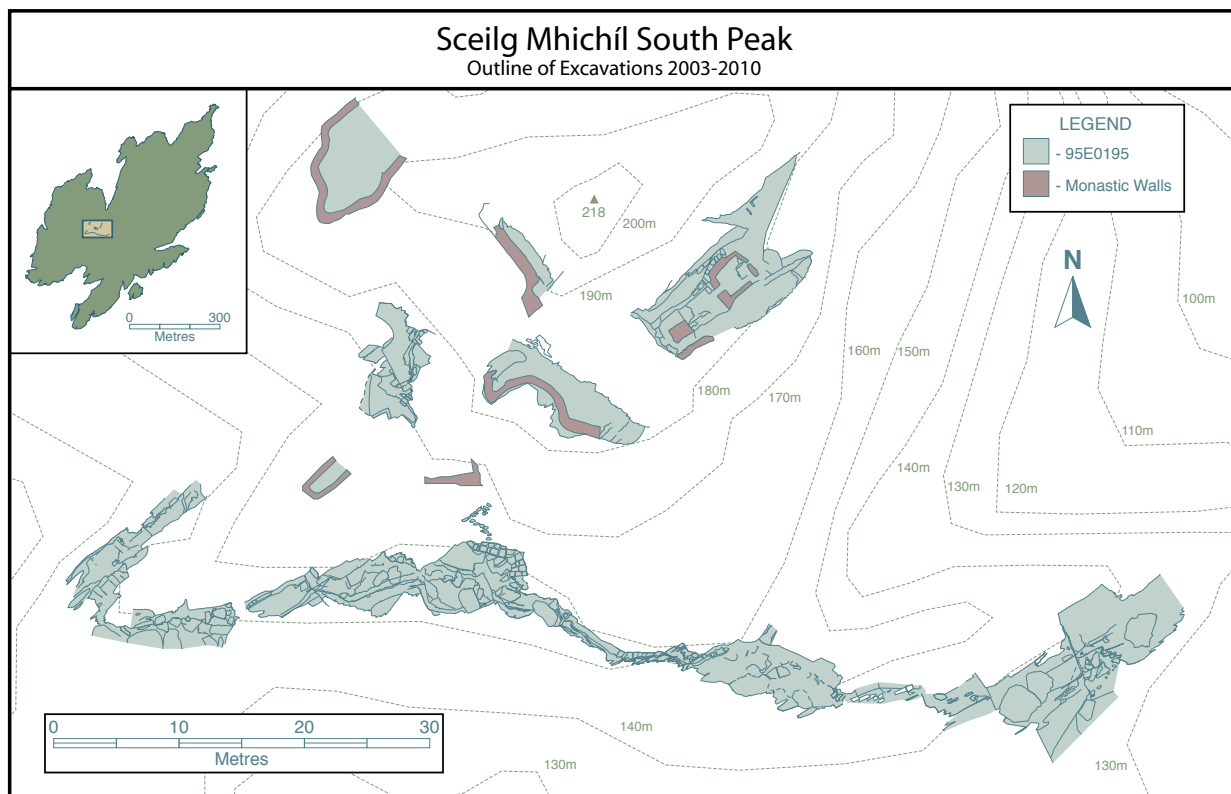
Pl. 56 Silgí de photaireacht meánaoiseach ón Imfhálú Seachtrach Íochtarach.

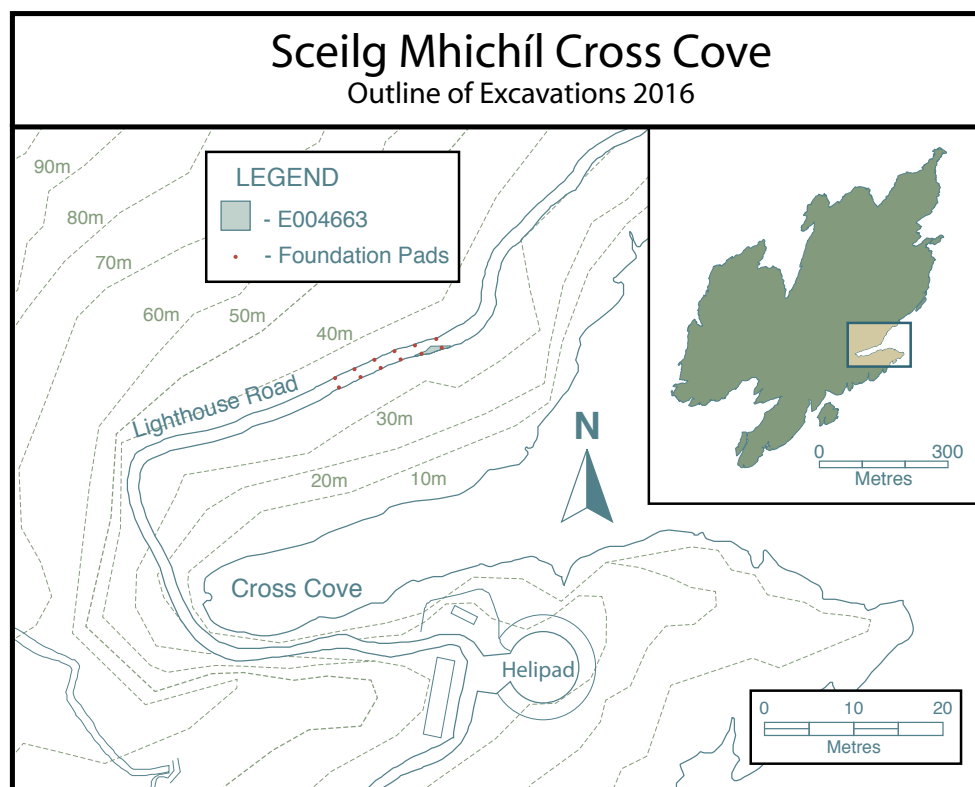
Fíor 6 An mhainistir: imlíne na dtoghailtí, 1986-2001.

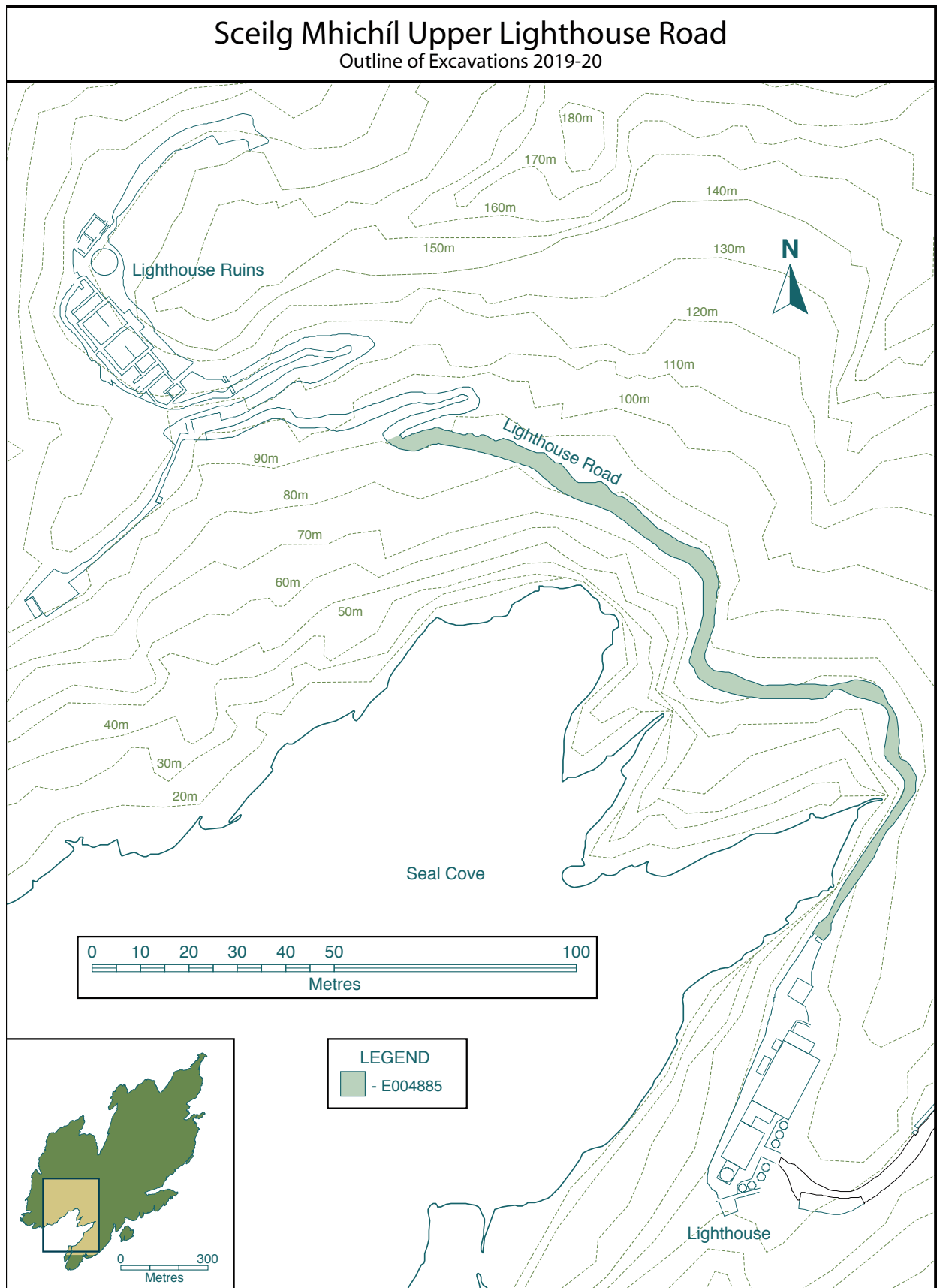
Fíor 7 An Mullach Theas: imlíne na dtoghailtí, 2003–2010.

Fíor 8 An Cuas Crois: imlíne na dtoghailtí 2016.

Fíor 9 Bóthar an Tí Solais: imlíne na dtoghailtí, 2019–2020.

Tábla 2 Tochailtí ar Sceilg Mhichíl, 1986–2020.

Bliain	Uimhir Chead-únais	Tochaltóir	Sonraí
1986 – 7	E338	Ann Lynch	Tochailt Léibheann an Aireagail Bhig agus an bealach isteach ó dheas isteach san Imfhálú Inmheánach
1986 – 7	E338	Ann Lynch	Tochailt Aireagail Mhóir, Imfhálú Istigh
1988		Paddy O'Leary	Maoirseacht a dhéanamh ar oibreacha ar an mbealach isteach ó dheas chuig an Imfhálú Seachtrach Íochtarach
1990	90E0034	Claire Cotter	Tochailt taobh thiar an Imfhálú Seachtraigh Uachtaraigh
1993 – 6	93E0195	Edward Bourke	Tochailt den Imfhálú Seachtrach Íochtarach
1996 – 7	93E0195	Edward Bourke	Tochailt sistéil, taobh thiar an Imfhálaithe Inmheánaigh
1998 – 9	93E0195	Edward Bourke	Tochailt an dara bealach isteach ó dheas isteach san Imfhálú Inmheánach, adhlaicthe agus leacht in aice leis an Aireagal Mór
2000	93E0195	Edward Bourke	Tochailt an bhealaigh isteach thoir isteach san Imfhálú Inmheánach, maoirseacht ar oibreacha caomhnaithe chuig Reilig na Manach
2001 – 2	93E0195	Edward Bourke	Maoirseacht ar oibreacha caomhantais chuig na Céimeanna Thoir agus Thuaidh
2003	93E0195	Edward Bourke	Tochailt an struchtúir luatha a fuarthas ag bun na gCéimeanna Thoir
2004	93E0195	Edward Bourke	Tochailt ar thrasnú faoi bhun 'Chró na Snáthaide', stáisiún paidreoireachta, tástáil tosaigh ar an Léibheann Gairdín agus roinnt gnéithe eile ar an mBinn Theas
2005 – 6	93E0195	Alan Hayden	Tochailt ar Léibheann an Gairdín, Léibheann an Aireagail, Trasnú agus gnéithe eile ar an mBinn Theas
2007 – 10	93E0195	Alan Hayden	Tochailt ar an Léibheann Seachtrach, ardán faoin Léibheann Seachtrach agus an Trasnú Thoir Thuaidh
2011 – 12	E004337	Martin Reid	Tochailt struchtúir ré an tí solais ag an 'Wailing Woman' ag bun na gCéimeanna Theas
2017 – 20	E004885	Alan Hayden	Tochailtí ar Bhóthar an Tí Solais idir na Tithe Solais Íochtaracha agus Uachtaracha; tochailtí tosaigh ar an Teach Solais Uachtarach

Aguisín 5

Oibreacha Caomhantais a Rinneadh

Oibreacha a Rinneadh Sula dTógfar an Mhaoin faoi Chúram Stáit

Cuireadh tús le tógáil tithe solais i lár na 1820idí, nuair a tógadh cé, bóthar agus dhá theach solais.

Bhí an Mhainistir ina bunáit chónaithe do na foirne tógála agus i rith an ama seo rinneadh a lán athruithe, go háirithe ar na pliontaí, céimeanna agus na léibhinn idir struchtúir na mainistreach. Tógadh léibhinn nua, chothroma ar barr na ngnéithe bunaidh chun léibhinn níos leithne agus níos sábháilte a dhéanamh agus cuireadh pábháil nua ar an taobh istigh de mhórán de na cillíní cónaithe. Bhí an tAireagal Mór ina shéipéal ag na fir oibre. Tógadh túr leithris san Imfhálú Seachtrach Uachtarach, le rochtain ón taobh thuas, chun áiseanna leithris a sholáthar. Rinneadh deisiúcháin freisin ar na ballaí coinneála sin a thit.

D'fhonn an ché agus an bóthar nua a thógáil, réabadh amach cuid íochtarach na gCéimeanna Thoir, agus uaidh sin amach, b'iad na Céimeanna Theas an príomhbhealach isteach go dtí an mhainistir agus go dtí an díseart. Bhí ar thógálaithe na dtithe solais rith nua céimeanna a thógáil ó Bhóthar an Tí Solais chun ceangal leis na Céimeanna Theas bunaidh. Nuair a bhí na hoibreacha tógála críochnaithe, agus sular imigh na fir oibre, dheisigh siad an mhainistir. Bhí i gceist leis seo sraodbhallaí a thógáil idir roinnt de na cillíní chun an brabhlach tógála a chur as radharc. Bhí barr an bhealaigh isteach bunaidh chuig an Mainistir ag barr na gCéimeanna Thoir i mbail dhainséarach agus cuireadh bacainn anseo. Níor tháinig méid iomlán na n-oibreacha seo chun solais go dtí gur cuireadh an clár oibreacha caomhantais reatha i gcrích.

Luath-Oibreacha arna ndéanamh ag an Stát

Tógadh na séadchomharthaí ar Sceilg Mhichíl faoi chúram an Stáit go déanach i 1880 agus cúpla bliain ina dhiaidh sin rinneadh obair dheisiúcháin ar na ballaí coinneála cloiche singile. Bhí sé riachtanach go leor oibreacha atógála a dhéanamh ar an mballa coinneála áit a raibh balla theas Shéipéal moirtéil Naomh Mhichíl tar éis titim. Bhí orthu balla coinneála de choinceit threisithe a thógáil laistigh den séipéal chun cosc a chur ar thitim bhreise ballaí sa limistéar seo. Rinneadh roinnt mionoibreacha cothabhála i rith na 1930í freisin.

Clár Oibreacha a rinneadh le déanaí

Oibreacha Tosaigh

Thosaigh an clár oibreacha reatha i samhradh 1978 agus tá sé ar siúl gach séasúr ó shin. Bhí an chéad séasúr oibre mar fhreagra ar thitim píosa den bhalla coinneála siar ó Shéipéal Naomh Mhichíl. Nuair a bhí an obair seo críochnaithe, díriodh isteach ar dheisiú na gCéimeanna Theas. Chuathas i mbun roinnt obair shuirbhéireachta ag an am seo, ach toisc nach ndearnadh nuashonrú riamh ar Shuirbhé Ordanáis na 1840í agus nach raibh sé chomh cruinn sin, rinneadh suirbhé fótagraiméadrach den oileán iomlán a choimisiúnú. Chuir an mhapáil nua comhrianta mionsonraithe ar fáil agus bhí sé indéanta na gnéithe mainistreacha éagsúla a chur ina n-áiteanna cearta ar an oileán.

Oibreacha ar Struchtúir Aonair

Thosaigh suirbhé mionsonrach ar an talamh ansin, ag taifeadadh na gcellíní cónaithe, séipéal, struchtúr eile agus na mballaí coinneála chomh maith leis an bpábháil, na céimeanna agus na léibhinn ar fad. Rinneadh taifead iomlán ar na crosa/leaca croise chomh maith. Faoin am seo bhí mórán de na struchtúir a bhí tógtha ag lucht tógála na dtithe solais i ndrochbhail. Go háirithe, bhí an dá sraodbhalla a tógadh sa naoú haois déag ar tí titim. Baineadh iad seo i rith na séasúir ina dhiaidh sin agus fuarthas go raibh mórán den tógáil bunaidh thíos fúthu. Ba chúis iontais é go raibh mórán de na pliontaí agus léibhinn bhunaidh ann fós agus caomhnaíodh iad seo. Bhí an tseanphábháil ann fós, díreach faoi chré mhóinteach, bháite agus nuair a baineadh an chré sin fuarthas amach go raibh an clós inmheánach uile pábháilte.

Baineadh deisithe garbha a bhí déanta ar an taobh amuigh de chiseal seachtrach na gcellíní agus ar an Aireagal Mór toisc go raibh na foirgnimh ag ligean uisce isteach. Bhí na struchtúir slán den chuid is mó, go háirithe laistigh díobh.

Oibreacha ar Léibheann an Aireagail Bhig

Ó lár na 1980í, díriodh isteach ar staid na mballaí coinneála cloiche singile a bhí ag dul in olcas. Tá sé soiléir go bhfuil na ballaí seo ag titim ó thráth na manach. Rinneadh staidéar chun scrúdú a dhéanamh ar phatrúin tógála na mballaí éagsúla mar iarracht chun croineolaíocht choibhneasta a bhunú. Rinneadh go leor atógála i rith an naoú haois déag. Socraíodh plan ansin chun tosaíocht a thabhairt do na hoibreacha ar na ballaí coinneála.

I measc na mballaí bunaidh, bhí an balla ag bhí ag tacú le Léibheann an Aireagail Bhig i staid thar a bheith dainséarach. Bhí an obair a rinneadh chun an balla tacaíochta seo a chaomhnú ar an gcéad idirghabháil struchtúrach mhór a rinneadh. Bhí clár rialaithe go docht thar shéasúr iomlán I gceist leis na hoibreacha seo. Bhí an obair in áit éislinneach timpeall 160m os cionn na cé. De bharr na n-

impleachtaí sábháilteachta, bhí sé riachtanach an t-oileán a dhúnadh ón bpobal fad agus a bhí na hoibreacha seo ar siúl. Nuair a rinneadh an balla coinneála a chomhdhlúthú, rinneadh tochailt iomlán ar an léibheann a nocht pábháil agus *leacht*. Caomhnaíodh gach struchtúr ar an léibheann seo ansin.

Pl. 57 An Aireagal Beag roimh oibreacha tochailte agus caomhnaithe.

Pl. 58 An Léibheann Aireagail Bhig tar éis oibreacha tochailte, comhdhlúthaithe agus caomhnaithe.

Pl. 59 An Léibheann Aireagail Bhig tar éis oibreacha tochailte, comhdhlúthaithe agus caomhnaithe.

Oibreacha ar an mBealach Isteach Íochtarach

Rinneadh an chéad obair eile ar bhealach isteach bunaidh na Mainistreach, ag barr na gCéimeanna Thoir. Ba é sin an bealach isteach tite ar chuir tógálaithe an tí solais bacainn air. Tógadh balla ‘nua-aimseartha’ trasnánach sa ghairdín thuas, sa naoú haois déag is dócha, chun cuairteoirí a chosaint. Bhí an bonn bainte den struchtúr seo agus bhí sé i mbail an-dainséarach. Nuair a osclaíodh an limistéar seo agus nuair a rinneadh tochailt air, bhí mórán de ghnéithe bunaidh an gheata isteach fós slán, cé go raibh beagán damáiste déanta dóibh agus go raibh siad beagán claonta. Bhí ceann de na fardoirse fós in áit agus mar sin bhí sé indéanta tomhas na hoscailte bunaidh a dhéanamh amach. Thaispeáin tochailt ar thaobh uachtarach an bhealaigh isteach an fáth ar thit sé: bhí an balla tógtha ar bhollán mór, a bhí ag claonadh amach. Le himeacht aimsire, bhrúigh an t-ábhar taobh thiar den bhalla é agus shleamhnaigh sé, rud a bhí ina chúis leis an dtitim mhór. Deisíodh an bealach isteach seo agus daingníodh an balla taobh thuas de agus atógadh é ar líne an bhalla bunaidh.

Oibreacha ar an Imfhálú Uachtarach Seachtrach

Ba é an t-Imfhálú Seachtrach Uachtarach an chéad fhócas eile den chlár leanúnach oibreacha a bhaineann le cobhsaíocht struchtúrach na mballaí coinneála. Bhí foirceann thoir an bhalla coinneála seo ag titim as a chéile, cé go raibh an bonn fós ann. Tógadh balla tanaí cuarach sa naoú haois déag chun an limistéar éislinneach seo a dhéanamh sábháilte. Mar sin féin, faoi dheireadh na 1980í bhí sé seo ag tosú ag teip agus ag éirí dainséarach do chuireoirí. Baineadh an balla seo ag taispeáint go raibh an talamh corraithe go maith thíos faoi. Thángthas ar aghaidh inmheánach an bhalla bunaidh cuid mhaith thíos faoi leibhéal an ghairdín, rud a thaispeáin scála na titime.

Bhí an balla seo 2 mhéadar ar leithead ag a bhonn, agus bhí sé tógtha le bolláin mhóra a bhí fós ann. Chun méid mór na cré gairdín a choinneáil, bhí sé riachtanach balla beag de choinceit threisithe a chur taobh thiar den deisiú ar an mballa cloiche singile. Bhí bonn an bhalla bunaidh díchumtha sular thit sé, agus mar sin níorbh fhéidir balla díreach a thógáil ar aon dul leis an mballa bunaidh. Mar a tharla in áiteanna eile, coinníodh an tógáil bhunaidh go léir.

Oibreacha ar an Imfhálú Seachtrach Íochtarach

Tionscadal an-suntasach ab ea an chéad tionscadal oibreacha eile, an balla coinneála san Imfhálú Seachtrach Íochtarach. Thóg an obair seo roinnt séasúr chun é a chríochnú agus bhí sé dúshlánach ó thaobh seandálaíochta, struchtúrtha agus caomhnaithe de. Arís, bhí an balla seo ag titim ó aimsir na manach agus bhí srath de bhallaí coinneála tógtha i rith an naoú haois déag mar iarracht cosc a chur ar chaillteanas breise. Bhí difríochtaí suntasacha i leibhéil na talún trasna fhad an léibheann seo. Bhí an ‘gairdín’ roinnte i dtrí pháirt ar mhaithe leis an tionscadal agus thosaigh obair ar an gcuid is ísle, agus is faide soir ar dtús, an chuid ba héislinní. Le linn na tochairte, tugadh cillín luath ciorclach chun solais chomh maith le cuid de struchtúr eile nár aithníodh. Bhí an limistéar lasmuigh pábháilte, rud a thugann le tuiscint nach raibh an chuid seo, ar a laghad, á húsáid mar ghairdín. Bhí sé riachtanach balla coinneála nua a thógáil chun an chuid seo den léibheann a dhaingniú. Tógadh é feadh bhun an bhalla bhunaidh, a bhí fós slán. Caomhnaíodh gach gné bunaidh den léibheann seo ansin.

Bhí sé an-deacair oibriú ar an gcuid láir den Imfhálú Seachtrach Íochtarach toisc an difríocht i leibhéil na talún ag dul thuaidh-theas trasna an tsuímh. Faoi mar a chuaigh an obair ar aghaidh, bhí gá le taca a chur faoi bhonn an Bhalla Coinneála Uachtaraigh chun tochairte a dhéanamh. Mar sin féin, ar mhaithe le cobhsaíocht agus sábháilteacht níorbh fhéidir tochairte síos go dtí leibhéal bunaidh an ghairdín. In ainneoin sin, bhíothas ábalta cuid de lár an Bhalla Coinneála Íochtaraigh a nochtadh agus é a chomhdhlúthú agus a thaispeáint. Nocht an tochairte titim fhorleathan an bhalla coinneála uachtaraigh. Bhí bolláin mhóra tar éis titim ar an ngairdín laistíos, rud a bhí ina chúis le mórscrios.

Fágadh an chuid uachtarach den léibheann seo slán agus ceanglaíodh leis an gcuid láir é, rud a chuir ar ár gcumas céimeanna cuaracha a tógadh níos déanaí a choimeád, ag dul ón mBealach Isteach Íochtarach bunaidh go dtí an mBealach Isteach Uachtarach chuig an gClós Inmheánach atá ann inniu. Ar mhaithe le sábháilteacht níl cead isteach ag an bpobal chuig Gairdín Íochtarach na Manach ach is féidir é a fheiceáil go hiomlán ó fhoirceann an Imfhálú Seachtrach Uachtarach agus ón gClós Inmheánach.

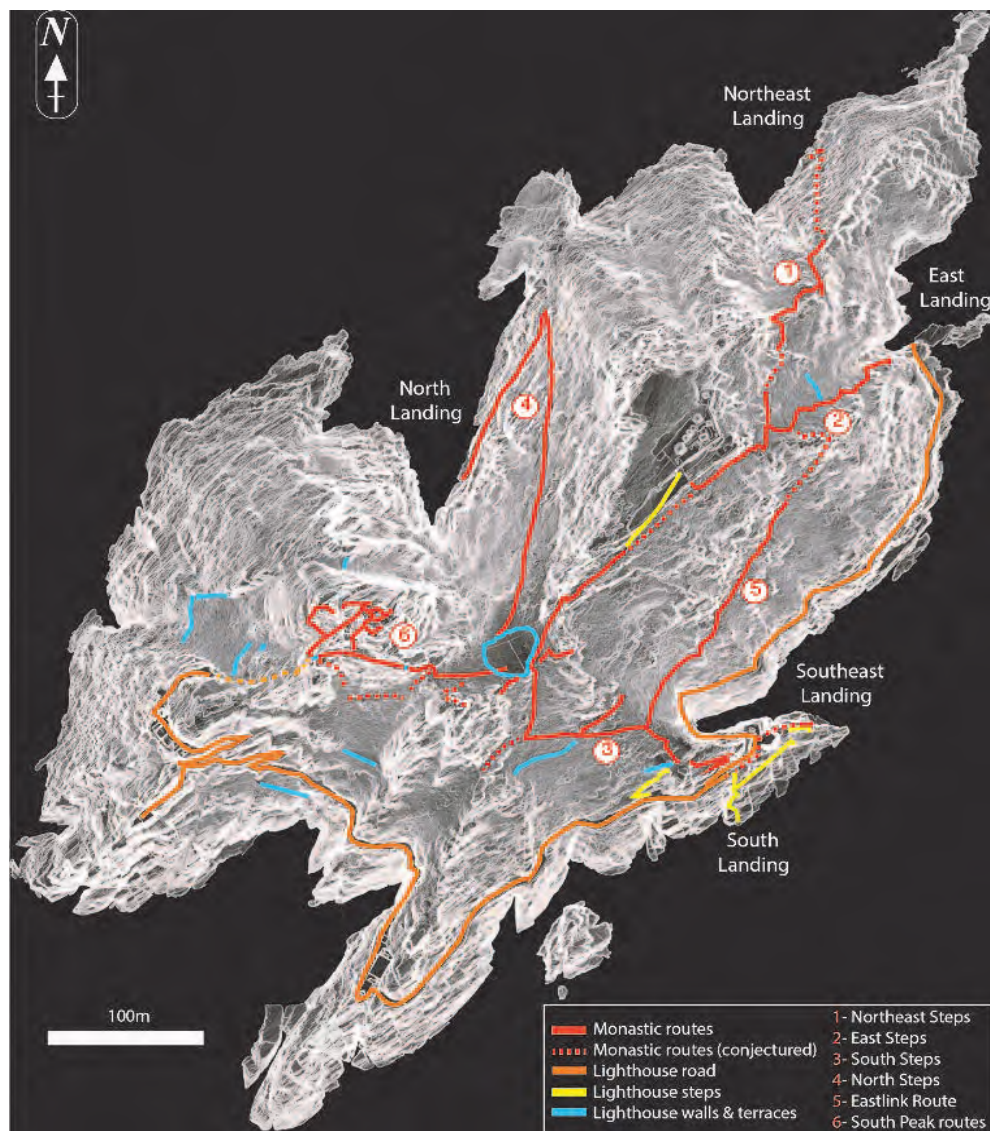
Oibreacha ar an mBealach Isteach Uachtarach 2

Tá an bealach isteach níos luaithe seo soir ó bhealach isteach an lae inniu agus beagán ó dheas ón Aireagal Mór. Tá an balla cloiche singile idir é agus Séipéal Naomh Mhichíl an-neamhghnách, le dromchla an-míchothrom, garbh, rud atá soiléir a rinneadh d'aon ghnó. Bhí iarsmaí an bhealaigh isteach seo ar eolas cheana agus taifeadadh iad. Thug an fiosrú seo leithead an bhealaigh isteach agus ceann de na fardoirse inmheánacha chun solais. Nocht sé freisin ursain thoir an dorais a bhí leath-thite agus cuireadh ar ais in áit í. Thug tochailt laistigh gnéithe suimiúla agus trí adhlacadh chun solais. Tá an bealach isteach seo níos sine ná an tAireagal Mór. Tá an limistéar seo ar taispeáint anois chun cur ar chumas cuairteoirí féachaint ar na gnéithe caomhnaithe uile.

Oibreacha ar an mBalla Coinneála Thoir agus ar an mBealach Isteach Uachtarach 1

Ba é an Balla Thoir an balla coinneála deireanach a deisíodh. Thit an balla seo agus atógadh é dhá uair - uair amháin le linn aimsir na manach agus uair amháin sa naoú haois deag. Bhí na deisiúcháin a rinneadh suite níos faide siar agus dá bhrí sin bhí limistéar an chlóis cuid mhaith níos lú ná mar a bhíodh sé. Rinneadh an deisiú deireanach ar bhealach chomh holc agus bhí bail chomh dona sin air go raibh sé riachtanach é a bhaint i rith an chlár oibreacha reatha, ar mhaithe le sábháilteacht. Bhí fiosrú faoi leibhéal na talún laistigh den Mhainistir an-deacair, toisc go raibh gá le tacaí sábháilteachta I gcónaí. Mar sin féin, bhíothas ábalta limistéir thábhachtacha a oscailt, ach le rochtain theoranta. Nocht an fiosrú bealach eile isteach go dtí an clós inmheánach, ag cur

Fig. 10 LiDAR image showing routes and landings.

lenár n-eolas ar conas a d'fhorbair an suíomh. Is léir ó na fiosruithe seo gur tréigeadh an bealach isteach seo go luath de bharr titime tromchúisí. Tá sé comhdhlúite agus curtha i láthair anois ar bhealach a ligeann do chuairteoirí féachaint air ó lastuas.

Oibreacha ar na Céimeanna Thoir agus Thuaidh

Nuair a tugadh na hoibreacha tábhachtacha ar na ballaí coinneála chun críche, bhain an chéad tionscadal eile le comhdhlúthú agus deisiú an dá rith céimeanna fágtha. Níor úsáideadh na Céimeanna Thoir ó bhí tógálaithe na dtithe solais ina gcónaí sa Mhainistir agus bhí siad clúdaithe le fásra. Bhí an chuid ar barr nochta go hiomlán, agus thosaigh na hoibreacha comhdhlúthaithe ansin. Nuair a baineadh an ithir agus ciseal tiubh de choireán mara faoi bhun an limistéir seo, fuarthas go raibh líon suntasach céimeanna ann fós cé go raibh cuid mhaith acu

sleamhnaithe beagán ar an bhfána gear. Deisíodh iad de réir a chéile, síos go dtí an pointe ag a raibh siad réabtha ag tógálaithe na dtithe solais. Ag an leibhéal seo fuarthas taisí de struchtúr fadaithe a d'fhéadfadh a bheith ina fhothain stórála le haghaidh soláthairtí nó ina theach báid.

Deisíodh na Céimeanna Thuaidh ansin. Rinne tógálaithe an tí solais iad seo a mhodhnú agus a úsáid agus, ar leibhéal níos ísle, cuireadh balla uchtbhalla leis. Bhí an rith staighre seo i mbail i bhfad níos measa ná na Céimeanna Thoir. Bhí an talamh ar a raibh na céimeanna tógtha creimthe go holc agus dá bhrí sin bhí mórán de na leaca móra cloiche sleamhnaithe síos le fána. Bhí sé riachtanach na clocha seo a fháil agus a chur ar ais. Mar sin féin, bhí roinnt mhaith den chloch cailte, agus in áiteanna níorbh fhéidir iad a chur ar ais; sna cásanna seo, cuireadh rampaí ar an talamh.

Pl. 60 Aerfótagraf den Mhullach Theas ina dtaispeántar a phríomhghnéithe.

Oibreacha ar Dhíseart na Binne Theas

Taifeadadh na struchtúir ar an mBinn Theas go hiomlán i lár na 1980í agus tá monatóireacht leanúnach á déanamh orthu ó shin anuas. De bharr nádúr sceirdiúil an tsuímh, creimeadh an ábhair bunaidh agus dí-chobhsú struchtúrach, bhí sé riachtanach oibreacha a dhéanamh chun na taisí forleathana a chaomhnú. Cuireadh tús leis an tionscadal oibreacha seo in 2004.

Bhí an obair thosaigh ar na struchtúir ar an mBinn Theas dírithe ar an ardán rochtana (An Trasnú Íochtarach), díreach faoi bhun Chró na Snáthaide. Bhí cré iomarcach ó thrinse lastuas bailithe ag foirceann amháin agus nuair a baineadh é seo, nochtadh rith ghearr de céimeanna bunaidh na manach i ndeabhail. Rinneadh roinnt deisiúcháin ar an mballa coinneála ag tacú leis an ardán, áit a raibh sé tar éis éirí éagobhsaí. Taobh thuas de Chró na Snáthaide, rinneadh stáisiún beag machnaimh nó paidreoireachta a thochailt agus a chaomhnú.

Glanadh ithir agus fásra den dreapadh rochtana gearr ón bpointe seo go dtí an Léibheann Gairdín/Cónaithe agus nochtadh céimeanna gearrtha as an gcarraig

Pl. 61 An t-imfhálú beag, stáisiún urnaí b'fhéidir, díreach os cionn Cró na Snáthaide ar an mBinn Theas.

agus limistéir ina ndearnadh cairéalú leathan. Bhí intitim shuntasach tar éis tarlú ag foirceann theas an léibhinn féin. Rinneadh tochailt ar an léibheann seo agus ardaíodh an balla coinneála anseo chun tacú leis an ábhar a bhí fágtha agus chun creimeadh breise a chosc. Níor thángthas ar aon struchtúr, ach seans go raibh sé sin mar gheall ar chaillteanas forleathan ábhair thar thréimhse fhada. Ón áit seo, tá dhá bhealach go dtí príomhléibheann an Dísirt, Léibheann an Aireagail.

Rinneadh tochailt iomlán ar Léibheann an Aireagail a nocht méid iomlán an tséipéil bhig, taisí d'altóir, *leacht*, binse, pábháil agus iarsmaí de bhallaí coinneála. Rinneadh scrín fhéideartha a thochailt freisin ar léibheann cúng fadaithe ag an bhfoirceann thoir.

I bhfad síos ó Léibheann an Aireagail, ar an taobh theas, aithníodh cairéalú leathan thar limistéar fairsing agus fuarthas ardáin a bhí déanta ag na manaigh chun clocha cairéalaithe a stóráil. Fuarthas iarsmaí d'ardán beag ardaíthe ag bun an bhalla coinneála freisin. Is dóchúil gur thóg na manaigh an t-ardán seo chun cabhrú leo na clocha a ardú le hunlas d'fhonn an léibheann agus na struchtúir air a thógáil.

Tugtar an Trasnú Uachtarach ar an dtógáil dheireanach roimh an dreapadh suas deireadh chuig barr na binne. Rinneadh tochailt iomlán air seo agus nochtach uchtbhalla timpeall ar bhealach isteach pábháilte. Bhí drochbhail ar an bpábháil in áiteanna agus bhí sí tar éis titim in áiteanna ina raibh an chre thíos faoi glanta amach. Comhdhlúthaíodh an trasnú agus deisíodh an pábháil.

Ón Trasnú Uachtarach, téann dreapadh gearr suas céimeanna gearrtha as an gcarraig go dtí an barr. Ón áit sin, ní mór dreapadh deacair a dhéanamh síos sraith sliastán ar an taobh thiar thuaidh chun an Léibheann Seachtrach a bhaint amach. Tá balla coinneála ar an léibheann seo a théann le cuar síos an carraig chéimnithe, ag fálú limistéir ar níos mó ná leibhéal amháin. Bhí an lán damáiste struchtúrach déanta don bhalla seo thar am, go háirithe ag an leibhéal íochtarach ag a raibh a lán de intite nó tite le fána. Bhí lear mór de chlocha tite tar éis titim chuig sliastán achar maith thíos; athghabháladh na clocha seo agus úsáideadh iad do na hoibreacha deisithe struchtúraigh agus caomhantais. Rinneadh tochailt ar an leibhéal uachtarach agus nochtadh cosán de shlinnte cloiche. Nochtadh agus

Pl. 62 An Léibheann Aireagail ar an mBinn Theas, leis an Sceilg Beag agus cósta Chiarraí sa chúlra.

caomhnaíodh iarsmaí de *leacht* freisin. Rinneadh cuid íochtarach an bhalla coinneála a chobhsú agus a dheisiú. Ní fios ar thug na manaigh tógáil an léibhinn seo chun críche riamh.

Baineann an obair dheireanach a rinneadh sa Díseart le gné nach raibh ar eolas againn roimhe seo. Tá pasáiste ann a théann ó thús an dreaptha ingearaigh faoi bhun Chró na Snáthaide i dtreo an iarthuaiscirt, ag tabhairt rochtana ar an taobh sin den oileán. B'fhéidir gur thóg na manaigh é chun rochtain ar éin agus a n-uibheacha a éascú. Mar sin féin, toisc go bhfuil sé ar scála neamhghnách, seans go raibh cuspóir eile leis. Is cosúil go raibh an pasáiste pábháilte. Rinneadh deisiú struchtúrach ar na ballaí atá fós ann. Tá balla coinneála beag agus ardán a bhaineann leis an bpasáiste seo gar do thús an dreaptha. Rinneadh damáiste dona don limistéar seo nuair a thit clocha ó lastuas. Rinneadh é a thochailt agus a dheisiú.

Oibreacha ar Bóthar an Tí Solais Uachtaraigh An Caladh don Teach Solais Íochtarach

Bhí oibreacha ar an mballa farraige sa cheantar seo teoranta do chlocha a dhéanamh níos doichte ar thaobh na farraige agus deisiú moirtéal ar aghaidh inmheánach an bhalla. Rinneadh suirbhé ar an láithreán ar dtús agus rinneadh suirbhé ar ghuairdeall ag neadú laistigh de na ballaí. Cuireadh

Pl. 63 An Teach Solais Uachtarach ón iardheisceart.

Pl. 64 An Teach Solais Uachtarach.

scafall ar an aghaidh sheachtrach agus, tar éis na hoibreacha a bheith críochnaithe, rinneadh suirbhéanna ar éin arís chun a fháil amach nach ndearnadh aon chur isteach fadtéarmach ar an daonra éan cónaitheach. I gceantair áirithe inar

cuireadh coinchréit stroighin in ionad na gclocha uaigne, baineadh é seo agus cuireadh clocha uaigne de scláta as Dairbhre ina áit.

An Teach Solais Íochtarach go dtí an Teach Solais Uachtarach

Sa réimse seo baineadh úsáid as an modheolaíocht chéanna agus a bhain leis na hoibreacha roimhe seo, cé go raibh staid chaomhnaithe an stráice bóthair seo i bhfad níos boichte, toisc nár coinníodh go rialta é ó thús an fhichiú haois agus is ar éigean a coinníodh í ar chor ar bith tar éis 1976. Bhí na ballaí i riocht i bhfad níos measa agus bhí go leor millte tar éis titim ó thuas ar an mbóthar. Rinneadh roinnt tochailtí, a léirigh gur mhair dromchla bunaidh an bhóthair thar an gcuid is mó den bhóthar. Rinneadh suirbhé, caomhnú agus atógáil ar an mballa mar a thuairiscítear thuas. Bhí níos mó de na clocha uchtbhalla in easnamh sa cheantar seo agus cuireadh clocha uaigne sclátaí as Dairbhre ina n-áit.

An Teach Solais Íochtarach agus a Ardán

Cuireadh tús leis an obair sa limistéar seo in 2019. Scrúdaíodh agus rinneadh suirbhé ar athchóiriú na 1970idí agus cuireadh tús le próiseas chun aispeist a bhaint agus a iniúchadh. Tá sé i gceist go n-úsáidfear an foirgneamh seo mar chóiríocht foirne agus go gcuirfear leithris ar fáil do chuairteoirí ar an oileán. Tá obair dhearaidh ar siúl chun an foirgneamh seo a

Pl. 65 An Teach Solais Uachtarach agus Bóthar an Tí Solais Uachtaraigh.

Pl. 66 Na Tithe Solais Uachtaracha agus Íochtaracha agus Bóthar an Tí Solais Uachtaraigh.

athchóiriú agus chun an t-ardán ar a bhfuil an teach solais ina sheasamh agus an balla farraige atá mar thaca leis a chaomhnú.

An Teach Solais Uachtarach

Rinneadh suirbhé digiteach ar an Teach Solais Uachtarach in 2019 agus cuirfear plean caomhantais don teach solais le chéile in 2022. Déanfar oibreacha glantacháin sa Teach Solais Uachtarach faoi cheadúnas seandálaíochta in 2021. Tá sé i gceist go mbeidh an teach solais seo, a tréigeadh sa bhliain 1870, mar fhócas do thurasóirí a bhfuil spéis acu sa ghné sin de scéal an oileáin agus do na cuairteoirí sin a bhféadfadh go mbeadh an dreapadh go dtí an mhainistir ró-dheacair.

Clár Cothabhála

Ag tús an tséasúir.

- seiceálfar na ceathrúna cóiríochta, lena n-áirítear córas fuinneamh gréine, an leictreachas, srl., le haghaidh damáiste i rith an gheimhridh agus tabharfar suas iad go dtí an caighdeán a theastaíonn chun ligean do phearsanra fanacht ar an oileán;
- seiceálfar na struchtúir mhainistreacha le haghaidh aon damáiste, a chaithfear a dheisiú sula dtagann cuairteoirí ar an oileán;
- déanfar an talamh géar os cionn an bhóthair a sheiceáil le haghaidh aon chlocha móra a d'fhéadfadh a bheith bogtha as áit nó scaoilte i

rith an gheimhridh agus a d'fhéadfadh a bheith ina mbagairt sábháilteachta do dhaoine ar Bhóthar an Tí Solais Íochtaraigh thíos; glacfar gníomh feabhsúcháin de réir mar is cuí;

- déanfar an forscáth cosanta ag an gCuas Crois a iniúchadh agus déanfar aon damáiste don fhorscáth a dheisiú láithreach; agus
- bainfear gach fás nua den choireán farraige, a chruthaíonn fadhb mhór maidir leis na céimeanna, as na Céimeanna Thoir, Thuaidh agus Theas ag tús gach séasúir.

Ar bhonn rialta (seachtainiúil / coicisiúil):

- is minic a bhíonn na céimeanna rochtana cloiche singile (Na Céimeanna Theas) scaoilte mar gheall ar an méid úsaíde cuairteoirí; mar sin déanfar iniúchadh orthu i rith an tséasúir agus déanfar obair dheisiúcháin de réir mar is gá;
- déanfar iniúchadh ar na struchtúir cloiche singile le haghaidh clocha scaoilte nó mion-chliseadh, a d'fhéadfadh tarlú mar thoradh ar chúlaí nó damáiste ag chuairteoirí; déanfar deisiúcháin de réir mar is gá; agus
- déanfar monatóireacht ar gach cosán agus dromchla leochaileach i leith damáiste agus an iomarca cuimilte agus déanfar deisiúcháin de réir mar is gá.

Ar Bhonn Bliantúil:

- déanfar monatóireacht ar chobhsaíocht na struchtúr uile, go háirithe iad siúd nach ndearnadh aon idirghabháil orthu roimhe seo.

Aguisín 6

Faisnéis faoi Oidhreacht Nádurtha

Réamhrá

Tá Sceilg Mhichíl, An Sceilg Bheag agus a n-uiscí cóngaracha mar chuid de SPA na Sceilge (Cód Láithreáin 004007) de réir IR Uimh. 74 de 2010 mar atá ainmnithe faoi Threoir Éan an AE (2009/147/CE). Is iad na speicis éan atá liostaithe go sonrach faoin I.R. seo: fulmaire (*Fulmarus glacialis*), Cánóg Dhubh (*Puffinus puffinus*), guairdeall (*Hydrobates pelagicus*), gainéad (*Morus bassanus*), saidhbhéar (*Rissa tridactyla*), foracha (*Uria aalge*) agus puifín (*Fratercula arctica*).

Cé is moite den ghainéad, tá an chuid is mó de dhaonraí pórúcháin na speiceas thuasluaite sa SPA, iad uilg beagnach, dírithe ar Sceilg Mhichíl. Bunaithe ar aeríomhanna a tógadh in 2014, measadh go bpóraíonn 35,294 péire de ghainéad ar an Sceilg Bheag. In 2015 i suirbhé bád-bhunaithe ar an oileán seo measadh go raibh 122 péire fulmaire agus 173 péire saidhbhéar ag pórú anseo, agus taifeadh 2,069 foracha aonair agus 169 crosán aonair ar leaca pórúcháin agus fánaí oiriúnacha. Rinneadh suirbhéanna rialta (ar bhonn bliantúil

beagnach) ar fhormhór na ndaonraí éanlaithe pórúcháin Sceilg Mhichíl ag úsáid modhanna caighdeánacha ó 1990. Le haghaidh fo-thacar de speicis éan mara pórúcháin an oileáin, eadhon an guairdeall, an chánóg dhubh agus an an phuifín, b'éigean modhanna saincheaptha a úsáid chun a méideanna daonra a mheas agus níor táirgeadh meastacháin don oileáin ina iomláine ó thús na 2000idí. Faightear formhór na sonraí stairiúla (2002 agus níos luaithe) dá dtagraítear anseo ó Merne agus Walsh 2005 agus Mitchell *et al.* 2004. Tá na sonraí is déanaí dá dtagraítear anseo neamhfhoilsithe go fóill.

Sa tábla seo a leanas, liostaítear na speicis éan ar ainmníodh SPA na Scealga dóibh agus na sonraí comhairimh do gach ceann acu. Ligeann na pobail uile-Éireann na daonraí ar na Scealga a chur i gcomhthéacs. Áirítear sna critéir ainmniúcháin SPA suíomhanna a choinníonn 10,000 péire éan mara pórúcháin go rialta agus suíomhanna a choinníonn 1 faoin gcéad nó níos mó de dhaonra uile-Éireann de speiceas atá liostaithe in larscríbhinn I de Threoir Éan an AE. Tar éis an tábla, tugtar cuntais ar gach speiceas éan mara pórúcháin.

Tábla 3 Sonraí maidir le comhaireamh speiceas éan SPA.

Speicis	Líon Na Scealga ^a	Daonra ar fud Éireann	Foinse Sonraí
Fulmaire	806 AOS	39,000	Suirbhé Éanlaith Mhara 2000
Cánóg Dhubh	738 AOS	44,000	Suirbhé Éanlaith Mhara 2000
Guairdeall ^b	9,994 AOS	100,000	Suirbhé Éanlaith Mhara 2000
Gainéad Tuaisceartach ^c	29,683 AON	36,000	Suirbhé SPFN 2004
Saidhbhéar	944 AON	49,000	Suirbhé Éanlaith Mhara 2000
Foracha	1,709 P	160,000	Suirbhé Éanlaith Mhara 2000
Puifín	4,000 I	21,000	Suirbhé Éanlaith Mhara 2000

^a Braitheann an mhodheolaíocht a úsáidtear chun daonáireamh ar choilíneachtaí éan a dhéanamh ar fhachtóirí mar inrochtaineacht láithreáin agus iompar éan (m.sh., tá roinnt speiceas oíche agus neadaíonn siad i bpoill). Mar thoradh air seo tá aonaid chomhairimh éagsúla mar a leanas:

AOS = Láithreáin atá á nÁitiú de réir cosúlachta

AON = Neadacha atá á nÁitiú de réir cosúlachta

P = Péirí

I = Éin Aonair

^b Tá an guairdeall liostaithe in larscríbhinn I den Treoir Éan.

^c Neadaíonn na gainéid go léir ar an Sceilg Bheag.

Fulmaire

De ghnáth roghnaíonn fulmaire suíomhanna neadaithe ar aillte fásra, agus scaipeann siad ón áit sin tar éis an tséasúir pórúcháin. Filleann siad go luath an bhliain dár gcionn agus bíonn siad ar Sceilg Mhichíl idir mhí Eanáir agus mí Mheán Fómhair. Beathaíonn fulmaire ar muir ar raon leathan bia agus tá siad go háirithe i mbaol cáithníní plaisteacha a ionghabháil. Tá comhaireamh bliantúil an daonáirimh idir 2016 agus 2018 idir 552 agus 787 AOS, a bhfuil a mheán thart ar 1 faoin gcéad níos ísle ná an meán fadtéarmach (1990–2015).

Cánóg Dhubh

Is éin imirceacha iad na cánóga dubha, ag filleadh ar a gcoilíneachtaí pórúcháin in Éirinn agus sa Bhreatain san earrach. Tacaíonn na hoileáin amach ó chósta Chiarraí le mórchuid dhaonra na hÉireann. De réir mar a neadaíonn na cánóga dubha i bpoill agus go mbíonn siad gníomhach go príomha ina gcoilíneachtaí i rith na hoíche, rinneadh an daonra a mheas ag úsáid modh athsheinm téipe chun freagraí a fháil ó chánógá dubha fásta ar gor. Ag baint úsáide as an modh seo, rinneadh daonra pórúcháin de 902 AOS a mheas bunaithe ar shonraí a bailíodh ar Sceilg Mhichíl in 2001. Tá pleananna ar bun le haghaidh tuilleadh oibre suirbhéireachta agus monatóireachta don speiceas seo.

An Chánóg Cory (*Calonectris borealis*)

Taifeadadh canóg Cory fireann den chéad uair ag glaoch ar Sceilg Mhichíl in 2003. Taifeadadh canóg Cory fireann amháin arís agus arís eile anseo gach samhradh go 2018. Meastar go bhfillean na héin chéanna ar Sceilg Mhichíl gach bliain. Gabhadh an t-éan in 2008 chun a speiceas a dhearbhu agus cuireadh fáinne air sula scaoiltear é. Cuireadh an t-éan i leith an speicis *borealis* bunaithe ar ghla, bithmhéadracht agus patrún faoin sciathán. Níor taifeadadh canóg Cory bhaineann ná cánóga óga ag glaoch anseo.

Guairdeall

Is é an guairdeall, speiceas atá liostaithe in larscríbhinn I de Threoir Éan an AE, an t-éan mara is lú atá le fáil ar Sceilg Mhichíl. Caitheann an speiceas seo an chuid is mó dá shaol ar muir, gan teacht chun talún ach chun pórú, ar oileáin iargúlta amach ón gcósta de ghnáth, áit ar féidir é a fháil idir mí Aibreáin agus mí Dheireadh Fómhair. Is speiceas imirceach é agus ní gá go mbeidh gach duine a bheidh i láthair ag pórú. Cosúil leis an

gcánóg, is gnách go mbíonn an guairdeall ina éan oíche nuair a bhí sé i dtír. Neadaíonn siad i bpoill nó i measc carraigeacha. Ar Sceilg Mhichíl úsáideann siad scáintí in obair chloiche fhoirgnimh na mainistreach agus na céimeanna, agus sna ballaí a théann suas go dtí na tithe solais chomh maith. Measadh i suirbhé Éanlaith Mhara 2000 9,994 AOS don oileán ar fad. Measadh os cionn 700 AOS i suirbhé 2018 a rinneadh ar fhoirgnimh na mainistreach agus na céimeanna bainteacha amháin. Tá pleananna ar bun le haghaidh tuilleadh oibre suirbhéireachta agus monatóireachta don speiceas seo.

Guairdeall gabhlach (*Leucorhoa Oceanodroma*)

Tá an speiceas seo liostaithe freisin in larscríbhinn I de Threoir Éan an AE. Níl aon fhianaise ann go mbíonn siad ag pórú ar Sceilg Mhichíl, ach gabhadh agus cuireadh fáinne roinnt éan ar an oileán, rud a thugann le tuiscint go bhféadfadh cúpla péire a bheith ag pórú. Ní fios ach ar choilíneacht pórúcháin amháin den speiceas seo agus tá ceann eile amhrasta in Éirinn (faightear an dá cheann i gContae Mhaigh Eo).

Seaga (*Phalacrocorax aristotelis*)

Sna 1990idí agus go luath sna 2000idí níor taifeadadh ach seagaí aonair ar Sceilg Mhichíl, rud a d'fhág go raibh amhras ann go bhféadfadh go mbeadh líon beag ag pórú ar an oileán. Tugann suirbhéanna níos déanaí (suas go dtí sonraí suirbhé 2018 agus lena n-áirítear) le fios anois go mbíonn suas le dhá nó trí phéire seaga ag neadú go rialta anseo.

Droimneach Beag (*Larus fuscus*)

This gull species nests in relatively small numbers on the cliffs of Sceilg Mhichíl. Between 1990 and 2002, counts of adults at or near nests ranged from 30 to 78. More recent surveys (up to and including 2018 survey data) estimate 32–58 apparently occupied territories (AOT) of this breeding gull.

Faoileán Scadán (*Larus argentatus*)

Cosúil leis an droimneach beag, bíonn an faoileán scadán ag pórú i líon beag ar an oileán. Idir 1990 agus 2002 bhí comhaireamh faoileán fásta idir 4 agus 43. I suirbhéanna níos déanaí (suas go dtí sonraí suirbhé 2018 agus é sin san áireamh) go bhfuil idir 28 agus 42 faoileán scadán AOT ar Sceilg Mhichíl le linn an tséasúir pórúcháin.

Droimneach Mór (*Larus marinus*)

This species tends to breed singly or in small colonies. During the period 1990–2002, between four and twelve individuals were recorded on Sceilg Mhichíl. Data from three recent seabird surveys now indicate that between three and ten great-black-backed-gull breeding territories are apparent during the breeding season.

Saidhbhéar

Neadáinn an Saidhbhéar i gcoilíneachtaí ar aillte creagacha rite. Le linn an tséasúir phórúcháin beathaíonn siad ar speicis bheaga pheiligeacha ar nós eascann gainimh agus scadán óg. Lasmuigh den séasúr pórúcháin meastar gur éan aigéanacha é an saidhbhéar. Is ionann na comhaireamh daonáirimh bhliantúil ó 2016-18 agus 785 AON ar Sceilg Mhichíl. Meastar go bhfuil sé seo beagnach 10 faoin gcéad níos airde ná an meán fadtéarmach (1990–2015). Mar sin féin, sna staitisticí achoimre seo, ní thaispeántar an treocht bhunúsach de laghdú seasta ar líon, ó níos mó ná 1,000 AON go luath sna 1990idí go díreach 365 AON in 2010. Ó shin i leith tá téarnamh beagnach comhsheasmhach ann, agus taifeadadh 1,014 AON in 2017. Mar sin féin, thit an daonra pórúcháin measta go díreach 404 AON in 2018 - laghdú de thart ar 60 faoin gcéad ó luachanna 2017.

Foracha

Is iondúil go mbeireann Foracha uibheacha ar leaca inrochtana, loma agus caola ar aillte farraige. De ghnáth beathaíonn Foracha díreach amach ón gcósta ar speicis scafa peiligeacha ar nós eascann gainimh agus salán. Fágann na héin óg na leaca pórúcháin don fharraige agus gan iad bheith in ann eitilt fós; is fireannaigh fásta iad. Tá comhaireamh bliantúil an daonáirimh idir 2016 agus 2018 idir 1,908 agus 2,664 foracha aonair, a bhfuil a mheán os cionn 100 faoin gcéad níos airde ná an meán fadtéarmach (1990–2015).

Crosán (*Alca torda*)

Is gnách go mbíonn an crosán ag pórú ar leaca nó i scoilteanna ar aillte creagacha agus is minic a bhíonn baint acu le coilíneachtaí éan mara eile. Bíonn siad ar Sceilg Mhichíl idir mhí an Mhárta agus mí Lúnasa. Is eol dúinn go mbíonn an crosán ag pórú in Éirinn agus sa Bhreatain agus go gcaitheann siad an geimhreadh feadh chósta Atlantach na hEorpa, thuaisceart na hAfraice agus iarthar na Meánmhara. Tá comhaireamh daonáirimh bhliantúil idir 2016

agus 2018 idir 254 agus 396 crosán aonair, a bhfuil a mheán thart ar 18 faoin gcéad níos airde ná an meán fadtéarmach (1990–2015).

Puifín

Ar Sceilg Mhichíl bíonn an phuifín ag neadú in áiteanna éagsúla ach go ginearálta neadaíonn sé i bpoill choinín nó i bpoill eile dá samhail. Sroicheann siad an t-oileán i mí Aibreáin agus imíonn siad de ghnáth en masse i lár mhí Lúnasa. Tá sé deacair líon na n-éan pórúcháin a chomhaireamh; mar sin, fuarthas léargas ar mhéid an daonra pórúcháin ó chomhaireamh a rinneadh d'éin fásta a bhí i láthair ar an talamh tráthnóna, ag eitilt timpeall an oileáin nó ag rafáil ar an bhfarraige cóngarach. Idir 1990 agus 2002 measadh sé chomhaireamh ag baint úsáide as na modhanna seo idir 3,055 agus níos mó ná 6,000 puifín aonair. Tá pleananna ar bun le haghaidh tuilleadh oibre suirbhéireachta agus monatóireachta don speiceas seo.

Treoir Éan an AE: Gníomhaíochtaí lena bhfuil gá le Toiliú

Ceanglaítear ar aon úinéir talún / úsáideoir talún atá ag smaoineamh ar aon ghníomhaíochtaí atá liostaithe do shuíomh áirithe toiliú an Aire Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht a lorg. Ní féidir tús a chur le hoibreacha ach amháin tar éis toiliú an Aire a dheonú.

Is iad seo a leanas oibríochtaí nó gníomhaíochtaí a bhaineann go sonrach le láithreán a dteastaíonn toiliú uathu atá liostaithe in IR Uimh. 74/2010 - Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Éin Fhiáine a Chaomhnú (Limistéar Cosanta Speisialta na Scealgá 004007)):

- rianta, cosáin, bóithre, claífoirt, carrchlóis nó bealaí rochtana a thógáil nó a athrú;
- plandaí nó ainmhithe de speicis nach bhfuil le fáil sa cheantar faoi láthair a thabhairt isteach (nó a thabhairt isteach arís);
- míntíriú talún nó scriosadh gnáthóige, seachas gnáthchothabháil;
- crainn a phlandáil;
- míntíriú nó inlínadh;
- ithir, láib, gaineamh, gairbhéal, carraig nó mianraí a bhaint;
- ballaí nó seanfhoirgnimh a bhaint nó a athrú;
- iascaireacht le líonta de chineál ar bith; agus
- aon ghníomhaíocht eile a bhféadfaidh an tAire fógra a thabhairt ina leith ó am go ham.

Flóra

Taifeadadh na plandaí soithíoch seo a leanas ar Sceilg Mhichíl (tar éis Lavelle 1976).

Fearna	
Raithneach leathan	<i>Dryopteris dilatata</i>
Scim Chaol	<i>Polypodium vulgare</i>
Fionncha mara	<i>Asplenium marinum</i>

Féar agus Luachair	
Cuise bliantúil	<i>Poa annua</i>
Feorainn Mhín	<i>Agrostis capillaris</i>
Feorainn	<i>Agrostis stolonifera</i>
Mionfhéar luath	<i>Aira praecox</i>
Feisciú dearg	<i>Festuca rubra</i>
Cuise garbh	<i>Poa trivialis</i>
Buafluachair	<i>Juncus bufonius</i>
Féar an Chinn Bháin	<i>Holcus lanatus</i>

Luibheanna	
Crág phortáin	<i>Leontodon autumnalis</i>
Eilifleog chladaigh	<i>Atriplex glabriuscula</i>
Adharca fia	<i>Plantago coronopus</i>
Flíodh	<i>Stellaria media</i>
Cluas luchóige choiteann	<i>Cerastium fontanum</i>
Buachalán buí	<i>Senecio jacobaea</i>
Biolar trá	<i>Cochlearia officinalis</i>
Samhadh bó	<i>Rumex acetosa</i>
Copóg chatach	<i>Rumex crispus</i>
Póiríní seangán	<i>Sedum anglicum</i>
Cornán caisil	<i>Umbilicus rupestris</i>
Bleachtán colgach	<i>Sonchus asper</i>
Mongán sínte	<i>Sagina procumbens</i>
Cabróis na gcloch	<i>Spergularia rupicola</i>
Falcaire fiáin	<i>Anagallis arvensis</i>
Laíon na Trá	<i>Beta vulgaris</i>
Coireán mara	<i>Silene uniflora</i>
Lus Bealtaine mara	<i>Tripleurospermum maritimum</i>
Cluas luchóige mhara	<i>Cerastium diffusum</i>
Mongán mara	<i>Sagina maritima</i>
Slánlus mara	<i>Plantago maritima</i>
Duán na gcaorach	<i>Jasione montana</i>
Bleachtán mín	<i>Sonchus oleraceus</i>
Feochadán colgach	<i>Cirsium vulgare</i>
Eilifleog leathan	<i>Atriplex prostrata</i>
Rabhán	<i>Armeria maritima</i>
Seamair bhán	<i>Trifolium repens</i>

Fána

Mamaigh

Taifeadh na speicis mhamach seo a leanas ar Sceilg Mhichíl.

Mamaigh	
Rón Glas	<i>Halichoerus grypus</i>
Luch tí	<i>Mus musculus domesticus</i>
Coinín	<i>Oryctolagus cuniculus</i>

Speicis Éan Sceilg Mhichíl

Speicis Éan	
Gabhán Alpach	<i>Apus melba</i>
Meirleach Artach	<i>Stercorarius parasiticus</i>
Geabhróg Artach	<i>Sterna paradisaea</i>
Cánóg Bhailéarach	<i>Puffinus mauretanicus</i>
Foracha dhubh	<i>Cephus grylle</i>
Earrdheargán dubh	<i>Phoenicurus ochruros</i>
Lon dubh	<i>Turdus merula</i>
Albatras dú-mhalach	<i>Diomedea melanophris</i>
Caipín dubh	<i>Sylvia atricapilla</i>
Sléibhín	<i>Larus ridibundus</i>
Guilbneach earrdhubh	<i>Limosa limosa</i>
Fulmaire ghorm	<i>Fulmarus glacialis</i>
Breacán	<i>Fringilla montifringilla</i>
Rí rua	<i>Fringilla coelebs</i>
Cág	<i>Pirrhocorax pyrrhocorax</i>
Fearán baicdhubh	<i>Streptopelia decaocto</i>
Tiuf-teaf	<i>Phylloscopus collybita</i>
Foracha	<i>Uria aalge</i>
Faoileán Coiteann	<i>Larus canus</i>
Deargéadan coiteann	<i>Carduelis flammea</i>
Earrdheargán coiteann	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>
Rósghlasán coiteann	<i>Carpodacus erythrinus</i>

Speicis Éan ar lean	
Gobadán coiteann	<i>Actitis hypoleucos</i>
Scótar coiteann	<i>Melanitta nigra</i>
Naoscach	<i>Gallinago gallinago</i>
Gabhán gaoithe	<i>Apus apus</i>
Geabhróg	<i>Sterna hirundo</i>
Gilphíb	<i>Sylvia communis</i>
Broigheall	<i>Carbo Phalacrocorax</i>
Traonach	<i>Crex crex</i>
An Chánóg Cory	<i>Calonectris borealis</i>
Crosghob	<i>Loxia curvirostra</i>
Crotach	<i>Numenius arquata</i>
Breacóg	<i>Calidris alpina</i>
Éadar	<i>Somateria mollissima</i>
Guairdeall Eorpach	<i>Hydrobates pelagicus</i>
Guairdeall Fea	<i>Pterodroma (mollis) feae</i>
Sacán	<i>Turdus pilaris</i>
Fulmaire	<i>Fulmarus glacialis</i>
Ceolaire garraí	<i>Sylvia borin</i>
Faoileán glas	<i>Larus hyperboreus</i>
Cíorbhuí	<i>Regulus regulus</i>
Óiréal órga	<i>Oriolus oriolus</i>
Lasair choille	<i>Carduelis carduelis</i>
Droimneach mór	<i>Larus marinus</i>
Lóma mór	<i>Gavia immer</i>
Cánóg mhór	<i>Puffinus gravis</i>
Meirleach mór	<i>Stercorarius skua</i>
Laidhrín Glas	<i>Tringa nebularia</i>
Corr réisc	<i>Ardea cinerea</i>
Fabhcún tuaithe	<i>Falco rusticolus</i>
Faoileán scadán	<i>Larus argentatus</i>
Caróg liath	<i>Corvus cornix</i>
Gabhán binne	<i>Riparia riparia</i>

Speicis Éan ar lean	
Faoileán Íoslannach	<i>Larus glaucooides</i>
Cág	<i>Corvus monedula</i>
Pocaire gaoithe	<i>Falco tinnunculus</i>
Saidhbhéar	<i>Rissa tridactyla</i>
Gealóg Laplannach	<i>Calcarius lapponicus</i>
Guairdeall gabhlach	<i>Oceanodroma leucorhoa</i>
Droimneach beag	<i>Larus fuscus</i>
Sléibhín beag	<i>Larus minutus</i>
Meirleach earrfhada	<i>Stercorarius longicaudus</i>
Cánóg Dhubh	<i>Puffinus puffinus</i>
Cromán móna	<i>Circus aeruginosus</i>
Riabhóg mhóna	<i>Anthus pratensis</i>
Faoileán na Meánmhara	<i>Larus melanocephalus</i>
Meirliúin	<i>Falco columbarius</i>
Gainéad tuisceartach	<i>Morus bassanus</i>
Clochrán an Tuaiscirt	<i>Oenanthe oenanthe</i>
Roilleach	<i>Haematopus ostralegus</i>
Fabhcún gorm	<i>Falco peregrinus</i>
Cuilire alabhreac	<i>Ficedula hypoleuca</i>
Glasóg shráide	<i>Motacilla alba yarellii</i>
Meirleach pomairíneach	<i>Stercorarius pomarinus</i>
Puifín	<i>Fratercula arctica</i>
Gobadán corcra	<i>Calidris maritima</i>
Fiach dubh	<i>Corvus corax</i>
Crosán	<i>Alca torda</i>
Glúineach Dhearg	<i>Tringa totanus</i>
Deargán sneachta	<i>Turdus iliacus</i>
Ceolaire giolcaí	<i>Acrocephalus scirpaceus</i>
Lon creige	<i>Turdus torquatus</i>
Feadóg chladaigh	<i>Charadrius hiaticula</i>
Spideog	<i>Erithacus rubecula</i>
Riabhóg chladaigh	<i>Anthus petrosus</i>

Speicis Éan ar lean	
Fiacholm	<i>Columba livia</i>
Rúcach	<i>Corvus frugilegus</i>
Sléibhín Sabine	<i>Larus sabini</i>
Luathrán	<i>Calidris alba</i>
Geabhróg scothdhubh	<i>Sterna sandvicensis</i>
Riabhóg chladaigh Lochlannach	<i>Anthus petrosus littoralis</i>
Seaga	<i>Phalacrocorax aristotelis</i>
Gealóg shneachta	<i>Plectrophenax nivalis</i>
Smólach ceoil	<i>Turdus philomelos</i>
Cánóg dhorchá	<i>Puffinus griseus</i>
Cuilire liath	<i>Muscicapa striata</i>
Gobadán breac	<i>Actitis macularia</i>
Druid	<i>Sturnus vulgaris</i>
Fáinleog	<i>Hirundo rustica</i>
Guairdeall Swinhoe	<i>Oceanodroma monorhis</i>
Riabhóg choille	<i>Anthus trivialis</i>
Gealbhan crainn	<i>Passer montanus</i>
Piárdalaí Trá	<i>Arenaria interpres</i>
Fearán	<i>Streptopelia turtur</i>
Rálóg uisce	<i>Rallus aquaticus</i>
Crotach eanaigh	<i>Numenius phaeopus</i>
Caislín aitinn	<i>Saxicola rubetra</i>
Glasóg bhán	<i>Motacilla alba alba</i>
Iolar mara	<i>Haliaeetus albicilla</i>
Ceolaire sailí	<i>Phylloscopus trochilus</i>
Guairdeall Wilson	<i>Oceanites oceanicus</i>
Colm coille	<i>Columba palumbus</i>
Creabhar	<i>Scolopax rusticola</i>
Dreoilín	<i>Troglodytes troglodytes</i>
Cam-mhuin	<i>Jynx torquilla</i>

Aguisín 7

An Dhá Theach Solais

In 1816, mhol Cigire na dTithe Solais George Halpin don Bhardas um Port agus Cuan Bhaile Átha Cliath (an Bord Ballast) a Chaomhnú agus a Fheabhsú gur chóir dhá theach solais a thógáil ar na Scealga. Bhí dhá cheann riachtanach chun mearbhall leis an solas aonair a sheachaint ansin ar Oileán Cléire san oirdheisceart. Chomhaontaigh an bord agus ceadaíodh tógáil an dá theach solais i mí na Samhna na bliana sin.

In 1817 cheannaigh an bord Sceilg Mhichíl ó chónaitheoir áitiúil, an tUasal J. Butler as an gCoireán, Contae Chiarraí, agus cuireadh tús le tógáil na dtithe solais sa bhliain 1821 (Nicolas 2018). Rinneadh dinimic ar charraig nádúrtha ón gcé ag Cuan an Dallaigh go suíomhanna an dá theach solais, ag cruthú Bóthar an Tí Solais, a thosaigh i ndáiríre i 1823 agus atá ar an mbóthar céanna ón bpríomhphointe teacht i dtír ar an oileán a úsáidtear inniu. Le linn na n-oibreacha le haghaidh tógáil bóithre scriosadh gnéithe áirithe den struchtúr mainistreach a bhí suite ag limistéar an ché, lena n-áirítear an chuid íochtarach de na Céimeanna Thoir agus foirgneamh cloiche singile ag breathnú amach ar an gcéim tuirlingthe (Bourke et al. 2011). Téann an bóthar ar dtús go dtí an Teach Solais Íochtarach agus ansin leanann sé ar aghaidh go dtí an Teach Solais Uachtarach ar an mBinn Theas. Tá dhá thúr sna foirgnimh, áitribh coimeádaí teach solais agus struchtúir bhainteacha ina raibh tithe seachtracha, saoráidí stórála, srl. In 1826 cuireadh tús le húsáid a bhaint as an dá theach solais, agus rinneadh a soilse seasta a lasadh den chéad uair. Bhí an solas uachtarach le feiceáil ó 25 míle farraige, agus bhí raon 18 míle farraige ag an solas íochtarach.

Tógadh an dá theach solais de shaoirseacht spallaí le cumhdach sclátaí ar na ballaí seachtracha. Allmhairíodh eibhir i bhfoirm bloc agus úsáideadh í le haghaidh na n-urlár agus an staighre, leaca fuinneoige agus cóipeanna balla áirithe sa dá struchtúr lena n-áirítear dhá chéanna geata lasmuigh den Teach Solais Uachtarach. Bhí an dá struchtúr mar fhócas modhnuithe thar na blianta, agus is é an Teach Solais Uachtarach a ndearnadh an modhnú ní ba lú air. Cuireadh stop le húsáid a bhaint as an Teach Solais Uachtarach i 1870, nuair a tógadh teach solais nua ar Inis Earraigh, 22 míle ó thuaidh ó na Scealga. Is foirgneamh dhá stór é an Teach Solais Íochtarach ina bhfuil dhá theach, agus bhí an Teach Solais Uachtarach ina dhá theaghais

chomhcheangailte le stór amháin le seomraí áiléir. Ar dtús, bhí díon claonta ar an Teach Solais Íochtarach ach baineadh é seo sa bhliain 1910 agus cuireadh díon cothrom coincreíte air. Rinneadh é seo, ar a seal, a aslonnú in athchóirithe na 1960idí chun aghaidh a thabhairt ar an uisce a bhí ag teacht isteach. Tharla na hoibreacha seo i ndiaidh cuairte a thug coiste cigireachta CIL i 1962, a d'iarr oibreacha deisiúcháin, lena n-áirítear solas leictreach, teas lárnach, seomra folctha inmheánach agus leithris a shuiteáil. Mhol siad oifig freisin don phríomhchoimeádaí, níos mó spáis stórais agus nuachóiriú ar an túr agus ar an tseomra innill, agus rinne an Príomh-Innealtóir H. Martin maoirseacht ar gach ceann acu. Breithníodh roghanna chun stua an Tí Solais Íochtarach a mhéadú i 1909, agus mar thoradh air sin tógadh solas nua 120,000 coinneal le meaisín rothlach, mar aon le conair a nascann an túr le dhá theaghais choimeádaí an tí solais. Tháinig túr agus solas nua i bhfeidhm i 1967 mar thoradh ar oibreacha sna 1960idí. I 1981, rinneadh an teach solais a uathoibriú (CIL; Nicolas 2018). Sa bhliain 1919 tógadh comhartha ceo idir an dá theach solais, ach go gairid ina dhiaidh sin cuireadh deireadh leis mar gheall ar dheacrachtaí bainistíochta, cé gur lean iarrachtaí áirithe lena úsáid. Díchoimisiúnaíodh é faoi dheireadh i 1948 agus tháinig deireadh leis go buan i 1960.

Chuir an OOP tús le hoibreacha caomhnaithe ag an dá theach solais agus ag Bóthar an Tí Solais in 2018. Rinneadh tochailt seandálaíochta roimh aon oibreacha, go háirithe ar an mbóthar agus sa Teach Solais Uachtarach, agus nochtadh gnéithe suntasacha a fhianaíonn cáilíocht na ceardaíochta a bhaineann le tógáil na struchtúr seo. Cuirfidh an obair chaomantais le Sár-Luach Uilíoch an oileáin ina iomláine, agus cuirfidh sé eolas ar sheandálaíocht thionsclaíoch Sceilg Mhichíl agus a áit i gcomhthéacs muirí níos leithne.

Aguisín 8

Faisnéis Ghinearálta

Cairteacha agus Coinbhinsiúin Idirnáisiúnta

An Chairt um Chosaint agus Bainistiú Oidhreachta Ailtireachta (Lausane 1990)

An Coinbhinsiún chun Oidhreachta Ailtireachta na hEorpa a Chosaint (Granada, 1985)

An Chairt Eorpach d'Oidhreachta Ailtireachta (1975)

An Coinbhinsiún Eorpach chun an Oidhreachta Seandálaíochta a Chosaint (Athbhreithnithe)
(Coinbhinsiún Valetta), 1992.

An Chairt Idirnáisiúnta um Chaomhnú agus Athchóiriú Séadchomharthaí agus Suíomh (Cairt na Veinése 1964)

Cairt Idirnáisiúnta Turasóireachta Cultúrtha (1999)

Cáipéis Nara ar Fhíordheimhneacht (Comhdháil Nara ar Fhíordheimhneacht i nDáil leis an gCoinbhinsiún
Oidhreachta Domhanda, Nara, an tSeapáin), 1994.

Tagairtí Sábháilteachta

Ráiteas Sábháilteachta Sceilg Mhichíl

Nósanna Imeachta Feidhmiúcháin Caighdeánacha Sceilg Mhichíl

An tAcht um Shábháilteacht, Sláinte agus Leas ag an Obair 2005

Na Rialacháin um Shábháilteacht, Sláinte agus Leas ag an Obair (Feidhmeanna Ginearálta), 1993

Na Rialacháin um Shábháilteacht, Sláinte agus Leas ag an Obair (Tógáil) 2006,

Na Rialachán um Shábháilteacht, Sláinte agus Leas ag an Obair (Obair ar Airde) 2006

Na Rialacháin um Shábháilteacht, Sláinte agus Leas ag an Obair (Torann a Rialú ag an Obair) 2006

Na Rialacháin um Shábháilteacht, Sláinte agus Leas ag an Obair (Creathadh a Rialú ag an Obair) 2006

Aguisín 9

Achoimre ar na Próisis Chomhairliúcháin
Phoiblí

Tharla tréimhse chomhairliúcháin phoiblí ceithre seachtaine ón 11 Eanáir go dtí an 8 Feabhra 2019 maidir le Dréachtphlean Bainistíochta WHP Sceilg Mhichíl 2020-30 a fhorbairt. Fuarthas 25 aighneacht san iomlán mar chuid den chomhairliúchán seo. Bhí scóip leathan agus éagsúil sna haighneachtaí a fuarthas, a chuimsigh ionchur suntasach ó ghrúpaí leasa pobail, pearsanra gairmiúil agus teicniúil, institiúidí gairmiúla, comhlachtaí státurraithe, comhairleoir ón údarás áitiúil, eagraíochtaí neamhrialtasacha, lucht acadúil agus an pobal níos leithne.

Aicmiú na nAighneachtaí a Fuarthas

Aicmiú	Líon na nAighneachtaí
Oibreoirí bád	1 (ag déanamh ionadaíochta ar 15 oibreoir báid)
An pobal i gcoitinne	5
Comhlachtaí gairmiúla	1
Eagraíochtaí neamhrialtasacha	3
Seandálaithe	2
Treoir	1
Scannánóir fiadhúlra	1
Comhairleoir áitiúil	1
Grúpaí áitiúla pobail agus turasóireachta	8
Comhlachtaí státurraithe	2
Iomlán	25

Catagóiriú na nAighneachtaí a Fuarthas le linn Comhairliúcháin Phoiblí

Is féidir na haighneachtaí a chatagóiriú sna réimsí seo a leanas:

1. Caomhnú oidhreachta tógtha
2. Beartas agus bainistíocht
3. Seirbhísí agus bainistíocht cuairteoirí
4. Oidhreacht nádúrtha agus caomhnú fiadhúlra

1. Caomhnú oidhreachta tógtha

Bhain na saincheisteanna a bhí sna haighneachtaí go leathan le:

- faisnéis faoi thochailtí seandálaíochta;
- taighde seandálaíochta na todhchaí agus reatha;
- beartas agus cleachtas caomhantais;
- an gá le grúpa sainchomhairleach;
- gné spioradálta an oileáin;
- tionchar na n-oibreacha ar oidhreacht nádúrtha;
- bainistíocht cartadh; agus
- straitéis taighde idirdhisciplíneach.

2. Beartas agus Bainistíocht

Bhain na saincheisteanna a bhí sna haighneachtaí go leathan le:

- próiseas an phlean bainistíochta - m.sh., comhairliúchán le páirtithe leasmhara áitiúla;
- easpa athbhreithnithe ar phlean 2008-18;
- measúnú riosca;
- athrú aeráide;
- léirmhíniú ar chairteacha UNESCO / ICOMOS;
- malartú oideachais agus eolais;
- tacaíocht don turasóireacht áitiúil;
- monatóireacht ar éifeachtaí cuairteoirí ar an maoin;
- rochtain ar an oileán le haghaidh luaimh; agus
- glao ar bhreithmheas neamhspleách ar an bplean.

3. Seirbhísí Cuairteora agus Bainistíocht

Bhain na saincheisteanna a bhí sna haighneachtaí go leathan le:

- beartais bainistíochta láithreáin;
- easpa áiseanna do chuairteoirí - go háirithe, easpa áiseanna leithris agus réamhfaisnéis;
- ceadanna d'oibreoirí báid áitiúla;
- líon na gcuairteoirí;
- ráilí láimhe a sholáthar;
- sainmhíniú ar fhad an tséasúir (bhí ochtar i bhfabhar an séasúir a shíneadh, bhí ceann acu ina choinne)
- rochtain ar an oileán (lena n-áirítear rochtain ag tumadóirí);
- ardchostas phasáiste an bháid;
- bainistiú dramhaíola;
- ról na dtreoiraithe;
- scannánú ar an oileán;
- staidéar nua ar acmhainn iompair a choimisiúnú; agus
- comhairliúchán le CIL.

4. Oidhreacht Nádurtha agus Caomhnú Fiadhúlra

Bhain na saincheistean a bhí sna haighneachtaí go leathan le:

- ainmniú agus caomhnú fiadhúlra / NHA - m.sh., coilíneacht gainéad ar Sceilg Bheag, cosaint nead cánóige, geopháirceanna;
- tábhacht éaneolaíoch Sceilg Mhichíl;
- ról na timpeallachta nádúrtha sa phlean bainistíochta;
- tionchar na gcúairteoirí ar fhiadhúlra ar an oileán;
- fócas ar thábhacht éiceolaíoch sa phlean;
- faireachán neamhleor ar fhiadhúlra;
- ról na n-eagraíochtaí neamhrialtasacha ábhartha sa phlean;
- bithshlándáil;
- easpa plean caomhnaithe ó SPFN don mhaoín;
- ceamaraí slándála chun tuirlingt neamhúdairithe a sheiceáil lasmuigh den séasúr;
- an riachtanas maidir le maor éan mara lánaimseartha;
- scagadh le haghaidh AA agus SEA;
- leathnú ar líon na gcritéar maidir le Sár-Luach Uilíoch, leathnú na maoine chun An Sceilg Bheag a áireamh, athiarratas a dhéanamh ar Sceilg Mhichíl mar mhaoín mheasctha ar an Liosta Oidhreacht Domhanda; agus toirmeasc a chur ar aerárthaí gar don oileán le linn an tséasúir neadaithe.

Rinneadh comhairliúchán reachtúil agus poiblí ar an dréachtphean, an NIA agus an SEAER a mhair ar feadh sé seachtaine ón 4 Samhain go dtí an 16 Nollaig 2020 mar chuid den phróiseas SEA. Chuir Intertek, thar ceann an NMS, an dréachtphean, an SEAER agus NIA faoi bhráid na gcomhairleoirí reachtúla seo a leanas:

- GCC;
- RTPRA (roimhe seo Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil);
- An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara;
- An Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide (an Roinn Cumarsáide, Gníomhú ar son na hAeráide agus an Comhshaol roimhe seo); agus
- An Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus na Meán (an Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta roimhe seo).

Tar éis an chomhairliúcháin reachtúil agus poiblí, cuireadh na haighneachtaí agus na breathnuithe san áireamh agus rinneadh modhnuithe agus leasuithe ar an dréachtphean chun saincheistean a d'ardaigh raon leathan de pháirtithe leasmhara a léiriú. Bhí gach modhnú ar ghníomhartha, spriocanna agus amlínte an phlean mar thoradh ar phróisis an SEA agus AA faoi réir scagtha le haghaidh AA, mar a shonraítear in Aguisín A, Tábla A-1 den NIA. Ba é tátal an NIA deiridh (dar dáta Meitheamh 2021) nach ndéanadh an plean, ina aonar nó i gcomhcheangal le pleananna agus tionscadail eile, drochthionchar ar shláine SPA na Scealga.

Le linn na tréimhse comhairliúcháin sé seachtaine, fuarthas 13 bhreathnóireacht. Fuarthas seacht mbreathnóireacht ó chomhairlithe reachtúla agus ó phríomhpháirtithe leasmhara eile, eadhon: RTRÁO, an GCC, An Taisce, Cairde Éanlaith Éireann, Fáilte Ireland, the Irish Cruising Club agus Iontaobhas Fiadhúlra na hÉireann. Fuarthas sé bhreathnóireacht eile ó bhaill an phobail. Níor theastaigh freagra ó dhá bhreathnú (Iontaobhas Fiadhúlra na hÉireann agus pobal amháin).

Tá achoimre ar na barúlacha a fuarthas ó chomhairlithe reachtúla, príomhpháirtithe leasmhara, an pobal agus freagraí RTRÁO ina leith sin ar fáil sa tuarascáil chomhairliúcháin atá ar fáil ag <https://www.worldheritageireland.ie>.

Aguisín 10

Comhtháthú na mBreithnithe Comhshaoil
sa Phlean

Réamhrá

San aguisín seo le Plean Bainistíochta Maoine Oidhreacht Domhanda Sceilg Mhichíl 2020–2030 (dá ngairtear ‘an plean’ anseo feasta), cuirtear i láthair príomhthorthaí an SEAER agus NIA an phlean.

Is é aidhm an aguisín seo a chinntiú go bhfuil torthaí uile an SEA agus an NIA comhtháite sa phlean. Rinneadh an chuid is mó de na torthaí, a chuirtear i láthair san aguisín seo, a chomhtháthú go díreach sa phlean trí athruithe chun gníomhaíochtaí a phleanáil agus trí ghníomhartha nua an phlean a chur leis i gCaibidil 7: An Plean a Chur chun Feidhme agus Aguisín 1: Tábla 1 Achoimre ar an gClár Gníomhaíochta 2020–2030, den phlean. Cuirtear moltaí breise an NIA i láthair san aguisín seo lena chinntiú go ndéantar iad a ghabháil agus a chur i bhfeidhm tar éis an phlean a ghlacadh.

Príomhthorthaí NIA

D’aithin an scagadh le haghaidh AA 17 láithreán ábhartha Natura 2000 i dtosach, ocht gcinn acu ina SPAnna agus naoi gcinn acu ina SACanna. Ba é tátal na scagthástála le haghaidh AA de na suíomhanna ábhartha seo go raibh AA ag teastáil ó shuíomh amháin, SPA na Scealga, agus dá bhrí sin bhí gá le NIA a ullmhú. Mhol an NIA 16 bheart maolaithe chun a chinntiú nach ndéanfaidh glacadh an phlean drochthionchar ar shláine SPA na Scealga.

Tháinig an NIA ar an tátal:

Ní bheidh drochthionchar ag na Gníomhartha agus na Cuspóirí atá leagtha amach ag an bPlean Beartaithe ar SPA na Scealga, agus beidh na Gníomhartha seo chun leasa gníomhaí an láithreáin, gan aon bhealach soiléir le haghaidh éifeacht, ag cruthú éifeacht neamhbhríoch nó ag laghdú tábhacht a n-éifeachtaí trí bhearta maolaithe éifeachtacha. Cé gur sainaithníodh éifeachtaí diúltacha féideartha ar Leas Speisialta Caomhnaithe (SCIanna) SPA na Scealga sa mheasúnú ar an bPlean Beartaithe, coimeádfar sláine SPA na Scealga, agus cuirfear na bearta maolaithe atá beartaithe i bhfeidhm go hiomlán agus go héifeachtach.

Rinne an NIA moltaí freisin. Ba é an chéad cheann ná

‘Tosaíocht a thabhairt d’iarrachtaí monatóireachta speiceas SCI chun a chinntiú gur féidir sonraí a úsáid chun cuspóirí cainníochtúla caomhnaithe a fhorbairt, ag aithint go bhfuil gá leis sin go fadtéarmach chun bonn eolais a chur faoi chinnteoireacht sa todhchaí.’ Moladh modhanna monatóireachta chun cur leis an bhfeachtas monatóireachta leanúnach do na speicis éan a neadaíonn i bpoill agus cuireadh i bhfeidhm iad trí athruithe ar Ghníomhartha 4.5 agus 4.18.

Rinneadh na moltaí breise seo a leanas.

- Subject any future amendments made to the plan to AA.
- Continue investigations into the type and number of birds rafting in the waters of Skelligs SPA, to determine if species are affected by passenger vessels circumnavigating the island.
- Begin the climate change monitoring programme at the earliest opportunity to identify areas on the island that could be affected by adverse weather events in the future, allowing for proactive works to be conducted to reduce the severity of their effects on the site.
- Guides to continue to assist NPWS on Sceilg Mhichíl with ensuring visitors understand the ecological sensitivities of the island and the importance of keeping to designated routes.

Aistríodh na bearta maolaithe go léir a mholtar san NIA go gníomhartha plean chun a chinntiú go bhfuil siad leabaithe go hiomlán sa phlean.

Príomhthorthaí SEAER

Is éard a bhí i gceist leis an SEA ná measúnú a dhéanamh ar gach gníomh plean faoin 11 chuspóir bainistíochta i gcoinne 13 chuspóir aitheanta SEA chun a chinneadh cibé an dtacóidh an gníomh le cuspóirí an SEA, nó an gcuirfidh siad go neodrach leo, nó an gcuirfidh siad as dó. Léirigh torthaí an mheasúnaithe go raibh sé de chumas ag líon beag gníomhartha plean cur isteach ar chuspóirí an SEA do thrí ábhar (Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána; Ithreacha; agus Daonra agus Sláinte an Duine). Mar sin féin, tacaíonn an chuid is mó de ghníomhartha an phlean go mór le cuspóirí an SEA ar fud na n-ábhar go léir, nó tacaíonn siad leo tá éifeacht neodrach acu orthu. Nuair a sainaithníodh éifeachtaí diúltacha féideartha, moladh bearta chun éifeachtaí den sórt sin a mhaolú. D’aithin an measúnú réimsí freisin ina bhféadfaí an

plean a fheabhsú trí: fáil réidh le haon débhríocht sainaitheanta de réir bhrí na ngníomhartha; cumarsáid a mhéadú maidir le sonraí bailithe ar Sceilg Mhichíl agus trédhearcacht a mhéadú sa chinnteoireacht; nó an gníomh ar mhaithe le cosaint an chomhshaoil a neartú tuilleadh. Áiríodh ar na hathruithe beartaithe seo:

- focail eile a chur ar ocht ngníomh plean atá ann cheana; agus
- dhá ghníomh nua plean a chur leis.

Rinneadh na hathruithe seo ar an bplean chun aghaidh a thabhairt ar aiseolas ó pháirtithe leasmhara ar chumarsáid, trédhearcacht na cinnteoireachta agus infhaighteacht sonraí san fhearann poiblí.

Conclúid

Tar éis dul i gcomhairle maidir leis an dréachtplean, SEAER agus NIA, cuireadh 12 ghníomh nua eile leis an bplean agus rinneadh ceithre ghníomh eile atá ann cheana a chur in eagar. D'eascair an chuid is mó de na gníomhartha nua as bearta maolaithe NIA a aistriú go gníomhartha plean mar a thagraítear dóibh i gCuid 1.2 thuas. Tá na gníomhartha go léir agus na spriocanna agus na hamlínte a ghabhann leo a cuireadh in eagar nó a cuireadh leis an bplean mar thoradh ar mheasúnuithe SEA agus NIA liostaithe i dtábla de Chreat Faireacháin SEA a chuirtear i láthair sa SEAER. Chomh maith leis na gníomhartha nua/uashonraithe a dhíorthaítear ón bpróiseas measúnaithe comhshaoil, sa tábla Creat Monatóireachta SEA freisin tá gníomhaíochtaí plean atá ann cheana lena bhfuil gá le monatóireacht a dhéanamh orthu. Chun Creat Faireacháin an SEA a chomhtháthú sa phlean, léiríodh gach athrú ar ghníomhartha, spriocanna agus amlínte an phlean in Aguisín 1 den phlean lena chinntiú go gcuirtear i bhfeidhm iad nuair a ghlactar leis an bplean. Cuireann Tábla 4 thíos tábla Chreat Faireacháin an SEA i láthair.

Tábla 4 Creat Monatóireachta SEA.

Cuspóir Bainistíochta	Gníomhartha Infheidhme	Spríocanna / Táscairí	Amscálai
Cuspóir 1: Creat bainistíochta éifeachtach a bheith i bhfeidhm agus a chur i bhfeidhm chun Sár-Luach Ullíoch Sceilg Mhichíl a chosaint.	A1.1: Monatóireacht a dhéanamh ar chur chun feidhme agus ar éifeachtacht an Phlean Gníomhaíochta.	1. Athbhreithniú ar chur chun feidhme agus ar éifeachtacht an Phlean Gníomhaíochta. 2. Torthaí an athbhreithnithe a eisiúint go poiblí. 3. Gníomhartha plean a leasú chun éifeachtúlacht a mhéadú, más gá, agus faoi réir AA agus SEA.	1. I mBliain 5 de shaolré an Phlean 2. Sa timthriall tuairiscithe Eanáir ina dhiaidh sin. 3. Leanúnach, de réir mar is gá.
Cuspóir 2: Rannpháirtíocht le grúpaí leasa áitiúla agus páirtithe ábhartha eile a fheabhsú.	A2.3: Fóram do pháirtithe leasmhara Sceilg Mhichíl a chruthú chun aghaidh a thabhairt ar shaincheisteanna comhleasa agus eolas a thabhairt do phróisis cinnteoireachta. A2.5: Tuarascálacha reatha agus amach anseo ar Sceilg Mhichíl a chur ar fáil go poiblí trí leathanach tiomnaithe láithreán gréasáin do Sceilg Mhichíl. A3.2: Clár foirmiúil cothabhála struchtúrtha a ullmhú do gach struchtúr caomhnaithe.	1. Cruthú an Fhóraithe Pháirtithe Leasmhara. 2. Faoi réir thuairimí an Fhóraithe Pháirtithe Leasmhara, tuarascáil arna cur ar fáil ar shaincheisteanna agus ar chinntí a ndírítear orthu trí an bhFóram. 1. Torthaí na tuarascála a scaoileadh ar líne.	1. Laistigh de 6 mhí ó ghlacadh an phlean. 2. Gach bliain ó dháta chruthú an fhóraithe. 1. Leanúnach, de réir mar is gá.
Cuspóir 3: Oidhreacht chultúrtha an oileáin a chaomhnú agus a Shár-Luach Ullíoch a choinneáil.	A3.3(a): Tuarascáil ar oibreacha seandálaíochta a dhéantar gach bliain. A3.3(b): Monagraf iomlán de shaothair seandálaíochta a rinneadh ar an oileán a fhoilsiú. A3.4(a): Tuarascáil ar oibreacha caomhantais a dhéantar gach bliain.	1. Ullmhú agus seachadadh an chlár. 1. Tuarascáil bhliantúil ar oibreacha seandálaíochta le scaoileadh go poiblí. 1. Monagraf na n-oibreacha seandálaíochta a fhoilsiú. 1. Tuarascáil bhliantúil ar oibreacha caomhantais le scaoileadh go poiblí.	1. Gach bliain, ar siúl. 1. Gach bliain, i mí Eanáir. 1. Laistigh de 3 bliana ó ghlacadh an phlean. 1. Gach bliain, i mí Eanáir.
Cuspóir 4: Oidhreacht nádúrtha an oileáin a aithint agus a chaomhnú	A4.1: Cuspóirí caomhantais láithreán-shonracha don speiceas éan a bhfuil SPA Skelligs ainmnithe dó a ullmhú. Tréithe agus spríocanna cuspóirí caomhantais cainníochtúla a chur san áireamh.	1. Leanúint le monatóireacht a dhéanamh ar SClanna SPA na Scealga chun saincheisteanna a bhaineann go sonrach le speicis agus leibhéil daonra a chinneadh (de réir Gníomhaíochta 4.5 agus 4.6 sa phlean bainistíochta). 2. Faisnéis atá ar fáil faoi riachtanais éiceolaíoch gach ceann de na SClanna de SPA na Scealga a úsáidtear chun tréithe oiriúnacha le spríocanna roghnú le haghaidh socrú cuspóirí caomhnaithe. Sonraí monatóireachta atá ar fáil a úsáidtear chun spríocanna a leagan síos do gach tréith, a bheidh cainníochtúil nuair is féidir.	1. Ar bun. 2. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh phlean. 3. Laistigh de 5 bliana ó ghlacadh an phlean.

Cuspóir Bainistíochta	Gníomhartha Infheidhme	Spriocanna / Táscairí	Amscálairí
	A4.2: Comhoibriú dlúth a choinneáil idir an SMIG, an Fhoireann Bainistíochta Réadmhaoin, an SPFN agus an Fhoireann Treorach.	3. Nuair is gá, tréithe agus spriocanna cainníochtúla a bheachtú de réir mar a bheidh tuilleadh sonraí monatóireachta ar fáil. 1. Cruinnithe rialta a sceidealú idir na páirtithe leasmhara. 2. Achoimre ar chruinnithe le scaipeadh ar fud na foirne agus ar pháirtithe leasmhara.	1. Leanúnach, go ráithiúil ó ghlacadh na bPleananna, dhá uair sa bhliain maidir leis an bhfoireann Treorach. 2. Seachtain amháin tar éis thionól cruinnithe.
A4.4: A chinntiú go ndéantar measúnú éiceolaíoch ar aon tionscadal nó gníomhaíocht a bhféadfadh tionchar suntasach a bheith aige ar bhithéagsúlacht an oileáin (lena n-áirítear Scagadh le haghaidh Measúnachta Cui agus Measúnacht Cui más gá, d'aon phlean nó tionscadal ar dóigh dó éifeacht shuntasach a bheith aige ar an speiceas agus ar a ngnáthóga a bhfuil an SPA ainmnithe dó) ionas go ndéantar saincheisteanna caomhantais dúlra a mheas taobh leis an oidhreacht thógtha.	1. OOP chun measúnú éiceolaíoch tosaigh a dhéanamh agus dul i gcomhairle le SPFN/ saineolaithe éiceolaíochta de réir mar is gá. 2. Scagadh le haghaidh AA agus AA a dhéantar de réir mar is gá le haghaidh aon tionscadail inar féidir éifeachtaí suntasacha a dhéanamh ar SPA na Scealga. 3. Scaoileadh achoimre ar na measúnuithe a dhéantar gach bliain.	1. OOP chun measúnú éiceolaíoch tosaigh a dhéanamh agus dul i gcomhairle le SPFN/ saineolaithe éiceolaíochta de réir mar is gá. 2. Scagadh le haghaidh AA agus AA a dhéantar de réir mar is gá le haghaidh aon tionscadail inar féidir éifeachtaí suntasacha a dhéanamh ar SPA na Scealga. 3. Scaoileadh achoimre ar na measúnuithe a dhéantar gach bliain.	1. Leanúnach de réir mar is gá. 2. Leanúnach de réir mar is gá. 3. Gach bliain, i mí Eanáir.
A4.5: Leanúint ar aghaidh leis an gclár monatóireachta éan mara a fhorbairt, agus aird ar leith a thabhairt ar éin mhara a nedaíonn in uachais d'fhonn meastacháin láidre daonra, treochtaí daonra agus aithint na mbrúnna atá ag gníomhú ar na daonraí a aithint. Cuirfidh sonraí den sórt sin bonn eolais faoin mbainistíocht maidir le rochtain phoiblí agus clár na n-oilbreacha chun monatóireacht a dhéanamh ar éifeachtaí féideartha ghníomhaíochtaí daonna.	1. Ceapacha lena n-áirítear boscaí / suíomhanna neadaithe saorga a bunaíodh chun monatóireacht a dhéanamh ar speicis le linn na timthrialla pórucháin. 2. Staidéar monatóireachta ar na speicis tochalaithe neadaithe a rinneadh: • faireachán a dhéanamh ar rath pórucháin trí fho-thacar neadacha a seiceáladh ag tús agus i dtreo dheireadh an tséasúir pórucháin a fháil chun líon na sícíní a theith in aghaidh an phoill a bhfuil an chuma air go bhfuil siad á n-áitiú (AOB) a fháil amach agus • monatóireacht a dhéanamh ar cheantair ina bhfuil líon mór cuairteoirí agus ceantair nach bhfuil cuairteoirí ann chun cabhrú le treochtaí i rath pórucháin a mheas maidir le suaitheadh amhairc agus fisiceach ó chuireoirí 3. Sonraí ón méid thuas tiomsaithe agus anailís déanta orthu chun bainistíocht an láithreáin a threorú.	1. Ceapacha lena n-áirítear boscaí / suíomhanna neadaithe saorga a bunaíodh chun monatóireacht a dhéanamh ar speicis le linn na timthrialla pórucháin. 2. Staidéar monatóireachta ar na speicis tochalaithe neadaithe a rinneadh: • faireachán a dhéanamh ar rath pórucháin trí fho-thacar neadacha a seiceáladh ag tús agus i dtreo dheireadh an tséasúir pórucháin a fháil chun líon na sícíní a theith in aghaidh an phoill a bhfuil an chuma air go bhfuil siad á n-áitiú (AOB) a fháil amach agus • monatóireacht a dhéanamh ar cheantair ina bhfuil líon mór cuairteoirí agus ceantair nach bhfuil cuairteoirí ann chun cabhrú le treochtaí i rath pórucháin a mheas maidir le suaitheadh amhairc agus fisiceach ó chuireoirí 3. Sonraí ón méid thuas tiomsaithe agus anailís déanta orthu chun bainistíocht an láithreáin a threorú.	1. Laistigh de Bhliain 1 ó ghlacadh phlean 2. Ar Bhonn Bliantúil 3. I mBliain 5 den staidéar, (gach 2 bhliain) ina dhiaidh sin. 4. Laistigh de 12 mhí ó chur i gcrích an staidéir.

Cuspóir Bainistíochta	Gníomhartha Infheidhme	Spriocanna / Táscairí	Amscáláí
		4. Torthaí an staidéir eisithe go poiblí.	
	A4.6: Ar bhonn bliantúil, daonáireamh a dhéanamh ar gach speiceas éan mara a neadaíonn in aillte agus meastar táirgiúlacht pórúcháin den dhaonra saidhbhéar ar Sceilg Mhichíl.	1. Déan comhaireamh daonáirimh agus obair táirgiúlachta saidhbhéar. 2. Tuarascáil eisithe go poiblí.	1. Ar Bhonn Bliantúil. 2. Gach bliain, i mí Eanáir.
	A4.8: Páirt a ghlacadh i dtionscnaimh suirbhéireachta agus monatóireachta éan mara náisiúnta agus idirnáisiúnta.	1. Sonraí daonáirimh scaoilte de réir mar a iarrtar iad.	1. Nuair a iarrtar é
	A4.9: An plean gníomhaíochta bitshlándála a chur i bhfeidhm, agus más gá é a nuashonrú, chun déileáil le speicis creachadóra a thabhairt isteach de thaisne nó d'aon ghnó.	1. Moltaí an Phlean Bitshlándála curtha chun feidhme. 2. Tuarascáil bhliantúil ar thorthaí chur i bhfeidhm an phlean a eisíodh ar líne.	1. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh an phlean. 2. Gach bliain, i mí Eanáir.
	A4.10: Eitiltí héileacaptair áineasa agus neamhríachtanacha eile a eisiamh ó chríos eisiamh de 1km timpeall ar SPA na Scealga.	1. Monatóireacht ar eitiltí ar bhonn rialta 2. Beartas eitilte forbartha agus curtha i bhfeidhm.	1. Ar bun 2. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh
	A4.11: Suirbhé fásra a thabhairt chun críche agus a fhoilsiú, lena n-áirítear imscrúdú ar speicis a d'fhéadfadh a bheith saothraithe ag na manaigh.	1. Suirbhé fásra tugtha chun críche agus foilsithe ar líne.	1. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh an phlean.
	A4.13: Taighde a dhéanamh ar thionchair lucht agus choiníní ar bhithéagsúlacht agus oidhreacht seandálaíochta na n-oileán. Smaoinigh an bhfuil gá le díothú.	1. Taighde curtha i gcrích agus tuarascálacha ina dhiaidh sin a chur ar fáil go poiblí	1. Laistigh de 1 bliana ó ghlacadh an phlean
	A4.14: Treoir a fhorbairt d'oibreoirí bád le leanúint chun tionchair fhéideartha ar fhiadhúlra ar Sceilg Mhichíl agus sna huiscí máguaird a laghdú.	1. Treoir forbartha.	1. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh
	A4.15: Laistigh de bhliain amháin ó shuiteáil socruithe soilsithe d'oibriú choimpléasc an Tí Solais Iochtarigh, athbhreithniú a dhéanamh ar na socruithe soilsithe sin agus, más gá agus nuair is féidir, laistigh de bhliain eile bearta soilsithe a chur i bhfeidhm, mar shampla dallóga a úsáid, solaisíu anuas, chun an riosca a bhaineann le stailceanna éan a laghdú.	1. Athbhreithniú ar thionchar soilsithe ar éin. 2. De réir mar is gá, bearta a chur i bhfeidhm (m.sh. dallóga, solaisíu anuas) más gá.	1. Laistigh de bhliain amháin ó shocruithe soilsithe. 2. Laistigh de bhliain amháin ó chríochnú an athbhreithnithe.

Cuspóir Bainistíochta	Gníomhartha Infheidhme	Spriocanna / Táscairí	Amscáláí
	A4.16: Maoirseacht leanúnach ar chothabháil balla ag éaneolaí chun a chinntiú go mbíonn bealaí isteach i bpoll inrochtana d'éin phórúcháin (go háirithe guirdeall), agus é mar aidhm glanmhéid na n-áiteanna pórucháin féideartha sna ballaí ar an iomlán a chothabháil / a mhéadú, ar bhallaí a ndéantar oibreacha cothabhála orthu.	1. Taifead ar láithreach éaneolaí agus nótaí a eisiúint.	1. Gach bliain, i mí Eanáir.
	A4.17: Beidh cláir oibreacha / taighde faoi réir bearta maolaithe a bheidh sainiúil don láithreán. (m.sh., suirbhéanna réamh-oibreacha a dhéanamh chun suíomh aon pholl a úsáidtear le haghaidh neadaithe i limistéar na n-oibreacha a shuíomh, marcáil na bpoll sin ionas go seachnófar iad, agus tréimhsí ama áirithe a sheachaint ina bhféadfadh éin a bheith níos so-ghabhálaí ó thaobh suaithe de).	1. Cinneadh maolaithe iomchuí do gach tionscadal saothair / taighde.	1. Leanúnach, de réir mar is gá
	A4.18: Tionchair na gcuairteoirí agus na ngníomhaíochtaí gaolmhara i mBliain 5 de thréimhse an phlean a mheas, arna dtreorú ag na sonraí monatóireachta a bailíodh sa chéad 4 bliana, agus aon ghníomh riachtanach a dhéanamh de bhun an mheasúnaithe sin.	1. Measúnú bunaithe ar dheasc ar thionchair chuairteoirí; lena n-áirítear: • measúnú ar dháileadh an daonra ar fud an láithreáin, chun céatadán an daonra a idirghníomhaíonn le gníomhaíochtaí daonna a chinneadh; agus • tionchair na gcuairteoirí a chainníochtú trí chomparáid a dhéanamh idir rath pórucháin éan faoi / in aice le cosáin agus iad siúd atá ar shiúl ó thrácht láithreach cuairteoirí. 2. Torthaí an mheasúnaithe a eisiúint go poiblí. 3. Gníomh riachtanach déanta de bhun thorthaí an mheasúnaithe.	1. I mBliain 5 de shaolré an phlean. 2. Sa timthriall tuairiscithe Eanáir ina dhiaidh sin. 3. Laistigh de bhliain amháin ó thorthaí an mheasúnaithe
	A6.1: Leanúint ar aghaidh ag bainistiú an Séadchomhartha Náisiunta, an tearmann dúlra agus an SPA ag Sceilg Mhichíl, agus ag an am céanna ag ligean do chóras rochtana poiblí bainistithe a chinntiú go gcoinnítear caomhnú an WHP mar chéad tosaíocht.	1. Rochtain inbhuanaithe do chuairteoirí á bhainistiú.	1. Ar bun.
Cuspóir 6: Cuardaigh ar Sceilg Mhichíl a bhainistiú go héifeachtach.	A6.4: Staitisticí cuairteoirí a bhailiú do gach séasúr agus anailís a dhéanamh ar threochtaí		

Cuspóir Bainistíochta	Gníomhartha Infheidhme	Spriocanna / Táscairí	Amscálai
	d'fhoill fairsnéis bainistíochta cáiliúchá a sholáthar. Staitisticí bliantúla agus tuarascáil anailiseach a fhoilsiú ar líne.	1. Sonraí bailithe a thiomúsú agus a anailisiú. 2. Torthaí na tuarascála a eisiúint go poiblí.	1. Gach bliain, ó dheireadh shéasúir na gcuariteoirí. 2. Gach bliain, i mí Eanáir.
	A6.6: Leanúint ar aghaidh le hathbheithniú rialta a dhéanamh ar phatrúin gluaiseachta ar fud na rmaoine agus cibé an bhfuil an teorainn 180 cuairteoir in aghaidh an lae inbhuanaithe, maidir le gnéithe oidhreachtach cultúrtha agus nádúrtha na maoin agus maidir le sábháilteacht cuairteoirí.	1. Sonraí bailithe a thiomúsú agus a anailisiú. 2. Torthaí na tuarascála a eisiúint go poiblí. 3. Athraigh líon na gcuariteoirí ceadaithe má chruthaítear go bhfuil an teorainn neamh-inbhuanaithe.	1. Gach bliain, ó dheireadh shéasúir na gcuariteoirí. 2. Gach bliain, i mí Eanáir. 3. De réir mar is gá.
	A6.8: Dul i dteagmháil le húdaráis rialála aerárthaí chun rioscaí caomhnaithe a eascraíonn as imscaradh míchuí feistí agus aerárthaí aeríompartha os cionn agus timpeall Sceilg Mhichíl a mhaolú d'fhoill rioscaí don mhaoin a bhainistiú.	1. Rannpháirtíocht údaráis rialála maidir le prótacail iomchuí a fhorbairt agus a chur i bhfeidhm. 2. Measúnú ar aon ghníomhartha cumasaithe go haontaobhach is féidir a dhéanamh trí SMIG.	1. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh phlean. 2. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh phlean.
	A6.10: Leanúint leis an gcleachtas chun soithí príobháideacha a eisiádh ó cuairteoirí a thabhairt i dtír ar an oileán.	1. Monatóireacht ar an staid atá ann cheana	1. Ar bun.
	A6.11: Leanúint ar aghaidh le cobhsaíocht a bhaint amach idir an ghá leis an Séadchomhartha Náisiúnta a chaomhnú agus an gá le rochtain phoiblí a éascú trí scéim ceadanna báid a oibriú chun cuairteoirí a thabhairt i dtír ar an oileán le linn shéasúir na gcuariteoirí.	1. Córas ceada reatha fós i bhfeidhm. 2. Idirghaídreamh le holbreoirí bád maidir le ceadanna	1. Ar bun 2. Ar bun
	A6.13: Fairsnéis faoi threoir fiadhúlra a scaipeadh chun an pobal a chur ar an eolas faoi eisceachtacht oidhreachtach nádúrtha Sceilg Mhichíl agus chun feasacht a ardú maidir lena leochaileacht, an gá atá le fanacht ar na cosáin ainmnithe agus aon tionchair a mhaolú.	1. OOP agus SPFN chun bileog fairsnéise a fhorbairt ar cad 'a fheadtar/nach bhféadtar' a dhéanamh chun cuairt a thabhairt ar Sceilg Mhichíl agus a chur ar fáil ar líne. 2. OOP chun modhanna dáilte a chomhaontú (m.sh., comharthaíocht ag láithreacha bordála, comharthaíocht ar shoithí nó cóipeanna fisiciúla den bhileog) le páirtithe leasmhara iomchuí (m.sh. oibreoirí ártachaigh agus Ionad Cuairteoirí Sceilg Mhichíl). 3. Cuairteoirí a chur ar an eolas tar éis dul i dtír ar an oileán trí chainteanna ó threoirithe creidiúnaithe.	1. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh phlean. 2. Laistigh de mhí amháin ón mbileog fairsnéise críochnaithe a fhoilsiú, agus ar bhonn leáinach ina dhiaidh sin 3. Gach lá do gach grúpa cuairteoirí

Cuspóir Bainistíochta	Gníomhartha Infheidhme	Spriocanna / Tascairí	Amscálai
Cuspóir 7: Caighdeán iomchuí rochtana sábháilte, rialáilte do chuaiirteoirí a choimeád a thacaíonn le haidhmeanna caomhnaithe.	A6.14: Spotseiceálacha laethúla a dhéanamh ar phointí feadh na gcosán rochtana chun a chinntiú go gcomhlíonann cuairteoirí leis na cosáin ainmnithe ar an maoín a leanúint.	1. Spotseiceálacha déanta. 2. Sonraí a bhailiú agus a anailisiú. 3. Torthaí a scaoileadh sa tuarascáil bhliantúil.	1. Laethúil 2. Gach bliain, i mí Eanáir. 3. Gach bliain, i mí Eanáir
	A6.15: Bearta a chur i bhfeidhm chun drón neamhúdaráithe a chosc. Áireofar orthu seo scaipeadh leanúnach faisnéise (m.sh., ag áirithint, ag na céanna, ar na báid) chun a mhíniú cén fáth go gcuirtear cosc ar dhrón neamhúdaráithe ar an láithreán, mar aon le próiseas a chruthú chun úsáid dlísteanaigh drón a údarú ar an láthair.	1. Modhanna coiscithe a fhorbairt. 2. Próiseas údaraithe le haghaidh úsáide dróin a chruthú. 3. Tuairisciú ar chásanna ina n-úsáidtear drón neamhúdaráithe.	1. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh phlean. 2. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh phlean. 3. Gach bliain, i mí Eanáir.
	A6.16: Tuilleadh comharthaíochta agus bearta fisiciúla a chur i bhfeidhm ag bealach isteach na maoine chun rochtain neamhúdaráithe a dhíspreagadh lasmuigh de shéasúr na gcuairteoirí agus/nó ceamaraí na CCTV a úsáid chun monatóireacht a dhéanamh ar limistéar an ché.	1. Suiteáil bacainn slabhra agus/nó ceamaraí CCTV chun monatóireacht a dhéanamh ar limistéar an ché.	1. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh phlean.
	A7.2: Leanúint leis an athbhreithniú leanúnach ar na critéir chun ceadanna a dheonú do bháid do chuaiirteoirí talún ar an oileán lena chinntiú go n-oirfidh an córas do chúinsí athraitheacha ar bith.	1. Athbhreithnithe débhlantúla a dhéanamh ar chritéir. 2. Má dhéantar aon athrú, é a chur in iúl do pháirtithe leasmhara a luaite is féidir agus a allmhairítear isteach sna socruithe atá ann cheana.	1. Dhá uair sa bhliain ó ghlacadh an plean. 2. Ar bun.
	A7.3: Sonraí tráchta cuairteoirí a bhailiú agus treochtaí a anailisiú d'fhonn sonraí ardchaighdeán a sholáthar do chinnteoireacht eolasach.	1. Sonraí bailithe a thiomsú agus a anailisiú. 2. Torthaí na tuarascála a eisiúint go poiblí.	1. Gach bliain, ó dheireadh shéasúr na gcuairteoirí. 2. Gach bliain, i mí Eanáir.
	A7.8: Leanúint le rochtain shábháilte ar an oileán a chinntiú i rith an tséasúir trí chothabháil rialta a dhéanamh ar an gcé agus na céimeanna le linn shéasúir oifigiúil na gcuairteoirí agus a chinntiú go bhfuil comharthaíocht chuí i bhfeidhm ag an gcé agus ag na céimeanna go dtí an Bhinn Theas agus leanúint den fhaisnéis sábháilteachta cothrom le dáta atá ar fáil ar líne a chothabháil agus a fheabhsú.	1. An cé agus na céimeanna a chothabháil 2. Comharthaíocht chuí a chur i bhfeidhm ar an láithreán agus ar líne - Scannán sábháilteachta cuairteoirí curtha ar fáil ar líne agus a athbhreithniú go tréimhsiúil - Treoir sábháilteachta do chuaiirteoirí curtha ar fáil i dteangacha éagsúla le dáileadh ag oibreoírí báid agus ar líne agus - Comharthaíocht sábháilteachta comhairleach i bhfeidhm nuair is cuí ar fud an oileáin	1. Gach bliain sula n-oscailtear an suíomh do chuaiirteoirí 2. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh phlean

Cuspóir Bainistíochta	Gníomhartha Infheidhme	Spríocanna / Táscairí	Amscálai
Cuspóir 8: Tuisint agus meas ar Sceilg Mhichíl agus ar an timpeallacht mórthimpeall air.	A7.11: Córas tuislithe a bhunú d'amanna teachta na mbád i rith an lae chun plódú ar an láithreáin a laghdú agus an fhéidearthacht go bhféadfadh cuairteoirí na cosáin ainmnithe a fhágáil a laghdú. Úsáid a bhaint sonraí monatóireachta a bailíodh le haghaidh A4.5 chun tionchair dhearfacha/dhiúltacha ag córas tuislithe ar SClanna a mheas.	1. Amanna teachta bád marbhánta idir 10m agus 2in. 2. Sonraí monatóireachta a scrúdú chun a aimsiú ar cheart leanúint den chleachtas.	1. Ar bun 2. Tar éis 5 bliana ó ghlacadh an phlean
	A7.12: Treoir a scaipeadh ar gach oibreoir báid a thugann cuairteoirí i dtír ar Sceilg Mhichíl nó a thugann cuairteoirí ar thurais timpeall an oileáin lena chinntiú go gcuirtear ar an eolas iad maidir le héifeachtaí díobhála fídeartha ó suaitheadh amhairc agus físeach ar fhíadhúlra (m.sh., éin mhara ar rafáil agus róna), agus iarradh orthu suaitheadh a sheachaint.	1. SPFN (i gcomhar le OOP) chun treoir a fhorbairt d'oibreoirí bád maidir le luasanna áthaigh agus achair scartha ón bhfíadhúlra. 2. Beidh an t-athbhreithniú ann mar threoir lena chinntiú go bhfanfaidh sé reatha.	1. Laistigh de bhliain amháin ó ghlacadh phlean. 2. Leanúnach gach 5 bliana.
	A8.2: Suíomh gréasáin a chothabháil do Sceilg Mhichíl (https://www.worldheritageireland.ie/) agus faisnéis ábhartha a sholáthar maidir le tabhacht na maoine; nuashonruithe tréimhsíúla a sholáthar ar chur chun feidhme an phlean bainistíochta agus comhairle a thabhairt do chuairoteoirí conas ullmhú le haghaidh cuairt shábháilte ar an oileán.	1. Athbhreithniú a dhéanamh ar stádas Gníomhartha an Phlean agus a stádas maidir lena mbaint amach. 2. Tuarascáil stádais ar ghlacadh an phlean a eisiúint.	1. Ar Bhonn Bliantúil. 2. Ar Bhonn Bliantúil.
	A10.1: Creat a fhorbairt chun monatóireacht a dhéanamh ar athrú aeráide. A10.2: A chinntiú go ndéantar monatóireacht ar aon tionchar a d'fhéadfadh a bheith ag athrú aeráide ar Sceilg Mhichíl. A10.3: Monatóireacht a dhéanamh ar athrú struchtúir agus cúnamh teicniúil á úsáid de réir mar is gá.	1. Tús a chur le forbairt an chreata. 2. Creat críochnaithe a fhoilsiú go poiblí ar líne. 1. Monatóireacht ar thionchair athraithe aeráide, m.sh., imeachtaí creimthe, suirbhéanna flóra agus fána. 1. An suirbhé seásúrach a dhéanamh.	1. Laistigh de thrí mhí ó ghlacadh an phlean. 2. Laistigh de 2 bhliain ó ghlacadh an phlean. 1. Ar bun. 1. Gach bliain gach Earrach.
Cuspóir 10: Monatóireacht a dhéanamh ar na tosca sin a bhféadfadh tionchar a bheith acu ar thimpeallacht thógtha agus nádúrtha Sceilg Mhichíl.	A10.4: Monatóireacht a dhéanamh, ar bhonn bliantúil, ar fhachtóirí eile a d'fhéadfadh cur isteach ar an timpeallacht thógtha agus nádúrtha.	1. Tionsaíodh agus rinneadh anailís ar thuairiscí damaíste lasmuigh den seasúr	1. Ar bun.
	A11.8: Beidh clár taighde tuislithe chun cosc a chur ar chláir ag tarlú go comhuaineach san áit chéanna ar Sceilg Mhichíl.	1. Leanfaidh SPFN/OOP ar aghaidh ag measúnú uainiú iomchuí aon taighde chun suaitheadh ar an speiceas SCI a sheachaint.	1. Ar bun

Aguisín 11

Teagmhálacha

Ba chóir tuairimí nó ceisteanna faoin bplean bainistíochta seo a dhíriú chuig:

Seirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta,
An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta,
Teach an Chustaim, Baile Átha Cliath 1,
Co. Bhaile Átha Cliath,
Éire

Teil: +353-1-8882000

Riomhphost: skelligmanagementplan@housing.gov.ie

Suíomhanna Gréasáin Úsáideacha:

ICOMOS Éireann
<http://www.icomos.ie>

ICOMOS Idirnáisiúnta
<http://www.icomos.org>

An tAontas Idirnáisiúnta um Chaomhnú an Dúlra (IUCN)
<http://www.iucn.org>

Oidhreacht Éireann (OOP)
<http://www.heritageireland.ie>

An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta
<https://www.gov.ie/en/organisation/departments/departments-of-housing-local-government-and-heritage/>

Oifig na nOibreacha Poiblí
<http://www.opw.ie>

Ionad Oidhreachta Domhan
<https://whc.unesco.org/en/>

EOECNA
<http://www.unesco.org>

Leabharliosta

- Adamnan, St. *Vita Sancti Columbae*. W. Reeves, ed. agus tr. *Historians of Scotland* 6. Dún Éideann, 1874.
- Allen, J. Romilly. 'Notes on the Antiquities in Co. Kerry visited by the Royal Society of Antiquaries of Ireland and the Cambrian Archaeological Association, August 1891'. *Journal of the Royal Society of Antiquaries of Ireland*, iml. 2, uimh. 2 (1892): 282–4.
- Anderson, A.O. agus M.O. Anderson, eds. *Adomnan's Life of Columba*. Dún Éideann, 1961. (eag. athbhreithnithe, Oxford, 1991).
- Archdall, M. *Monasticon Hibernicum: or an History of the Abbies, Priories and other Religious Houses in Ireland*. Baile Átha Cliath, 1786
- Athanasius, St. *The Life of Antony and the Letter to Marcellinus*. Robert C. Gregg, tr. Nua Eabhrac, 1980.
- Bede, the Venerable. *Historiam Ecclesiasticam Gentis Anglorum Historiam Abbatum, Epistolam ad Ecgberctum, Una Cum Historia Abbatum Auctore Anonymo, Ad Fidem Codicum Manuscriptorum Denuo Recognovit, Commentario Tam Critico Quam Historico Instruxit*. Carolus Plummer, ed. 2 iml. Oxford, 1896.
- Bede, the Venerable. *A History of the English Church and People*. Leo Sherley-Price, ed. and tr. Londain, 1955. Rev. ed. R.E. Latham. Londain, 1983.
- Berger, Rainer. 14C Dating Mortar in Ireland. *Radiocarbon*, iml. 34, uimh. 3 (1992): 880–9.
- Berrow, S.D., K.L. Mackie, O. O'Sullivan, K.B. Shepherd, C. Mellon and J.A. Coveney The Second International Chough Survey in Ireland, 1992. *Irish Birds*, iml. 5 (1993): 1–10.
- Best, R.I. and H.J. Lawlor, eds. *The Martyrology of Tallaght: From the Book of Leinster and MS 5100–4 in the Royal Library, Brussels*. Londain, 1931.
- Bourke, E. *Excavations 1993: Summary Accounts of Archaeological Excavations in Ireland*. I. Bennett, ed. Baile Átha Cliath, 1994: 45.
- Bourke, E. *Excavations 1994: Summary Accounts of Archaeological Excavations in Ireland*. I. Bennett, ed. Baile Átha Cliath, 1995: 44–5.
- Bourke, E. *Excavations 1995: Summary Accounts of Archaeological Excavations in Ireland*. I. Bennett, ed. Baile Átha Cliath, 1996: 41.
- Bourke, E. *Excavations 1996: Summary Accounts of Archaeological Excavations in Ireland*. I. Bennett, ed. Baile Átha Cliath, 1997: 48.
- Bourke, E. *Excavations 1997: Summary Accounts of Archaeological Excavations in Ireland*. I. Bennett, ed. Baile Átha Cliath, 1998: 86.
- Bourke, E. *Excavations 1998: Summary Accounts of Archaeological Excavations in Ireland*. I. Bennett, ed. Baile Átha Cliath, 2000: 93.
- Bourke, E. *Excavations 2001: Summary Accounts of Archaeological Excavations in Ireland*. I. Bennett, ed. Baile Átha Cliath, 2003: 170.
- Bourke, E. *Excavations 2002: Summary Accounts of Archaeological Excavations in Ireland*. I. Bennett, ed. Baile Átha Cliath, 2004: 217.
- Bourke, E. A Preliminary Analysis of the Inner Enclosure of Sceilg Mhichíl, Co. Kerry. In *Above and Beyond: Essays in Memory of Leo Swan*. T. Condit and C. Corlett, eds. Baile Átha Cliath, 2005 121–37.
- Bourke, E. *Excavations 2003: Summary Accounts of Archaeological Excavations in Ireland*. I. Bennett, ed. Baile Átha Cliath, 2006: 220.
- Bourke, Edward, Alan R., Hayden and Ann Lynch. *Skellig Michael, Co. Kerry: The Monastery and South Peak*. Tuarascáil Stratagrafaíochta Seandálaíochta: Tochairtí 1986–2010. Baile Átha Cliath, 2011
http://www.worldheritageireland.ie/fileadmin/user_upload/documents/SkelligMichaelExcavations_07Feb.pdf
- Calendar of Papal Registers Relating to Great Britain and Ireland*, iml. 1–16. Londain, 1893– 1989.
- Chadwick, Owen, tr. *Western Asceticism*. Library of Christian Classics 12. Philadelphia, 1958.
- Champneys, Arthur C. *Irish Ecclesiastical Architecture*. Londain, 1910.

- Chatterton, Georgiana, Lady. *Rambles in the South of Ireland during the Year 1838*. 2 iml. Londain, 1839.
- Colgrave, Bertram, ed. agus tr. *Two Lives of Saint Cuthbert: A Life by an Anonymous Monk of Lindisfarne and Bede's Prose Life*. Cambridge, 1940.
- Columbanus, St. *Scriptores Latini Hiberniae* 2. G.S.M. Walker, ed agus tr. Baile Átha Cliath: 1957.
- Cartlann Choimisinéir Soilse na hÉireann, Comhaid SEC/142/62 & MNA 31/1/014.
- Cotter, C. *Excavations 1991: Summary Accounts of Archaeological Excavations in Ireland*. I. Bennett, ed. Baile Átha Cliath, 1992: 25.
- de Paor, Liam. Suirbhé ar Sceilg Mhichíl. *Journal of the Royal Society of Antiquaries of Ireland*, iml. 2, uimh. 2 (1955): 174–87.
- de Paor, Máire agus Liam de Paor. *Early Christian Ireland*. Nua Eabhrac, 1958.
- An Roinn Ealaíon, Oidhreachta, Gaeltachta agus na hOileáin, *Creat agus Prionsabail um Chosaint na hOidhreachta Seandálaíochta*. Baile Átha Cliath, 1999
- Douglass, J. agus P. Whelan. *Lichen Survey of Skellig Michael*. Tuarascáil d'Oifig na nOibreacha Poiblí, 2009.
- Dunning, P.J. The Arroasian Order in Medieval Ireland. *Irish Historical Studies*, iml. 4, uimh. 16 (1945): 297–315.
- Dunraven, Edwin Richard Windham Wyndham-Quin, third Earl of Dunraven. *Notes on Irish Architecture*. Margaret Stokes, eag. 2 iml. Londain, 1875 agus 1877.
- Eagle, J. *An Eagle's View of Irish Lighthouses*. Corcaí, 1999.
- Edwards, Nancy. Origins of the Free-Standing Cross in Ireland: Imitation or Innovation? *Bulletin of the Board of Celtic Studies*, iml. 32 (1985): 393–410.
- An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil, *Comhshaol na hÉireann: Measúnú Comhtháite 2020*. Baile Átha Cliath, 2020
- Etchingham, Colmán. *Church Organisation in Ireland AD 650 to 1000*. Maigh Nuad, 1999.
- Fanning, Thomas. Excavation of the Early Christian Cemetery and Settlement at Reask, County Kerry. *Proceedings of the Royal Irish Academy*, iml. 81C (1981): 65–163.
- Foley, Patrick. *The Ancient and Present State of the Skelligs, Blasket Islands, Donquin, and the West of Dingle*. Baile Átha Cliath, 1903
- Gibbons, Michael. The Post-Medieval Pilgrimage to Skellig Michael: The Most Westerly of Christ's Fortresses. *Irish Islands, Folk Studies and Folklore: Research Papers in Archaeology, Folklore and History*. *Páipéir ó Chomhdháil agus Seimineáir Oidhreachta Idirnáisiúnta Chathair na Gaillimhe 2018 & 2019*. Jim Higgins, eag. Gaillimh, 2019.
- Giraldus Cambrensis. *Topographia Hibernica et Expugnatio Hibernica*. J.F. Dimock, ed. Londain, 1867.
- Giraldus Cambrensis. *The History and Topography of Ireland*. John J. O'Meara, ed. agus tr. Dún Dealgan, 1951.
- Gogarty, Thomas. Doiciméid a Bhaineann le Príomha Dowdall. *Archivium Hibernicum*, iml. 1 (1912): 248–76; iml. 2 (1913): 242.
- Gwynn, Aubrey, agus Richard Nevill Hadcock. *Medieval Religious Houses: Ireland*. Londain, 1970.
- Gwynn, Edward, ed. agus tr. The Rule of Tallaght (Containing the Teaching of Máel-Ruain and the Rule of the Céil Dé). *Hermathena*, uimh. 44, 2d forlón. iml. (1927).
- Gwynn, E.J. agus W.J. Purton, ed. agus tr. Monastery of Tallaght. *Proceedings of the Royal Irish Academy*, iml. 29C (1911): 115–79.
- Haddan, Arthur W. agus William Stubbs, ed. agus tr. *Rule of St Columba*, iml. 2, art. 1, Aguisín A. Councils and Ecclesiastical Documents Relating to Great Britain and Ireland. Oxford, 1873.
- Harbison, Peter. Cuairt John Windele ar Sceilg Mhichíl i 1851. *Journal of the Kerry Archaeological and Historical Society* (1976): 125–48.
- Harbison, Peter. *Pilgrimage in Ireland: The Monuments and the People*. Londain, 1991.
- Hayden, A. *Excavations 2005: Summary Accounts of Archaeological Excavations in Ireland*. I. Bennett, ed. Bré, 2006. 172

- Hayward, Richard. *In the Kingdom of Kerry*. Dún Dealgan, 1946.
- Hennessy, William M., ed. agus tr. *Annda Uladh*. 2 iml. Baile Átha Cliath, 1887– 1901.
- Henry, Françoise. Early Monasteries, Beehive Huts and Dry-Stone Houses in the Neighbourhood of Caherciveen and Waterville (Co. Kerry). *Proceedings of the Royal Irish Academy*, iml. 58C (1957): 127–79.
- Henry, Françoise. *L'Art Irlandais*. 3 iml. Páras, 1963.
- Henry, Françoise. *Irish Art in the Early Christian Period*. (Ealaín na hÉireann sa Tréimhse Luath-Chríostaí). 1940. Rev. ed. Londain, 1965.
- Horn, Walter. On the Origins of the Medieval Cloister. (*Ar Bhunús na Mainistreach Meánaoisí*). *Gesta*, iml. 12 (1973): 14–52.
- Horn, Walter agus Ernest Born. *The Plan of St Gall*. 3 iml. Berkeley, CA, 1979.
- Horn, Walter, Jenny White Marshall agus Grellan D. Rourke. *The Forgotten Hermitage of Skellig Michael*. Berkeley, CA, 1990.
- Hughes, Kathleen. *The Church in Early Irish Society*. Londain, 1966.
- Hughes, Kathleen. *Early Christian Ireland: Introduction to the Sources*. The Sources of History: Studies in the Uses of Historical Evidence 6. Londain, 1972.
- Hughes, Kathleen agus Ann Hamlin. *The Modern Traveller to the Early Irish Church*. Londain, 1977.
- Comhairle Contae Chiarraí. *Dréachtphlean Forbartha Contae Chiarraí 2015-2021* Trá Lí, 2015. <https://cdp.kerrycoco.ie/kerry-county-development-plan-2015-2021/>
- Lamb, H.H. *Climate: Present, Past and Future*. 2 iml. Londain, 1972– 7.
- Lavelle, Des. *Skellig: Island Outpost of Europe*. Baile Átha Cliath, 1976
- Leask, Harold. *Irish Churches and Monastic Buildings*. 3 iml. Dún Dealgan, 1955.
- Lionard, Pádraig (Françoise Henry, ed.) Early Irish Cross-Slabs. *Proceedings of the Royal Irish Academy*, iml. 61C (1960): 95–169.
- Lynch, A. *Excavations 1986: Summary Accounts of Archaeological Excavations in Ireland*. C. Cotter, ed. Baile Átha Cliath, 1987: 21.
- Lynch, A. *Excavations 1987: Summary Accounts of Archaeological Excavations in Ireland*. I. Bennett, ed. Baile Átha Cliath, 1988: 17–18.
- Mac Airt, Seán, ed. Agus tr. *Annála Inse Faithleann*. Baile Átha Cliath, 1951
- Macalister, R.A.S., ed. agus tr. *Lebor Gabála Éirenn*. 5 iml. Baile Átha Cliath, 1938– 56.
- Macaulay, Kenneth. *The Story of St Kilda*. Londain, 1764.
- Maclean, Charles. *Island on the Edge of the World: The Story of St Kilda*. Nua Eabhrac, 1972.
- Marshall, Jenny White agus Claire Walsh. *Illauloughan Island: An Early Medieval Monastery in County Kerry*. Bré, 2005.
- Marshall, Jenny White agus Grellan D. Rourke. *High Island: An Irish Monastery in the Atlantic*. Baile Átha Cliath, 2000
- Martin, Martin. *A Voyage to St Kilda*. Londain, 1698.
- Mason, Thomas. *The Islands of Ireland: Their Scenery, People, Life and Antiquities*. Londain, 1936.
- Merne, O.J. agus A. Walsh. Breeding Seabirds of the Skelligs, County Kerry. *Irish Birds*, iml. 7 (2005): 461–74.
- Mitchell, P. Ian, S.F. Newton, N. Ratcliffe and T.E. Dunn. *Seabird Populations of Britain and Ireland: Results of the Seabird 2000 Census*. Londain, 2004.
- Nicol, Donald M. *Meteora: The Rock Monasteries of Thessaly*. Londain, 1963.
- Nicolas, N. Skellig Michael – Lighthouse Historical Report. Tuarascáil neamhfhoilsithe d'Oifig na nOibreacha Poiblí, 2019.

- Ó Cróinín, Dáibhí. *Early Medieval Ireland, 400–1200*. Londain agus Nua Eabhrac, 1995.
- O'Doherty J.F., ed. *De Praesulibus Hiberniae: Volume II – Provinces of Cashel and Tuam*. Baile Átha Cliath, 1944
- O'Donovan, John, ed. agus tr. *Annals of the Kingdom of Ireland by the Four Masters, from the Earliest Period to 1616*. 3 iml. Baile Átha Cliath, 1851.
- O'Dwyer, Peter. *Céilí Dé: Spiritual Reform in Ireland, 750–900*. Baile Átha Cliath, 1981
- O'Kelly, M.J. Church Island near Valentia, Co. Kerry. *Proceedings of the Royal Irish Academy*, iml. 59C (1958): 57–136.
- Ó Maidín, Uinseann. *The Celtic Monk: Rules and Writings of Early Irish Monks*. Cistercian Studies Series No. 162. Kalamazoo, MI, 1996.
- O'Sullivan, Ann agus John Sheehan. *The Iveragh Peninsula: An Archaeological Survey of South Kerry*. Corcaí, 1996.
- O'Sullivan, Friar of Muckross Abbey (Jarlath Prendergast, ed.). Ancient History of the Kingdom of Kerry. *Journal of the Cork Historical and Archaeological Society*, iml 4-6 (1898–1900).
- O'Sullivan, Michael. *Geological Aspects of the Constructions above the Needle's Eye on the South Peak of Skellig Michael*. Tuarascáil do Choimisinéirí na nOibreacha Poiblí, 1987.
- Litreacha Suirbhéireachta Ordanáis 1841: Ciarraí 403 agus 405–13*. Baile Átha Cliath, 1841
- Léarscáil Suirbhéireachta Ordanáis 1841: Ciarraí 104*. Baile Átha Cliath, 1841
- Plummer, Charles, ed. *Vitae Sanctorum Hiberniae, Partim Hactenus Ineditae ad Fidem Codicum Manuscriptorum Recognovit Prolegonimis Notis Indicibus Instruxit*. 2 iml. Oxford, 1910.
- Reeves-Smyth, Terence agus Fred Hammond, eds. *Landscape Archaeology in Ireland*. Taighde Seandálaíochta na Breataine, Sraith na Breataine 116. Oxford, 1983.
- Roe, Helen. The Irish Cross, Morphology and Iconography. *Journal of the Royal Society of Antiquaries of Ireland*, iml. 95, uimh. 1–2 (1965): 213–18.
- Roe, Helen. The Cult of St Michael in Ireland. In *Folk and Farm*. C. O'Danachair, ed. Baile Átha Cliath, 1976.
- Rourke, Grellan D. The Stabilisation of the Early Christian Monastery on the Island of Skellig Michael, Co. Kerry, Ireland. *Studies in Ancient Structures: Proceedings of The International Conference, Turkey, 14–18 July 1997*. Istanbúl, 1997: 585–94.
- Rourke, Grellan D. Works to the Small Oratory Terrace on Skellig Michael. In *Public Works: The Architecture of the Office of Public Works, 1831–1987*. Ciaran O'Connor agus John O'Regan, eds. Baile Átha Cliath, 1989 111–13.
- Rourke, Grellan D. Preserving the Monuments on Skellig Michael for the Future. *Antiquity*, iml. 76, uimh. 292 (2002): 542–52.
- Smith, Charles. *The Ancient and Present State of the County of Kerry* Baile Átha Cliath, 1756
- Stokes, Margaret. *Early Christian Architecture in Ireland*. Londain, 1878.
- Stokes, Whitley agus John Strachan, ed. agus tr. *Thesaurus Palaeohibernicus: A Collection of Old-Irish Glosses, Scholia, Prose and Verse*. 2 iml. Cambridge, 1901.
- Sulpicius Severus. *The Works of Sulpicius Severus*. Alexander Roberts, tr. Select Library of Nicene and Postnicene Fathers of the Church 11. Londain, 1890–1900: 1–122.
- Sweetman, H.S. agus G.E. Handcock, eds. *Calendar of Documents Relating to Ireland Preserved in Her Majesty's Public Record Office, London: Imleabhar 5, 1302–7*. Londain, 1875–86: 294–9.
- Thomas, Charles. *Britain and Ireland in Early Christian Times, AD 400–800*. Londain, 1971.
- Thomas, Charles. *The Early Christian Archaeology of North Britain*. Londain, 1971.
- Todd, James Henthorn, ed. *War of the Gaedhil with the Gaill; or, the Invasion of Ireland by the Danes and Other Norsemen*. Londain, 1867.
- UNESCO, Tuarascáil ar an Misean do Sceilg Michael, Éire, 26–28 Samhain 2007. Páras, 2008.
<https://whc.unesco.org/en/documents/10056>

Wakeman, WF A Survey of the Antiquarian Remains of the Island of Inishmurray. *Journal of the Royal Historical and Archaeological Association of Ireland*, iml. 7, 4ú sraith (1886).

Walsh, Rev. T.J. agus Denis O'Sullivan. St Malachy, the Gill Abbey of Cork, and the Rule of Arrouaise. *Journal of the Cork Historical and Archaeological Society*, iml. 54 (1949): 41–60.

Wanless, S., S. Murray agus MP Harris. The Status of the Northern Gannet in Britain and Ireland in 2003/04. *British Birds*, iml. 98, uimh. 6 (2005): 280–94.

Wessel, Klaus. *Koptische Kunst: Die Spätantike in Ägypten*. Recklinghausen, 1963.

Westropp, T.J. Cruise in Connection with the Munster Meeting, a Descriptive Sketch of Places Visited. *Journal of the Royal Society of Antiquaries of Ireland*, iml. 17 (1897): 265–358.

Wilson, Thomas George. *The Lighthouse Service*. Baile Átha Cliath, 1968

Windele, John. *Journals on Travels in Cork and Kerry, 1826–1851*. Acadamh Ríoga na hÉireann. MS 12C.11.

Ionad Oidhreachta Domhan. *Treoirínte Oibriúcháin um Chur Chun Feidhme an Coinbhinsiún Oidhreachta Domhanda*. Páras, 2019. <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>

Nótaí

Nótaí

